

EŐREK ALİ TÂNEVİ

**HADİSLERLE
TASAVVUF**

Hazırlayanlar:

Dr. H. Zaferullah DÂVŪDİ

Ahmed YILDIRIM

**UMRAN
YAYINLARI**

UMRAN YAYINLARI: 25
TASAVVUFİ ESERLER SERİSİ: 7

Kapak: Umran
Dizgi: Umran
Baskı: Bayrak - Şubat / 1995
Cilt: Bayrak

Son Okuma: Kemal YILDIZ - Enbiya YILDIRIM

UMRAN YAYINLARI
Alayköşkü Cad. Taşavaklar Sk.
Bayoğiu Han No: 2 Kat: 3
Cağaloğlu/İst.
Tel: (0212) 520 15 02
(0212) 527 10 50

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	1 5
EŞREF ALİ ET-TANEVİ (1362/1943).....	17
Eserleri.....	1 8
GİRİŞ.....	21
Mukaddime	25
Temessülün mümkün olması.....	28
Amellerdeki gerçek manayı anlamak ve bunun önemi	29
Vesveselere iltifat etmemek.....	30
Tasavvufta bey'at (inabe ve intisab) ve müridin bazı hususlarda özel bey'at alması.....	31
Özel bir durumdan dolayı gizli ta'lim verme.....	3 1
Şeyhin emirlerine uymada çok titiz davranmak.....	32
Bey'at sırasında kadınlarla tokalaşmamak.....	3 3
Bir maslahatı ve durumu rumuzla (mecâzî ifadelerle) anlatmak.....	34
Bir şeyi rumuzla anlatmak.....	35
Bazı sebeplerden dolayı insanın kendisi için kafir veya münafık gibi benzer ifadeleri söylemesinin caiz olması.....	37
Müşahede.....	38
Şeyhin sohbetinin bereketi.....	38
Melekût aleminin keşfinin mümkün olması.....	38
Mücahedede orta yolu tutmak.....	40
Allah Teala'nın azametini ifade için bir takım tabirler kullanmak.....	40
Ölmeden önce ölünüz sözünün teyidi.....	43
Murakabe	43
Dervişin durumuna göre ismini değiştirmek.....	44
Düşünceleri bir noktada toplamak.....	44
Allah'ın yanında makbul olan kimse ile olmayanın alameti.....	46

İçindekiler

Sufi cemaatının fazileti.....	47
Dünyevi meşgalelerden ilgiyi kesmede aşırı gitmek.....	48
Şeyhlerin eşyalarının teberrük olarak saklanması.....	49
Bir sebebden dolayı evlenmemek	50
Zenginlerden hediye kabul etmek	51
Dünya malının az olması ve dünya ile ilgiyi azaltma	52
Vehbî ilimler ve kalbe gelen ilhamlar	52
Zikir halkasının fazileti	53
Toplu zikir için dergah yapmak	53
Nisbet diye isimlendirilen batını durumun ortaya çıkması	54
Zikrin üstünlüğünden dolayı vacib olmayan ibadetleri bırakabilmek	54
İbadet ve zikri lezzet almak için yapmamak.....	55
Nebi'den (s.a) başka kimselerin melekleri görebileceği	57
Keşf sahibinin kendi keşfini idrak edememesi	57
Vehbi ilim	58
Cinlerin insan şekline girmesi	59
Kerametın mümkün olması	59
Ortaya çıkan kerameti anlayamamak.....	59
Ameller ve irade	60
Aradaki sevgiden dolayı sevgilinin kızmasından hoşlanmak.....	61
Teberrüklerden faydalanmak.....	62
Gaybî varidat halinde beşeri düğuların kaybolması (gaybet-i mahv).....	63
Zanna dayalı sebepleri terk	63
Lezzetleri terk hususunda aşırı gitmeyi men etmek.....	64
Gaybi varidat sebebi ile kendinden geçme.....	65
Azarlayarak müridi kendi haline bırakmak	66
Müjde veren kimseye elbise,kumaş ve benzeri şeyler vermek.....	66
Kabz ve bast	66
Sekr hali	67
İbadetle beraber insandaki heybet halinin artması.....	68
Murakabe.....	68
Feraset.....	69
Havf ve tevazu	69

İçindekiler

Allah'a yakın olanların alameti.....	69
Keramet.....	70
Hakikatın değil, şeriatın tercih edilmesi.....	71
Şathiyat ehli ma'zur görülür.....	72
Şeyhin mustakil tasarruf yetkisinin olmaması	73
Kamil namaz için akla düşüncenin gelmesi namaza zarar vermemesi.....	74
Hâdis (sonradan olan) şekilde kadîmin zuhur etmesi	75
Gaybet-i mahv hali	76
Kabz haline üzülmemek.....	76
Kalb Allah'ın geniş yeridir.....	77
Zahirin hilafına tefsir yapmak.....	77
Amelleri gizlemek.....	79
Bazı durumlarda fotoğraf haramdır	79
Kalbin nurlu ve zulmelli olması	80
Arifin yükselmesinin sonunun olmaması	81
Murakabe halinde olmak.....	82
Keşiflerin aynı olması itminan olmanın sebebidir.....	82
Zikirle vesvesenin kesilmesi	83
Komşulara dikkat etmek şartıyla sesli zikrin meşru olması.....	84
Nakıs birisinin faydalı bir hususta kamil bir kimseye vesile olması	85
Başkasından Kur'an dinlemenin (sema) güzelliği.....	86
Vecd hali.....	86
Kamillerin vecdi	87
Riyazatta aşırı gitmeyi menetmek.....	87
Zamanında yapılamayan. virdin kazası.olabilir.....	88
Şathiyat	89
Misal aleminin vuku bulması.....	90
Ölümü temenni etmek.....	90
Yol gösterip yardımcı olana dua etmek.....	91
Uzlet	92
Keramet.....	93
Kefenle teberrük etme.....	93

İçindekiler

Gıyaben bey'at.....	94
Kötü bir amele şeyhin sohbetinin yetersiz kalması	95
Tartışmayı terk etmek.....	95
Cemadatın (cansızların) konuşması	96
Verada aşırı gitmek	96
Mazeret beyan etme.....	97
Zikirle ilavede bulunmak	98
Her zaman doğruyu seçmemek ve devamlı keşfin olmaması	99
Büyüklerin resimlerine tazim göstermemek.....	100
Terbiye metodu	101
Mezar ve buna benzer yerlerin hizmetçilerinin uydurdukları adetlerin batıl olması	101
Şeyhin müridlere teberrük vermesi	102
Sekr ehlinin affedilmesi	103
Şeyhin zahiri emrinin yerine batınî emrini tercih etmek	104
Galip olan halin affedilmesi.....	106
Müslüman bir kalbin verdiği hükme güvenmek.....	106
Dünyevî işlerle uğraşmamak	107
Halife bırakma	108
Şeyhlere müntesib olanlara tazim göstermek.....	109
İlham.....	110
Ehil olmayan kimseye halifelik verilmemesi.....	110
Halifelik için belli bir kişiyi tayin etmemek.....	110
Teberrük için bereketli bir yere defnedilmek.....	111
Fazilette başkasını tercih etmek.....	111
Kabirlerin üzerlerine örtü koymanın mekruh olması.....	112
Cehrî zikirde aşırı gitmekle Allah'a daha yakın olunacağını doğru olmaması.....	113
Allah'ın kullara yakınlığı ve beraberliği.....	114
Allah'ın sıfatlarına su ve nehir ile temsil getirmek.....	115
Rüyada gelen telkini şeyhe söylemek.....	116
Okuyup üfleme	116
Tayy-ı mekanın mümkün olması.....	117
Yemeğe davet edene yemekten sonra dua etmek.....	118
Nurlara iltifat etmemek.....	119

İçindekiler

Misafirler ve fakirler için borç almakta cesur olmak.....	119
Bereket için halkı silsileye almak.....	120
Vecd.....	121
İlham.....	122
Zühd ve tevekkül	123
Mübah olan lezzetleri terketmek ve bu hususundaki itirazların rededilmesi.....	123
Meşru olmayan nazarlığı takmamak.....	124
Şeyhlerin kullandığı eşyaları teberrük edinmek.....	125
Şeyhlerin eşyalarını teberrük kullanmanın caiz olması.....	125
Lezzetlerin iyisi ve güzeline meyl etmeye karşı yapılan itirazın reddi.....	125
Misal aleminin var olduğu	126
Bazı günahların küfür ismi ile isimlendirilmesi.....	127
Amel yapmak için fazla gayret göstermeye yapılan itiraz ve bunun cevabı.....	128
Bir şeyle meşgul olmak. Düşünceleri bir yerde toplamak için o yere nazarı rabtetmek.....	128
Huşulu olmak.....	129
Düşünceleri bir yerde toplamaya engel olan şeyleri yok etmek	130
Kendi durumunu mümin kardeşlerine anlatma.....	130
Mezarlara secde etmenin haram olması	131
Büyüklerin dahi şaytandan emin olmamaları.....	132
Cemaata önem vermek	133
Zikir mekanının tayini.....	134
Mübarek yerlerle teberrüklenme.....	134
Kamil olan kimselerin namazda devamlı istiğrak halinde olmamaları.....	135
Zikir halkasında bitişik oturma.....	135
Yaygın gelenekleri terketmek.....	136
Ameller hususunda nefsin rahatlığını gözetmek.....	137
Vesvesenin tedavisi.....	138
Kabiliyete göre farklı eğitim verme.....	138
Yakınlık elde etmek amacı ile mekan ve zaman tahsis etmeyi Peygamber Efendimizin yasaklaması.....	139
Zahire değil, batına önem vermenin gerekliliği.....	140

İçindekiler

Allah'ın veli kulları	141
Evliyaullahı sevenlerin fazileti.....	142
Şeyh ve müridlerin faydalanma olması için aralarında bir münasebet olması şarttır.....	143
Allah insanı hakka mazhar olması için yarattı. (Mazhariyeti'l-insan li'l-hak).....	143
Müminin kalbi Kabe'den binlerce kere büyüktür.....	144
Şeyh edinirken ihtiyatlı davranmak	145
Kadın müridenin şeyhten hicab edip sakınması.....	145
Dünyada Allah'ı görmek mümkün değildir	146
Daha net ve açık bir şekilde, bu hadiste Allah'ın bu dünyada görülümeyeceği ifade edilmiştir.....	147
Cahil ve görgüsü az kimselerin sözleri ve fiillerinden dolayı onlara yumuşaklık göstermek.....	147
Şeytanla cihad.....	148
Kur'an okunurken lezzet almak.....	149
Saçları dibinden kazımak.....	149
Bey'at anında saçları kesmek.....	150
Şeyhten sonra onun ailesine hizmet etmek.....	150
Bazı kimselerin et yemeyi terk etmesi	151
Lezzetleri azaltmak.....	152
Muska yapanın ücret alması	152
Kur'an veya büyüklerin kitapları ile tefe'ül	154
Bir kimsenin peşine düşmemek	154
Rasûlullah'dan (s. a) itibaren nisbetin devam etmesi.....	155
Kendine sahip olmak ve avamın yanında ince meseleleri konuşmamak.....	156
Şeyhlerin söylediklerini yazmak.....	157
Şeyhin müridine söylediklerini, silsile şeceresini ve halifeîk senedini yazdırması	157
Allah'ın isimlerinin zuhur etmesinin gerekliliği.....	158
Kalb halinin bazı durumlarının hizmeti.....	159
Naz hali	160
Gayb aleminin keşfi.....	161
Meleklerin insanlara görünmesi ve bu görünmenin insan suretinde olması (temessül).....	162

İçindckiler

Keramet.....	163
Ölüm için iştıyaklı olmak.....	164
Kanlı abdest.....	164
Ruhun takviye ve neşesi için sema etmek.....	165
Keşf ve keramet.....	167
Hayatı, yaşamayı ve ölümü sevme.....	167
Şeyhe sevgi ve saygıda aşırı gitmek.....	170
Fena fi'-Şeyh hali.....	170
Tekid için eski müridin yeniden bey'at etmesi ve tarikat tazelemesi	171
Haram olan şeyin mubah olmayacağı.....	172
Bazı zarurî durumlarda müsahama gösterme.....	173
Ariflerin âdetlerinin ibadet olması.....	174
Tasarrufla etkinin başkasına sirayet etmesi	175
Kamil bir kimseden tabii halin ve duyguların zâil olmaması	176
Çeşitlerin sema etmesinin uygun olduğu gibi, Nakşibendîlerin sema etmemesinin de güzel olması	177
Başka şeyhlere hakaret ederek kendi şeyhini üstün tutmamak.....	178
Mürşidin bazen, korkunç bir konu veya alışılmamış bir şekil ve zâhirî bilgilere ters bir usulle müridin isteğinin ve teslimiyetinin ne kadar olduğunu tesbit için imtihan etmesi	180
Nimetler kendiliğinden gelirse red etmemek.....	181
Tasarruf.....	182
Şeyhe karşı aşırı derecede sevginin olması ve kemalat için bunun şart koşulması	183
Arifin başkasının yaptığı aynı amelden fazla ecir alması	183
Ehlullahın bereketlerinin diğerlerine sirayet etmesi.....	185
Bazı keşiflerde olan hataların <u>düzeltilmesi</u>	185
Keramet.....	186
Şeyhin müride müjde vermesi.....	187
Müride lakap takmak.....	187
Sıddıkiyetin hakikatı.....	188
Şeyhin halifesine muridlere göre daha fazla hürmet göstermesi.....	188
İlham ve sadık feraset.....	189

İçindekiler

Şeyhin müriden gıyabında beyat alması	190
Bey'at esnasında şeyhin elinin müridin elinin üstünde olması.....	190
Kamil olan zatın mücahedesinin bereketinden dolayı daha sonra kamil olana zarar gelmemesi	191
Fiillerde tevhid.....	192
Şeyhin normal olarak ailesi ve ailevi meseleleri ile ilgilenmesi onun kemaline ters değildir.....	193
Şeyhin ailesine hizmet etmek şeyhin haklarındandır.....	193
Sadık rüya.....	194
Herhangi bir yerde ruhun bulunması	194
Şeyhe benzeme.....	195
Gıdasız kalmanın mümkün olduğu.....	196
Keramet.....	196
Salih kimselerin kalblerini hoş tutmak için bir ameli güzelce yapma riya değildir.....	197
Evliyaullahın makbuliyeti.....	198
Kalbe tasarruf etmek.....	199
Kamil olan kimselerin bazı dualarının kabul edilmemesinin mümkün olması.....	200
Şeyhin kendi memleketlilerine ikram etmesi	200
Kamil birisinin kendisi gibi olmayanlardan faydalanması	201
Kamil insanların tasarruf hususunda yetki sahibi olmamaları.....	201
Cemadat (cansız olan varlıkların) şuurunun olması.....	202
Sufiyyenin mertebeleri.....	203
Farzlarla kurb (Allah'a yaklaşma) ve nafilelerle kurb.....	203
Evliyaların korunması	203
Hulul ve ittihat olmaksızın Hakk'ın halkta tecellisi.....	203
Zikredilen manaya göre ittihad.....	205
Tasavvuf ehlinin dereceleri	206
Teberrükleri muhafaza etmek ve onları değiştirmemek.....	206
Maslahattan dolayı uzlet.....	207
Kemalatla maişet temini için çalışmaya ters olmaması.....	207
Hediye kabul etme adabı	207
Harıkuaide hâllere aldanmamak.....	208

İçindekiler

Batıl ehlinin kalbdaki bazı düşüncelere vakıf olması ve keşf sahibi olmamaları...	210
Kerametın sıhhati.....	211
Halk arasında yaygın olan raks ve semanın haram olması	211
Tasavvufun asıl yolu kalbi ıslahıdır	212
Fal ücreti almak ve zinakar kadının hediyesini kabul etmek haramdır.....	212
Kalbin zulmetinin isbatı.....	213
Kamil olmayan kimsenin kendini kamil olan kimse gibi göstermesinin kötülenmesi.....	213
Bazı mübah şeyleri ve bilerek süsü bırakmak.....	214
Bazı adetleri bırakmak. Zinete önem vermek	214
Tamamen renkli elbise giymek.....	215
Yün elbise giyme.....	216
Kafirden bir hediye ve bir ikram kabul etmek.....	216
İhtiyattan dolayı bazı mübahları terketmek.....	218
Hakk'tan alıkoyan her şey senin tağuttur.....	218
Gerçekte tek varlık vardır	219
Tasavvuf ilminin kalbten kalbe geçmek suretiyle gizli eğitimle zamanımıza kadar geldiği düşüncesinin yanlışlığı.....	220
Allah'tan başka bir kimse adı ile bir şeyler harcamanın ve kurban kesmenin kötülenmesi	221
Ehil olmayan kimsenin şeyhliğinin kötülenmesi	221
Dünya meşgüliyetini terketmek.....	222
Batınî nisbetin hakikatı	222
Batın ehlinin övülmesi	223
Tefekkürün zarureti	223
Az konuşmak ve tevazu	224
Misal aleminin isbatı	224
Kalbî murakabe.....	225
Gayret ehli olmak.....	225
Hakk'tan alıkoyan mülkü elden çıkarmak	225
Şeyhi övmeye aşırı gitmemek	226
Bir kişinin kesinlikle veli olduğunu iddia etmemek.....	226

İçindekiler

Mizahın kemale ters olmaması	227
Şeyhin bedenini öpmek.....	228
Hatıften gelen kelimeler	228
Şeriatı ters olmadıkça hatıften gelen işaretlerle amel etmek.....	229
Mezar üzerine çadır veya kubbe yapmamak.....	230
Mezarlarla ilgili hususlar	231
Kabrin ucuna alamet için taş veya ağaç dikmek.....	232
Kabirde olana tesbih ettiği için mezara ağaç dikmek.....	232
Ölülerin işitmesi	234
Cemdatın şuuru	235
Büyüklerle ait şeylerle teberriklendirme ve teberrik olan şeyler.....	237
Şeyhlerin ayakkabılarını taşımak.....	237
Fena halinde olan geri dönmez.....	238
Rüyayı Sadıka	239
Halvet ve çile için yanına yiyecek almak.....	239
Teveccüh ve tasarruf.....	239
Gaybî feyzin azaları üzerine etki bırakması.....	240
Gaybî aleminden sesin zahir olması.....	240
Kamillerin ruhlarının bir yerde tecessüm etmesi	241
Keşf ve harikulade halin devam etmemesi.....	242
Gaybî yardım.....	243
Münasip olmayan bazı muhabbata kızma.....	244
Bozuk niyetin kesilen hayvan üzerinde tesiri.....	245
Çile.....	245
Sır ilimlerinin isbatı.....	246
Bazı özür ve maslahattan dolayı şüpheli kelimeler söylemek.....	246
Kişinin kendisinin dininin zayıf olduğunu söylemesi.....	247
Murakabe.....	248
Kurb ve beraberlik.....	248
Arifin abid üzerine olan fazileti.....	248
Allah'ın insanlarda görmesini istediği makbul alametler.....	249
Vesveseyi defetmek.....	249
Barıl olan keşfi iddia etmek.....	250

İçindekiler

Hadis nakil etmekte ihtiyatsız davranma.....	250
Evlenmeyi terketme ve uzlet.....	251
Tevekkül ve sebepler arasında bir terslik yoktur.....	252
Şeyhin müridin bazı hatalarını söyleyip ikaz etmesi.....	252
Tasavvuf yolunun aslı.....	253
Tarikat bey'atı.....	254
Nefs ile olan cihadın büyük cihad olarak isimlendirilmesi.....	255
Vesvesenin kemalata ters olmaması.....	256
Gaybet ve mahv.....	256
Vesveseyi defetmek.....	257
Kasid olmaksızın gelen düşüncelerin namazda zararlı olmaması.....	258
Namazda huzurun yolu.....	259
Gözü bir noktaya hapsedmek.....	260
Vecd.....	260
Mazhariyet meselesinin özel konusu.....	261
Ölümlere canlılar gibi saygı göstermek.....	262
Mezarların keşfi-(Keşfu'l-Kubûr).....	263
Mezar ehlinden batınî feyz.....	263
Kalbin zulmet ve nurunun isbatı.....	264
Kur'an tilavet metodu.....	264
Tasarruf.....	265
Vecd ve istiğrak.....	265
Şeyhin kendinden aşağıdakilerden faydalanması.....	266
Kalbin parladığının isbatı.....	266
Batınî nisbetin alameti.....	267
Kitaplarda nakledilmeyen gizli ilimlerin isbatı.....	267
Tevevül.....	268
Şeyhi tasavvur etme.....	270
Sahtekar şeyhlerin kötülenmesi.....	271
Mücahede de orta yol.....	272
Büyüklere olan ailevi yakınlıktan veya müntesip olmaktan dolayı gururlanmamak.....	272

İçindekiler

Başkalarına sevab ulaştırmak.....	273
Faziletli yerlerde ibadete önem vermek.....	273
Fitne korkusuyla tevriye yapmak.....	274
Keşf haline gururlanmamak ve şeriatı aykırı olan keşiflere önem vermemek.....	275
Ölümden sonra bir yerde ruhun zuhur etmesi.....	275
Allah'ın huzurunda edeb.....	276
Allah'ın her yerde mevcut olduğu.....	277
Kabz hali.....	278
Kabz ehlinin kendini helak etmesinin özrü olup olmayacağı.....	278
Kabz halinde şeyhin müridi teselli etmesi.....	278
Gaybî sesin tahakkuku.....	279
Allah ile beraber olmayı isteyen kimse tasavvuf ehli ile otursun.....	280
Abdal ve Ricalu'l-Ğayb'ın mevcut olması.....	281
Vecd.....	282
Silsileye (tarikata) girme bey'atı.....	282
Yaşı küçük olandan bey'at almamak.....	283
Töhmete sebep olacak hareketlerden sakınmak.....	284
Tesbih etmek.....	285
Nimetlerden faydalanmak velayete engel değildir.....	285
Düşünerek zikretmenin sıhhati.....	286
Zaruri olan işlerle ilgilenmek.....	288
Birden kızmak.....	289
Halvet ve diğer işler için zamanın ayarlanması, halvet vaktinde halkın girmesine izin vermemek ve kapılarında nöbetçi tutmak.....	290
Cehri zikir.....	291
Gıdasız durmak (riyazat).....	292
Fitne tahmin edilen yerlerden ve kişilerden uzak durmak.....	292
Bast ve tayy zaman.....	293
Tayy-ı zaman.....	294
Cemaata önem vermek.....	295
Abdest için müridden yardım istemek.....	295
Vecd haline düşmek abdesti bozar.....	296
Şeyhe eziyet veren hürmeti bırakmak.....	296

İçindekiler

Kamil olan kimsenin şaka yapması kemaline ters değildir.....	297
Müridlere yük olmamak.....	298
Rüyada kesinlik olmaması.....	299
Şeyhin riyası müridin ihlasından hayırlıdır.....	300
Büyüklerin kendilerini ıslah için dikkatli olmaları.....	301
Hatime.....	302
HAKİKAT DERYASINDAN İNCİLER.....	
Başını arkaya eğdi ve düşündü ki Allah'tan başka bütün düşünceler arkaya atım...	305
Kalbin üzerine vurmak.....	306
La ilahe illallah lafzını kuvvetlice söylemek.....	306
İsm-i zat yani Allah, Allah demek.....	308
Cennet ehlinin övülmesi.....	309
Zikirde nefes tutmak.....	310
Güzel bir şekilde vazifeleri yapmak.....	310
Dua bizzat ibadettir.....	316
Dört nehrin hülasası.....	316
Hilafet verildiği zaman hırka giydirmek.....	317
Kendi silsilesi için özel bir alamet koymak.....	317
Allah cemal sıfatının zuhurunu murad eder.....	319
Nefsini bilen Rabbini bilir.....	320
Bu eserlerle ilgili son ikaz.....	322
Hatime.....	322
KİTAPİYAT.....	323

ÖNSÖZ

Bismillahirrahmanirrahim

Allah'a (c.c) hamd, sevgili Rasûlü Hz. Muhammed'e (s.a) salatu selam ederiz.

Geçmişte ve günümüzde tasavvuf, İslâm ümmetini derinden etkileyen dinî ve ictimai bir faktör olmuştur. Bu özellik ve etkinliği önceden olduğu gibi bu gün de olanca ağırlığı ile devam etmektedir. Bu bakımdan tasavvuf, varlığı inkâr edilemez bir hakikat ve yaşanan bir hayattır.

Diğer İslâmî ilimlerde olduğu gibi tasavvufî hayat ve düşüncenin de Kur'an'dan sonra ikinci kaynağı Hz. Peygamber'in (s.a) sözleri, tavsiyeleri ve yaşama şekli olan sünnettir. Öyleki tasavvufun şekillenmesinde Kur'an yanında bir hayat ve yaşayış olması açısından hadislerin de önemli derecede belirleyici bir rolü vardır. Bu vecheden Peygamber Efendimizin (s.a) hayatını incelediğimizde O'nun hayatında tasavvufî unsurları çokça bulmak mümkündür. Hal böyle olunca "Hz Peygamber'in (s.a) hayatında tasavvufî unsurlar olabilir mi?" diye sormak bile abestir. Çünkü bizzat Peygamberlik, tasavvufî hayatın en mükemmelini ihtiva eder.

İşte bu eser, tasavvufun prensiplerinin değişik yönleri ile ele alındığı bir çalışmadır. Müellif Eşref Ali Tânevi eserinde, önce tasavvufî prensiplere konu olacak hadisi vermiş, sonra bu hadise dayalı olarak İslam'ın zahirî hükümlerine muvafık ve mutabık açıklamalarda bulunmuş, uyulması gereken çok önemli prensipleri ortaya koymuştur. Hadislere yaptığı açıklamalarla müellif, hadislerin anlaşılmasında farklı bakış açısı ile kendi sahasında bir ufuk açmıştır.

Önsöz

"Hadislerle Tasavvuf" ismini verdiğimiz bu eser, birbirini tamamlayan iki çalışma mahiyetindedir. Birinci çalışması olan "Hakikatü't-Tarika mine's-Sünneti'l-Enika"da 330 hadis ele alınmış ve hadislerin açıklamaları yapılmıştır. İkinci çalışması olan "en-Nüketü'd-Dakika mimmâ Yete'alleku bi'l-Hakika"da ise yirmi konu ele almış ve bu konularla alakalı hadisler verilmiştir.

Eserde geçen bütün hadislerin tahriri tarafımızdan yapılmış, hadislerin açıklamalarında geçen anlaşılmayan ve müphem olan noktalar, dipnotlarda açıklanmıştır. Hadislerin açıklamalarında geçen veciz ifadeler geniş ifadeler kullanılarak anlaşılır hale getirilmiştir.

Eseri hazırlarken kıymetli mesailerini harcayarak bu hale gelmesinde yardımlarını esirgemeyen değerli dostlarımız Kemal YILDIZ ve Enbiya YILDIRIM Beylere teşekkür borçlu olduğumuzu belirtmek isteriz.

Tevfik Allah'tandır.

7-Ramazan-1415/7-şubat-1995

Ünalın-İstanbul

Dr. Halid Zaferullah DAVÛDÎ Ahmed YILDIRIM

EŞREF ALİ TANEVÎ (1362/1943)

Alim, fazıl, fakih ve müceddid olarak bilinen Mevlana Eşref Ali, Hindistan'ın batı kesimi beldelerinden Etraberadiş eyaletine bağlı, Delhi'ye takriben elli mil uzaklıkta Muzaffer Nikar şehrinin Tehanuh köyünde h.1280/m.1863 yılının rebiu'l-ahir ayında dünyaya geldi. Orada yetişti ve bundan dolayı Tanevî lakabını aldı. Memleketinde "Hekîmu'l Ümme" lakabıyla tanınmaktadır. Babasının ismi Abdulhak el-Umrî'dir.

İlk tahsilini kendi memleketinde yaptı. Kur'an'ı Sebah şehrinde ezberledi. Sonra "Daru'l Ulum Ed-Diyobendî" diye meşhur olan dini ilimlerin tahsil edildiği akademiye girdi ve orada beş sene okudu. Hicrî 1301/1884 yılında henüz yirmi yaşlarında iken tahsilini ikmal ederek buradan mezun oldu.

Birçok alimden ders alan Tanevî'nin hocaları şunlardır:

Muhammed Yakup En-Nanutivî'den hadis ve tefsir,

Mahmud Hasan ed-Diyobendî'den fıkıh, usûlu fikh, mantık ve hikmet,

Mevlana Mahmud'dan fıkıh ve usûl kitaplarının çoğu ve bazı hadis eserleri,

Ahmed ed-Dihlevî'den miras ve matematik,

Feth Muhammed et-Tanevî'den "Muhteserat" adlı kitabı ve farsça okumuştur.

Eşref Ali Tanevî, Diyobendi Akademisindeki tahsilini bitirdikten sonra, on dört yıl Kaniver şehrinde bulunan Feyz-i Âmm medresesinde tedris ile meşgul oldu. Sonra Hicaza gitti. Hac etti ve mukaddes yerleri ziyaret etti.

Daha sonra tasavvufî yola girerek Şeyh İmdadullah'a beyat etti.

Ondan çokça istifade edip büyük hikmetler öğrendi. Basamak basamak olgunluğun zirvesine yükseldi. O kadar ki Hind Yarımadasında İslam ümmeti için sözü geçer manevi önderlerden biri oldu. Binlerce müslüman kendisinden istifade etti. Müslümanlar arasına yayılan bid'at ve kötü adetlerle mücadele edip büyük mesafeler elde etti. Doğru ve sahih esaslara dayalı dinin yaşanmasına çok gayret gösterdi. Mensubu bulunduğu tasavvuf medresesinden yüz kırk seçkin insan çıktı. Seyyid Süleyman en-Nedvî, Pakistan'ın kurucularından Beşir Ahmed el-Osmanî, Lahor'da Eşrefiye medresesinin kurucusu Müfti Muhammed Hasan el-Emritsarî, Pakistan'da dini medreselerin en büyüğü Hayru'l Medâris mektebinin kurucusu Hayri Muhammed el-Calidehrî, Pakistan'ın büyük alimlerinden Zafer Ahmed et-Tanevî, Hindistan'da büyük müşid Vasıyyullah ve Abdulbârî en-Nedvî bunların meşhurlarıdır.

Eşref Ali Tanevî daha sonra tedrisattan uzaklaşıp memleketinde uzlete çekildi. Hayatı boyunca zahirî ilimlerle meşgul olduğu gibi, kalb temizliği ve manevi ilimlerle de pekiştirerek devam ettirdi. Her zaman etrafına faydalı oldu. Okudu, yazdı ve irili ufaklı sekizyüz civarında eser telif etti. 1362/1943 yılında beka alemine göçeyledi.

Eserleri:

Eşref Ali Tanevî'nin münazara, belağat, felsefe ve hikmet, mantık, ıslahat, siyaset, muamelât, sîret, fetvalar, İslamiyyât, kadınlarla ilgili konularda, ameli meseleler ve değişik konularda eserleri ve mektupları bulunmaktadır. Bütün bunlardan müellifin pekçok sahada eser telif ettiği anlaşılmaktadır. Bir kısmını sizlere sunmak istiyoruz.

Kur'an'la ilgili olanlar:

- 1- Tercüme Kur'an-ı Kerim
- 2- Tefsiru Beyani'l Kur'an
- 3- Cemalu'l Kur'an
- 4- Tecvidu'l Kur'an
- 5- Adabu'l Kur'an

- 6- Muteşabihatu'l Kur'an
- 7- Vucuhu'l Mesanî ma'a Tevcihi'l Kelimat ve'l Me'anî
- 8- Tebsiru'z-Zucac vd.

Hadisle ilgili olanlar:

1- İhyau's Sunen

Müellifin, fıkıh bablarına Hanefî mezhebinin dayandığı hadisleri topladığı bu eser kaybolmuştur.

2- Camiu'l Âsâr:

Tanevî, İhyau's Sünen'in kaybolmasından sonra yine Hanefîlerin istidlal ettiği hadisleri Camiu'l Âsâr'da tasnif etmeye başlamış, buna Tâbiu'l âsâr adını verdiği ta'liklerini ilave etmiştir. İkisi bir arada bir cild halinde 1315/1897 yılında Diyobend'de yayınlanmıştır.

3- Hıfz-i Erbain:

Sahih-i Müslim'den seçme kırk hadis mecmuası olup Urduca tercüme ve şerhi bulunmaktadır.

4- el-Misku'z Zeki:

Sünen-i Tirmizî ders takrirleri olup, bazı öğrencileri tarafından toplanmıştır.

5- Muahharatü'z Zunûn an Mukaddimeti İbn-i Haldun:

İbn-i Haldun'un Mukaddime'sinde Mehdi'nin zuhurunu inkar eden bazı şahıslardan yaptığı nakillerin cavabını ihtiva etmektedir.

6- et-Teşerruf bi ma'rifeti ehadîsi't Tasavvuf:

Tasavvuf kitaplarındaki hadislerin tahkikini ihtiva eden eser, Tekmilu't Tasarruf fî Teshili't Teşerruf adındaki Urduca tercümesi ile birlikte yayınlanmıştır.

7- es-Sebû's Seyyare

8- Fevâid-i Muvatta-i İmam Malik.

9- Tabiu'l Âsâr.

10- es-Sevabu'l Hullî

11- Ehyaru's Sünen

12- Etfaru'l Fiten

13- Hakikatu't Tarika mine's Sünneti'l Eniqa:

et-Tekeşşuf an Muhimmati't Tasavvuf eserinin beşinci cildi bünyesinde bulunan bu eser, elinizde tercümesi bulunan eserdir.

Akaid ile ilgili olanlar

- 1- Furu'u'l İman
- 2- Hıfzu'l İman
- 3- Tezyilu Şerhi Akaid
- 4- el-Mesâilu'l Akliyye vd.

İbadetle ilgili olanlar

- 1- Zekatu'l Farz fî Nebati'l Arz
- 2- Ta'limu'd-din
- 3- Hayatu'l Muslimin
- 4- Hitabetu'l Ahkam
- 5- Cezâu'l A'mel. Hayri Demirci tarafından "Dünyada ve Ahirette Amellerin Karşılığı" (İst. 1991) ismi ile Türkçeye çevrilmiştir.

Tasavvufla ilgili olanlar:

- 1- Duhul ve Huruc ber Nuzül ve Uruc
- 2- Mesailu's Suluk min Meliki'l Mulûk
- 3- en -Nuketu'd Dakikka ve diğerleri.¹

¹ Ayrıntılar için bkz. Abdulhay el-Hasenî, Nüzhetü'l Havâtur, VIII, 56-59; Zafer Osman et-Tanevî, l'lâu's-Sünen, 1/9-12; Muhammed Aşık el-Bernî, el-'Anâkidü'l-Ğaliye, s.51-55; Muhammed Abdulhay Arifi, Fihristu Te'lifau Hekimu'l Ümme, Karaçi, Tsz. s.203-277; Özşenel, Pakistanda Hadis çalışmaları (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi), s:86, 87.

GİRİŞ

Yeri ve göğü aydınlatan Allah'a hamd olsun. O nuru ile dilediğini hidayete erdirir.

Salat ve selam Peygamberlerin efendisi tam ve kâmil olan Efendimiz Hz. Muhammed'in (a. s) üzerine olsun. O'nunla, içinde hidayet kandili bulunan hidayet meşalesi zuhur etmiştir. O iman edenlerin hidayet ve şifa vesilesidir.

Ayrıca salat ve selam, O'nun temiz ailesi ve pak ashabı ve aşağıdaki ayetlerde belirtilen özelliklere sahip ve O'nun gerçek varisi olan ulema ve evliya üzerine olsun. Onlar:

"Kendilerini ne ticaretin ne de alışverişin Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekat vermekten alıkoymadığı erkekler..."²

"...Namaz, kötü ve iğrenç şeylerden vazgeçirir."³

"O (takva sahibi ola)nlar bollukta ve darlıkta Allah için harcarlar..."⁴

"(Onlar) yüreklerin, gözlerin (dehşetten) ters döneceği günden korkarlar."⁵

"(Bunlar Allah'ı tesbih eder, kıyamet gününden korkarlar) ki Allah onlara yaptıklarının en güzel karşılığını versin ve

² Nûr, 24/37.

³ Ankebûti, 29/45.

⁴ Âl-i İmran, 3/134.

⁵ Nûr, 24/37.

lütfundan onlara daha fazlasını da ihsan etsin. (Çünkü) Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır."⁶ ayetlerinde belirtilen özelliklere sahip kimselerdir. Onları sevenler şu ayette belirtildiği şekilde mükafata nail olacaklardır:

"Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse işte onlar, Allah'ın nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salihlerle beraberdir. Onlar ne güzel arkadaştır!"⁷

Onlara buğz ve muhalefet edenler ise hayır ehlinden değildir. Onların amelleri şu ayetlerde belirtildiği şekildedir:

"...Onların amelleri, düz arazideki serap gibidir. Susayan onu su sanır, fakat yanına gelince hiç bir şey olmadığını anlar ve yanında Allah'ı bulur; (Allah) onun hesabını tam görür, Allah hesabını çabuk görendir."

"Yahut (onların amelleri) engin denizdeki karanlıklar gibidir: (Bir deniz) ki üstünü bir dalga örtüyor, onun üstünden bir dalga, onun üstünden de bir bulut. Birbiri üstüne yığılmış karanlıklar. (Bunların içinde bulunan kimse), elini çıkarsa nerdeyse onu dahi göremez. Bir kimseye Allah nur vermedikten sonra onun nuru olmaz."⁸

Hamd, salat ve selamdan sonra deriz ki, her müslümanın inancını düzeltmesi ve zahiri amellerini ıslah etmesi yanında, batınî amellerini de ıslah etmesi gerekir. Kur'an'da pek çok ayette ve pek çok hadiste bunun farz olduğu hususunda açık deliller bulunmaktadır. Fakat pek çok zahir ehli, heva ve heveslerinden dolayı bu delillerden gafildirler. Herkes biliyor ki, Kur'an ve hadiste zühd, kanaat, tevazu, ihlas, sabır, şükür, Allah sevgisi, kazaya rıza, tevakkül ve teslimiyet gibi hususların fazileti ve onları elde etmenin istendiği ve bunların zıttı olan dünya sevgisi, hırs, kibir, riya, şehvet, gadab, hased ve benzeri şeylerin kötülendiği ve bunlar için cezalar olduğu zikredilmiştir. Bunların emredildiği veya

⁶ Nûr, 24/38.

⁷ Nisâ, 4/69.

⁸ Nûr, 24/39-40.

nehyedildiği hususunda hiç şüphe yoktur. Batınî amelleri düzeltmek için gaye de budur. Şüphesiz farz olan bu gerçek hedef, tasavvufta kendisini bulmuştur. Buna tecrübeler ve vakıa da şahittir. İslahın temel noktası Allah için kendini düzeltmiş olan kimselerle sohbet, hizmet ve itaattir. Zahirî beraberlik ve sohbet mümkün olmadığı takdirde, manevî sohbet yani yukarıda sayılan hususların, ahval ve bilgilerin bir eserden okunması zahirî beraberlik ve sohbet yerine geçecektir. Nasslarda iyi olan kimselerle arkadaşlığın teşvik edilmesi ve kötü olan kimselerle dostluk kurmanın yasaklanması üzerinde çokça durulmasının sırrı da budur.

Aynı şekilde ayet ve hadislerde yer yer kıssalar geçmektedir. Tecrübe ile sabittir ki, salih kimselerin zahirî veya manevî sohbetinin etkisi ancak onları sevmekle olur. Böyle olmazsa hiç bir faydası olamaz. Ehl-i ıslah ile olan beraberlik faydalı olduğu gibi, fesad ehli ile olan yakınlık zararlı ve tehlikelidir.

Bugünlerde cehaletten ve nefsi arzuların galebesinden dolayı batınî ıslaha pek çok kimse hiç iltifat etmemektedir. Eğer birisi merak eder ve bunun için bir kimse ile arkadaşlık yapmak istese, pek çok insanın ilmi ve ameli az, taassup ve katı düşüncesi fazla olduğundan, ayrıca dini zaafiyet ve başkalarına yaranma ve yağ çekmek fazla olduğundan şu iki husus o insanın yoluna engel olarak çıkar.

Aşırı giden kimseler kâmil ve Hak ehlinin bazı söz, fiil ve durumlarının sebebini ve amacını anlamadıklarından dolayı onların hallerinin sünnete muhalif olduğuna karar vererek ayrılırlar ve bereketlerinden mahrum kalırlar. Hatta bazen edepsizlik ve terbiyesizlik ederek akibetlerini tehlikeli durumlara sokarlar. Yağcı olan ve inancı zayıf olan kimseler ise nakıs olanlara ve batıl ehlinin bütün söz, fiil ve davranışlarını -şeriata uygun olup olmadığına bakmaksızın- kalb ve gönülleri ile kabul ederek onlarla sohbeti ve hizmeti seçerler; onları severler ve taraftarları olurlar. Nihayetinde dinlerini kaybederler.

Bundan dolayı Kur'an ve Sünnet ışığında tasavvuf yolunun hakikatını ortaya koyma zarureti ortaya çıkmıştır. Kemal ehline kötü

bakılmasın ve nakıs olanlara inanılmasın. Keza bazıları ilim ehli olmasına rağmen aşırı giderler. Kâmil olan kimseleri nakıs ve onların durumunu şeriata ters görmesinler. Bunun dinde hiç yeri yok gibi düşünceleri ortadan kalksın.

Aynı şekilde artık inancı az olan kimselerin, nakıs kimseleri ve batıl ehli olan kimseleri -durumları şeriata ters olmasına rağmen- kamil, en doğru, istikamet üzere, kurb ve vuslat hali üzere olan bir kimse olarak anlama düşüncesi ortadan kalksın. Bunun yerine gerçek yol olan, ifrad ve tefrid arasındaki orta yol tutulsun.

Bu eserin ismi, konusu gereği "**Hakikatu't-Tarîka mine's-Sunneti'l-Enîqa**" şeklinde konulmuştur. Bu eser "**el-İktisâd fi't-Taklîd ve'l-İctihâd**" adlı eserden sonra kaleme alınmıştır. Her iki eser de hem zaman hem de konu yakınlığı açısından ortak yönlere sahiptir. Her ikisinin konusu kâmillere uymayı tedkik etmektedir. Birisinde zahirî ıslah, diğerinde ise batınî ıslaha göre açıklamalar yapılmıştır. Bu eserin başında bir mukaddime, sonunda bir hatime ve ikisinin arasında eserden maksat olan konular yer almaktadır. Bunların bölümlere göre fihristi mukaddime mevcuttur.

Mukaddime

Girişte geçtiği gibi batınî yolda gerçek hedef, batınî amellerin ıslahıdır. Bu amellere ıstılahta "**ahlak ve makamât**" denilir. Bir hedefe ulaşabilmek için kişiyi ona hazırlayan ve götüren birçok sebepler ve yollar bulunur. Bu eserin hedefi olan batınî amellerin ıslahının ihtiyârî olmayan semerelerine ıstılahta "**ahval**" denilir.

Bazı hususlar bu semerelere yardımcı ve araç gibidir. Bunlara "**İşgal**" (vird, zikir) denilir.

Bazı hususlar bir şüpheyi defetmek veya batınî bir hastalığı tedavi etmek ya da bir amelin yapılış tarz ve yolunu gösterir. Bunları "**ta'limat**" (öğreti) diye tabir etmek uygundur.

Bazı hususlar ihtiyârî veya gayri ihtiyârî olarak bu semerelerin zahirî yönü olur. Bunlara "**alâmât**" (alametler) ismini vermek güzel olur.

Tasavvufî ahlak ve sıfatların övgüye değer olduğu, bazı nassalarda müjdelemektedir. Bunlara "**fezail**" denilmesi uygundur. Fezailin fiilî ve ihtiyârî olanlarına, "**âdât ve âdâb**" denmektedir.

Bazı fiiller zarurî olmayan maslahatlara bina edilen mübah fiillerdir. Bunlara "**rusûm**" denilirse iyi olur.

Bazı hususlar sadece ilmi araştırmalarla ortaya çıkar. Bunlara "**mesâil**" denilmesi gerekir.

Bazı hususlar ibadet nevindendir. Bunlara "**ahval**" denilmesi gerekir.

Bazı hususlar zahirî olarak caiz olan sınırları aştığı anlaşılır. Fakat gerçekte onlar hudut içinde ise, onlar için yapılacak tevil ve tatbik

"tevcihât" denilmesi çok güzel olur. Gerçekte sınırın dışında ise bununla ıslaha dikkat çekilmektedir. Buna kelimenin tam anlamıyla "ıslah" denilmesi uygundur.

Bu çalışmamızda geçen hususların hepsi, küllî istilâhlar altında toplanabilir. Bunların dışında kalan ve farz hükmünde olmayan bazı cüzi meselelere "muteferrikat" denilir.

İşte bu eserdeki hedefler ve bunlarla ilgili konuların kısa fihristi şu şekilde sıralanabilir:

Ahlak, ahval, işğal, talimat, alamat, fezail, âdat, rusum, mesail, tevcihat, ıslah ve muteferrikat.

Bu konulara, Kur'an ve hadiste işaret edildiği ve delaletlerinin açık ve meşhur olduğu hususunda hiç şüphe yoktur. Bir konuda nass olması ve şüphe olmaması ifrat ve tefridi ortadan kaldırır: Bundan dolayı bu gibi konulara değinmeye ihtiyaç duymadık. Net olan şeyleri ele almadık. Çünkü bunlar ilim kitaplarında delilleriyle birlikte ele alınmıştır. Delilleri belli ve meşhur olmayan konular şüphe ve zan konumunda olabilir ve olurlar da. Bunun için bu eserde bahsi geçen hususların ispatı için hadisler toplanmış ve zaman zaman ayetlere de işaret edilmiştir. Hadis metinlerinden sonra hadislerden çıkan sonuçlar "**Hadisten çıkan netice**" başlığı altında ele alınmıştır. Aslında bu gibi konuları bütün ayrıntıları ile ele alıp işlemek çok hacimli çalışmaları gerektirir. Ancak biz, yeterli olacak derecede bilgileri topladık ve böylece önemli hususlar araştırılmış oldu. Ele alınamayan konuları, verilen bilgilere göre kıyas etmek zor değildir.

Eserde üzerinde durulan konuları, hepsinin usûl ve kaynakları ile ayrı ayrı birbirinin peşi sıra yazmak tertib gereği idi. Fakat ilk olarak bizim için böyle yapmak kolay olduğu, ikinci olarak okuyucuların hoşuna gitmesinden dolayı bu konuların hepsini karışık yazmaya devam ettik. Fakat şuna dikkat etmeye çalıştık: Her ayet veya hadisten sonra, bu eserin hedeflerinden birisi olan küllî istilâhları yazdık. Açıklamalardan önce buna genel bir başlık da verdik⁹. Sonra isbat

⁹ Küllî istilâhlar için verilen genel başlıkları "Hadisten çıkan netice" başlığı altında Türkçe anlaşılabilir ifadelerle verdik. (Haz.)

edilen konuyla ilgili açıklamalar yaptık. Böylece herbir nassın hemen akabinde, onunla alakalı küllî bir ıstılahın ilgili yönünü isbat etmeye gayret ettik. Eğer bu konuları tertip etmek için Mevlâ (c.c.) imkan nasip ederse, o zaman zikredilen başlıkları metin veya açıklamanın çeşitli yerlerinden toplayarak sıraya koymak ve ümmetin istifadesine sunmak kolay olur.

Her amelde başarıyı, kusur ve hatadan korunmayı Yüce Allah'tan temenni ve niyaz ediyorum.

Eşref Ali Tânevî

BİRİNCİ HADİS

Ömer İbnu'l-Hattâb'dan (r.a) rivayet edilen, Cebrail'in (a.s) Rasûlullah'a (s.a) gelmesi, O'na dinle ilgili bazı sorular sorması ve Rasûlullah'ın (a.s) cevaplar vermesi ile ilgili hadiste, Efendimiz (a.s) şöyle buyurdu:

-"O, Cebrail (a.s) idi; Dıhyetu'l-Kelbi suretinde indi." ¹⁰

Hadisten çıkan netice: Temessülün mümkün olması.

Bir varlığın kendi vücudunun aslî hüviyyetini korumakla birlikte başka bir şekilde ortaya çıkmasına temessül denir. Bu ikinci şekle suret-i misal (misâlî şekil) de denilir. Rüya ve keşiflerin çoğunluğu böyledir. Harikulade olan temessül, bazen kulun uyanık halinde de olabilir. Yukarıdaki hadiste bunun isbatı vardır.

Hız. Cebrail (a.s) sadece insan şeklinde gözüktü, insan suretine girdi. Yoksa meleklikten çıkıp, insan olmadı. Kur'an'da da bu temessülün delili vardır. Allah Teala şöyle buyuruyor:

"...(Cebrail a.s) ona düzgün bir insan şeklinde göründü." ¹¹

Cebrail (a.s), insan şeklinde temessül etti. Bu temessülü tenasuh gibi yanlış anlamamak lâzımdır. Çünkü temessülde bir varlık gerçekten başka bir kalıba dönüşmez. Fakat tenasuh, ruhun başka bir bedene intikal etmesi olarak kabul edilir, bu ise batıldır.

¹⁰ Nesâî, İmân, 6.

¹¹ Meryem. 19/17.

İKİNCİ HADİS

Abdullah b. Amr'dan (r.a.),

Rasûlullah (a.s) şöyle buyurdu:

"Muhacir, Allah'ın nehyettiği şeylerden uzaklaşan kimsedir."¹²

Hadisten çıkan netice: Amellerdeki gerçek manayı anlama ve bunun önemi

Sufilere göre bâtınsız zâhir düşünülemez. Amellerdeki gerçek maksat, onların hakikatlerine ve manalarına ulaşmaktır.

Bu hadis açıkça şuna delalet eder: Eğer birisi zahiren hicret etmeyi düşünür ve hicretin gerçek amacı olan Allah'ın istemediği şeyleri terk hususunda özen göstermezse o gerçek muhacir değildir. Fakat bunu derken, zahirin hiç önemi yoktur diye kimse yanlış bir anlayışa düşmesin. Gerçek şudur ki her bâtın için Allah bir zahir koymuştur. Hiç bir şekilde bâtın, zâhirsiz elde edilemez.

ÜÇÜNCÜ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah'ın (s.a) ashabından bazı kimseler gelerek :

"Gönüllerimizden öyle şeyler geçiyor ki, her hangi birimiz onları söylemeyi bile büyük bir suç sayıyor (bu durumda ne yapacağız)" diye sordular: Rasûlullah (s.a):

"Hakikaten böyle bir şey hissettiniz mi ?" diye sordu.
Ashab:

"Evet, (bazen böyle duygulara kapılıyoruz)" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):

¹² Buhârî, İmân, 4, 5; Ebû Davud, Cihad, 2, (h.no:2481); Nesâî, İman, 8, 9, 11; Darîmî, Rikak, 4, 8; Müsned, II, 160, 163.

"Bu, imanın ta kendisidir" buyurdu.¹³

Hadisten çıkan netice: Vesveselere iltifat etmemek.

Hatarat ve vesveselerin giderilmesiyle meşgul olup bunları problem etmekte ileri gitmek ve bu vesveselerin sebebi ile üzüntülü duymak terakkiye zarar verir.

Tahkik ehli bu hadise göre vesveselere karşı şu ilacı kullanırlar: Vesveseler zararsızdır ve onların kalbe gelmesi (peşine düşmedikten sonra) tehlikeli değildir. Bu şekilde davranılırsa vesvese defedilmiş olur.

DÖRDÜNCÜ HADİS

Avf b.Malik el- Eşcaî (r.a) anlatıyor:

Biz yedi veya sekiz yada dokuz arkadaş Rasûlullah'ın (a.s) yanında idik. Rasûlullah (s.a) bize:

"Allah'ın Resûlüne beyat etmez misiniz?" dedi. Bunun üzerine biz ellerimizi açarak:

"Biz sana beyat etmiştik Ya Resulellah (daha) neye beyat edeceğiz?" dedik. Rasûlullah'da (s.a):

"Allah'a kulluk edeceğinize, O'na hiç bir şeyi ortak koşmayacağınıza, beş vakit namazı kılacağınıza, (başınızdakiler hayırla emrettiğinde) itaat edeceğinize ve - işitemediğimiz bir kelime söyledikten sonra- başkalarından hiçbir şey istemeyeceğinize beyat edeceksiniz" buyurdular. (Biz de bu hususlarda kendisine beyat ettik.).

Bundan sonra burada beyat eden bu arkadaşlardan bazılarını gördüm; birinin kamçısı yere düşse, hiç bir kimseden şunu bana ver, diye istemezdi.¹⁴

¹³ Müslim, İman, 209 , 211.

¹⁴ Müslim, Zekat, 108; Ebû Davud, Zekat, 27, (h.no:1642); Nesai, Salât, 5;

Hadisten çıkan sonuç: Tasavvufta bey'at (inabe ve intisab) ve mürşidin bazı hususlarda özel bey'at alması.

Sufiler arasında bey'at devam etmektedir. Bu ahd (söz verme), dinin hükümlerine devamlı uyma, zâhiri ve bâtinî amellere önem verme şeklinde olur. Buna sûfîler genellikle **bey'at-ı tarikat** derler.

Bazı zahir ehli, bu bey'atın Hz. Peygamber'den (s.a) menkul olmadığından dolayı bid'at olduğunu söylemektedirler. Onlar, "Peygamberimiz (a.s) sadece kafirler için İslama girme beyatı ve müslümanlar için de cihad bey'atı yapıyordu" diyorlar. Halbuki bu hadis, muhatablara bakarsak, bu tür bey'atın müslümanlar için mutlaka gerekli olduğuna açıkça delalet etmektedir.

Netice olarak ortaya şu çıkmaktadır: Bu bey'at, sadece cihad için değil, aksine hadisin delaletinden de anlaşıldığı üzere amellere devam etmeye önem vermek için olmuştur.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Özel bir durumdan dolayı gizli ta'lim verme

Pek çok şeyhin müridlerine halvette gizli ta'lim vermek adeti vardır. Bunu bazen özel bir sebepten dolayı yaparlar. O hususu herkesin anlaması mümkün olmadığı için onu açıkça söylemekte halkın fitneye ve yanlış anlayışlara düşme endişesi vardır. Bundan dolayı şeyhler böyle bir metod uygularlar. Bazen bunun sebebi başka özel bir husus da olabilir. Ta'limin gizli yapılması, müridin kalbinde ve ruh dünyasında daha önemli bir tesir meydana getirir.

Bunun diğer bir faydası da şudur: Belirli bir seviyeye çıkmayan diğer müridler, kendi hal ve durumlarına faydalı olmayacak olan o özel konuyu öğrenmek için istek ve hırs göstermesinler. Görüldüğü gibi yukarıdaki hadiste bu adetin delili vardır. Çünkü Hz. Peygamber (a.s.) bazı emirleri, gizli ve özel bir şekilde ferman buyurmuşlardır.

Ayrıca arzetmeye çalıştığımız maslahatlardan başka, özel olarak ta'lim edilen konunun, herkese vacip olmadığı da anlaşılmaktadır.

İbn Mâce, Cihad, 41.

Çünkü vacip olan emirlerin herkese bildirilmesi gerekir.

Netice olarak bu hadisten, bir maslahattan dolayı bazı şeyleri gizli olarak talim etmenin mümkün ve caiz olduğu sabit olmuştur.

Hadisten çıkan bir diğer netice: Şeyhin emirlerine uyma hususunda çok titiz davranmak

Müridlerin çoğu, alışkanlık olarak müridin hükümlerini kabul etme ve yerine getirme hususunda o kadar titiz davranırlar ki, manaya dikkat etmekle beraber, zahir lafızlara da çok önem verirler. İşte yukarıda geçen hadis, bunun delilidir. Hadis-i şerifte geçen başkasından bir şey istemeyi menetmenin amacı, herhangi bir şeyin başka birisinden kendi menfaati için istenilmemesidir. Yoksa, herhangi bir iş için yardım istemeyi menetmek değildir. Hadisteki karinelere bu ihtimal anlaşılmamaktadır. Fakat hadisteki lafızdan, Sahabe-i Kiramın kendi işleriyle alakalı istekte bulunma hususunda çok ihtiyatlı davrandıkları anlaşılmaktadır.

Başka bir hadiste şöyle geçer: Peygamber (a. s) hutbe esnasında "Oturun" buyurdu. Bir sahabe kapıdan giriyordu, hemen mescide girmeden olduğu yerde oturuverdi¹⁵. Halbuki Peygamber Efendimiz'in (a.s.) amacı "içeriye girerek münasib bir yere oturun, ayakta durmayın" idi. Durum böyle olunca emir ve ifadelerin maksatlarına olduğu gibi zahirlerine de önem verip dikkat etmek, şeyhe hürmet ve saygı göstermenin bir parçasıdır. Bu sevgi ve saygı batınî durumu ifade eden çok önemli bir alamettir.

BEŞİNCİ HADİS

Hz. Aişe (r. anha) kadınların bey'atını haber veriyor ve şöyle anlatıyor:

Rasûlullah'ın (s.a) eli hiçbir kadına dokunmamıştır. Fakat O (a.s.)

¹⁵ Bkz. Ebû Dâvud, Salât, 226 (h.no:1091)

kadınlardan bey'atı sözle alırdı. Bir kadından söz alıp kadın da söz verdi mi Rasûlullah (s.a) ona: "**Git, senin bey'atını aldım,**" derdi.¹⁶

Hadisten çıkan netice: Bey'at sırasında kadınlarla tokalaşmamak

Bazı bilgisiz veya dikkatsiz dervişler kadınlardan el ele bey'at alıyorlar. Bu amel kesinlikle caiz değildir. Yabancı kadının vücuduna zaruretsiz el dokunmak günahdır. Bu hadiste bu amelin bâtil olduğu varid olmuştur. Peygamber Efendimiz'den (a.s.) daha muttaki ve iffetli kim olabilir?

Kadınlardan bey'at alma konusunda Peygamber Efendimiz'in bu kadar çok dikkat etmesine rağmen, hiç bir müridin kendisini baba veya melek gibi gören düşüncelerle sorumsuz ve hayasız bir şekilde kadınlarla bey'at etmesi doğru değildir. Bey'atın anlamı söz vermektir. Bunun sözlü olması yeterlidir.

Son devirlerde bazı şeyhler, bağlanmayı kuvvetlendirmek ve halkın kalbini teskin için, bir bez veya kumaş parçasının bir ucunu kendisi tutup, diğer ucunu erkek müride vermeyi âdet haline getirmişlerdir. Bunun hiç bir zararı yoktur. Ayrıca erkekler için de zaruret halinde veya zaruret olmadan sözlü bey'at yeterli olabilir. Bunun da hiç bir sakıncası yoktur. Fakat elle bey'at yapmak alışılan şeklidir ve erkekler için bu hususta hiçbir mani yoktur. Hatta böyle yapıldığı zaman, mana ve zahirin cem edilmesi yönüyle daha evla olur.

ALTINCI HADİS

Ebû Hureyre (r.a) birgün Medine çarşısına girer ve derki:

-Ey pazarcılar! Ne kadar acizsiniz! Pazarda bulunanlar:

-Ne var, ey Ebû Hureyre! diye sorduklarında, Ebû

¹⁶ Buharî, Şurût, 1; Talak, 20; Müslim, İmare, 89; Ebû Davud, İmare, 9, (h.no: 2941); Tirmizî, Tefsir ,60, (h.no:3307); İbn Mâce, Cihad, 43.

Hureyre (r.a) şöyle cevap verir:

"-İşte Hz. Peygamber'in (s.a) mîrâsı taksim ediliyor, siz hala buradasınız! Gidip de nasibinizi almıyacak mısınız?" Onlar:

-Nerede? derler. Ebû Hureyre (r.a) cevâben;

-Mescidde! der. Onlar sür'atle çıktılar. Ebû Hureyre de (r.a), geri dönene kadar onları bekledi. Onlar dönünce de onlara;

-Size ne oldu? diye sorduğunda onlar:

-Ey Ebû Hureyre! Mescide vardık. İçine girdik. Ve orada taksim edilen hiçbir şey göremedik! diye cevap verdiler. Ebû Hureyre bunun üzerine şöyle sordu:

-Mescidde hiçbir kimseyi görmediniz mi? Onlar:

-Evet, mescidde bir kısmı namaz kılan, bir kısmı Kur'ân okuyan, diğer bir kısmı da, helal ve haram'ları müzâkere eden insanlar gördük.

Bu cevâba karşılık Ebû Hureyre (r.) onlara şöyle bir îkazda bulundu:

"-Yazıklar olsun size! İşte bu Muhammed'in (s.a) mîrâsı'dır."¹⁷

Hadisten çıkan netice: Bir maslahatı ve durumu rumuzla (mecâzî ifadelerle) anlatmak

Pek çok büyüğün konuşmaları ve yazılarında zahirine ters olabilen ifadeler bulunmaktadır. Fakat onların maksadı ve muradı dinledikten ve tedkikten sonra tamamen doğru ve vakiya uygun olarak ortaya çıkmaktadır. Bazen bu sözlerin söylenmesine halin galabesi sebep olur. Bazen de bilerek halktan gizleme, müridi teşvik ve terğîb için yapılır. Nitekim bu müphem ifadeleri müşidler, müridin şevki artırım diye kullanmışlardır. Bu şevkten sonra ortaya çıkan hakikatların, nefislerde büyük tesirler icra ettikleri tesbit edilmiştir. Yukarıdaki hadiste müşidlerin bu adetlerinin isbatı vardır.

Hz. Ebû Hureyre (r.a.) teşvik sebebiyle ifadelerini önce kapalı bir

¹⁷ Heysemî, Mecmeu'z Zevaid, I, 123-4

uslupla söyledi. Onlar bunun yanlış ifade olduğu kanaatine varıp geri döndükten sonra Hz. Ebû Hureyre'ye durumun onun dediği gibi olmadığını söylediler ve tezkib ettiler. Fakat açıklamasından sonra sözünün doğru olduğu ortaya çıktı. Bundan dolayı müphem bir ifadeye bakarak kemal sahibi veya hal ehli kimse aleyhine konuşmayınız. Çünkü yukarıda ifade edilen sebeplerden dolayı sonradan pişman olabilirsiniz.

YEDİNCİ HADİS

Ubey b. Ka'b (r.a) anlatıyor:

Ensardan bir zat vardı. Evi mescide en uzak evdi. Bu zat Rasûlullah'la (s.a) kılınan hiçbir namazı kaçırmazdı. Biz (uzaktan gelip gitmesi sebebiyle) kendisine acıdık.

Ben ona: Ya Falan ! Sen bir eşek satın alsan da seni sıcaktan ve yerin zehirli haşaratından korusa (rahat bir şekilde mescide gelsen)" dedim.

O zat da: "Bana bak. Allah'a yemin olsun ki evimin Muhammed'in (s.a) çadır ipi ile bağlanmasını (onunla yanyana olmasını) istemem" diye cevap verdi.

Onun bu sözü bana çok ağır geldi. Hz. Peygamber'e (s.a.) gelerek bu durumu haber verdim.

Rasûlullah (a.s.) o zatı çağırdı. O zat Hz. Peygamber'e (s.a) aynı şeyleri söyledi ve kendisinin adım başına ecir aldığına inandığını ifade etti.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) ona:

"Gerçekten senin için hesap ettiğin ecir vardır" buyurdu.¹⁸

Hadisten çıkan netice: Bir şeyi rumuzla anlatmak.

¹⁸ Müslim, Mesacid, 278; Ibn Mâce, Mesacid, 15; Müsned, V, 133.

Yukarıdaki hadis gibi bu hadis de aynı şeyi anlatmaktadır. Burada Ensardan olan sahabe hiç kimsenin hoşuna gitmeyen ifadeler kullandı. Bundan dolayı ifadesi Ubey b. Ka'b'a çok ağır geldi. Çünkü ilk bakışta Ensari sahabinin bu üslubunun ihlastan mı yoksa başka bir sebepten mi kaynaklandığını anlayamıyoruz.

Ancak Peygamber Efendimiz (a.s.), ona bu meseleyi sorduğunda gerçeği ortaya koydu. Çünkü Peygamber Efendimiz'den (a.s.) herhangi bir şeyi gizlemenin manası yoktur.

Benim kalbimde neler varsa, onu yara söyledim.
Hekimden dertleri gizlemek mümkün değil.

İkaz: Eğer başkalarına göre bir maslahat yok ise böyle müphem ifade kullanmak, "Unzurna" ("Bizi gözet...)"¹⁹ âyeti ve başka nasrlara göre yasaklanmıştır.

SEKİZİNCİ HADİS

Rasûlullah'ın (a.s) katiblerinden olan Hanzala el-Useyd (r.a) anlatıyor:

Ebû Bekir benimle karşılaştı ve:

-Nasılsın Ya Hanzala ! diye sordu. Ben de:

-Hanzala münafık oldu, dedim.

Subhanallah ! Sen ne söylüyorsun ? dedi. Ben de:

Rasûlullah'ın (s.a) yanında olduğumuzda, bize cenneti ve cehennemi hatırlatıyor, sanki görmüş gibi oluyoruz. Rasûlullah'ın (s.a) yanından çıktıktan sonra ise hanımlarla, çocuklarla ve geçim sıkıntısı ile meşgul oluyoruz. Bu sebeple çok şeyi unutuyoruz, dedim. Hz. Ebû Bekir:

-Allah'a yemin olsun ki, bizde de böyle şeyler oluyor dedi. Bunun

¹⁹ Bakara, 2/104.

üzerine Ebû Bekir ve ben Rasûlullah'ın (s.a) yanına gittik. Ben:

- "Hanzala münafık oldu. Senin yanında bulunuyoruz. Bize cenneti ve cehennemi hatırlatıyorsun. Sanki gözle görmüş gibi oluyoruz. Senin yanından çıktığımız zaman hanımlarla, çocuklarla ve geçim sıkıntıları ile meşgul oluyoruz. Bu sebeble çok şeyi unutuyoruz" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):

- "Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki siz benim yanımda bulunduğuz hali muhafaza edip, zikre devam edebilseydiniz, sizinle melekler yataklarınızda ve yollarınızda musafaha ederdi. Fakat ya Hanzala ! Bazen böyle bazen öyle olur" buyurdu ve bunu üç defa tekrar etti.²⁰

Hadisten çıkan netice: Bazı sebeplerden dolayı insanın kendisi için kafir veya münafık gibi benzer ifadeleri söylemesinin caiz olması

Bazı büyüklerin kelamında birtakım kötü sıfatlardan dolayı kendilerine veya nefislerine kafir dedikleri söz konusu olmaktadır. Aslında nefis hakikat itibarı ile o kişinin zatıdır. Kişinin kendine kafir demesi ya kötü amellerden ya da kötü gidişattan veya özel bir sebepten dolayı olabilir. Bu hususa genel olarak bakıldığında şu şüphe oluşabilir:

Kendine kafir söyleyen kişi nasıl müslüman olur ? İşte yukarıdaki hadiste bu durum anlatılmaktadır. Hz. Hanzala bir halin kendisinde devamlı olmamasından dolayı kendisi için münafık lafzını kullandı. Fakat gerçekten bu lafzı, hakiki ve şer'î anlamda kullanmadı. Çünkü küfrün hakikatında Allah ve Resulünü tekzib etmek vardır. Bu tekzib etme durumu Hanzala'da mümkün değildir. O, Peygamber Efendimizin yanındaki durum ile dışarıdaki durum arasında farkı teşbihle ifade ederek bunu, özel ıstılah mahiyetinde mecazen söyledi. Buna benzer başka bir ıstılah da vardır: O da fani kelimesidir.

Fani, mana itibarı ile setre (örtmeye), luğavî olarak küfre, hal itibarı ile de fenaya delalet eder. Bundan dolayı şeyhimden işittiğim gibi,

²⁰ Müslim, Tevbe, 12; Tirmizî, Kıyame, 59,(h.no:2514)

bazan fani kelimesi yerine kafir lafzı kullanılır.

Netice olarak, bu gibi ıstılahlardan dolayı hiç kimseyi tekfir etmek ve münafıklığına hükmetmek doğru olmaz. Peygamber Efendimiz'in (a.s) cevabında, Hanzala'nın (r.a) mecaz ifadesinin reddi yoktur. Bunun aksine Peygamber Efendimiz (a.s) esas olarak Hanzala'nın (r.a) kendini kötölemesine iyi bakmadığı anlaşılmaktadır.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Müşahede

Bir şeyi devamlı gözönüne getirmeğe ve bir düşüncenin kalpte galip ve kuvvetli olmasına müşahede denilir. Bu hadiste bunun isbatı vardır. Hz. Hanzala cennet ve cehennemi hatırlayarak "sanki biz onları gözü açık görüyoruz" dedi. Burada onun muradı, Rasûlullah'ın (a.s) yanında o hali devamlı muhafaza edebildiklerini ifade etmektir; yoksa müşahedenin lüğavî anlamı onun muradı değildir. Bazı bilmeyen kimseler bu hataya düşüyorlar.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Şeyhin sohbetinin bereketi

Mücahedeler ve riyazetlerle terakki elde edildiği gibi, şeyhin sohbeti ve hitabıyla da elde edilebilir. Fakat bunun etkisi riyazetle elde edilen gibi derin ve kalıcı değildir. Hz. Hanzala'nın (r.a) "biz Peygamber Efendimiz'den (a.s) ayrıldıktan sonra daha çok dünya ile ilişki içerisinde oluyoruz ve pek çok şeyleri unutuyoruz" söylemesi ise değişik bir durum arzeder. Bundan dolayı böyle bir şüpheye düşmeyiniz. Bu nisyanın sebebi dünya işleri ile meşgul olmaktır. Çünkü bu ilişki ve meşguliyet, onun Peygamber Efendimiz'den (a.s) uzakta olması ve manevi zayıflıktan kaynaklanıyordu.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Melekût aleminin keşfinin mümkün ve vâki olması

Zikir ve murakabelerle nefiste tek yön ve istiğrak galip olduğu zaman, fitrî münasebetten dolayı arasıra melekût alemi inkişaf olur. Bu hadisten bunun mümkün olduğu ve hatta gerçekleşeceği

anlaşılmaktadır. Peygamber Efendimiz'in (a.s.) buyurduğu üzere melekler sizinle tokalaşabilir ifadesi, buna işaret eder. Hatta hadiste inkişaftan da öte, bir araya gelme, dokunma ve yakınlaşmanın isbatı vardır.

Hadisteki diğer bir mesele ise, **telvîn**'in öğretilmesidir. Telvin; bir halin devamlı, aynı durumda olmamasıdır.

Pek çok sâlik bundan dolayı arasına perişan duruma düşer. Bu sebepten "bizim şu halimiz zayıf oldu", "şu durumumuz zail oldu", "bizim derecemiz düştü" derler ve netice olarak üzüntü ve hüznün içerisine düşerler.

Kâmil şeyhler, değişik haller ile hallenip sıkıntıya düşen müridlerini bu hallerden kurtarmak için, bu durumların geçici olduklarını ve ümitsizliğe düşülmemesi gerektiğini beyan etmişlerdir. Hususen yeni intisab edenler, bu tağyir ve tebdil ile yükselme-azalma hali ile çok karşılaşır ve istilahta buna telvîn denilir. Temkin ehlinde de durumlarına göre bu gibi değişiklik meydana gelir. Hadis-i şerifte bunun da isbatı vardır. Peygamber Efendimiz (a.s) buyurdular:

-"Saat be saat değişiklik olur."

Bunlar sülûkun gereklerindendir. Zararlı değildir. Bundan dolayı üzülme. Bu hale üzülüp ye'se düşmek çok zararlıdır.

DOKUZUNCU HADİS

Enes (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) mescide girdi. Mescidde iki direk arasında gerilmiş bir ip görünce:

-"Bu ne diye" sordu. Ashab:

-"Zeyneb'indir. Burada namaz kılar, yorulduğu veya gevşeklik hissettiği zaman buna tutunur" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):

-"Çözün onu! Sizden biriniz zinde olduğu müddetçe namazını kılsın, yorulduğu veya gevşediği zaman otursun"

buyurdular.²¹

Hadisten çıkan netice: Mücahedede orta yolu tutmak

Sulûk yolunu benimseyen imamlar, mücahede ve riyazette bıkana kadar veya sıhhat bozulana kadar aşırılığa gidilmemesi hususunda ittifak etmişlerdir. Hadis-i şerifte bu eğitimin nasıl yapılacağı açıklanmaktadır. Bazı kimselerden aşırılıklar nakledilir. Onlar aleyhine şüpheye düşmeyin. Onlarda şevkin fazla olması ve kuvvetli muhabbetten dolayı ne bıkmak ne de sıhhatin bozulması olmayabilir.

Hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (s.a.) yorulup bıkıldığında oturmayı buyurmuşlardır. Onun için salike düşen orta yolu tutmaktır.

ONUNCU HADİS

Abdullah b. Mesud (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) bize bir dörtgen şekli çizdi. Bu şeklin ortasına da bir çizgi çizdi. Bir çizgi de dörtgenin dışına çizdi. Sonra ortadaki çizgiyi başka çizgilerle çevirdi ve şöyle buyurdu:

- "İşte bu insanoğlu, bu da insanoğlunu kuşatan ecelidir. Ortadaki şu çizgi insandır; şu çizgiler de onun kaderidir. Birinden kurtulursa diğeri ona dokunacaktır. Dış çizgi ise emeldir."²²

Hadisten çıkan netice: Allah Teala'nın azametini ifade için bir takım tabirler kullanmak

Derya, güneş gibi diğer bütün eşya, Allah'ın zat ve sıfatının hak olduğunu ortaya koymaktadır. Çok sayıda İslam büyüğünün sözlerinde, Allah'ın zat ve sıfatı için derya, güneş ve bazen de ay teşbih unsuru

²¹ Buhârî, Teheccüd, 18; Müslim, Musafirin, 219; Ebû Davud, Tatavvu', 18; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 17; İbn Mâce, İkame, 184.

²² Buhârî, Rikak, 4 ; Tirmizî, Kıyamet, 22 (h.no:2454).

olarak kullanılmıştır. Fakat bu şekildeki ifadelerle kadîm olan Allah'ı hâdis (sonradan olan şeylere) benzetmek gibi bir mahzur ortaya çıktığı ve bu ifadeleri kullanmak, aynı zamanda edebe ters düştüğü söylenebilir. Keza burada vahdet-i ilahinin iptali ve yanlış bir benzetme ile iki zıt şeyi bir göstermek gibi mahzurların da muhtemel olduğu düşünülebilir.

Bu gibi teşbih ve temsilleri şu şekilde izah edebiliriz: Bu ifadelerden maksat sadece teşbih ve temsildir. Zat ve sıfatları, bu gibi temsillerle ifade etmekte bir mahzur yoktur. Nitekim:

"O'nun nuru, içinde lamba bulunan, penceresiz bir oyuğa benzer"²³ ayeti bizzat Kur'an'da bulunan bir ifadedir. Ancak bunun yanında, hadiste teşbihe delalet eden hiç bir kelime yoktur. Fakat hazif (kelamda bazı sözleri zikretmemek) fasih bir sözde çok kullanılan bir ifade tarzıdır.

Yukarıdaki hadiste, teşbihe delâlet eden bir kelime hazfedilmiştir. Peygamber Efendimiz (s.a), çizgilere işaret edip onları insan, ecel ve emel olarak tabir etmiştir. Hadiste teşbih edatı kullanılarak "insan gibi" "ecel gibi" "emel gibi" denilmemiştir. Halbuki asıl maksat böyledir ve teşbihin yapıldığı ancak bu şekilde ortaya çıkar.

Burada araştırılmaya değer iki husus kendisini göstermektedir:

Birincisi, teşbih ve temsil için vech-i şebeh ve münasebetin araştırılması ve bunlarının ne olduğunun bilinmesi²⁴;

İkincisi, muhakkık ulemanın belirttiğine göre; "Allah'ın esma ve sıfatının keyfiyeti tevkifidir (Allah'ın bildirmesi ile bilinir). Bunu teşbihlerle' açıklama izni nereden alınmaktadır?" sorusunun cevaplandırılması..

Birincinin izahı özetle şöyledir: Derya ve benzerlerinde; teşbih yönü

²³ Nûr, 24/35

²⁴ Beyan ilminin kısımlarından Teşbih(benzetme),bir gaye için, bir şeyi, bir vasıfta diğer bir şeye bir edatla birleştirmektir.Dört unsuru vardır:1-Müşebbeh (benzetilen), 2- Müşebbeh bih (kendisine benzetilen), 3-Vech-i şebeh (benzetme yönü), 4- Teşbih edatı. Bkz. Boleli, Belağat, s.85-88

ve müşebbehün bihin (kendisine benzetilenin) düşünülmesi sonucunda anlaşılıyor ki bir şeyin varlığı, çok sayıda başka şeylerin varlığını gerektirir. Mesela müşebbehte (benzetilen) gerçek birlik varsa, müşebbehün bihde itibari birlik vardır; müşebbehte istenilen şeyin illet-i failiye itibarı varsa, müşebbehün bihde ise illet-i maddiye itibarı söz konusudur; müşebbehte matlub olan muhtariyet ise müşebbehün bihde ise mecburidir. Bunlar ve başka benzeri yönler, vech-i şebeh olmak suretiyle teşbih yapmak mümkündür. Zaten teşbihte hata olmaz. Ehli bu işi böyle bilir. Bu konuyu Kâdı Mubarek Şerh-i Muslim'de çok güzel bir şekilde açıklamıştır. Güneşin vech-i şebehi ise faydalı ışıklardır.

İkinci hususun incelenmesine gelince o da şudur:

Tevkîfiyyet, mutlak isbat ve saf kemalde olmayıp tesmiye şeklinde gerçekleşmektedir. Bunu da açıkladıktan sonra ortada her hangi anlaşılmaz bir nokta kalmamaktadır. Bu izahtan sonra aşağıdaki şiirler ve onun benzerleri kolayca idrak edilecektir. Bu izahları anlamayanların bazısı tekfire kadar varmış, bazısı ise, zahirine saplanıp mülhid durumuna düşmüşlerdir.

Mağribî şöyle demiştir:

"Denizde dalga farklı farklı gelir
Keyfiyetsizlikten de keyfiyet gelir".

Mevlana Rumî de şöyle demiştir:

"Güneşin çıkması güneşin delilidir,
Her gecenin de bir sabahı olacaktır".

Hafız Şirazî şöyle demiştir:

"Kırmızı şarabı iç. alınları ay gibi parlayanların yüzüne bak,
Onların dinlerinin hilafına bunların güzelliğini gör"

Şiirin Farsça ibaresinde geçen "mehceginan"dan maksad "tecelliyat-ı sıfat-ı Hak"dır.

ONBİRİNCİ HADİS

İbn Ömer (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) omuzumdan tuttu ve şöyle buyurdu:

"Dünyada bir garib (yabancı) veya yoldan geçen bir yolcu gibi ol. Kendini kabir ehlinden say."²⁵

Hadisten çıkan netice: "Ölmeden önce ölünüz"²⁶ sözünün teyidi.

Bu söz halk arasında çok yaygındır. Hadis anlam olarak bu sözle aynıdır. "Ölmeden önce ölünüz" sözünü, bu hadisin mana ile rivayeti olarak kabul etmek mümkündür. Çünkü tasavvuf erbabının pek çok sözü hadis ismiyle meşhur olmuştur. Bu durum, (onların bir kastından değil) bilakis ifadelerindeki maanaların hadislerde bulunmasından kaynaklanmaktadır.

Netice olarak şunu diyebiliriz: Sufilere hadis uydurucusu demek haddi aşmaktır.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Murakabe

Bir konuyu uzun veya kısa bir zaman içerisinde, konunun gereği ile amel etmek için kalpte galip olacak şekilde düşünmeye **murakabe** denilir.

Kalp amellerine önem verilmesi hakkında bu hadiste emir vardır. Görüldüğü gibi kendini kabir ehlinden saymak kalb amelidir. Kalbî ameller neticesinde dünyevî ilişkiler azalır, şehvet, gazab ve ahlak-ı zemime ölür gider, terkedilir. Allah'a boyun eğme ve kendini O'na bırakma halî galip olur.

²⁵ Buharî, Rıkkak, 3; Tirmizî, Zühd, 25 (h.no:2333); İbn Mâce, Zühd, 3.

²⁶ Aclûnî, Keşfu'l Hafa, II, 291 (h.no: 2669)

ONİKİNCİ HADİS

Kays b. Ebî Garaze (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) zamanında bize simsar adı veriliyordu. Rasûlullah (s.a) yanımıza uğradı ve bizlere bu isimden daha güzel isim verdi ve şöyle söyledi:

"Ey tacirler topluluğu! Alışverişlerde (olmaması gerektiği halde çoğu kez) boş söz ve yemin yapılır. Siz satışınıza sadaka karıştırın."²⁷

Hadisten çıkan netice: Dervişin durumuna göre ismini değiştirmek

Bazı yerlerde bey'attan sonra salike yeni bir isim verme adeti vardır. Verilen isimlerde "Şah" gibi ifadeler bulunur. Mesala Bereketşah, Rahmetşah v.b. Bu hadiste buna işaret vardır.

Peygamber Efendimiz (s.a.) hadiste bahsi geçen kimseye, simsar yerine o andaki duruma göre tacir lakabını takmıştır.

ONÜÇÜNCÜ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a.),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz namaz kıldığı zaman önüne bir şey koysun. Bir şey bulamazsa sopa diksın. Sopa da yoksa önüne bir çizgi çizsin. Bunları yaptıktan sonra önünden geçen şeyler ona zarar vermez."²⁸

²⁷ Ebû Davud, Buyu',1,(h.no:3326); Tirmizi, Buyu',4 (h.no:1208); Nesâî, Buyu', 5, Eyman, 22, 23; Ibn Mâce, Ticarat, 3.

²⁸ Ebû Davud, Salat, 102 ,(h.no:649); Ibn Mâce, İkameti's-Salat, 36.

Hadisten çıkan netice: Düşünceleri bir noktada toplamak

Ehl-i tasavvufun, dikkati ve düşünceyi bir noktada toplayabilmek için bazı vazifeleri yüklemelerinin gerçek amacı, bu yola yeni giren kimseyi, Allah'a tamamen yönelmeye engel olan düşünceler ve fikirlerden kurtarmaktır. Lakin bu yola yeni girenin acemiliğinden dolayı bunu anlaması zordur. Böyle bir alışkanlığın kazanılması neticesinde ise mübtedi için zor olan hususlar kolay olur. Telkin edilen çeşitli vazifeler ve edebler, kalbi teksif etmenin vesile ve yollarıdır. Hadiste geçen sütte ile ilgili hüküm bu amelin kaynağı olabilir. Alimlerin açıklamasına göre sütünün amacı düşünceleri bir yerde toplamak, bağlamak ve dağılmasını önlemektir. Nitekim İbnu'l Humam'ın Hidaye şerhinde sütünün gayesi hakkında yaptığı açıklama arzettiğimiz görüşü destekler mahiyettedir.²⁹

ONDÖRDÜNCÜ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a.),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Allah bir kulu sevdiği zaman Cebrail'i (a. s) çağırır ve 'ben falanı seviyorum, onu sen de sev' der. Cebrail de onu sever. Sonra gök ehline seslenerek şöyle der:

'Allah falan kimseyi seviyor onu siz de sevin.'

Onu gök ehli de sever. Sonra onun sevgisi yeryüzünde halk arasında da yayılır.

Allah bir kula buğz etti mi Cebrail'i (a, s) çağırır ve 'ben falana buğz ediyorum, ona sen de buğzet' der. Cebrail de ona buğzeder. Sonra gök ehline:

'Allah falana buğz ediyor, ona siz de buğz edin' diye seslenir. Onlar da kendisine buğz ederler. Sonra o kul için yeryüzüne buğz konur."³⁰

²⁹ İbnu'l Humam, Fethu'l Kadir, (Beyrut-Tsz.), I, 408.

Hadisten çıkan netice: Allah'ın yanında makbul olan kimse ile olmayanın alameti

Bu hadiste Allah dostu olan ile olmayanların bir alameti zikredilmiştir. Bir şeyhe bağlanmak isteyen bu alameti gözönüne alıp hareket eder ve şeyhe bağlanır. Makbul olmayan kimseden ise uzak durmak gerekir.

Bu hadisin açıklaması şudur: Hiç bir menfaat ve karşılıklı bağ, dünyevî fayda ve zarar söz konusu olmaksızın insanların kalplerinin bir kimseye meyletmesi ve onu iyi diye zannetmesi, o kimsenin Allah yanında makbul ve sevimli olmasının alametidir. Bunun gibi bir kimsenin insanlara fayda ve zararı olmamasına rağmen, o kişiden nefret etmek ve onun hakkında iyi düşünmemek, onun Allah'ın yanında makbul olmadığına alametidir. Dostluk ve düşmanlık bir iyilik, akrabalık ve zarardan dolayı meydana gelmişse bu durum burada söz konusu değildir. Şuna da dikkat ediniz ki, fıtratında kötülük ve fesad olan kimselerin insanlar hakkındaki değerlendirmeleri muteber değildir.

ONBEŞİNCİ HADİS

Ebû İdris el- Hâvlânî anlatıyor:

Dımaşk camiine (Şam Umeyye) girdim, bir de baktım dişleri parlak güler yüzlü bir genç ve etrafında insanlar toplanmış, bir şeyler hakkında ihtilaf edince ona müracaat ediyorlar ve onun sözünü kabul ediyorlardı. Onun kim olduğunu sorduğumda:

-Bu Muaz b. Cebel, dediler. Ertesi gün erkenden mescide gittim. Onu bulduğumda benden erken gelmiş namaz kılıyordu. Namazını bitirinceye kadar bekledim. Sonra huzuruna gittim, selam verdim ve dedim ki:

-Allah'a yemin olsun ki ben seni Allah rızası için seviyorum.

³⁰ Müslim, Birr, 157.

-Vallahi mi ? dedi.

-Vallahi, dedim. Tekrar:

-Vallahi mi ? dedi.

-Vallahi, dedim. Yine:

-Vallahi mi ? dedi.

-Vallahi, dedim.

Bunun üzerine elbisemden tuttu, beni yanına çekti ve şöyle dedi:

-Sana müjdeler olsun! Ben Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu işittim:

"Allah Teala şöyle buyuruyor:

Benim rızam için birbirini seven, benim rızam için bir arada oturan, benim rızam için birbirini ziyaret eden ve kendilerini benim rızama adayan kimselere sevgim vacibtir."³¹

Hadisten çıkan netice: Sufi cemaatının fazileti

Bu hadis sufilerin ve ehl-i hakkın fazileti ve onlar için olan müjdeye açıkça delalet eder. Çünkü hadiste zikredilen sıfatlar en güzel ve kamil şekilde sufi cemaatında müşahede edilir. Şeyh ve müridin sevgisi, ihvanın birbiriyle ülfeti, diğer büyüklere ilgi ve saygı gösterme, can ve malı tereddütsüz Allah yolunda harcama ve çok uzaktan ziyaret için yola çıkmak gibi hiç dünyevî menfaati olmayan bu hususların ancak Allah için yapılabileceği görülmektedir.

ONALTINCI HADİS

Ebû'd-Derda anlatıyor:

Şam camisinin karşısında her gün elli dinar kazanıp Allah yolunda harcayacağım bir ticarethanemin olmasını cemaatla namazı kaçırmaya tercih etmem. Allah'ın helal kıldığını haram kılacak değilim. Fakat ben,

³¹ Muvatta, Şa'ar, 16.

Allah'ın şu ayetinde belirttiği,

"Kendilerini ne ticaretin ne de alışverişin Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekat vermekten alıkoymadığı erkekler, (onlar) yüreklerin ve gözlerin (dehşetten) ter dökceği gündün korkarlar" ³² diye beyan ettiği kimselerden olmamayı da istemem.³³

Hadisten çıkan netice: Dünyevi meşgalelerden ilgiyi kesmede aşırı gitmek

Pek çok tarikat erbabı, her ne kadar dünyevi meşgaleler mübah olsa bile kendileri bunlarla fazla meşgul olmaktan hoşlanmazlar. Bundan dolayı onlar rahatça tevekkül ederek yaşarlar. Hatta Mekke'ye hicreti düşünen zengin bir müslümana, şeyhimiz şöyle dedi: Ülkenden Mekke'ye gittiğinde, gelirinden ancak aslî ihtiyaçların olan kadar isteyebilirsin. Hayır yapmak için istemeyeceksin. Kime hizmet etmek istersen onu kendi memleketi ile ilişki kurduracaksın. Böylece bundan dolayı kalb, Allah'ın dışındaki şeylerle hiç ilişki kurmayacaktır.

Ehl-i zahir ise dünya ile bu kadar az ilişki kurmayı ruhbanîyet sayıyorlar. Şeyhimizin yukarıda söylediği şeyler ibadetle ilgili olduğu için -Allah bilir- neler söyleyeceklerdir ? Fakat bu hadisten Hz. Ebû Derda'nın böyle bir alışkanlığı olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Ebû Derda tasadduk etmesine rağmen, ticaret ve malının çok olmasını istememiş ve bu durumu da beğenmemiştir. Bir sahabi hakkında ruhbanîyet veya ibadeti terketme ihtimali olamaz. İşte burada sır şudur:

Bu tür meşguliyetler insandaki devamlı huzur halini bozar. Hz. Ebû Derda'nın "Allah'ın helal kıldığını..." ifadesi ile bunun ruhbanîyet olmadığı ve "Fakat ben..." ifadesi ile de bu sırrı açıkladığı ortaya çıkmaktadır. O, hadiste geçen ayeti özel bir gaye için kullandı. Yani alışveriş ve ticareti bırakmayı insanların durumuna göre söyledi.

³² Nûr, 24/37.

³³ İbnü'l Esir , Cami'u'l- Usul, I, 446, (h.no:261)

Diğer bir netice: Ayette geçen: "**Onları Allah'ın zikrinden hiç bir şey alıkoyamaz**" ifadesinin tefsirinde sufilerin meşhur **halvet der encümen** (halk içinde Allah ile beraber) sözünün isbatı vardır.

ONYEDİNCİ HADİS

Deve satışı ile ilgili olan uzun bir rivayetinde Cabir (r.a.) şöyle anlatıyor: "Medine'ye geldiğimde, Rasûlullah (s.a) Bilal'e (r.a.), bana bir miktar altın vermesini ve biraz da artırmasını söyledi. Bilal bana bir okıyye³⁴ altın verdi. Bir kırat da artırdı. Bunun üzerine ona:

"Rasûlullah'ın (s.a) bana verdirdiği ziyadeyi benden ayırmayın," dedim. Harra günü³⁵ onu benden Şam ehli alıncaya kadar bu ziyade kesem içinde duruyordu."³⁶

Hadisten çıkan netice: Şeyhlerin eşyalarının teberrük olarak saklanması

Pek çok muhabbet ehlinin, çok ilgi göstererek büyüklerin eşyalarını bereket veya hatıra olarak muhafaza etme adetleri vardır. Hadiste bunun açık bir delili bulunmaktadır.

ONSEKİZİNCİ HADİS

Avn b. Malik el-Eşcâf'den (r.a),

³⁴ Okıyye, on iki (38 gr) veya kırk dirhem (128 gr) manasına memleketlere göre değişen ölçü birimi. Kırat ise, ortalama dört buğday veya beş buğday ağırlığında Mekkeliler ve Iraklılara göre değişen ölçü birimi.

³⁵ Harra gününden murad, hicri 63 yılında Şamlıların Medine taşlık arazisinde yaptıkları yağma ve çarpışmadır.

³⁶ Müslim, Musâkat, 111.

Rasûlullah (s.a) bize şöyle buyurdu:

"Çalışarak güzelliğini kaybeden bir kadın -işaret ve baş parmağını göstererek- (bu iki parmak nasıl yanyana ise onlar da) bu iki parmak gibi benim yanımda olacak.

Yine bir kadın ki kocasından dul kalmış, güzelliğine rağmen yeni nikah yapmayıp çocuklarını yetiştirmiş, çocuklar büyüdükten sonra (kendi yanından) ayrılıncaya veya ölünceye kadar evlenmemiş olan kadın da benim yanımda olacak."³⁷

Hadisten çıkan netice: Bir sebepten dolayı evlenmemek

Bazı dervişler karşılıklı ilişkilerin doğuracağı fitnelerden kendilerini koruma düşüncesi ve Allah ile olan irtibata engel olacağı ihtimalinden dolayı evlenmezler. Bazı kimseler ise sünneti terkettiklerinden dolayı onları kınarlar. Oysa yukarıdaki hadiste buna cevaz verilmekte ve hatta fazilet olduğu anlaşılmaktadır. Çocukların haklarının kaybolma endişesinden dolayı evlenmemek caizdir. Kendi dinini koruma gayretinde olan kimse için bu cevaz vardır. Umumî nasslardan anlaşıldığı gibi çocukların haklarının kaybolma özrü varsa, Allah'ın haklarının ve özel ilişkilerin kaybolması, niçin evlenmemeye sebep olmasın? Fakat bu, yukarıda belirttiğimiz gibi dini koruma ve nefsi haramdan alı koyma şartına bağlıdır.

ONDOKUZUNCU HADİS

el-Ehnafe b. Kays (r.a.) anlatıyor:

Kureyşten bir cemaat içerisinde bulunuyordum. Derken Ebû Zer (r.a.) oradan şunları söyleyerek geçti:

"Mal biriktirenlere sırtlarının dağlanmasını müjdeliyorum! Bu dağlamanın etkisi yanlarından çıkacak. Bir de

³⁷ Ebû Davud, Edeb, 130 (h. no: 5149).

kafaları tarafından dağlanacaklarını mujdeleyorum! Bunun etkisi de yüzlerinden çıkacak."

Sonra Ebû Zer (r.a) bir kenara çekilip oturdu. Ben (yanımda bulunanlara):

- "Bu zat kim?" diye sordum. Bana:

- Ebû Zer'dir, dediler. Ben hemen kalkarak onun yanına gittim ve;

- Az evvel dediğini işittiğim şey nedir? dedim. Ebû Zer (r.a.):

- "Söylediğim şeyler ancak Hz. Peygamber'den (s.a) işittiğim şeylerdir" dedi. Ben:

-(Verilen) bu bağışlar hususunda ne diyorsun ? diye sordum. Ebû Zer (r.a.):

- "Onları al. Çünkü bugün onlarda bir yardım var. Yapılan bağışlar dinin karşılığında verilirse onları bırak" şeklinde cevap verdi. ³⁸

Hadisten çıkan netice: Zenginlerden hediye kabul etmek

Genellikle büyüklerin hediye v.b. şeyleri redetmemek gibi adetleri vardır. Hediyeleri kabul etmekle gönlün hoşnut edilmesi ve rızık endişesi sıkıntısının giderilmesi ve Allah ile olan ilişkiye engel kalmaması yönüyle fayda vardır. Hadis-i şerif, bunun caiz olduğunu göstermekte ve bu hikmete işaret etmektedir. Eğer yapılan ikram sevgi ile değil, dine zarar verebilecek bir emir veya bir ihtiramın karşılığı olursa bu, hadiste anlatıldığı gibi caiz değildir. Ayrıca verilen hediye temiz olmamasından kaynaklanabilecek dinî bir zarar varsa o mal mutlaka rededilecektir. Herhalukarda dine zarar durumu çok önemlidir. Dikkate alınması gerekir.

YIRMİNCİ HADİS

Abdullah b. Amr (r.a.) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) bir gün bana uğradı. Bana ve anneme ait olan

³⁸ Müslim, Zekat, 35.

kulübeye çamurdan sıva yapmakla meşguldüm. Rasûlullah (s.a):

-Bu ne Ya Abdullah ! diye sordu.Ben:

-Bu kulübeyi onarıyorum, dedim. Rasûlullah (s.a):

-"**Ölüm sana bundan daha hızlı gelir**".³⁹

Başka bir rivayette;

"Bana göre ölüm daha acele gelecektir" diye buyurdular.⁴⁰

Hadisten çıkan netice: Dünya malının az olması ve dünya ile ilgiyi azaltma

Bu hadisin benzer yorumu onaltıncı hadiste geçti. Ayrıca bu hadis de bahsi geçen anlayış ve amelin kaynağıdır. Peygamber Efendimiz bu ifadeleriyle dünya ile çok az ilgilenmeyi uygun gördüler.

YİRMİBİRİNCİ HADİS

Hâris el-A'ver'den nakledilmiştir.

Hız. Ali (r.a), Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Kur'an ulemanın doyamadığı, çokça tekrar etmekle eskimeyen, harikuladeliği tükenmeyen bir kitaptır."⁴¹

Hadisten çıkan netice: Vehbî ilimler ve kalbe gelen ilhamlar

Allah'ı çokça ve devamlı zikretmek, riyazet ve mücahedeyi çokça yapmak ile nefsin zulmeti ve tabii lekeleri yok olur. Böyle yapı yapı kalb ve ruh ile Allah arasında özel bir nisbet ve ilişki ortaya çıkar. O zaman kalbe, vasıtasız, zahiri bir sebep olmaksızın öğrenme, işitme,

³⁹ Ebû Davud, Edeb, 157 (h.no:5235).

⁴⁰ Ebû Davud, Edeb, 157 (h.no:5236).

⁴¹ Tirmizî, Fedâilu'l-Kur'an, 14 (h. no: 2906); Dârimî, Fedâilu'l-Kur'an, 1.

gizli sırlar ve şerefli ilimler meydana gelir.

Hadis-i şerif, vehbî olarak ilim elde edilebileceğinin delilidir. Kitaplarda tedvin edilmiş olan naklî ilimler sınırlıdır. Naklî ilimleri tahsil eden kimse o sahada belirli bir doyuma ulaşır. Ancak vehbî ilimlerin kaynağı bizzat Allah-u Teâlâ olduğu için ardı arkası kesilmez.

YİRMİİKİNCİ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a), Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Allah'ın evlerinden birinde, Allah'ın kitabını okumak ve aralarında müzakere etmek için toplanan bir grubun üzerine mutlaka sekînet iner, onları rahmet kaplar ve melekler onları kuşatır, Allah onları kendi yanındakiler arasında zikreder."⁴²

Hadisten çıkan netice: Zikir halkasının fazileti

Müminlerin biraraya gelerek zikir etmeleri neticesinde, zikre muhabbet, kalblerin nurunun birbirine yansması, manevî zevk ve şevkin artması, gevşekliğin gitmesi, zikrin devamlılığında kolaylık gibi faydalar meydana gelir. Bu şekilde bir zikrin yapıldığı halkaya, zikir halkası denir. Bu hadiste bunun esası ve bereketlerine işaret vardır.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Toplu zikir için dergah yapmak

Sahabe-i Kiram ve tabiîn, sağlam kalb yanında feyz dönemine yakınlıklarından dolayı, zikir melekesi kazanmak için ayrıca bir mekana ihtiyaç duymuyorlardı. Fakat tabiatların ve durumların sonradan bozulup değişmesinden dolayı, bu melekenin kazanılması zor oldu. İnsanlardan uzakta durmak için şeyhler, ayrı ayrı dergah yaptırma adetini başlattılar.

⁴² Ebû Davud, Vitr, 14 (h. no: 1455); Ibn Mâce, Mukaddime, 17.

Hadiste geçen "Allah'ın evleri"nin tefsiri her ne kadar mescid için söylenmişse de, lügat yönünden illetin aynı olmasından dolayı dergahları bu ifadenin umumuna sokmak uzak düşmez.

Netice olarak yukarıdaki hadisin, bu adetin kaynağı olduğunu söylemek mümkündür.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Nisbet diye isimlendirilen manevî nimetlerden istifade

Görüyoruz ki zikirle meşgul olmaktan dolayı kalpte pek üstün ve lezzetli manevî durumlar meydana gelmekte ve bunun sürekli olması sebebiyle terakki elde edilmektedir. Hadiste sekinet lafzı ile tabir edilen manevî nimetlere, sufilerin ıstılahında nisbet denilmektedir.

YIRMIÜÇÜNCÜ HADİS

Ebû Sa'idi'l-Hudrî'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

- "Allah-u Tealâ şöyle buyuruyor:

Her kimi, Kur'an ile olan meşguliyeti, (ayrıca) beni zikretmekten ve bana el açıp istemekten alıkoyarsa, ona, (beni zikreden ve bana el açıp) isteyenlere verdiğimin en iyisini veririm. Allah'ın kelâmınının diğer kelâmlara üstünlüğü, Allah'ın bütün mahlukatına üstünlüğü gibidir."⁴³

Hadisten çıkan netice: Zikrin üstünlüğünden dolayı vacib olmayan ibadetleri bırakabilmek

Bazı büyüklerin metodu şöyledir: Onlar müridi zikir ile meşgul ettirirler. Ona -özellikle o işlerle mükellef olmadığı zaman- nafileleri, çeşitli virdve ibadetleri hatta bazen eğitim ve öğretimi, vaaz ve nasihatı

⁴³ Tirmizî, Fedâilu'l-Kur'an, 24 (h. no: 2926); Darîmî, Fedâilu'l-Kur'an, 6.

bile bıraktırırlar. Bunu, mutad duruma aykırı olmasına rağmen niçin yaptırıyorlar? Zahir ehli buna şaşakalı. Oysa bunun sırrı şudur:

Başlağıçta batın, kendini toparlama veya dağıtma hususunda zahire tabi olur. En son durum ise bunun aksine olur. Zahir batına tabi olur. Bu sebeple başlangıçta müridi zahiri çok meşguliyetlerden uzak tutmak gerekir.

Netice olarak, eğer çeşitli meşguliyetler aynen devam ederse o zaman fitratı bir noktaya yöneltmek ve düşünceleri bir noktaya toplamak mümkün olmuyor. Halbuki sulükte bu çok önemlidir.

İşte bu hadis, bu metodu açıklamaktadır. Kur'an da bir nevi zikirdir. Görüldüğü gibi Kur'an'la çok meşgul olmaktan dolayı dua bile edilemiyor. Halbuki dua büyük bir ibadettir. Fakat hüküm yönünden dua bizzat vacib olma seviyesine ulaşmamıştır. Bundan dolayı Kur'an okuma kötülenmedi. Aksine bunun üzerine faziletli olduğu beyan edilmiştir. İşte bu usulun amacı budur.

YİRMİDÖRDÜNCÜ HADİS

Hz. Aişe'den (r. anha):

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kur'an'ı maharetli (becerikli) okuyan kişi, sefere denilen, iyi, mükerrem meleklerle beraberdir. Kendisine zor geldiği halde kekeleyerek Kur'an okuyan kimseye iki ecir vardır."⁴⁴

Hadisten çıkan netice: İbadet ve zikri lezzet almak için yapmamak

Cahil kimse bazen zikir ve ibadet sırasında halavet ve lezzet bulmadığında, zikir ve ibadeti bıkararak bırakıyor veya sıkılarak yaptığı

⁴⁴ Buharî, Tevhid, 52; Müslim, Musafirun, 244; İbn Mâce, Edeb, 52 (h. no: 3779).

amelin faydasız olduğunu zannediyor. Oysa bu düşünce ile batınî gelişme durur. Çünkü batının bütün esası, yakîn üzere olmaktır. Tahkik ehli zikirden maksadın, lezzet almak olmadığını açıkça söylemişlerdir. Ancak lezzet yok ise kişi devamlı zikir ve ibadetle meşgul olmalıdır. Neticede fazla mücahedesinden dolayı daha fazla fayda elde eder. Lezzetin olmaması zarar değildir. Aksine hedef için bu daha faydalıdır. Bu hadiste bu husus açıkça ta'lim edilmektedir. Bu şekilde Kur'an okumak lezzetini tadılmaktan daha fazla mükafata sebep olur. Buna hadisteki "ona zor geldiği halde" ifadesinde işaret vardır. Aynı illet mücahede için de geçerlidir.

YIRMİBEŞİNCİ HADİS

Useyd b. Hudayr anlatıyor:

Useyd, atı yanında bağlı olduğu halde bir gece Bakara suresini okuyordu. Kur'an okurken at şahlanmaya başladı. Useyd sustu, at da sakinleşti. Tekrar okumaya başlayınca at yine şahladı. Useyd sustu, at da sakinleşti. Bundan sonra Useyd bir daha okumaya başladı, at yine şahladı. Useyd de artık okumaktan vazgeçti. Bu sırada oğlu Yahya ata yakın yerde idi. Atın oğlu Yahya'yı çığnemesinden korktuğu için onu yanına çekti.

Bu esnada Useyd başını kaldırıp göğe baktığında başının üzerinde gölgeye benzer bir şey ve içinde kandillere benzer şeyler olduğunu gördü. Daha sonra bu gölgelik göğe çıktı. Nihayet onu göremez oldu.

Sabah olunca Useyd bu durumu Rasûlullah'a (s.a) anlattı. Rasûlullah (s.a):

-Onları biliyor musun? diye sordu.

-Hayır, dedim. Rasûlullah (s.a):

-**"Onlar senin sesine yaklaşan meleklerdi. Eğer sabaha kadar okumaya devam etsen, kaybolmayacaklardı ve insanlar onlara bakacaktı"** buyurdular.⁴⁵

⁴⁵ Buharî, Fedâilu'l-Kur'an, 15; Müslim, Musafirun, 242.

Hadisten çıkan netice: Nebi'den (s.a) başka kimselerin melekleri görebileceği

Tahkik ehlinin açıklalamalarına göre veliler melekleri görebilir. Ayrıca meleklerin konuşmalarını ve selamlarını da işitebileceklerini söylemişlerdir. Hadiste, bu keşfin meydana geldiği açıkça zikredilmiştir.

Sahih-i Müslim'deki rivayette, meleklerin İmran b. Husayn'a selam verdiği rivayet edilmiştir. Meleklerin selam ve kelamını işitmek, nübüvvetin tek bir özelliği değildir. Çünkü Nebiler, bunların yanında Allah tarafından gönderilenleri tebliğ işi ile de görevlendirilmişlerdir. Tebliğ vazifesi, Nebiler ile Nebi olmayan kimseler hakkında aynı hükümde değildir. Bütün bu ifadelerden melekleri görmek ve onlarla görüşmenin nübüvmete has bir mesele olmadığı anlaşılmaktadır.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Keşf sahibinin kendi keşfini idrak edememesi

Bazen keşf ehli kendi keşfinin hakikatini anlamaz. Hz. Useyd b. Hudayr'a (r.a) melekler göründü. Fakat o, onların melekler olduğunu anlayamadı. Tahkik ehli şunu da beyan etmiştir: Eğer bir kimse, keşfinden haberdar olursa keşfine ve ondan çıkardığı sonuçlara değil, İslâm'ın hükümlerine itibar edecek ve eğer keşfi Şeriat'ın hükümlerine uygun düşmezse onunla amelî terkedecek, uygun olursa ona göre amel etmekte muhayyer olacaktır. Bu yolu takip edenler, böylelikle pek çok hatadan kurtulmuşlardır.

YIRMİALTINCI HADİS

Ubey b. Ka'b'dan (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor:

-Ya Ebe'l-Munzir! Ezberinde olan Allah'ın kitabındaki ayetlerden hangisi daha büyüktür, biliyor musun? Ben:

-Ayetü'l-Kürsî'dir, dedim. Rasûlullah (s.a) göğsüme vurdu ve şöyle dedi:

-"Ya Ebe'l-Munzir! Bu ilim sana mübarek olsun."⁴⁶

Hadisten çıkan netice: Vehbî ilim

Aynı konu yirmibirinci hadiste geçti. Bu hadiste de vehbî ilmin delili vardır. İlham yoluyla Allah tarafından Ebû'l-Munzir'in kalbine hangi ayetin en büyük ayet olduğu bildirilmiştir. Peygamber Efendimiz'in (s.a) bundan dolayı müjde vermesi, bu ilmin yüceliğini ortaya koymaktadır. Ayetü'l-Kürsî'nin en büyük ayet oluşu, özel sevabından dolayıdır. Bunun gibi, diğer ayetler ve sureler hakkında da onların büyük olduğuna dair rivayetler vardır. Peygamber Efendimiz (s.a), çeşitli sebep ve durumlara göre ayet ve sureler hakkında beyanatta bulunmuştur. Bu açıdan bakıldığında mevcut rivayetler arasında zıtlık olmadığı görülecektir. Mesela Ayetü'l-Kürsî tevhid konusunu ihtiva ettiği için kat kat sevab verilmesine sebep olduğu gibi, buna benzer diğer ayet ve sureler de aynı şekilde sevaplıdır.

Allah'ın kitabının her ayeti sahip oldukları üstün özellikler, kelam-ı ilahî, fesahat, belâğat ve muciz olmaları yönüyle eşit ve aynıdır. Bu bakımdan aralarında farklılık yoktur. Bundan dolayı bazı ayetlerin sevabının büyük olarak söylenmesi hususunda akla ters bir şey gelmesin. (Buradaki büyüklük, ayetlerin bir kısmını diğerlerine göre Allah-u Tealâ'nın çeşitli hikmetlere binaen daha faziletli kılması şeklinde anlaşılabilir.)

YİRMİYEDİNCİ HADİS

Ebû Hureyre (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) (toplanan) Ramazan zekatını korumak için beni

⁴⁶ Buharî, Edeb, 68; Müslim, Müsafirin, 258; Fedâilu's-Sahabe, 135, 137; Ebû Davud, Salât, 352, (h.no:1460); İbn Mace, Mukaddime,11 ; Ahkam,1.

vazifelendirdi. Birisi bana geldi ve yiyeceklerden toplamaya başladı. Onu hemen yakaladım. (Bunun üzerine) Rasûlüllah (s.a) şöyle buyurdu:

- Üç günden beri seninle karşılaşanı biliyor musun ?
- Hayır bilmiyorum, dedim. Rasûlüllah (s.a):
- "O şeytandır"** buyurdu.⁴⁷

Hadisten çıkan netice: Cinlerin insan şekline girmesi

Bu hadisten açıkça ortaya çıktığına göre, şeytan insan şekline girmiş ve görünmüştür.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Kerametın mümkün olması

Ehl-i Hakk, kerametın veliden meydana gelmesinin mümkün olduğunu söylemektedir. Hadiste bunun meydana geldiği açıkça zikredilmektedir. Çünkü Hz. Ebû Hureyre şeytanı yakalamıştır.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Ortaya çıkan kerameti anlayamamak

Aynı konu yirmibeşinci hadisin ikinci neticesinde geçmişti. İşte Hz. Ebû Hureyre karşılaştığı durumun ne olduğunu bilemediğini anlatıyor. Halbuki onu yakalamak suretiyle kerameti gerçekleşmiştir fakat farkına varamamıştır.

YIRMİSEKİZİNCİ HADİS

Ebû Eyyûb (r.a) anlatıyor:

Ebû Eyyûb'un (r.a), içinde hurma olan bir kuyusu vardı. Fakat cinler gelerek ondan alıyorlardı. O da bu durumu Rasûlüllah'a (s. a) şikayet etti. Rasûlüllah (s.a):

-"Git, onları gördüğünde, "Bismillah, Rasûlüllah'ın

⁴⁷ Buharî, Bedu'l-Halk, 11; Fedâilu'l-Kur'an, 10; Vekalet, 10.

(s.a) davetine icabet edin" de" diye buyurdu...⁴⁸

Hadisten çıkan netice: Ameller ve irade

Bazı büyüklerin yanına, özel bir amaç için, ihtiyaç sahibi kimseler muska yazdırmaya veya okunmak için geliyorlar. Okunmak cinlerden veya başka bir sebepten dolayı olur. Büyükler bunu yapmayı güzel ahlaklarından dolayı reddetmiyorlar. Allah'ın ismi ile O'ndan (c.c) yardım isteyerek dertlere çare buluyorlar. Bu hadiste Peygamber Efendimiz (s.a) cinleri yenmek için özel kelimeler öğretmiştir. Bu sebeple bu metodun sünnete ters olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü bu konularla alakalı birçok hadis-i şerif mevcuttur.

Bu hadiste cinlerin varlığının isbatı vardır. Diğer nasslarda da cinlerin var olduğu belirtilmiştir. Hadiste geçen "Ğul" kelimesi ile cin aynı şeydir. Diğer bir hadiste "La ğule"⁴⁹ (cin yoktur) ifadesi geçmekte ve Ğul'un (cinin) olmadığı belirtilmektedir. O ifadeden murad cinin varlığını inkar değil, aksine cahiliye ehlinde aşırı seviyede bulunan cinlerin zarar verdiği inancını yok etmektir. Bu bana göre böyledir. Doğrusunu Allah bilir.

YİRMİDOKUZUNCU HADİS

Cabir'den (r.a) o şöyle dedi:

Allah Tealâ'nın 'Sizden iki grup dağılmaya yüz tutmuştu. **Halbuki Allah onların yardımcısı idi**⁵⁰ ayeti, bizim

⁴⁸ Tirmizî, Fedâilu'l-Kur'an, 3, (h. no: 2880).

⁴⁹ Cabir'den rivayet edilen bir hadiste "Hastalık bulaşması, uğursuzluk ve ğul yoktur" buyrulmaktadır. Müslim, Selâm, 107, 108, 109; Ğul, cin ve şeytanların bir çeşididir. Eski Arapların inancına göre çeşitli renk ve kılıklara girerek insanlara görünen ve onları yollarından sapıtıp helak eden bir nevi şeytandır. Peygamberimiz (s.a) bunu iptal etmiştir. Ibnu'l Esir, en-Nihaye, III, 396.

⁵⁰ Âl-i İmran 3/122

hakkımızda, yani -Benü Harise ve Benü Seleme- hakkında inmiştir. Bu ayetin inmemiş olmasını isteyemedim. Hem bu ayette "Allah onların yardımcısıdır" ifadesi vardır.⁵¹

Hadisten çıkan netice: Aradaki sevgiden dolayı sevgilinin gazaba gelmesinden hoşlanmak

Pek çok aşıklardan nakledildiğine göre, onların ve diğerlerinin keşif ve ilhamlarında Allah Tealâ veya Peygamber Efendimiz (s.a) tarafından kınama ifadeleri veya uzaklaştırma ifadeleri olduğu keşf edilmiştir. Bunlara rağmen onlar bu kınamalara sevinirler ve lezzet alırlar. Dış görünüş itibari ile çok tuhaf bir şeydir. Fakat yukarıdaki hadis bu tuhaflığı ortadan kaldırmaktadır. Kınamaya rağmen Hz. Cabir (r.a) buna sevindi. Çünkü burada bir taltif ifadesi var. Aynı şekilde kınama ve azar olmasına rağmen, ondaki karînelerde bir iltifat olduğu için kınama ve azar, aşıkların hoşuna gider. Eğer böyle bir iltifat yok ise, kızma sadece şekavet ve lanetin alameti olur. Bu durumda ondan hoşlanmak bir şey ifade etmez.

Bostan ve Gülistan'daki bir abidin hikayesinde zikredildiği gibi, kendisine gaybtan bir ses geldi. Senin ibadetin hiç makbul değil, dendi. Bunun üzerine o şöyle dedi:

-Kabul değil ise başka ibadet edilecek birisi olmadığı için ben nereye gideceğim. Yani sen kabul etmesen de ben devam edeceğim. Sonra hafiften bir ses geldi:

-Güzel olmamasına rağmen amellerini kabul ediyoruz. Benden başka senin için sığınacak yer yok.

Şah Ebû'l-Mealî'nin şöyle bir hikayesi meşhurdur:

Peygamber Efendimiz (s.a), ravzasından, bir şeyhetendinin muhlis bir müridine "bidatçı şeyhine selamımızı söyle", diye seslendi. Bu selam şeyhe ulaşır ulaşmaz raks etmeye başladı ve kendinden geçti.

Bir kimseye zikirle meşguliyeti esnasında şöyle bir ses geldi: "Sen kafir olarak öleceksin". Onun şeyhi bunu şöyle açıkladı:

⁵¹ Buharî, Megazî, 18; Tefsir, Sure, (37), 8; Müslim, Fedâilu'l-Sahabe, 171.

Bu, içinde sevgi bulunan küfürdür.
Bunu söylemek sevgililerin adettir.
Sen zikirle meşguliyyete devam et.

Mevlana'nın Mesnevî'sinde bu başlık altında şu şiir de vardır:

"Ey sevgili, sen kıızıyorsun,
Bu benim hoşuma gidiyor,
Canım sana feda olsun,
Benim sevgilim biraz kıızıyor".

OTUZUNCU HADİS

Cabir'den (r.a):

Hasta olduğumda, Rasûlullah (s.a) Hz. Ebû Bekir'le (r.a) beraber yürüyerek beni ziyarete geldiler. Derken ben bayıldım. Bunun üzerine Nebi (s.a) abdest aldı. Sonra abdest suyunu üzerime serpti. Bunun üzerine ayıldım.⁵²

Hadisten çıkan netice: Teberrük yoluyla istifade

Pek çok sevgi ve muhabbet ehlinin, Allah'ın sevgili kullarının elbiseleri veya kullandığı şeylerden bereketlenmek gibi adetleri vardır. Hadiste bunun açıkça isbatı vardır. Hadisten de anlaşıldığı üzere Peygamber Efendimiz (s.a), Cabir'in (r.a) üzerine abdest suyunu serptiler ve bunun bereketiyle o da ayıldı.

OTUZBİRİNCİ HADİS

Ubade b. Samit'den (r.a):

Rasûlullah'ın (s.a) üzerine vahiy indirilirken, bundan dolayı sıkıntıya girer ve yüzünün rengi değişirdi.⁵³

⁵² Buhârî, İ'tisam, 8; Feraiz, 1; Müslim, Feraiz, 5, 7; Ebû Davud, Feraiz, 2 (h. no: 2764); Tirmizî, Feraiz, 7 (h. no: 2097).

Hadisten çıkan netice: Gaybî varidat halinde beşerî duyguların kaybolması (gaybet-i mahv)

Yoğun bir şekilde gelen gayb-i varidattan dolayı beşerî hislerin ve düşüncelerin bir zaman için yok olmasına ıstılahta **gaybet-i mahv** denilir. Gelen gayb-i varidatın etkisi vücutta hissedilir. Hadiste bunun zikri vardır. Ayrıca gelen bu varidatlar arasında farkın olması mümkündür.

OTUZİKİNCİ HADİS

Hz. Aişe (r.anha) anlatıyor:

Rasûlullah (s. a) geceleyin muhafızlar tarafından korunuyordu. Allah Teala'nın "Allah seni insaniardan (düşmanlardan) korur"⁵⁴ ayetinin inmesinden sonra Rasûlullah (s. a) başını çadırın dışarı çıkardı ve şöyle dedi:

"Ey insanlar (Muhafızlar)! Gidin, dağılın. Allah beni koruyor."⁵⁵

Hadisten çıkan netice: Zanna dayalı sebepleri terk

Tevekkülün bu çeşidi, kalbi sağlam birisi için caiz ve hatta müstehabtır. Pek çok tasavvuf ehlinin şiarı budur. Hadis açıkça buna delalet eder.

İkaz: Gerekli ve kesin sebepleri terk etme ise ne caizdir ne de tevekküldür. Elbette harikulade olarak bir şey meydana gelirse bu müstesnadır.

⁵³ Müslim, Fedâil, 88, Hudud, 13.

⁵⁴ Maide, 5/67.

⁵⁵ Tirmizî, Tefsir, 6 (h. no: 3047).

OTUZÜÇÜNCÜ HADİS

İbn Abbas'dan (r.a):

Bir adam Rasûlullah'a (s.a) geldi ve şöyle dedi:

-Ya Rasûlellah! Et yediğim zaman kaçınlara karşı isteğim artıyor. Şehvetim bana galip geliyor. Bundan dolayı et yemeyi kendime haram kıldım. Bunun üzerine şu ayet indi:

"Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı temiz şeyleri (kendinize) haram kılmayın." (Maide, 5/87)⁵⁶

Hadisenin çıkan netice: Lezzetleri terk hususunda aşırı gitmeyi men etmek

Aşırı giden bazı kimseler, bazı helal olan et veya benzeri şeyleri terk ediyorlar. Bunları haram şeyler gibi, telakki ediyorlar. Bunu terketmenin Allah'a yaklaşıma vesile olacağına inanıyorlar. Bu amcler veya ilmen hem dinde aşırılık ve ifrat, hem de kötü bir bid'attır. Bu şekilde hareket etmek İslamda yasak edilmiş olan ruhbanîyetin içerisine girer. Hem hadiste geçen ayetin nuzul sebebi, hem de ayetin delalet ettiği husus, helal olan şeyleri terketmemeye açık bir delildir. Mücadele ehlinin terkettiği lezzetlerin ölçüsü bu kadar değildir. Bazı tıbbî zararlardan dolayı bir hastalığı olan birisi lâzı gıda maddelerini bırakabilir. Fakat bu insan inanç olarak ne onun haram olduğunu sanır ne de bunu terketmesinin ibadet olduğuna inanır. Böyle terketmenin ruhbanîyetle hiç bir alakası yoktur. Ne var ki bazı idraki zayıf kimseler bunu da inkar ediyorlar.

OTUZDÖRDÜNCÜ HADİS

İbn Ömer (r.a) anlatıyor:

Abdullah b. Ubey b. Selul öldüğünde Rasûlullah (s.a) onun

⁵⁶ Tirmizi, Tefsir, 6 (h. no: 3054).

namazını kılmak için ayağa kalkınca Hz. Ömer (r.a) de kalktı ve Rasûlüllah'ın (s.a) elbisesinden tutarak şöyle dedi:

-Ya Rasûlellah ! Rabbinin namaz kılmanı nehyettiği kimsenin cenaza namazını mı kılacaksın ? Rasûlüllah (s.a) da ona:

"Allah beni bu hususta serbest bıraktı" diye buyurdu.⁵⁷

Hadisten çıkan netice: Gaybî varidat sebebi ile kendinden geçme

Gaybtan gelen kuvvetli varidatlar sebebiyle zahirî ve batınî hükümler arasındaki farkın kalkmasına sekr denilmiştir. Bu farkı idrak etme haline ise sahv denilir. Hz.Ömer'in (r.a) kalbinde Allah için buğzetme hali öyle fazla varid oldu ki, Peygamberimize (s.a) ne şekilde davrandığının farkına varamadı. Yoksa bu gibi davranışın Hz. Ömer'den sudur etmesi edebten dolayı mümkün değildir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz (s.a) onun halini mazur gördü, birşey demedi. Fakat sahv durumuna gelince, hadiste anlatıldığı üzere Hz. Ömer (r.a) yaptığına hayret ettiğini beyan etti.⁵⁸

Bu rivayette ikinci bir husus vardır: Ayetin delaleti ile istiğfarın münafıklar için faydalı olmadığı anlaşılmaktadır. Yoksa bunun manası istiğfardan nehiy değildir. İstiğfardan nehyetmenin delili olmadığına hadisteki "Allah beni bu hususta serbest bıraktı" ifadesi işaret etmektedir Hz. Ömer (r.a) sekr halinin kendine hakim olmasından dolayı bunun farkında değildi. O, ayetteki nehyi⁵⁹ zahire göre anladı.

OTUZBEŞİNCİ HADİS

Rasûlüllah (s.a), Tebûk savaşından geri kalan Ubey b. Kâ'b'ın

⁵⁷ Buharî, tefsir, Sure,(9)12, 13; Müslim, Munafikun, 3, 4; Tirmizî, Tefsir, 10 (h. no: 3097, 3098); Nesai, Cenaiz, 69 (h. no: 1965).

⁵⁸ Buharî, Tefsir, Sure (9) 13'te Hz. Ömer'in hayret ettiğine dair bilgi vardır.

⁵⁹ "Sen onlar için ister af dile, ister dileme. Onlar için yetmiş defa af dilesen, yine Allah onları affetmez. Böyledir, çünkü onlar Allah'ı ve Resûlünü tanımadılar. Allah, yoldan çıkan kavmi doğru yola iletmez." Tevbe, 9/80.

(r.a) da içlerinde bulunduğu üç kişi ile müslümanların konuşmasını yasaklamıştı. Bu hususta Ubey (r.a) şunları anlatıyor:

Beni(m affedildiğimi) müjdeleyen kimsenin sesini işittiğimde, elbiselerimi çıkardım ve bu müjdeli haberi getirmesinden dolayı ona giydirdim. Bu esnadaki sıkıntılı halimizle ilgili olarak Allah'ın şu ayeti nazil oldu:

"Geniş olmasına rağmen yer onlara dar gelmişti."
(Tevbe, 9/118)⁶⁰

Hadisten çıkan netice: Azarlayarak müridi kendi haline bırakmak

Büyüklerin menkibelerinde, müridlerin işlemiş oldukları yanlışlar sebebiyle müşidlerinin onları kovdukları, konuşmadıkları ve ceza verdikleri şeklinde ifadeler geçmektedir. Bütün bunların hedefi, sadece uyarıdır, düşmanlık değildir. Hadis bu amelin iyi, doğru güzel olduğunu göstermektedir. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a), kendi üç arkadaşına aynı muamelede bulunmuştu.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Müjde veren kimseye elbise, kumaş ve benzeri şeyler vermek

Vecd ehlinin muhabbete gelerek şiir okuyana kumaş veya para verme adeti vardır. Hz. Ka'b'ın bu müjdeyi veren kimseye elbise vermesi bu kabildendir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Kabz ve bast (tutukluluk ve neşe) hali

Sevgilinin celâl yönünden tecellisi, yani büyüklük ve kimseye muhtaç olmaması cihetinin tecellisi sebebiyle kalbin tutulmasına **kabz** hali denilir. Bu olayda üç sahabinin çok sıkıntılı olmaları kabz haline misaldir. Onlardaki kabz halinin sebebi, tevbenin kabul edilmesinin

⁶⁰ Buhari, Megazi, 79; Isti'zan, 27; Müslim, Tevbe, 53; Ebû Davud, Cihad, 161 (h. no: 2773); Müsned, III, 459.

biraz gecikmesidir. Bu geçikme celâlin alametindedir. Ayet-i kerime'de bu durum, "yer geniş olmasına rağmen onlara dar gelmesi veya nefislerinin darlaşması" şeklinde ifade edilmiştir.

Kabzın aksine olan hal, **bast** halidir. Yani lütuf ve fazilet işaretlerinin kalbe vürudu gönle sevinç ve ferah verir. Bu olayda bu üç mübarek sahabinin tevbeleri kabul edildikten sonra, hadiste anlatıldığı gibi kendilerine neşe yani bast hali geldi. Müjde verene kendi elbisesini çıkarıp vermesi yukarıda zikrettiğimiz neşeden dolayı idi.

OTUZALTINCI HADİS

İbn Abbas'dan (r.a),

Rasûlüllah (s.a) şöyle buyurdu:

-**"Allah Fir'avn'ı suda boğunca, Fir'avn:**

-**"Artık İsrailoğullarının inandıklarından başka ilah olmayan Allah'a iman ediyorum"**⁶¹ demişti.

Bunun üzerine Cebrail (a.s): **"Ey Muhammed! Rahmet ona gelecek korkusu ile beni denizin çamurundan alıp onun ağzına çamur tıkarırken görseydin"** dedi."⁶²

Hadisten çıkan netice: Sekr hali

İman kalb ile olur, dil ile ikrar edilir. Tevbelerin kabul olunmayacağı vakitte (mesela ye's halinde) ikrarda bulunmanın hiçbir faydası yoktur. Bunun aksine tevbelerinin makbul olacağı vakitte sadece kalbin iradesi yeterlidir. Bütün bunlara (Firavn'ının imanı, iman etme vakti olmamasına) rağmen Cebrail'in (a.s) onun ağzına çamur sokması aşırı sekr halinden dolayıdır. Bunun hakikati, otuzdördüncü hadiste zikredilmiştir ve bu hadiste aşırı sekrin sebebi Allah için buğz etme halidir.

⁶¹ Yunus, 10/90.

⁶² Tirmizi, Tefsir, 11 (h. no: 3107).

OTUZYEDİNCİ HADİS

İbn Abbas'dan (r.a),

Hz. Ebû Bekir (r. a):

-"Ya Rasûlellah ! İhtiyarladın" deyince Rasûlüllah (s. a):

-"Beni Hûd ve Vakıa sureleri ihtiyarlattı" buyurdu⁶³

Hadisten çıkan netice: İbadetle beraber insandaki heybet halinin artması

Kabz ve bast halleri ilerledikçe insanda heybet hali meydana gelir. Peygamber Efendimizin (s.a) ahvali yüksek olduğu için durumunu heybet ile ta'bir etmek uygundur. O'nun haşyeti de kabz halinin başlangıç durumunu içine almaktadır.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Murakabe

İbadete ve kulluğa yönelerek Allah-u Tealâ'nın azametinin ve yüceliğinin tasavvurunu, kalb üzerine devamlı bir şekilde getirmeye **murakabe** denilir. Bir genç dahi devamlı tefekkür ve kuvvetli teveccüh neticesinde ortaya çıkan haşyetin (korkunun) etkisiyle yaşlanır. İşte görüldüğü gibi heybet gibi murakabe hali de hadisle sabit olmaktadır.

OTUZSEKİZİNCİ HADİS

Ebû Said'den (r.a),

Rasûlüllah (s.a) şöyle buyurdu:

"Mü'minin ferasetinden sakının. Çünkü o baktığında Allah'ın nuru ile bakar."⁶⁴

⁶³ Tirmizî, Tefsir, 56 (h. no: 3297).

⁶⁴ Tirmizî, Tefsir, 16 (h. no: 3128).

Hadisten çıkan netice: Feraset.

Feraset, kalbin saf (temiz) olması durumu olup devamlı Allah'ı zikretmek ve takva ile elde edilir. Böyle bir mümin pek çok zaman olayların hakikatlarını idrak eder. Buna feraset denilir. Feraset, keşfin bir şubesidir. Hadis açıkça bunu isbat eder. Hadiste geçen "nurullah (Allah'ın nuru), saf (temiz) olmanın işaretidir. Bunun sebebi zikir ve takvadır.

OTUZDOKUZUNCU HADİS

Hz. Aişe'den (r.anha),

Rasûlullah'a (s.a): "**Onlar sadakalarını kalpleri korku ve ürpererek verirler**",⁶⁵ ayetindeki korku için, "onlar içki mi içtiler, hırsızlık mı yaptılar (ki korksunlar)" diye sordum. Rasûlullah (s.a):

"Hayır, Ey Ebû Bekir'in kızı! Onlar kabul edilmemesinden korktukları halde oruç tutanlar ve sadaka verenlerdir" buyurdu ve şu âyeti okudu:

"İşte onlar hayırlı işlerde yarış ederler ve onlar hayır için önde giderler." (Mü'minun, 23/61).⁶⁶

Hadisten çıkan netice: Havf (Allah korkusu) ve tevazu

Hadis buna açık bir şekilde delalet etmektedir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Allah'a yakın olanların alameti

Allah, bu vasıflara layık olan kullar için bu hasletleri özellikle zikretmiştir. Havf ve tevazu, velilerin alametlerindedir. Bütün haller ve sıfatlar araştırıldığında görülecektir ki **havf ve tevazu**, ariflerde, diğer sıfatlardan daha üstündür. Sanki bu, onların özel şiarıdır.

⁶⁵ Mü'minun, 23/60.

⁶⁶ Tirmizî, Tefsir, 24 (h. no: 3174).

KIRKINCI HADİS

İbn Abbas'dan (r.a),

Hilâl b. Umeyye (r.a), Hz. Peygamber'in (s.a) huzurunda, karısını Şerîk b. Sehmâ ile zinada bulunmakla suçladı. Hz. Peygamber (s.a) Hilâl'e:

-"(Dört) şahidini (hazırla) veyahut da arkana hadd (sopa) vurulacaktır", buyurdu. Bunun üzerine Hilâl:

-Ey Allah'ın Resûlü! Bizden birisi karısının üzerinde bir erkek görürse, şahid mi aramaya gidecek? (O kimse şahid getirinceye kadar, işini bitirip savuşup) gitmez mi? diye karşılık verdi. Hz. Peygamber de (s.a):

-"Sen şahidlerini hazırla, yoksa arkana hadd vurulacaktır" buyurdu. Bunun üzerine Hilâl b. Umeyye Hz. Peygamber'e (s.a):

-Seni hak peygamber olarak gönderene yemin olsun ki, ben doğru söylüyorum. Allah bu işim hakkında arkamı haddemden kurtaracak bir şey (ayet) indirecektir, söyledi. Bunun üzerine Cebrael bu konudaki ayeti indirdi...Nebi (s.a) ise

-"Eğer bu konuda Allah'ın kitabında (lian hakkındaki hükmünde) bir geçikme olsaydı, benimle onun arasında bir şeyler söz konusu olacaktı (yani gerekli cezayı uygulardım)" buyurdu.⁶⁷

Hadisten çıkan netice: Keramet

Bir sahabinin Allah mutlaka bir hüküm gönderecek demesinde, hadiste geçen ifadenin zahir şeklinden de böyle bir şey olacağı anlaşılmaktadır. Öyleyse o sahabinin böyle müjdelemesi keramettir.

⁶⁷ Buhârî, Tefsir, Sure, (24), Bab: 3; Ebû Davud, Talak, 27 (h. no: 2254); Tirmizî, Tefsir, 25 (h. no: 3179).

Şayet irade itibarı ile bunu, bir şeyi dileme yönünde tevîl edersek dahi bu, duanın kabul olma kerametidir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Hakikatın değil, şeriatın tercih edilmesi

Peygamber Efendimiz (s.a), vahyin nuru ile dolmuş olduğu için bu nur ile baktığında pek çok şey O'na aşîkar olmaktadır. Eğer biri filan filan alameti taşıyorsa o veled-i zinadır. Böyle bir durumda Peygamber Efendimiz (s.a) herhangi bir kimseye böyle büyük bir isnadı, sadece zan ve karinelere dolayî diyemez. Kadınla ilgili gerçeği kesinlikle bilmesine rağmen, şer'î durum bununla amel etmesine engel idi. Bu sebeple ortaya çıkan hakikatı bırakıp, şeriata baktı.

Neticede çok büyük bir prensip ortaya çıkmış oldu: "Her zaman hakikat yerine şeriati tercih etmek..." Bu prensiple itikad ve amel ıslah edilmiş olur. Bu Allah'ın büyük bir lütfudur. Eğer bu lütuf olmasaydı, dünyanın dengesi bozulacak ve insanlar istedikleri gibi davranacaklardı.

Ayrıca şu bir gerçektir ki her şey Allah'ın mülküdür. Mecazî düşünceler ve yorumlar insanlara aittir. Hakikatın karşıtı olan mecazın bırakılması gerekir. Eğer birisi kalkıp hakikata göre hareket ediyorum diyerek başkasının olan şeyleri alırsa, nikahlı ve nikahsız fark etmeksizin kadınlarla birlikte bulunursa, bunun neticesinde pek çok fesad, çirkinlik ve şerhler ortaya çıkacaktır. Allah'ın büyük lütfudur ki, şeriat bu gibi şeylere engel koymuştur. Bazı kimseler bu sırtı anlayamadığından kendi inanç ve amellerini yok ederek yanlışlar yapıp zındıklığa ve ilhada düşmüştür.

KIRKBİRİNCİ HADİS

Hz. Aîşe'den (r.anha),

İfk⁶⁸den berî olduğuma dair ayet inince annem ve babam bana:

⁶⁸ İfk, yalan demektir. Bazıları yalanın en çirkinini manasına geldiğini

-Rasûlullah'a (s.a) kalk teşekkür et, dediler. Ben de:

-"Allah'a yemin olsun ki, ne O'na ne de size kalkıp teşekkür ederim. Ancak beraatimi indiren Allah'a hamd ederim", dedim⁶⁹

Hadisten çıkan netice: Şathiyat ehlinin ma'zur olması

Bazı büyüklerden nazm veya nesir olarak öyle sözler nakledilir ki onların zahirî ifadeleri ters manalar ifade edebilir. Eğer bu sözler onların genel hallerine galip olmasından dolayı ise bu sözlere **şathiyat**⁷⁰ denir. Hz. Aişe-i Siddika'nın (r.anha), Rasûlullah (s.a) için böyle söylemesi, şathiyat türü ifadelerdendir. O'nun böyle söylemesinin sebebi şiddetli üzüntüdür. Peygamber Efendimiz (s.a), beşer olması ve gaybı bilmemesinden dolayı, bu hususta şüphe ve tereddüt içinde idi. Hz. Aişe (r.anha), Peygamber Efendimiz'in (r.a) bu tür tereddüdünü biliyor ve üzülüyordu. Bir de Peygamber Efendimiz'in (s.a) ifk hadisesinde takip ettiği yol, O'nun şüphelendiği hissini veriyordu.

Hz. Aişe (r.anha) beratı inince çoştı, kendinden geçti ve böyle bir cevap kendisinden sadır oldu. Peygamber Efendimiz (s.a) de O'nun böyle demesini ters karşılamadı. Bu hadisle ehl-i şathiyyatın mazur olduğu anlaşılmaktadır.⁷¹

söylemişlerdir. Bu kelime esas itibariyle bir şeyi tersine çevirmek manasına gelir. İfk olayı, Hz.Aişe'nin (r.anha) Benî Mustalık gazasında bir sure ordudan geri kalması üzerine münafıkların hakkında en çirkin (zina) iftiralari atmaları olayıdır.

⁶⁹ Buharî , Şehadet, 15; Tevhid, 35; Müslim,Tevbe ,56; Tirmizî , Tefsir, 25 (h.no: 3180).

⁷⁰ Daha açık ifadeyle şathiyat, ilahi feyz ve kuvvetli tecellilerle kendilerinden geçen, çoşan ve taşan velilerin gayr-i ihtiyari söyledikleri sözlerdir. Bunların çoğu şeriata aykırı gibi görünür. Bu yüzden veliler kendilerine geldiklerin zaman o sözleri söylediklerine pişman olarak tevbe ederler. Geniş bilgi için bkz. Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü (İst. 1991), s.445-46.

⁷¹ Bu hadisin yorumu ile bir önceki hadisin yorumu arasında bir tenakuz söz konusu değildir. Her şeyi bilen Allah'tır. Hz. Peygamber (s.a) ise her şeyi bilemez. Ancak Allah'ın bildirmesi ile bilebileceği şeyleri bilebilir. Önceki

KIRKİKİNCİ HADİS

Bir rivayette, Allah Teala'nın "**Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin**"⁷² ayeti hakkında, Ebû Hureyre (r.a) şöyle demiştir:

- "Bu ayet Peygamber Efendimiz'in (s.a) amcası Ebû Talib'in İslama girmesini istemesi üzerine inmiştir".⁷³

Hadisten çıkan netice: Şeyhin mustakil tasarruf yetkisinin olmaması

Bazı bilgisiz kimseler hata ederek feyzin şeyhlerin elinde olduğuna inanırlar. Bu hadis, bu yanlış fikri iyice düzeltmektedir. Peygamber Efendimiz'in (s.a) yetkisi olmadığı yerde, diğerlerinin yetkisinin olduğunu nasıl düşünebiliriz? Şeyhin gerçek işi dini yönden faydalı olmaktır. Fakat bu iş (mutlak faydalı olma yetkisi) elinde değildir. Bu iş şeyhin elinde değil ise, dünyevî işler nasıl devamlı onun elinde olabilir.

Pek çok cahil bu yanlış fikrin içine girmektedirler. Bundan Allah'a sığınırız. Ayrıca böyle durumda olan pek çok cahil, ehlullahın bütün kainatın malikî olduğuna inanmaktadırlar. Nassın delaleti yönüyle bunun ıslahı gerekir ve mümkündür.

KIRKÜÇÜNCÜ HADİS

İbn Abbas'a (r.a) "**Allah hiç bir insanın içinde iki kalb yaratmamıştır**"⁷⁴ ayeti hakkında bununla ne kastedimiştir diye

hadiste Hz. Peygamber'in (s.a) vahiy nuru ile bir takım hakikatları bilebileceği anlatılmıştır. Tabii ki bu durum da Allah'ın izni olmaktadır. Devamlı değildir. Bu hadisteki konu ise hakikatını Allah'ın bildirmediği bir husustur. Burada Allah hakikatı önceden değilde, daha sonra bildirmiştir.

⁷² Kasas, 48/56

⁷³ Tirmizî, Tefsir, Bab: 29 (h. no: 3188).

sorduk. Dedi ki:

Bir gün Rasûlüllah (s.a) namaz kılariken (cehrî kıraat esnasında) kalbinden bir düşünce geçti. Kendisi ile beraber namaz kılmakta olan münafıklar:

- "O'nun iki kalbi olduğunu görmüyormusunuz? Bir kalb sizinle, bir kalb onlarla!" dediler. Bunun üzerine Allah:

"Allah hiç bir insanın içinde iki kalb yaratmamıştır" ayetini indirdi.⁷⁵

Hadisten çıkan netice: Kâmil namaz için akla gelen düşüncenin namaza zarar vermemesi

Bazı kimseler kâmil bir namaz için insanın aklına hiç bir düşüncenin gelmemesinin şart olduğuna inanmaktadırlar. Fakat bu hadis açıkça bu şartı kaldırmaktadır. Yalnız şunu belirtmekte fayda vardır: İsteyerek bir şey düşünmek namazın kemalâtına manidir.

Netice olarak, düşüncelerin akla getirilmesi ihtiyarî, kendi kendine gelmesi ise ihtiyarî değildir. İhtiyarî (kendi isteğiyle getirilen) düşünce namazın kemalâtına engel olur. Gayr-i ihtiyarî düşünce ise, ne kemalâtına engel olur ne de kâmil bir namazı iptal eder. Düşüncenin olmaması bir çeşit istiğraktır ve bu övülen bir haldir. Fakat amaç değildir. Bazen düşünceli namaz düşüncesiz namazdan efdal ve kâmil olur. Çünkü düşünceleri defetmek ve kalbe toplamak için meşakkat çekiliyor. Fazilet ve ecrin esası amel ve meşakkattir.

KIRKDÖRDÜNCÜ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Nebi (s.a) şöyle buyurdu:

- "Allah gökte bir iş yapmaya hüküm verdiği zaman,

⁷⁴ Ahzab,33/ 4.

⁷⁵ Tirmizî, Tefsir, 34 (h. no: 3199).

melekler O'nun emrine boyun eğerek kanat çırpırlar ve tıpkı o emirler düz ve kaygan taşın üzerinde zincirin çıkardığı sese benzer..."⁷⁶

Hadisten çıkan netice: Hâdis (sonradan olan) şekilde kadîmin zuhur etmesi

Allah kelâmının kadîm (ezeli) olduğu açıktır. Taş üzere dizilme şekli hâdistir. Hadiste geçen kadîm kelâmın hâdis ses şeklinde zuhur etmesinden, büyüklerin kelâmlarında bulunan şu konu tesbit edildi:

Burada Zat-ı Kadîm, kainatın hâdisatı şeklinde zuhur etti. Bunu bazen tecelliyeyi misalî (gerçek olmayan alem olarak) tabir ediyorlar. Zat-ı Kadîm'in zuhur ve tecellisinin gerçeği ne istihale (dönüşme) ne hulul (bir şeye girme) ne ittihat(birleşme)dır ki, bunların hepsi aklen ve naklen mümkün değildir. Aksine bu durum bir emrin icadıdır. Bazı vasıflardan dolayı hâdis, kadîme benzer. Böylece bu hâdis o kadîmin vasıflarının açıklayıcısı olur. Bu hâdis suret veya misal de denilir. Başka bir hadiste geçen:

"Rabbimi en güzel şekilde gördüm"⁷⁷ ifadesi işte bunun açıklamasıdır. Teşbih bizzat Nûr⁷⁸ ayeti ile sabittir. İşte bunu iyice anlayın.

⁷⁶ Buharî, Tevhid, 32; Tefsir, Sure, (15), 1; 1; Tirmizî, Tefsir, 35 (h. no: 3223; İbn Mace, Mukaddime, 13 (h. no: 194).

⁷⁷ Taberanî , Mu'cemu'l-Kebir, I, 317, (h. no: 938)

⁷⁸ Nûr suresi 35. ayette " Allah göklerin ve yerin nurudur.O'nun nûru , içinde lâmba bulunan penceresiz bir oyuğa benzer. Lamba cam içerisindedir. Cam sanki inciden bir yıldız. Ne doğuya ne batıya mensup olmayan mübarek bir zeytin ağacı(nın yağı)ndan yakılır. (Öyle mübarek bir ağaç)ki , neredeyse ateş değmese de yağı ışık verir.(bu ışık da) nur üzerine nurdur. Allah insanlara misaller verir. Allah her şeyi bilir."buyrulmaktadır. Bu ayet temsil yoluyla Allah'ın nurunu anlatmaktadır.

KIRKBEŞİNCİ HADİS

İbn Mesud'dan (r.a), şöyle anlatıyor:

-Allah Teâlâ vahiy yolu ile konuştuğu zaman, gök ehli taş üzerinde çekilen zincirin sesi gibi çingirak sesi işitirler ve bayılırlar (kendilerinden geçerler).⁷⁹

Hadisten çıkan netice: Gaybet-i mahv hali (Gaybî varidat sebebi ile kendinden geçme)

Bazen mürid, üzerine gelen varidatlar sebebiyle kendinden geçer. Buna **gaybet-i mahv** denilir. Hadiste bunun açıkça isbatı vardır.

KIRKALTINCI HADİS

Enes (r.a) şöyle anlatıyor:

Nebi (s.a), "**biz sana apaçık fethi müjdeledik**"⁸⁰ ayeti indiğinde, "**ayette geçen apaçık fetihten murad, Hudeybiye fethi (anlaşması)dır**" buyurdu.⁸¹

Hadisten çıkan netice: Kabz (tutukluk) haline üzülmemek

Hudeybiye anlaşmasına göre zahiren kafirler müslümanları ezerek anlaşma yaptılar. Fakat Hz. Enes'in (r.a) açıklamasına göre bu, büyük fethin temeli idi. Çünkü bunda pek çok maslahat gizli idi. En son maslahatı da bu anlaşmanın Mekke'nin fethedilmesinin sebebi olmasıdır. Bu büyük fethin olacağı hususunda hiçbir şüphe yoktu.

Bu hadiste, şeyhlerin eğitimlerinde takip ettikleri bir usulün aslı

⁷⁹ Buharî, Tevhid, 32; Ebû Davud, Sünnet, 22 (h. no: 4738).

⁸⁰ Fetih, 48/1.

⁸¹ Buharî, Megazî, 35; Tefsir, Sure: 48, 1; Fedâilu'l-Kur'an, 12; Tirmizî, Tefsir, 48 (h. no: 3262).

ortaya çıkar: Onlar zahiren başarısız ve kabz halindeki mürid için bu durumun övülen hal ve fayda bakımından bast haline benzediğini söylerler. Çünkü kabz hali de salik için maslahatları ihtiva eder ve sonradan olabilecek olan kuvvetli bastın başlangıcı olur.

Mevlana şöyle der:

Ey salik kabz durumu gelirse o senin için ıslahtır!

Senin kalbin bu halden dolayı ümitsiz olmasın!

Kabz gelirse, sen ona bast gibi bak, rahat ol! Canın sıkılmasın.

KIRKYEDİNCİ HADİS

İbn Abbas (r.a) Allah Teâlâ'nın "**Biliniz ki Allah Teâlâ, ölümünden sonra yeri diriltir**"⁸² ayeti hakkında şöyle der:

"Allah, katı olan kalbleri yumuşatır. Kalbleri huşulu ve kendisine yönelen bir hale koyar. Kalbler, ilim ve hikmetle dirilir. Ancak böylelikle yerin ihyasının da bizzat yağmurla olduğu müşahede edilir".⁸³

Bu ayetin izahı şöyledir: Allah önceki ayetlerde kalblerin huşulu olmasını emrediyor. Ondan sonra yerin dirilmesi konusu geçiyor. Bunun iki yönü olabilir. Birisi, kalbin olması gereken durumunu açıklamak, diğeri ise, yerden muradın İbn Abbas'ın söylediği gibi mecazen istiare yolu ile kalb olduğudur.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Yeryüzü, Allah-u Teâlâ'nın gönderdiği bereketli yağmurlarla nasıl diriltiliyorsa kalp de Allah'ın tecellileriyle diriten geniş yeryüzü hükmündedir

Hadisten çıkan diğer bir netice: Zahirin hilafına tefsir

⁸² Hadid, 57/17.

⁸³ İbnu'l Esir, Cami'u'l Usûl, II, 376, (h. no: 833)

yapmak

Pek çok sūfi kelâmının ayet ve hadislerin zahirine ters manalı olduğu görülmektedir. Bundan dolayı bazı ehli zahir, sufileri inkar ederek onlara meydan okuyorlar. Hadis, bu gibi tevillerin doğruluğunu anlatmaktadır."Kelide-i Mesnevî" adlı eserimizin s.83'de bunun geniş bir açıklaması vardır.

Şah Velîyullah, el-Fevzu'l-Kebîr'de: "**Çalışın ve herkes, yaratıldığı işi kolaylıkla başaracaktır**"⁸⁴ muttefekun aleyh olan bu hadisin açıklamasında, Peygamber Efendimiz'in "**Bundan dolayı kim (fakirlere) verir, (günahlardan) korunursa, ve en güzel (söz)ü doğrularsa, ona en kolay (en rahat şeylerin yolunu) kolaylaştırırız (onu cennetlere, huzur ve rahata sokarız).**"⁸⁵ ayetlerini okumasının bu anlamda olduğunu belirtmektedir. "**Kur'an'ın zahir ve batın (manaları) vardır**"⁸⁶ hadisini Kelide-i Mesnevî'de sufilerin bu manada tefsir ettikleri beyan etmiştir.

KIRKSEKİZİNCİ HADİS

Ebû Hureyre (r.a) anlatıyor:

Bir misafir, Ensardan bir adamın yanında geceyi geçirdi. O adamın yanında yalnız kendisine ve çocuklarına yetecek kadar yiyecek vardı. Ensarî karısına dedi ki:

"Çocukları uyut, kandili de söndür ve yanında ne varsa misafire getir." Bu hadise üzerine şu ayet indi:

"Kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile başkalarını kendilerine tercih ederler." (Haşr, 59/9).⁸⁷

⁸⁴ Buharî, Kader , 4; Müslim , 6-8 ; Ebû Davud , Sunnet, 16, (h.no: 4694); Tirmizî, Kader , 3 ,(h. no: 3136)

⁸⁵ Leyl , 92 /5...

⁸⁶ Bu hadisi İbn Hibban Sahih'inde, Kitabu'l İlim,75, (1,276) Abdullah b.Mesud'dan "Kur'an'ın zahiri ve batını , başlangıcı ve sonu vardır" şeklinde rivayet etmiştir.

Hadisten çıkan netice: Amelleri gizlemek

Pek çok büyüğün, ameli salihlerini gizleme hususunda mübalağa etme adetleri vardır.⁸⁸ Hadis açıkça bunu teyid etmektedir.

Ayrıca hadiste güzel ahlak ve isâra işaret vardır. Bu hadiste sufilerin güzel ahlakı ve isârı yani başkalarını kendilerine tercih etmelerinin delili vardır.

KIRKDOKUZUNCU HADİS

"Ve dediler ki: Sakın ilahlarınızı bırakmayın; hele Ved'ten, Suvâ'dan, Yeğûs'tan, Ye'ûk'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin"⁸⁹ ayeti hakkında İbn Abbas (r.a) şöyle dedi:

"Bunların hepsi Nûh'un (a.s) kavminin salih kimselerinin isimleridir. Nûh kavmi helak olduğunda şeytan o kavme bu kişilerin oturduğu yerlere işaret koymalarını ve onların isimleriyle bazı yerleri isimlendirmelerini söyledi. Onlar da böyle yaptılar. O kavimden bu işaretleri koyan nesil ölünceye kadar onlara ibadet edilmedi. O salih kimseler öldükten ve haklarındaki bilgiler kaybolduktan sonra onlara ibadet edildi".⁹⁰

Bazı durumlarda fotoğraf haramdır

Bazı kimseler şeyhlerinin fotoğraflarını teberrüken saklama adetleri vardır. Hadis, bu durumun fesad sebebi olduğunu açıklamaktadır ve bu fesad açık bir şekilde ortadadır. Geçmiş şeriatlarda bizatihi suret mubah idi. Şeriatımızda ise bu haramdır. Bundan dolayı bunun fesadı daha

⁸⁷ Tirmizî, Tefsir, 59, (h. no: 3304).

⁸⁸ Tasavvuf istilâhında buna melamet yolu denilir.

⁸⁹ Nuh, 71/23. Bunlar o kavmin taptığı en önemli putların isimleriydi.

⁹⁰ Buhârî, Tefsir, Sure, (72), 1.

fazladır. Özellikle şeriatımızda suretin aşağılanması vacib olduğu için, bunun fesadı daha kuvvetlidir. Eğer surete ta'zim yapılırsa, o zaman şeriata tamamen ters olur.*

ELLİNCİ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a);

Rasûlüllah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kul bir hata yaptığı zaman, kalbinde siyah bir leke meydana gelir. Şayet günahı terkedip, istiğfar ve tevbe ederse kalbi cilalanır, tertemiz olur. Eğer böyle yapmayıp tekrar günaha dönerse, kalbindeki leke artar ve onun kalbini kaplar. Bunu, Allah, kitabında "pas" ismi ile zikretmiştir ve şöyle buyurmuştur: "Hayır, onların işleyip kazandıkları şeyler, kalplerinin üzerine pas tutmuştur". (Mutaffifîn, 83/14)⁹¹

Hadisten çıkan netice: Kalbin nurlu ve zulmetli olması

Pek çok büyüğün kelimasında şöyle bir ifade vardır: Zikir ve taat ile kalb nuranî olur. Gaflet ve masiyetten dolayı da kalp zulmanî olur. İşte hadiste bu nur ve zulmet belirtilmiştir. Zikir ve taatın izleri nurlu olur. Gaflet ve masiyetin izleri ise zulmet şeklinde olur. Bu nur ve zulmet, nurlu ve zulmetli cesetler gibi hissi bir hal değildir. Arasına bazı nurlar hissedilebilir. Fakat esas gaye bunların idrak edilmesi değil, kulluktur.

ELLİBİRİNCİ HADİS

İbn Abbas'tan (r.a),

Allah Teala'nın "**Yemin ederim ki, halden hale geçersiniz**"⁹² ayetindeki zikredilen bir halden başka bir hale geçmek

⁹¹ Tirmizî, Tefsir, 74 (h. no: 3334).

* Bu kesin Hüküm müellifin kanaatidir. Konu ihtilafı olup fotoğrafa cevaz verenlerde vardır. Haram olması secde edilmesi , putlaştırılması gibi sebeplerdendir.

hususunda İbn Abbas (r.a) şöyle demiştir:

"İşte sizin Peygamberiniz (s.a) böyle idi."⁹³

Hadisten çıkan netice: Arifin yükselmesinin sonunun olmaması

Tasavvuf ehlinin bu hususta nakledilen sözleri şöyledir:

Kâmil bir arifin yükselmesinin sonu olmaz. Hadis kendi lafızları ile bunu ortaya koymaktadır. Çünkü "bir halden başka bir hale geçme" ifadesinden ne sadece birinci halden ikinci hale geçmek maksud, ne de özel bir sayı veya sınır sözkonusudur. Bundan dolayı ölçü, bir hal üzere durmama olacaktır. İşte bu, yukarıdaki ifadenin anlamıdır.

ELLİKİNCİ HADİS

Ebû Zer'den (r.a), Rasûlüllah'a (s.a):

-Ya Rasûlellah! Hz. İbrahim ve Hz. Musa'nın sahifeleri nedir?" diye sordum. Rasûlüllah (s.a) şöyle buyurdu:

-**"O sahifelerin hepsi nasihatlardır". Onların bir kısmı şöyle idi:**

"Şaşırıyorum o kimseye ki hem ölüme inanıyor, hem de (ölüm yokmuş gibi) neşeleniyor. Yine şaşırıyorum o kimseye ki hem cehenneme inanıyor hem de gülüyor. Dünya malı ve dünya ehlinin neler yaptığını görüp ve bu sebeple dünyadan hoşnut olan kimseye şaşarım. Kadere inanıp sonra dünya için gece gündüz iyice yorulan kimseye şaşarım. Hesaba inanıp, amel etmeyene de şaşarım".⁹⁴

⁹² İnşikak, 85/19.

⁹³ Buharî, Tefsir, Sûre (84), 2.

⁹⁴ İbnu'l Esir, Cami'u'l Usûl, II, 427, (h. no: 876).

Hadisten çıkan netice: Murakabe halinde olmak

Herhangi bir konuyu, bir vakit tayin ve takdir ederek onun üzerinde yoğunlaşp çokça düşünmek ve üstüne düşmek murakabenin hakikatıdır. Bunun eğitimi sülûk ehli arasında yaygındır. Bu hususta derinleşmek isteyenler başlangıçta bunun denemelerini yaparak bazı neticelere ulaşırlar. Hadiste bunun aslı mevcuttur.

ELLIÜÇÜNCÜ HADİS

İbn Ömer (r.a) anlatıyor: Rasûlüllah'ın (s.a) ashabından bazı kimseler rüyalarında, Kadir gecesini Ramazan'ın son yedi gecesinde olduğunu görmüşlerdi. Bunun üzerine Rasûlüllah da (s.a) şöyle buyurdu:

Ramazanın son yedi gecesi olduğu hususunda rüyalarınızda bir tevafuk görmekteyim. Kadir gecesini arayan kimse, artık onu Ramazanın son yedi gecesinde arasin."⁹⁵

Hadisten çıkan netice: Keşiflerin aynı olması itminan olmanın sebebidir

Bazı büyüklerin açıkladığına göre, keşif şer'an hüccet olmamasına rağmen, eğer şeriatta üzerinde sükût edilen bir hususta pek çok keşif müttelik olursa, o konu üzerindeki keşiflerle bir kanaata varılabilir. Hadis açıkça buna delalet etmektedir.

ELLİDÖRDÜNCÜ HADİS

İbn Abbas'dan (r.a),

⁹⁵ Buhari, Teheccüd, 21; Leyletü'l-Kadr, 2; Müslim, Sıyam, 205; Muvatta, l'tikaf, 14; Müsned, II, 6, 8.

Rasûlüllah (s. a) şöyle buyurdu:

"Şeytan Ademoğlunun kalbinin üzerinde devamlı durur. Kul Allah'ı zikrettiği zaman siner kaçar. Gafil olduğu zaman ise vesvese verir".⁹⁶

Hadisten çıkan netice: Zikirle vesvesenin kesilmesi

Hadiste, vesvese çok olduğunda ilacının zikir olduğu zikredilmektedir. Aklen bunun sebebi açıktır: Şu bir gerçektir ki nefis bir anda iki şeyi düşünemez. Kişi zikirle meşgul olduğu zaman vesveseler kesilir. Vesveselerin gelmesi, insana zarar vermez ve günah getirmez. Ancak vesveselerin peşine düşmek ve onlara kanıp vesvese doğrultusunda amel etmek, zararlıdır ve günahdır.

Vesvesenin kalbe gelmesi mubahtır demiştik. Buna mubah vesvese diyebiliriz. Bir de vesveseyi ihtiyar etmediği halde kalbine gelmesidir ki buna ihtiyarî olmayan vesvese demek uygundur. Vesveselerin ihtiyar edilip amele dönüşmesi ise günah vesvesedir. Zikir ilacı, belirtilen bu üç vesvesenin tedavisini yapar. Mubah olan vesvese her ne kadar masiyet tehlikesi onda yok ise de, kalbin manevi gücünü azaltır ve bu vesvese neticesinde masiyete doğru hızla gitme endişesi fazlaca vardır. İhtiyari olmayan vesvese her ne kadar kalbin gücünü azaltmazsa da yine de ortaya çıkmasından dolayı zikri terketme veya ortada bırakma endişesi hasıl olur. Bundan dolayı bunun tedavisi de gerekir.

ELLİBEŞİNCİ HADİS

Ebû Said el-Hudrî (r.a) anlatıyor:

Rasûlüllah (s.a) mescitte i'tikafa girmişti. Oradakilerin cehri olarak Kur'an okuduğunu işitince perdeyi açtı ve şöyle dedi:

"Dikkat edin. Hepiniz Allah'a münacatta bulunuyorsunuz. Bir kısmınız bir kısmınıza eziyet etmesin. Bazınız, diğerlerine (Kur'an) okurken veya namazda iken

⁹⁶ Buharî, Tefsir, Sure, (114), 1.

sesini yükseltmesin.⁹⁷

Hadisten çıkan netice: Komşulara dikkat etmek şartıyla sesli zikrin meşru olması

Bu hadiste Peygamber Efendimiz (s.a), insanların sesli zikirden men edilmesini, başkalarına eziyet verme illetine bağlamıştır. Bundan iki netice ortaya çıkar. Birincisi sesli zikir bizzat caizdir, meşrudur. İkincisi, bunun caiz olmasında komşulara eziyet vermeme şartı vardır. İşte burada ifrad ve tefrid arasında güzel bir ayırım yapılmıştır.

Bugünlerde bu hususta bazı görüşler ortaya çıkmıştır. Bazı kimseler sesli zikrin tamamen sünnete ters olduğunu söylüyorlar. Bazı kimseler ise bunun aksine mahalle sakinlerine eziyet olursa olsun, uykudan alıkoyarsa koysun, namazları bozarsa bozsun, buna önem vermeyip ve dikkat etmeyerek sesli zikir yapmanın caiz olduğunu söyleyenlerdir.

Gerçekte ibadetlerin amacı Allah'ı zikirdir. Sesli zikir bizzat ibadet değildir. Bazı maslahatlardan dolayı kalb üzerine etki bırakması, az düşüncenin gelmesi ve benzeri durumlardan dolayı caizdir. Eğer birisi için eziyet olursa caiz olmaz. Çünkü eziyet etmek batınî bir tehlikedir. Buna dikkat etmek gerekir. Böyle durumlarda sessiz zikir etmek gerekir. Eğer mefset ve sakınca yok ise, o zaman sesli zikir yapılabilir. Veyahutta bazı hadislerde evlâ olduğu beyan edilen sessiz zikir tercih edilebilir.

ELLİALTINCI HADİS

Hz. Aişe (r. anha) anlatıyor:

Adamın bir tanesi geceleyin kalktı, Kur'an okudu ve sesini yükseltti. Sabah olunca Rasûlüllah (s.a) şöyle buyurdu:

"Allah filan kula rahmet etsin. Bana unuttuğum birkaç

⁹⁷ Ebû Davud, Salat, 315 (h. no: 1332), Müsned, III, 94; V, 172.

ayeti hatırlattı".⁹⁸

Hadisten çıkan netice: Nakıs birisinin faydalı bir hususta kâmil bir kimseye vesile olması

Bu hadisten anlaşıldığına göre bazen kâmil olanların feyzine, nakıs olan bir vasıta sebep olabilir. Vasıta olmaya nakısın bir iradesi yok ise, bu hadiste geçtiği gibi o zaman bir problem yoktur. Çünkü feyz veren ancak Allah'tır. Nakıs olan bu feyz için sadece bir sebep olmuştur. Nakıs olsa bile yol gösteren kimse, kâmil birisine doğruyu gösterme hususunda faydalı olursa, bu yol göstermesi ile hem kendisine yol gösterilen hem de yol gösteren sevab alır.

Bazı rivayetlerde olduğu gibi istişare sırasında nakıs olan kendi iradesi ile daha iyiye vasıta olsa bile, yine de kâmil kimsenin efdal olduğu hususunda hiçbir şüphe yoktur. Çünkü Peygamber Efendimiz'in efdal olması da Allah yanında sevabının çok olması ve yakınlığının fazla olmasından dolayıdır. Onun için böyle bir vesilenin olması sevabının çok olmasına veya yakınlığının fazla olmasına ters değildir. Bir konuda nebi olmayan nakıs bir kimseden, nebînin keza kâmil bir kimsenin istifade imkânının olduğunu söylemekte bir mahzur yoktur. Bu tevassut düşüncesi imkanı ile salih kimselerin sohbetinden istifade etmeyi öğrenebiliriz. Şeyh bile kendi sohbetinin istifadesinden kendisini müstağni kılamaz. Müridlerden bazı Latîfî'ye dâir elde edebilir.

ELLİYEDİNCİ HADİS

İbn Mesud'dan (r.a),

Rasûlüllah (s.a) bana:

-Kur'an oku, dedi. Ben de:

-Ya Rasûlellah! Kur'an sana indirildiği halde, ben sana mı Kur'an okuyacağım, dedim. Rasûlüllah (s.a):

⁹⁸ Ebû Davud, Salat, 315 (h. no: 1331).

-**"Kur'an'ı başkasından dinlemek hoşuma gidiyor"**, buyurdu.

Ben de O'na Nisâ suresinden okudum. Nihayet **"Seni de bunların üzerine şahid olarak getirdiğimiz vakit."**⁹⁹ ayetine vardım. Bir de baktım ki gözlerinden yaşlar akıyor.¹⁰⁰

Hadisten çıkan netice: Başkasından Kur'an dinlemenin güzelliği

Şu tabii bir hususdur ki, başkasının okuduğunu dinlediği gibi, insan kendi okuduğundan o zevki ve neşeyi alamıyor. Bu hadis bunu teyid etmektedir. Halin kuvvetlenmesi, şevki yenileme ve kendi okumasına tekviye için başka birisini dinlemeyi seçmenin sebebi budur. Elbette dinen tasvip edilmeyen bazı semanın caiz olmaması başka bir şeydir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Vecd hali.

Herhangi övgüye değer bir halin insana galip olmasına ıstılahta **vecd** denir. Hadisteki "gözlerinden yaşlar akıyordu" ifadesinden bu anlam çıkmaktadır.

ELLİSEKİZİNCİ HADİS

Esmâ (r.anha) anlatıyor:

"Seleften hiç bir kimse Kur'an tilaveti anında ne kendinden geçiyor ne de bayılıyorlardı. Ancak onlar ağlıyorlar ve tüyleri diken diken oluyordu. Sonra cildleri ve kalpleri Allah'ın zikri ile yumuşuyordu".¹⁰¹

⁹⁹ Nisâ, 4/41.

¹⁰⁰ Buhârî, Fedâilu's-Sahabe, 25; Cenaiz, 4, 43; Cihad, 7; Menakıb, 25; Meğazî, 44, Fedâilu'-Kur'an, 33, 35; Müslim, Salatu'l-Müsafirun, 2, 47; Ebû Davud, İlim, 13 (h. no: 2668), Tirmizî, Tefsir, 5 (h. no: 3025).

¹⁰¹ İbnü'l Esir, Cami'u'l Usûl, II, 467, (h. no: 925)

Hadisten çıkan netice: Kâmil insanların vecdi

Vecdin hakikati yukarıda zikredilmişti. Bu hadiste kâmillerin vecdinden bahsedilmektedir. Kur'an'da bu husus¹⁰² geçmektedir. Halk bayılma ve kendinden geçmeyi vecd sanıyor. Halkın anladığı vecd orta sınıf bir vecddir. Bu hal ise selefte çok az bulunur. Hz. Ebû Hureyre'nin bayılması gibi. Bu rivayet Tirmizi'de geçmektedir.¹⁰³

ELLİDOKUZUNCU HADİS

Ebu Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Sizden birisi geceleyin kalktığında Kur'an diline dolaşır ve ne dediğini bilemezse hemen yatsın."¹⁰⁴

Hadisten çıkan netice: Riyazatta aşırı gitmeyi menetmek

Bazı kimseler az yemek, az uyumak gibi mücahede sebepleri hususunda çok aşırı gidiyorlar ve bunun neticesinde ortaya çıkan zararlara dikkat etmiyorlar. Hadis bu anlayışı düzeltmektedir. Burada iki sır vardır:

Birisi, bu aşırılıkla bazen bedenî zarar meydana gelir ve insan gerekli ibadetleri bile daha sonra yapamaz.

İkincisi, insan uykulu sırada kalkıp doğru dürüst bir şey

¹⁰² "Mü'minier o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalbleri ürperir, kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğu zaman (o ayetler onların) imanlarını artırır ve (onlar) Rab'lerine tevekkül ederler" Enfâl , 8/2.

¹⁰³ Tirmizî, Zühd, 48, (h. no: 2382)

¹⁰⁴ Müslim, Salatu'l-Musafirun, 223; Ebû Davud, Salat, 308 (h. no: 1311; İbn Mâce, İkame, 184.

okuyamıyorsa Kur'an okumakla kazanacağı sevabı kazanamaz. Çünkü böyle bir durumda lafızları bile doğru dürüst telaffuz edemez. Eğer durum böyle ise kalkmanın ne faydası var?

ALTMİŞİNCİ HADİS

Abdurrahman b. Abd el-Karî anlatıyor:

Ömer b. Hattab'dan (r.a) Rasûlullah'ın (s.a) şöyle dediğini işittim:

"Bir kimse hizbini veya cüzünü okumadan uyur da, onu sabah namazı ile öğle namazı arasında okursa, kendisine geceleyin okumuş gibi sevab yazılır."¹⁰⁵

Hadisten çıkan netice: Zamanında yapılamayan viridin kazası olabilir

Bu hadiste şöyle bir eğitim vardır: Yapılan amellere -nafile olsa bile- devam edilmelidir. Eğer muayyen vakitte yapılamazsa, başka bir vakitte o amel yapılabilir. Fakat yapmamak onun bereketini getirmez. Bu husus şu sözle açıklanmıştır:

"Viridi olmayanın vâridi (manevî bereketi ve fevzi) yoktur."

ALTMİŞBİRİNCİ HADİS

Enes b. Malik'den,

Rasûlullah'ın (s.a) şöyle dediğini işittim:

"Allah, tevbe ettiği zaman kulunun tevbesine, birisinin çöl arazide kalıp, üzerinde yiyeceği ve içeceği bulunan devesinin kaçtığı ve ondan ümidini kestiği bir durumda, o

¹⁰⁵ Müslim, Salatu'l-Musafirun, 142; Ebû Davud, Salat, 309 (h. no: 1313); Tirmizî, Cuma, 56 (h. no: 581); Nesafî, Kıyamu'l-Leyl, 65; İbn Mâce, İkame, 177 ; Darîmî, Salat, 167 (h. no: 1477); Muvatta, Kur'an, 3.

kimse bir ağacın altına gelip gölgelenmekte iken, ümidini kestiği devesinin birden karşısına dikilmesi ve yularından tutması anındaki sevincinden daha çok sevinir."

O kimse bir de bakar ki bineği, azığı ve içeceği ile beraber yanında. O anda o kimse sevincinden şöyle der: "Allahım! Sen benim kulumsun. Ben de senin rabbinim".¹⁰⁶

Hadisten çıkan netice: Şathiyat

Bazı hal ehli kimseler, kendinden geçtiği anda hadiste geçtiği gibi ondan şeriata uygun olmayan ifadeler sadır olabilir. Hadis bunun bir örneğini göstermektedir. Bunun aleyhine dair bir şey sabit olmamıştır. Çünkü Rasûlullah (a.s.), bunu naklettikten sonra, doğru olmadığını söyleyip inkar etmemiştir. Ayrıca hadiste bu sözün reddi de geçmemektedir.

ALTMİŞİKİNCİ HADİS

İbn Ömer'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor:

"Rüyamda saçları dağınık siyah bir kadın Medine'den çıktığını ve bir ovada durduğunu gördüm. Orası Cuhfe idi. Bu rüyamı Medine'nin veba hastalığının Cuhfe'ye naklolanacağı şeklinde tevil ettim."¹⁰⁷

ALTMİŞÜÇÜNCÜ HADİS

Ümmü A'lâ el-Ensârî (r.anha) anlatıyor:

Muhacirler Medine'ye gelip ve kura ile Ensârîlerin evlerini

¹⁰⁶ Müslim, Tevbe, 7; Tirmizî, Daavât, 99 (h. no: 3538).

¹⁰⁷ Buhârî, Tabir, 41, 43; Tirmizî, Rûya, 10 (h.no:2290); İbn Mâce, Rûya,10

paylaştıkları zaman, Osman b. Maz'un evimizi bizimle paylaştı. (Bir zaman beraber oturduk.) Sonra hasta oldu. Ölünceye kadar hizmetinde bulunduk...

Ümmü A'lâ el-Ensârî, "Osman'ı rüyamda gözleri yaşlı olarak gördüm ve Rasûlullah'a rüyamı anlattım" dedi. Rasûlullah da (a.s):

-Bu onun devam eden amelidir, diye tabir etti.¹⁰⁸

Hadisten çıkan netice: Misal aleminin vuku bulması

Bu ve bundan önceki hadiste bunun isbatı vardır. Misal aleminde özel manalar, özel şekillerle temsil edilerek ve şekillenenek insana gözükebilir.

ALTMİŞDÖRDÜNCÜ HADİS

Enes'den (r.a), Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Sizden birisi kendisine isabet eden bir musibetten dolayı ölümü temenni etmesin..."¹⁰⁹

Hadisten çıkan netice: Ölümü temenni etmek

Zahiren şeriata ters olan ölümü temenni etmek, pek çok aşık sufînin kelamında geçmektedir. Bu hususun hadiste "kendisine isabet eden bir zarardan dolayı" ifadesi ile takyid edilmesi, ters olan şüpheyi kaldırmaktadır. Yani ölümü temenni etmemek hususundaki nehy, bir zarardan dolayı zorda olma hali ile kayıtlanmıştır. Eğer bu kayıt yok ise nehiy için, ikinci delil olmadıkça ölümü temennide beis yoktur.

Aşık sufîlerin ölümü temennileri ancak Allah'a kavuşma şevklerinden dolayıdır. Bu nedenle bu da şeriata ters değildir. Bu bir haldir. Bu hal bast hali sebebiyle olur. Bazı kimselere de heybet hali¹¹⁰

¹⁰⁸ Buhârî, Şehadet, 30; Menakıbu'l-Ensar, 46; Ta'bir, 27; Musned, VI, 436.

¹⁰⁹ Buhârî, Temennî, 6; Müslim, Zikir, 10, 11, 13; Ebû Davud, Cenaz, 9 (h. no: 3109); Tirmizî, Cenaiz, 3 (h. no: 970); Nesâî, Cenaiz, 1 .

galip olur da bu durum onların ölümü temenni etmelerine sebep olur.¹¹¹

ALTMİŞBEŞİNCİ HADİS

Usame b. Zeyd'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kendisine bir iyilik yapılan kimsenin, iyilik yapana şöyle demesi övgünün en güzelidir:

"Allah seni hayırla mükafatlandırısın."¹¹²

Hadisten çıkan netice: Yol gösterip yardımcı olana dua etmek

Bu hadiste yol gösteren kimse için nasıl davranılacağı gösterilmiştir. Bu şekilde dua etmek Allah'ın lutfu ile salihler ve şeyhlerin adetidir. Herhangi birisi onlara az veya çok hizmet ederse onu çok takdir ederler, onu severler ve hediye veren kimseye dua ederler. Bunu yapmakla hem Peygamber Efendimiz'in sünnetine ittibaadan dolayı bereket ve fazilet tahsil edilir, hem de o kişinin kalbi kazanılır. Bir kimsenin yaptığı iyiliğe veya verdiği hediyeye değer vermemek, kibir göstermek, bazı şeyh olduğunu iddia eden veya nakıs olan kimselerin adetidir. Fakat bu çok kötülenmiş bir haldir. Bir nevi nankörlüktür.

¹¹⁰ Heybet. Hakk'a yakın olmanın meydana getirdiği endişe hissi. Geniş bilgi için bkz. Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s. 219-220,

¹¹¹ İslamın genel anlayışı içerisinde insana verdiği en önemli nimet hayat nimetidir. Bu nimete nankörlük etmek kişiyi ruhbaniyete götürür. Bundan dolayı insan, Allah'ın istediği şekilde hayat sürdürme mücadelesi içinde olmalıdır.

¹¹² Tirmizî, Birr, 87 (h. no: 2035).

ALTMİŞALTINCI HADİS

Ebu Said'den (r.a), Rasûlullah'a (s.a):

-Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanların en faziletlisi hangisidir ? diye soruldu. Rasûlullah'da (s.a):

"Canı ve malı ile Allah yolunda cihad eden mü'mindir" buyurdu. Sonra kim diye soruldu. O da:

"Vadilerden bir vadi içinde yaşayıp Allah'dan korkan ve şerrinden insanların uzak olduğu kimsedir" buyurdu.¹¹³

Hadisten çıkan netice: Uzlet

Pek çok ehlullahın halk ile az ilişki kurmak ve bir köşeye çekilme adeti vardır. Hadiste bunun cevazı ve bir çeşit fazileti zikredilmektedir. Hadiste uzletin gerçekleşmesiyle ilgili şöyle bir işaret vardır:

Eğer kişinin halka karışması ve onlarla beraber olması durumunda kendisinden şer sadır olma veya halktan kendisine bir şer gelme ihtimali varsa, uzlete çekilmeye cevaz vardır. Keza hadiste şöyle bir işaret de vardır:

Eğer birisi halka karışma neticesinde hayır ve faydalı oluyorsa o zaman bu daha efdaldir. Ve bundan dolayı mü'min mücahidin, uzlet sahibi kimseden daha faziletli olduğu söylenmiştir. Müslümanlara faydası olan kimsenin celvet halinde (halk arasında) olması daha iyidir. Eğer fayda yok ise, aksi durum söz konusu ise onun için halvet daha iyidir. İşte bu meselenin özeti budur.

ALTMİŞYEDİNCİ HADİS

Şeddâd b. el-Hadd (r.a) anlatıyor:

Bir bedevî Rasûlullah'a (s.a) geldi. O'na iman ve ittiba etti. Sonra

¹¹³ Buhârî, Cihad, 2; Müslim, İmare, 122-23; Nesaî, Cihad, 7; İbn Mâce, Fiten, 13; Musned, III, 37.

da:

-"(Memleketimden) ayrılıp, seninle beraber oturacağım" dedi. Rasûlullah (s.a) onu bakması için ashabından birisine teslim etti. Daha sonra bir savaş oldu. Rasûlullah (s.a) düşmandan esirler aldı ve esirleri taksim etti. O bedeviye düşeni de ayırdı ve onun hissene düşeni ashabına teslim etti. O ise ashabın hayvanlarını otlatıyordu. (Eve) gelince bir sahabi ona hissesine düşen esiri verdi. Bedevî:

-Nedir bu? diye sordu.

-Rasûlullah'ın (s.a) sana ayırdığı hissen, dediler. Bedevî hissesine düşen esiri alarak Rasûlullah'a (s.a) getirdi ve:

-Bu nedir? diye sordu. Rasûlullah (s.a):

-**"Bunu da sana ayırdım"** buyurdu. Bedevî:

-Ben ganimet almak için sana tabi olmadım. Fakat buraya -eliyle boğazına işaret ederek- ok atılarak ölmek ve bunun neticesinde cennete girmek üzere sana tabi oldum, dedi. Rasûlullah (s.a):

-**"Allah için doğru söylüyorsan, Allah seni doğruluyacaktır"** dedi.

Çok zaman geçmeden düşmanla savaşa tutuştular. İşaret ettiği yere ok isabet etmiş olduğu halde, onun naaşı taşınarak Peygamber Efendimize getirildi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):

-**Bu o kimse midir?** diye sordu. Ashab:

-Evet dediler. Rasûlullah (s.a):

-**"Allah'a doğru söyledi. Allah da onun doğruluğunu ortaya çıkardı"** buyurdu. Sonra Rasûlullah (s.a) onu kendi cübbesi ile kefenledi...¹¹⁴

Hadisten çıkan netice: Keramet

Bu hadiste kerametın isbatı vardır.Hadisteki bu olay bedevî sahabinin kerametidir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Kefenle teberrük etme

¹¹⁴ Nesaî, Cenaiz, 61.

Bu adetin temeli o sahabenin Peygamber Efendimizin cübbesi ile kefenlenmesine dayanır.

ALTMİŞSEKİZİNCİ HADİS

İbn Ömer'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) Bedir günü kalktı ve şöyle dedi:

"Hz. Osman (r.a) gerçekten Allah'ın ve Rasûlullah'ın (s.a) yolunda hizmette bulundu. Ben de O'nun adına bey'at ediyorum."¹¹⁵

Hadisten çıkan netice: Gıyaben bey'at

Büyükler arasında şöyle bir adet yaygındır: Eğer bir mürid şeyhin yanına gelemeyerek uzak bir yerden bey'at için müracaat ederse, onun bey'atını kabul ederler. Bu hadis, gıyaben beyat olduğuna açık delildir. Hz. Osman (r.a) kendisi bulunmadığı halde, kendi rıza ve isteğinden dolayı bey'atını Rasûlullah (s.a) kabul etti. Hz. Osman'ın (r.a) orada bulunmaması, Peygamber Efendimizin kızı olan hanımına hasta olduğu için hizmetten dolayı idi.

ALTMİŞDOKUZUNCU HADİS

Abdullah b. Amr b.el- As (r.a) anlatıyor:

Peygamber Efendimiz'in bazı işleri için görevli olan Kerkere adlı bir adam vardı. O ölünce Rasûlullah (s.a) şöyle dedi:

"O cehennemdedir. (Ateşte olmasının sebebini) merak edip gittiler ve araştırdılar. Malları arasında çalınmış bir aba buldular."¹¹⁶

¹¹⁵ Ebû Davud, Cihad, 151 (h. no: 2726).

¹¹⁶ Buharî, Cihad, 190; İbn Mâce, Cihad, 34; Musned, II, 160.

Hadisten çıkan netice: Kötü bir amele şeyhin sohbetinin ve beraberliğinin yetersiz kalması.

Pek çok derviş bir şeyhe olan intisablarından dolayı gurur duyarlar ve ona dayanarak amellere dikkat etmezler. Bu hadis ile bunların yanlış olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Peygamber Efendimizin sohbetinden başka kimin sohbeti bereketli olabilir. Fakat **Kerkere** bundan istifade edemeyip kendi kötü amelinin cezasını çekti. Peygamber yanında durum böyle ise, başkalarına intisab, bereket yönünden daha aşağıdadır.

YETMİŞİNCİ HADİS

Ebu Ümame'den (r.a),
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kim haksız olması sebebiyle tartışmayı terkederse, ona cennetin köşesinde bir ev bina edilir. Kim haklı olduğu halde tartışmayı terkederse ona da cennetin ortasında bir ev bina edilir. Her kim güzel ahlakını güzelleştirirse ona da cennetin en üst yerinde bir ev bina edilir."¹¹⁷

Hadisten çıkan netice: Tartışmayı terk etmek

Bazı büyüklerden gördüğümüze göre, eğer birisi onlarla tartışırsa onlar haklı olmasına rağmen tartışmadan vazgeçerler. Bu hususta hadiste zikredilen maslahat vardır. Ayrıca bu hadisten tartışmayı terketmenin beğenilen bir hal olduğu anlaşılmaktadır.

YETMİŞBİRİNCİ HADİS

Sehl b. Sa'd'dan (r.a),
Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor:

¹¹⁷ Tirmizî, Birr, 58 (h. no: 1993).

"Bir müslüman telbiye (lebbeyk dediğinde) getirdiğinde, onun sağında ve solunda ve hatta doğu ve batısındaki yerlere varıncaya kadar herşey telbiye getirirler."¹¹⁸

Hadisten çıkan netice: Cemadatın (cansızların) konuşması

Bu hadis keşf ehlinin cemadatla his, şuur ve konuşma gibi hallerinin keşfini desteklemektedir.

YETMİŞİKİNCİ HADİS

Nâfi (r.a) anlatıyor: Hz Ömer'in (r.a) kölesi Eslem (r.a), İbn Ömer'in şöyle dediğini işitmiştir:

Hz. Ömer (r.a) ihramlı iken Hz. Talha'nın üzerinde boyalı bir elbise giydiğini gördü ve ona şöyle dedi:

-Bu nedir ? Talha:

-"O açık kırmızı ve toprak boyasıdır", dedi. Hz. Ömer (r.a):

-"Ey topluluk ! İnsanların size uyduğu imamlarsınız. Şayet cahil bir kimse bunu görse, Talha b. Ubeydullah ihramda boyalı elbise giyiyor diyecek. Ey topluluk böyle boyalı elbise cinsinden bir şey giymeyiniz" dedi.¹¹⁹

Hadisten çıkan netice: Verada aşırı gitmek

Bu hadisten anlaşıldığı üzere önder olan kimseler diğer insanlara göre vera ve takvaya daha fazla dikkat etmesi gerekir. Sufilerin örnek olduğu açıktır. İşte bu sebeble buna dikkat etmeleri gerekir. Bugünlerde bunun aksine bazı kimseler tasavvuf yoluna girdikten sonra serbest davranıyorlar ve şöyle inanıyorlar: Tasavvufta şeriati uygulamaya gerek yoktur. Biz böyle düşünenlerden Allah'a sığınırız.

¹¹⁸ Tirmizî, Hac, 14 (h. no: 828).

¹¹⁹ Muvatta, Hacc, 10.

YETMİŞÜÇÜNCÜ HADİS

es-Sa'b b. Cessâme'den (r.a),

Sa'b (r.a), Rasûlullah'a (s.a) Evbâ ve Veddân¹²⁰'da iken vahşi bir eşek (Zebra) hediye etti. Fakat Rasûlullah (s.a) ona geri verdi. Rasûlullah (s.a) onun yüzünün renginin değiştiğini görünce ona şöyle dedi: "İhramlı olmasaydık onu sana iade etmezdik."¹²¹

Hadisten çıkan netice: Mazeret beyan etme

Bu hadise göre sahih bir özürden dolayı bir kimsenin hediyesi geri çevrilebilir. Fakat onun kalbinin kırılmaması için özür beyan etmek iyidir. İşte bundan dolayı Peygamber Efendimiz ihram ömrünü açıkladı.

Bunun iki sebebi olabilir. Birisi, o hımar-ı vahşi (zebra) canlı idi. Bir ihramlı için onu kabul etmek caiz değildir. İkincisi, eğer o canlı olmasaydı, Peygamber Efendimize şüphe hasıl olacaktı. Belki onu bizim için avladı diye düşünecekti. Bu durumda Şafiilere göre bunu kabul etmek hiç caiz değil, Hanefilere göre ise caizdir¹²². Fakat takvaya göre ise bunu kabul etmemek gerekir.

YETMİŞDÖRDÜNCÜ HADİS

İbn Ömer'den (r.a),

Rasûlullah'ın (s.a) aşağıdaki kelimelerle telbiye getirdiğini ve bu kelimeler üzerine ilavede bulunmadığını işittim¹²³.

¹²⁰ Evbâ ve Veddân, Mekke ile Medine arasında iki yerdir.

¹²¹ Buharî, Sayd, 6; Hibe, 6, 17; Müslim, Hac, 50, 51, 52, 53, 54; Ebû Davud, Menasik, 40; Tirmizî, Hac, 26, Nesaî, Menasik, 79; İbn Mâce, Menasik, 92; Darımî, Menasik, 22; Muvatta, Hac, 83; Musned, I, 216, 262; IV, 37, 38.

¹²² Geniş bilgi için bkz. Vehb ez-Zuhaylî, el-Fıkhü'l İslamî, III, 249.

Abdullah b. Ömer'den (r.a) gelen aynı rivayette onun Rasûlullah'ın (s.a) telbiyesine ilave olarak şu kelimeleri söylediği geçer:

"Emret, emrine amadeyim, emret! Senden saadetler dilerim, hayırlar senin elindedir. Dilekler sana arz edilir, ameller de sanadır."¹²⁴

Ebu Davud'daki bir rivayette ise, insanlar "yüksek dereceler sahibi (Allahım)" gibi ilave ediyorlardı. Rasûlullah (s.a) ise bunları işittiği halde bir şey demiyordu.¹²⁵

Hadisten çıkan netice: Zikirlere ilavede bulunmak

Bazı müteşeddid kimseler sufiler aleyhine, yeni zikir ve virdler ortaya çıkarma hususunda bidatçı diyorlar. Bu hadis bu icadın cevazına delildir. Çünkü nakledilen telbiye üzerine ilaveler yeni bir şeyi icadın bir nevidir. Ve bu icadın sebebi bir halin galâbesi veya bir hali elde etme iradesidir. Elbette bidat olan icad şöyle olur: İster o emir bizzat mubah olsun, ister olmasın onu dinin parçası yapmak. Eğer bu icad mubah değil ise çok kötü ve çirkindir.

YETMİŞBEŞİNCİ HADİS

Hz. Aişe (r.anha) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) Zilhicce'nin dördüncü veya beşinci günü öfkeli olduğu halde benim yanıma geldi. Ben:

-Seni kim kızdırdı Ey Allah'ın Rasûlü! Allah onu cehenneme atsin!

¹²³ Bu rivayete göre Rasûlullah'm (s.a) telbiyesi şöyledir: "Tekrar tekrar icabet sana Ya Rabbi, tekrar icabet sana , tekrar icabeti sana , senin ortağın yoktur, emret! Hamd sana mahsustur, nimeti veren sensin, mülk senindir, senin benzerin ve ortağın yoktur." Buharî, Hac, 26; Müslim, Hac, 19; Ebû Davud, Menasik, 26 (h. no: 1812)

¹²⁴ Buharî, Hac, 26; Müslim, Hac, 19; Ebû Davud, Menasik, 26 (h. no: 1812)

¹²⁵ Ebû Davud, Menasik, 26 (h. no: 1813); Musned, III, 320.

dedim. Rasûlullah (s.a):

-Duymadın mı? Bu adamlara bir emir verdim; birde baktım ki tereddüd ediyorlar! -Burada ravi, Hakem zannederek galiba tereddüd ediyorlar- demiş

-Arkamda bıraktığım işimi bildiğim gibi sonraki işimi bilmiş olsaydım, yanımda hedy kurbanı getirmezdim; onu satın alırdım. Sonra onların çıktığı gibi ihramdan çıkardım"¹²⁶buyurdular.¹²⁷

Hadisten çıkan netice: Her zaman doğruyu seçememek ve devamlı keşfin olmaması

Bazı aşırı tavır takınan kimseler, "keşf, şeyhlerin ihtiyari bir filidir" derler. Onlara göre her istediğinde şeyhten herhangi bir olay hakkında bilgi alınabilir. Bazı kimseler de şöyle düşünüyorlar: Büyükler her an her vakta hakkında bilgi sahibidirler. Bu hadis, her iki düşüncenin yanlış olduğunu tesbit etmektedir. Nitekim Peygamber Efendimize hadiste de görüldüğü üzere sonra kaşılaşacağı mesele önceden keşf olmadı. Bu bir eksiklik değil. Böyle bir inançta olan kimseler kendilerini ıslah etsinler.

YETMİŞALTINCI HADİS

İbn Abbas (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) Mekke'ye geldiğinde içinde putlar bulunan Beytullaha girmek istememiş, Hz. Ömer'e putların çıkarılmasını

¹²⁶ Buna sebep, verdiği emre karşı ashabın tereddüd göstermeleridir. Çünkü Rasûlullah'ın (s.a) onlara traş olarak ihramdan çıkmalarını emir buyurmuş, onlar tereddüdü davranmışlardı. Bunun üzerine böyle söylemişlerdir.

¹²⁷ Buharî, Hac, 81; umre, 6; İ'tisam, 27; Müslim, Hac, 130; Ebû Davud, Menasık, 23 (h. no: 1784); İbn Mâce, Cenaiz, 9 (h. no: 14647; Menasık, 84 (h. no: 3074); Darîmî, Menasık, 34; Musned, I, 253; 259.

emretmiş; putlar çıkarılmış ve (özellikle) İbrahim (a.s) ve İsmail'in (a.s) heykelleri de ellerinde ezlâm (denilen fal okları) olduğu halde çıkarılmışlardı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Allah onları (müşrikleri) kahretsin. Allah'a yemin olsun ki müşrikler biliyorlardı ki, Hz. İbrahim (a.s) ve Hz. İsmail (a.s) kısmetlerini hiçbir zaman fal okları ile aramış değillerdi."

Bunun üzerine Beyt'e girdi ve her tarafında tekbir getirdi ve namaz kılmadan dışarı çıktı.¹²⁸

Hadisten çıkan netice: Büyüklerin resimlerine tazim göstermemek

Bazı aşırı giden kimseler büyüklerin resimlerine bereketli olduğuna inanarak çok tazim gösteriyorlar. Hadis, bu inanç ve ameli tamamen yok etmektedir. Peygamber Efendimiz Kabe içine girerek iki peygamberin heykellerini ortadan kaldırması bunun açık bir delilidir. Aynı durum uydurma kabirler için geçerlidir. Özet olarak meşru olmayan herhangi bir sev. makbul olan bir kimsenin ismi ile meşru olmaz ve tazim etmeve sebep olamaz.

YETMİŞYEDİNCİ HADİS

Safiyye bintu Şeybe'den (r. anha),

Eslemiyeye'nin (r.anha) şöyle dediğini işittim: Osman b.Talha'ya (r.a), "Rasûlullah (s.a) seni çağırdığı zaman sana ne dedi?" diye sordum. (O da şöyle cevap verdi:) "Rasûlullah (s.a) bana:

"Sana (Kabe'nin içerisinde bulunan ve Hz. İsmail'in yerine kesilen koçun) boynuzların üzerini ört diye emretmeyi unutmuşum, dedi. Çünkü Kabe'de namaz kılanı meşgul eden hiç bir şeyin bulunmaması gerekir" buyurdu."¹²⁹

¹²⁸ Buharî, Hac, 54; Ebû Davud, Menasık, 92 (h. no: 2027); Musned, I, 334, 365.

Hadisten çıkan netice: Terbiye metodu

Tasavvuf ehlinin şöyle bir terbiye metodu vardır: Halvet ve ibadet için kalınılan hücrede otururken sadece bir seccade olacaktır. Başka bir şey olmaması gerekir. Ta ki zikir anında kalb başka şeylerle meşgul olmasın.

YETMİŞSEKİZİNCİ HADİS

Hz. Aişe (r.anha) anlatıyor:

Kureyş ve onların dinlerine mensub olan kimselere Hıms denilir. Onlar Müzdelife'de dururlar ve: "Biz Allah'ın halis kullarıyız ve kimse bizi Allah'ın hareminden çıkaramaz" derlerdi.¹³⁰

Hadisten çıkan netice: Mezar ve buna benzer yerlerin hizmetçilerinin uydurdukları adetlerin batıl olması

Kureyş ve onların dini üzere olanlar şöyle bir iddiada bulunuyorlar ve bununla övünüyorlardı: "Biz Beytullah'ın hizmetçileriyiz". Kur'an bu adeti ve iddayı iptal etmektedir.¹³¹ Bundan da anlaşılıyor ki, evliya kabirlerindeki hizmetçilerin uydurdukları şeriata ters olan şeyler batıldır.

¹²⁹ Ebû Davud, Menasık, 95 (h. no0 2030); Musned, Iv, 68; V, 38.

¹³⁰ İbnu'l Esir, Camiu'l Usûl, III, 234, (h.no:1520); Bu hadis Tirmizî, Hac, 53, (h.no:884) da "Kureyş ve Kureyş'in dinine mensup olanlar ki, onlar Ahmeslerdir, Muzdelife'de vakfeye dururlar ve biz Allah'ın evinin sakinleriyiz, derlerdi. Onlardan başkası da Arafat'ta vakfeye dururdu bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi "(Ey Kureyş) Sonra insanların akın akın döndüğü yerden siz de ((Ey Kureyş) akın edin (Arafat'dan) ve Allah'tan mağfiret dileyin", (Bakara,2/199). şeklindedir.

¹³¹ Bakara,2/199

YETMİŞDOKUZUNCU HADİS

Enes (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) cemrede taşlarını atıp, kurbanı da keserek traş olduğu vakit (başının) sağ tarafını berbere uzattı, berberde orasını traş etti. Sonra ensardan Ebu Talha'yı çağırarak bu saçları ona verdi.

Sonra başının sol yanını uzattı. Orasını da berberin traş etmesini müteakip bu saçları Ebu Talha'ya vererek

-"**Bunları müslümanlar arasında taksim et**" buyurdular.¹³²

Hadisten çıkan netice: Şeyhin müridlere teberrük vermesi

Pek çok şeyhin şöyle bir adeti vardır: Eğer bir müridde şeyhe karşı teslimiyet varsa veya müridin şeyhin özel bir şeyini bereket ve muhabbetle almaya isteği olursa, şeyh istediğini teberrüken ona verebilir. Hadis bunun için esastır. Şeyhlerin, teberrüken bir şey vermesi kendilerinin bereketli olduğu anlayışıyla değil, sadece müridin kalbini hoşnut etmek içindir. Mürid şeyhi hakkında hüsnü zannından dolayı böyle düşünür.

Peygamber Efendimizin bizzat kendisiyle teberrük olduğu şüphesiz kesindir. Peygamber Efendimiz de buna inanmaktaydı. Bu yüzden saçlarını dağıttırmıştır.

SEKSENİNCİ HADİS

İbn Abbas (r.a) anlatıyor:

Hz. Ömer'e (r.a) zina etmiş deli bir kadın getirildi. Hz. Ali (r.a):

-Ey mü'minlerin emiri ! Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu bilirsin. Üç kişiden kalem kaldırıldı:

¹³² Müslim, Hac, 326; Tirmizî, Hac, 73 (h. no: 917)

"Buluğa erinceye kadar sabiden, uyanıncaya kadar uyuyandan, ne dediğini bilinceye kadar bunaktan".

Bu falanoğullarının bunağıdır. Muhtemelen bununla zina eden hastalığı debreştiği anda onunla zina etmiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a) onu serbest bıraktı.¹³³

Hadisten çıkan netice: Sekr ehlinin affedilmesi

Doktorların kabul ettiği gibi, aklın mağlub olması bazen bedenî durumdan, bazen de nefsi ahvalden olur. Ahvali nefsanîye arasında öyle haller vardır ki, sekr hali galip olur ve akıl buna mağlub olur. Deli ve bunak şer'an mazur olduğu gibi sekr sahibi ve hale mağlub olan da şathıyyatında, vacib fiilleri terketmesinde ve haramı işlemede mazurdur. Sekr halindeki kişi bazen başkalarını farkedemez. Deli ve bunak da bazen diğer insanları fark edemez. Bu yönüyle aralarında benzerlik vardır.

Hz. Ömer (r.a) bu ihtimalden dolayı şüphe etti. Fakat Hz. Ali'nin (r.a) sözü bunu yok etti. Bu hadisten şu da anlaşılıyor ki, eğer bir kişinin karineler ile mazur olma ihtimali varsa affedilir. Çünkü "muhtemelen bununla zina eden hastalığı debreştiği anda onunla zina etmiştir " ifadesi bunu göstermektedir. Bunun karinesi o kadının çoğu zaman bunak halinde olmasıdır. Eğer bazı kimselerin sekr halinde söylenmiş kelamıyla ilgili özür beyan edilirse onların sekr durumu karine ile gerçekleşmiş olacaktır. Onların kamil faziletleri ve sünnete ittiba hallerinin galip olması sebebiyle özürleri kabul edilir. Çünkü bu özür onların sözlerini değerlendirmede bir karinedir. İşte sekr hali bir özürdür. Eğer bir kimseye fık, masiyet ve arzularına uyma hali galip ise, o zaman tevile gerek yoktur. Çünkü delil olmayan bir ihtimal muteber değildir. Eğer böyle tevile götürecek bir kontrol şekli yok ise, o zaman tevilin kapısı kapanmış olacaktır.

¹³³ Ebû Davud, Hudut, 16 (h. no: 4399-4402).

SEKSENBİRİNCİ HADİS

Enes (r.a) anlatıyor:

Bir adam, Rasûlullah'ın (s.a) ümmü veled¹³⁴ cariyesi ile itham olunuyordu, bunun üzerine Rasûlullah (s.a) Hz. Ali'ye:

"**Git ve onun boynunu vur**" diye emir verdi. Hz. Ali o adama gittiğinde onu bir kuyunun içerisinde serinlerken buldu. Hz. Ali ona:

-Çık, dedi ve elinden tutarak onu kuyudan çıkardı ve bir de baktı ki tenasul aleti kesilmiş mecbub biri. Bunun üzerine boynunu vurmaktan vazgeçti. Hz. Ali (r.a) bu olayı Rasûlullah'a (s.a) gelip haber verdi. Rasûlullah (s.a) onun yaptığını güzel buldu¹³⁵.

Başka bir rivayette şu ilave vardır: Hz. Ali (r.a), Resulullah'a (s.a) şu şekilde sorduğunu rivayet etmiştir:

-Ya Resulellah! Beni (bir işe) gönderdiğiniz zaman kızgın bir sapan demiri gibi (düştüğü yeri yakıp parçalayan bir halde) mi olayım; yoksa 'şahit olan, şahit olmayanın göremediğini görür' (düşüncesiyle gördüğüme göre mi hareket edeyim)?

Hz. Peygamber (s.a) şöyle cevap verir:

"**Şahid olan, şahid olmayanın göremediğini görür.**"¹³⁶

Hadisten çıkan netice: Şeyhin zahirî emrinin yerine batınî emrini tercih etmek

Burada Peygamber Efendimizin emri zahiren mutlak idi. Bunun gereği ise, gidip cezasını vermektir. Bu emirde tereddüd ve durdurma veya geçiktirme yapmak zahiren hükmü nebeviyyeye terstir.

Bazı kimseler şeyhlere itaatta zahire göre hareket ederek aşırı giderler. Onlar itaatta emrin hakikatına asla bakmazlar, şeriata uygun mu uygun değil mi bunu da araştırmazlar. Aşırı gidenler, şeyhin emirlerinde

¹³⁴ Ümmü veled, efendisinden çocuğu olan ve onun vefatından sonra hürriyete kavuşan cariye.

¹³⁵ Müslim, Tevbe, 59.

¹³⁶ Müsned, I, 83.

şeriata uygunluğu araştıran müridlere böyle durumlarda şeyhe muhalefet ettiklerini söylüyorlar. Fakat Hz. Ali'nin (r.a) güzel amelinden açıkça anlaşılıyor ki, bu gibi durumlarda uygulama gerçekten şer'î kaidelere uygun olmakla kavıtlanmıştır. Bu takyîd Peygamber Efendimiz'in (s.a) emirleri için gerekli ise hatadan masum olmayan şeyhler için gerekli olmaz mı acaba? Kamil şeyhler bütünüyle şeriata itaate irşad ederler. Öyle ise bu gibi emirlerde zahiren onlara itaat etmemek muhalefet olur. Fakat onların yanılmaları durumunda şeriati gözetmek de manen onların emirlerine uymak ve itaat etmektir. Kısaca zahir ehli, sadece şeyhin emirlerinin zahirini tercih ederler. Fakat bu dalalettir, çünkü bazen şeyhler de hataya düşebilir. Ancak mürid, mağlubi'l-hal veya başka sebeplerden dolayı mazur ise ona müsamaha ile bakılır. Ehl-i mana olanlar şeyhin emirlerinin batnî yönünü tercih ederler. Bu da hidayettir.

Emirlerin zahirî yönünü tercih ederek böyle bir hataya pek çok kimse düşmüştür. Onlar, Hz. Musa (a.s) ve Hz. Hızır'ın (a.s) kıssası sebebiyle şüpheye düşmüşlerdir. Neden ona tamamen teslim olmadı, derler. Fakat o kıssada Hz. Hızır, Hz. Musa'dan bir taat istemedi. Onun sözlerine sükut etti. O sükuttan itaat için kıyas yapmak zorlamadır. Ayrıca bu sükut öyle bir kimsenin fiilleri hakkındadır ki onun Allah tarafından doğru olduğu malumdur. Başka kimse bu sıfatla onun ortağı olamaz. Elbette yukarıda geçenleri sekseninci hadiste geçtiği gibi inkar uygun değildir. Eğer karineler ile dini mesnedi olmayan batnî yönlerin varlığı ortaya çıkarsa, o zaman ilişkiyi kesmek vacib olur.

SEKSENİKİNCİ HADİS

Hz. Ali'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kalem üç kişiden kaldırılmıştır. Uyanıncaya kadar uyuyandan, bülüğa erinceye kadar çocuktan ve akıllanıncaya kadar deliden."¹³⁷

¹³⁷ Tirmizî, Hudud, 1 (h. no: 1423); Ebû Davud, Hudud, 16 (h. no: 4398,

Ebu Davud başka bir rivayette **bunaktan** da kalemin kaldırıldığını zikretmiştir.¹³⁸

Hadisten çıkan netice: Galip olan halin affedilmesi

Bunun izahı sekseninci hadisin izahı gibidir. Fakat bu hadiste ilave olarak şu da vardır: Şeriatta sadece deli için değil, çok yaşlı birisi için de aynı hükümler geçerlidir.

Şu kaideyi de unutmamak gerekir: İnsandan mesuliyeti kaldıran delilik, bunaklık gibi hadiste zikredilen haller, kişinin genel ve galip hali olduktan sonra onu mesuliyetten kurtarır.

SEKSENÜÇÜNCÜ HADİS

En-Nevvas b. Sem'an (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah'a (s.a) iyilik ve gûnahtan sordum. Şöyle buyurdu:

"İyilik, ahlâkın güzelliğidir. Günah ise gönlünü rahatsız eden ve insanların bilmesini istemediğin şeydir."¹³⁹

Hadisten çıkan netice: Müslümanın, nefsine hoş gelene değil kalbinin verdiği hükme güvenmesi

Bu hadiste kastedilen gûnahtan murad, hakkında nass olmayan günahlardır. Bazı şeylerin direk onunla ilgili olmayan dinî bir nass sebebiyle günah olma şüphesi olabilir. Bu gibi durumlar karşısında Peygamber Efendimiz ölçüyü yukarıdaki hadiste beyan buyurmuştur. Burada ölçü, kişinin selîm kalbidir. Bunun delili ise, Peygamber Efendimiz'in (s.a) bu sözünü bir sahabiye söylemiş olmasıdır. Hadisten anlaşıldığı gibi, nass olmayan fiillerde kâmil bir müslümanın kalbinin

4400)

¹³⁸ Ebû Davud'un ilavesi Hudud, 16, (h. no: 4402)'de geçmektedir.

¹³⁹ Müslim, Birr, 14, 15; Tirmizî, Zühd, 52 (h. no: 2389); Darımî, Buyu', 2.

verdiği hükümler muteber olup onunla amel mümkündür.

Ayrıca bu hadisle bazı büyüklerin şu uygulamalarının aslının olduğu ortaya çıkmaktadır: Onlar yeni gelen bir talibe kalblerine göre davranırlar. Eğer kalpleri kabul ederse gelen kimseyi silsile içine alırlar. Yoksa kabul etmezler. Zahren bakınca bu kabul ve redetmenin sebebi açıkça anlaşılmaz. Fakat daha sonra mesele takip edildiğinde onların böyle yapmalarının münasip olduğu ortaya çıkar.

Şer'an herkesi silsileye veya sohbe almaya vacib değildir. Aksine almak da almamak da mübah ve caizdir. Bundan dolayı zanna göre bir kimseye özel bir şekilde davranması caiz olmaz diye bir itirazın gelmemesi gerekir. Bu şuna benzer: Bir kimseyi zannî karinelerle hırsız gibi görmek caiz değildir ama şer'î kıyasda bir müctehidin zannî delil ile hükmetmesi mümkündür, bu da onun gibidir. Bir müctehidin kesin istidlal ettiği naslarla küllî bir hüküm vermesi ise şüphesiz caizdir.

SEKSENDÖRDÜNCÜ HADİS

Ebu Zer'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Ey Ebu Zer ! Seni zayıf görüyorum ve kendi nefsim için sevdiğimi senin içinde seviyorum (ve istiyorum). Bu sebeple iki kişiye emir (başkan) olma. Yetimlerin malını üzerine alma."¹⁴⁰

Hadisten çıkan netice: Dünyevî işlerle uğraşmamak

Pek çok suffinin dünya işlerinin içine girmeme adeti vardır. Bu nedenle bazı zahir ehli onları kınamaktadırlar. Bu tip sufilerin hiçbir kimseye faydası yoktur, demektedirler.

Hadis, bu adetin doğru olduğunu açıkça tesbit etmektedir. Bunun da sırrı şudur: Başkalarına faydalı olmak şüphesiz hayırlıdır. Fakat

¹⁴⁰ Ebû Davud, Vasaya, 4 (h. no: 2868).

bazen bu faydalı olma bir şerre sebep olabilir. Şu bir gerçektir ki zararı defetmek, faydayı kazanmaktan evladır. Elbette birisinin durumu çok sağlam ise ve herhangi bir şerre girme ihtimali yok ise onun için bu hüküm geçerli değildir.

Hz. Ebu Bekir Sıddık ve Hz. Ömer (r. anhuma) için hadislerde geçen ve onların imarete liyakatlarına dair ifadeler, halifenin belirlenmesinde ve hilâfet yükünün üstlenilmesindeki ölçüyü göstermektedir. Aksi halde hadisteki "ben seni zayıf görüyorum" ifadesi gerektiği şekilde anlaşılmamış olur.

Kemalden önce kendinin ehl-i kemalden olduğuna inanmak ve layık olmadığı işlere girmek büyük hatadır. Bu nedenle mürid, şeyhin görüşüne ve işaretlerine göre hareket etmelidir.

SEKSENBEŞİNCİ HADİS

Cubeyr b. Mut'im (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah'a (s.a) bir kadın geldi. Ona bir şeyler söyledi. Rasûlullah (s.a) ona (evine) dönmesini emretti.

Kadın şöyle dedi: "Seni bulamasaydım ölmüş gibiydim".

Hz. Peygamber (s.a) ise ona şunu dedi:

"Beni bulamazsan Ebu Bekir'e git."¹⁴¹

Hadisten çıkan netice: Halife bırakma

Pek çok şeyhin feyzin kalıcı ve silsilenin devamı için kendi müridlerinden birisine halifelik verme adetleri vardır. Bu halifeliği bazen bir kişiye bazen de birkaç kişiye hayatta iken veya kendi ölümü şartı ile verirler. Ancak maksad herhalukarda aynıdır. Hadis, bu usûlün aslını tesbit etmektedir. Elbette şu da bir gerçektir ki halife olan kimsenin ehil olması gerekir.

Günümüzde hilâfet için yaygın olan şöyle bir metod da

¹⁴¹ Buharî, Fedâilu'l-Eshabi'n-Nebiyi 5; Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 10; Tirmizî, Menakıb, 17 (h. no: 3676).

bulunmaktadır: Bazen şeyh hayatta iken veya ölümünden sonra insanlar biraraya gelerek şeyhin akrabaları veya hizmetçilerinden kimi daha layık görürlerse onun başına halifelik sarığı takıyorlar. Fakat onların gördüğü bu ehil olma sadece dünyevi yönden oluyor, gerçek ehliyet yönünden olmuyor. Bu metod hem fesada götürmekte, hem talibleri elde etme yarışına dönmekte hem de cemaatin dağılması ayrıca, insanların din ve dünyasını kaybetmesine sebep olmaktadır.

SEKSENALTINCI HADİS

Hz. Aişe (r.anha) -uzun bir hadiste- şöyle diyor:

Hz. Fatıma hayatta olduğu müddetçe Hz. Ali insanlardan itibar görmüştü. Hz. Fatıma vefat edince insanların Hz. Ali'ye olan itibarı azaldı.¹⁴²

Hadisten çıkan netice: Şeyhlere müntesib olanlara tazim göstermek

Tasavvuf erbabının büyüklere müntesib olan kimselere intisaptan dolayı tazim etme adetleri vardır. Bu rivayetten de anlaşıldığına göre bu husus sahabe-i kiram arasında da aynen bulunmaktaydı.

SEKSENYEDİNCİ HADİS

Hz. Aişe (r.anha), Hz. Ömer'in (r.a) hutbesini anlatıyor:

Hz. Ömer (r.a) hutbesinde şöyle dedi:

"Ben Ömer'im. Ben bu emirlik işine hırslı değilim. Fakat vefat eden zat (Hz. Ebu Bekir) bu işi bana tavsiye etti. Allah O'na bu işi ilham etti. Bu emanetini ehil olmayanlara vermeyeceğim. Ben bu emaneti müslümanların şerefini yükseltmek isteyenlere vereceğim.

¹⁴² Buharî, Megazî, 38; Müslim, Cihad,52.

Onlar bu işe diğerlerinden daha layıktır".¹⁴³

Hadisten çıkan netice: İlham

Bazı velilerin ilham sahibi olduğu nakledilmiştir. Burada bunun isbatı vardır.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Ehil olmayan kimseye halifelik verilmemesi.

Bazı sufiler, sadece gelenek olarak silsileyi korumak için bir kişiyi halife olarak bırakıyorlar. Hadiste bu iptal edilmektedir. Şeyhlerin ehil kimseleri halife bırakarak bu adeti düzeltmeleri gerekir.

SEKSENKİZİNCİ HADİS

İbn Ömer'den (r.a), -uzun bir hadiste- Hz. Ömer (r.a) şöyle dedi:

"Muhakkak Allah dinini koruyacaktır. Ben kendimden sonra halife bırakmazsam (Hz. Peygamber'in (s.a) tatbikatına uymuş olurum. Çünkü) Rasûlullah (s.a) kendinden sonra halife bırakmamıştır. Eğer halife bırakırsam (Hz. Ebu Bekr'in (r.a) yaptığını yapmış olurum. Çünkü) Hz. Ebu Bekir (r.a) halife bırakmıştır".¹⁴⁴

Hadisten çıkan netice: Halifelik için belli bir kişiyi tayin etmemek

Bazı şeyhlerin tayinle halife bırakmaması adettir. Ehil olan kimseye Allah bu işi yaptıracaktır. Hadis, bu adetin esasını göstermektedir. Şu da bilinsin ki ehl-i tasavvufun şöyle bir sözü vardır: Sıf halife olsun diye halife bırakmaya gerek yoktur. Ehil olan kendisi ortaya çıksın. Elbette ona beyat gereklidir. Beyattan sonra ise ehliyet ve salahiyet

¹⁴³ Müslim, İmare, 12.

¹⁴⁴ Buharî, Ahkam, 51; Müslim, İmare, 11; Ebû Davud, İmare, 8 (h. no: 2939); Tirmizî, Fiten, 48 (h. no: 2225); Musned, I, 13, 43, 46, 47.

gerekir. Ehliyet ve salahiyetin gerçek alameti kalb-i selimin şهادetidir. Zahirî alameti o devirdeki şeyhlerin onu münasip görmesi ve inkar etmemesidir.

SEKSENDOKUZUNCU HADİS

Ömer b. Meymun el-Udî'den -uzun bir hadiste- Hz. Ömer (r.a) Abdullah b. Ömer'e şöyle der:

-Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'ye git ve O'na şöyle de:

"Ömer (r.a), iki dost Hz. Peygamber (s.a) ve Hz. Ebu Bekir'in (r.a) yanına defnedilmek için izin istiyor"...

Hz. Aişe (r. anha): Orasını kendim için düşünüyordum. Ama şimdi onu (Hz. Ömer'i) kendime tercih ediyorum.¹⁴⁵

Hadisten çıkan netice: Teberrük için bereketli bir yere defnedilmek

Büyüklerden çokça nakledildiğine göre onlar bereketli bir yere veya salih bir kimsenin yanında defnedilmek için vasiyet ederler. Rivayette bunun açık bir delili vardır.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Fazilette başkasını tercih etmek

Pek çok edeb ehlinden, faziletli kişiye öncelik verme adeti müşahede edilmiştir. Mesala bir büyük namazda ikinci safta durduğunda, birinci safta bulunan ve onu seven birisi, birinci saftan geri çekilerek o büyüğe yer vermesi ve onu tercih etmesi gibi. Hz. Aişe'nin (r.a) gösterdiği başkasını kendisine tercih edebiyile de bunun güzel olduğu anlaşılmaktadır.

Bazı kimseler ise, aralarındaki sevgiden dolayı birbirine yakın olan kimselerin birbirlerini tercih etmeleri, neticede münaferete sebep olabilir, demektedirler. Birbirine yakın olmak, birisinin diğerinden

¹⁴⁵ Buharî, Cenaiz, 96; Fedâilu's-Sahabe, 8.

teberrüküne mani değildir. Hz. Aişe'nin fiili, teberrük içindir; yakınlık sebebiyle değildir.

Tahkik ehli bu itiraza şöyle cevap vermiştir: Kendinden büyük bir kimseye saygı göstermek, aradaki yakınlıktan daha ileri derecede bir yakınlığın sebebidir. Yüksek seviyedeki yakınlığı, aşağı derecedeki yakınlığa tercih etmek yakınlığa karşı isteksizlik değildir.

DOKSANINCI HADİS

İbn Abbas'dan (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"(Evlerdeki) duvarları kumaşlarla örtmeyin."¹⁴⁶

Hadisten çıkan netice: Kabirlerin üzerlerine örtü koymanın mekruh olması

Bu hadisten kabirlerin üzerine bez koymanın iyi bir şey olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü orada duvarları örtmeye ihtiyaç yoktur. Bunu yapmaktan murad süsleme, güzelleştirme ve yüceltmedir. Bunun kabirler için caiz olduğu ise sabit değildir.

DOKSANBİRİNCİ HADİS

Ebu Musa el-Eş'arî (r.a) anlatıyor:

Bir gün seferde Rasûlullah'la beraberdik. İnsanlar sesli olarak tekbir getirmeye başladılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kendinize acıyın. Siz ne sağıra ne de gaib olana dua ediyorsunuz. Sizi gören ve işiten zata dua ediyorsunuz. O sizinle beraberdir. Dua ettiğiniz zat, birinize bineğinizin

¹⁴⁶ Ebû Davud, Salat, 358 (h. no: 1485).

boynundan daha yakındır."¹⁴⁷

Hadisten çıkan netice: Cehrî zikirde aşırı gitmekle Allah'a daha yakın olunacağına doğru olmaması

Cehrî zikir pek çok naslarla sabittir. Bu husuta hiçbir şüphe yoktur. Ancak bu hadiste cehrî zikirde aşırı gitmek bahis konusudur. Bazı kimseler sadece bununla Allah'a daha yakın olunacağına inanıyorlar. Onlara göre zikrin faydası sadece bununla elde edilir. Bundan dolayı onlar başkalarının rahatsız olup olmamasına hiç dikkat etmezler.

Bunun aksine hafi zikir konusunda bazı aşırı giden kimseler de "hiçbir rivayette cehrî zikir nakledilmemiştir" derler. Hatta "bu hadiste nehiy varid olmuştur" iddiasında bulunup "kendinize acıyın" ifadesinin yapılan cehrî zikirde ifrad olduğunu iddia ederler. Onlara göre bu tür zikir kötülenmiş ve bid'attır. Fakat gerçek şudur ki cehrî zikir ne Allah'a yakınlığa manidir, ne de bid'attır. Bunu yakınlık inancı ile değil de, sadece bir metod olarak yapmanın tecrübe ile faydalı olduğunu gördük. Bu zikirle kalbde rikkat (yumuşama) ve tefekkür (düşünceler) hali meydana gelir. İşte bundan dolayı bu mübahdır. Bir şeyin mübah olması, ibahata mani olan şeyleri kaldırma şartına bağlıdır. Cehrî zikrin mübah olması, başkalarına eziyet vermeme ve fesata sebep olmama şartı ile kayıtlıdır. Eğer eziyet ve fesat sözkonusu ise insanlardan uzak yerlere gitmek gerekir.

"Siz ne sağıra ne de gaib olana dua ediyorsunuz" ifadesinin illetini incelediğimiz zaman anlaşılacağı gibi bu hadiste varid olan nehiyden murad yakınlık itikadını elde etmenin gerekliliğidir. Bu şöyle izah edilebilir: Eğer kendisine seslenilen, semî' (işiten) ve basîr (gören) olmasaydı, çok yüksek sesle zikir, kurbet (yakınlık) vesilesi olacaktı. O'na işittirmek için çok yüksek sesle bağırarak gerekli olurdu.

¹⁴⁷ Buharî, Cihad, 131; Megazhi, 38; Deavat, 50, 68; Ebû Davud, Selat, 361 (h. no: 1526, 1528); Müslim, Zikir, 44, 45, 46; Tirmizî, Dua, 57; İbn Mâce, Edeb, 59.

Hakikatta ve inancımıza göre Allah semî' ve basîrdir. O zaman yüksek sesli zikir, işittirmek için yapılmadığından, kurbet vesilesi olmaz. Keza hadiste yüksek sesli zikir için olumsuz ifade kullanılması pratikteki faydasını inkar etmez. Sadece şu var ki onun faydası hakkında bir şey söylenmemiştir. Ancak olabilecek faydası inkar edilmez.

Geri kalan bir husus daha var. O da şudur: Yapılabilecek bir amel olmasına rağmen hadiste yüksek sesle zikre teşvik yoktur. Bunun sebebi, sahabe-i kiram bu metodu uygulamadan da aynı faydayı elde ediyorlardı. Bu sebeple o zamanda yüksek sesle cehrî zikre rağbet edilmiyordu. Ancak sonradan buna ihtiyaç oldu ve bu şekilde zikredilmeye başlandı.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Allah'ın kullara yakınlığı ve beraberliği

Allah'ın kullara yakınlığı ve beraberliği gerçekten keyfiyetsizdir. Buna ne kurb-i zati (Allah'ın zatıyla beraberdir) denebilir ne de kurb-i mekan (bir mekanda bulunarak yakındır) denebilir. Bazı kelamcılar buna kurb-i ilmi (ilmiyle beraberdir) manasında kurb-i sıfatî derler. Fakat selefin usulu, sıfat-ı ilahiyeyi tayin etmemektir. Onlar "Allah'ın müphem bıraktığı şeyler müphem kalsın" derler. Bazı büyüklerin kelimasında bu kurb, takyid için değil, sadece teşbih ile anlatma yönünde açıklamalar için kullanılmıştır. Hadiste kullanılan şu ifade bunun cevazının delilidir: "Size bineğinizin boynundan daha yakındır".

DOKSANİKİNCİ HADİS

Ebu Hureyre'nin (r.a),

Rasûlullah'ın (s.a) duası hakkında şöyle bir rivayeti vardır:

"Allahım! Benim hatalarımı, kar, dolu ve soğuk su ile temizle."¹⁴⁸

¹⁴⁸ Buharî, Ezan, 89; Deavat, 39, 44, 46; Müslim, Salat, 204; Mesacîd, 147; Zikir, 48.

Hadisten çıkan netice: Allah'ın sıfatlarına su ve nehir ile temsil getirmek

Bazı ariflerin manzum sözlerinde Allah'ın zat ve sıfatlarını su ve nehir ile temsil ettikleri görülmektedir. Mağribî'nin "deryada dalga peşpeşedir" sözü buna örnektir. Buna benzer kelimelerden maksat sadece temsil göstermek değildir. Çünkü Allah bu gibi temsillerden tamamen uzaktır. Bu teşbihlerden maksat bazı ortak sıfatlar hakkında açıklamada bulunmak ve anlatmaktır. Mesela su ve derya, genişlik ve vahdet diye yorumlanmasına rağmen, pek çok işi ihtiva edip onların kaynağı olması maanasında da kullanılmıştır. Aynı şekilde Allah'ın zat ve sıfatları, genişlik ve vahdeti ifade etmeleri ve pek çok şeyin menşei olmaları yönüyle benzerlik arzederler. Bununla beraber teşbihin iki tarafında bulunan Allah'ın sıfatları ile eşya, farklı farklı şeyler olup kullanın onları değerlendirmesi de farklıdır.

İşte hadiste bu temsilin cevazı vardır. Çünkü su, dolu ve kardan maksat, hata ve günahlardan tamamen temizlenmek için Allah'ın rahmet sıfatının tecelli etmesidir. Zat ve sıfat arasında ise değişme ve başkalık yoktur. Sıfatların temsili caiz olduğuna göre, zatın temsiline de caiz olması da sabit olmaktadır. Bu sebeple büyüklerin sözlerindeki temsiller caizdir.

DOKSANÜÇÜNCÜ HADİS

Zeyd b. Sabit (r.a) anlatıyor:

Ashaba her namazın sonunda otuz üç defa subhanallah, otuz üç defa elhamdulillah ve otuz üç defa Allahuekber demeleri emredilmişti. Bunun akabinde Ensardan birisine rüyasında:

- "Rasûlullah (s.a) size her namazın sonunda otuz üç defa subhanallah, otuz üç defa elhamdulillah ve otuz üç defa Allahuekber demenizi emretmedi mi?" dendi. Adam:

-Evet, deyince karşısındaki:

-Öyleyse onları yirmibeşe indirin, tehlihi de ilave edin. Sabah olunca bu olayı Rasûlullah'a (s.a) anlattı. Rasûlullah da (s.a):

"Aynı şekilde yapınız", buyurdu.¹⁴⁹

Hadisten çıkan netice: Rüyada gelen telkini şeyhe söylemek

Ehl-i tasavvuf şeyhin adabı hususunda şöyle söylemişlerdir:

Eğer müride rüyada bir şey telkin edilirse onu şeyhe anlatmadan önce onunla amel etmemelidir. Hadiste bunun delili ve açıklaması vardır. Böyle rüya ve benzeri manevî hadiselerle karşılaşan mürid, kendi kendisine "bana şeyhten fazla keşif nasip oldu" diyerek yanlış anlayışa düşmemelidir. Her ne kadar daha fazla keşif müride mümkün ise de bununla efdaliyet ve ekmeliyet ortaya çıkmaz. Ayrıca böyle bir düşünce mürid için tehlikeli olur. Bu nedenle böyle düşünmemelidir. Aksine bunu da şeyhin feyzi olarak anlamalıdır. "Şeyhimin bereketi ile böyle bir şey oldu" demelidir.

Mürid, rüya ve keşfin hakikatını "şeyhim benden daha iyi bilir" diye yakinen inanıp düşünmelidir. Bu sebeple murid rüyasını şeyhine anlatmalıdır. Onun telkininden ve tavsiyesinden öteye de geçmemelidir.

DOKSANDÖRDÜNCÜ HADİS

Hz. Aişe (r.anha) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) yatağına yattığı zaman (bir kısım sureleri okur) sonra ellerine üfler, vücuduna sürerdi.¹⁵⁰

Hadisten çıkan netice: Okuyup üfleme

Her ne kadar üfleme gaye değilse de bir müslümanın talebi karşısında onu kırmamak ve Allah'ın izniyle fayda görmesine vesile

¹⁴⁹ Nesâî, Schv, 93 ; Darîmî, Salat, 90; Musned, V, 184, 190.

¹⁵⁰ Buharî, Deavat, 12; Tıb, 39.

olmak niyetiyle büyükler, o kişiye okuyup üflerler. Hadis bunun meşru olduğunu göstermektedir. Ayrıca hadisten kendi nefsi için böyle yapmanın hiçbir sakıncası olmadığı anlaşılmaktadır. Böye bir tatbikatta bir nevî Allahu Tealâ'ya karşı muhtaç olma, inkisar, kulluğu izhar etme ve ihtiyaç sahibi olma gibi bazı sırlar vardır. Peygamber Efendimiz (s.a) okuyup üflemenin caiz olduğunu göstermek için bunu yapmıştır denilebilir.

DOKSANBEŞİNCİ HADİS

İmam Malik'ten (r.a),
Rasûlullah (s.a) bir duasında şöyle buyurdu:
"Allahım! Bizim için yeri dür, katla."¹⁵¹

Hadisten çıkan netice: Tayy-ı mekanın imkân dahilinde olması

Pek çok menkıbede evliyaullahın kısa zamanda uzun mesafeyi katettikleri.şeklinde kerametlerinin olduğu nakledilmektedir.

Bazı inkar eden kimselere göre böyle bir şeyin olması mümkün değildir. Fakat sufiler ve muhakkik alimler bunun mümkün ve vaki olduğunu söylemişlerdir. Hadiste tayy-ı mekânın imkânı zikredilmektedir.

Tayy-ı mekanın çeşitli mertebeleri vardır.Hadiste ise herhangi bir mertebe ile sınırlama, kayıtlama yapılmadığı gibi takyide bir delil de yoktur. İşte bu sebeple mutlak olanı kendi hali üzere bırakmak gerekecektir. Neticede hüküm, tayy-ı mekanın mutlak olarak mümkün olduğudur.

¹⁵¹ Teysir, 162.

DOKSANALTINCI HADİS

Cabir (r.a) anlatıyor:

Ebu'l-Heysem (r.a), Rasûlullah (s.a) için bir yemek pişiriyordu. Rasûlullah'ı (s.a) ve ashabını yemeğe davet etti. Yemeği bitirdiklerinde Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

-**"Kardeşinize sevab kazandırdınız."** Ashab:

-**"Ona sevab nasıl kazandırıldı."** diye sordular. Rasûlullah (s.a):

-**"Bir adam birisinin evine girer, yemeğini yer ve dua ederse o kişiye sevab isabet eder"** buyurdular.¹⁵²

Hadisten çıkan netice: Yemeğe davet edene yemekten sonra dua etmek

Pek çok dervişin yemek yedikten sonra sofraya sahibine dua etmeleri adettir. Hadiste bu adetin isbatı vardır. Bu konu ile ilgili başka bir hadis şöyledir:

Enes (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) Said b. Ubade'nin (r.a) evine geldi. Said b. Ubade (r.a), Rasûlullah'a (s.a) yağ ve ekmek ikram etti. Bunun üzerine Resulullah (s.a) şöyle dua etti:

"Sizin yanınızda oruçlular iftar etsin, yemeklerinizi iyiler yesin, size melekler duada bulunsun."¹⁵³

DOKSANYEDİNCİ HADİS

Katade'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) hilali gördüğü zaman yüzün ondan çevirirdi.¹⁵⁴

¹⁵² Ebû Davud, Et'ime, 55 (h. no: 3853).

¹⁵³ Ebû Davud, Et'ime, 55 (h. no: 3854).

¹⁵⁴ Ebû Davud, Edeb, 111 (h. no: 5093).

Hadisten çıkan netice: Nurlara iltifat etmemek

Tasavvuf ehlinin şöyle bir eğitim metodu vardır: Eğer murakabelerde bazı nurlar zuhur ederse bunlara iltifat etmemek gerekir. Denildiğine göre, nuranî perdeler zulmanî perdelerden daha şiddetlidir. Hadis bu eğitimi teyid etmektedir. Bu sebeple onlara iltifat edip takılıp kalınmamalıdır. Çünkü Peygamber Efendimiz'in (s.a) hilalden yüz çevirmesi şu sebepten dolayı idi:

Bazı insanlar yıldızlara öyle bir tazimle bakıyorlardı ki, bu durum onları yıldızları yaratana tazime engel oluyordu. İşte aynı illet bu nurlar için geçerlidir. Bunlara iltifat etmek hakiki maksada yönelmeye mani olur. Bunu iyice anlamak gerekir.

DOKSANSEKİZİNCİ HADİS

İmran b. Huzeyfe (r.a) anlatıyor:

Mü'minlerin annesi Hz. Meymune (r.anha) borçlanıyor ve borcunu artırıyordu. Ailesi onun bu işi ve durumuyla ilgili olarak ona bazı şeyler söylediler, onu kınayıp kızdılar.

Bunun üzerine Hz. Meymune (r.anha), "borç almayı terketmeyeceğim" dedi. Çünkü halilim Rasûlullah'ın (s.a) şöyle dediğini işittim: "**Bir kimse borçlanır da borcunu ödemeyi murad ederse Allah bunu bilir ve ona dünyada borcunu ödettirir.**"¹⁵⁵

Hadisten çıkan netice: Misafirler ve fakirler için borç almakta cesur olmak.

Pek çok büyükten gördüğümüze göre misafirler ve fakirlerin hizmeti için rahatça ve bolca borç alıyorlar. Hz. Meymune'nin (r.anha) ameli ile bu teyid olunmaktadır. Çünkü açıktır ki Hz. Meymune (r.anha) borcu bu niyetle alıyordu. Boş yere borç almıyordu.

¹⁵⁵ Nesaî, Buyu', 99 (h. no: 4700); İbn Mâce, Sadakat, 10 (h. no: 2408).

DOKSANDOKUZUNCU HADİS

Ebu Hureyre'den (r.a) nakledilmiştir,

Rasûlullah (s.a), zikrin ve zikredenlerin fazileti hususunda rivayet edilen bir hadiste, Allah-u Tealâ'nın zikir meclisinde oturanları affettiğini ferman etmesi üzerine muhatap olan meleğin şu suali sorduğunu ifade buyurmuşlardır:

Melek: "(Ya Rabbi!) Zikir meclisinde, onlardan olmayan, ihtiyacı için gelip oturan günahkar filan kimse de vardı!.." der. Bunun üzerine Allah: "**Onu da affettim. Çünkü onlar öyle bir cemaattir ki onlarla oturan şakî olmaz**" buyurdu.¹⁵⁶

Hadisten çıkan netice: Bereket için halkı silsileye almak

Pek çok büyükten, ne zikir düşüncesi ne de kendini ıslah etme düşüncesi olmadığı halde bazı kimseleri silsileye aldıkları görülmüştür. Yapılan bu iş zahiren abes anlaşılabilir. Fakat incelendiği zaman bunun faydalı olduğu görülür. Nitekim hangi niyette olursa olsun silsileye dahil olan kimselerin mutlaka bir fayda gördükleri vakidir. Böyle bir bey'at, sadece silsilenin bereketi için olur. İşte hadis bunu teyid etmektedir.

Allah'ın sevdiği kulları ile oturan, bundan mahrum kalmaz. Şu da açıktır ki birisi bir büyüğün meclisine girerse büyük ihtimalle o büyükle beraberlik, yakınlık ve sevgi mutlaka hasıl olacaktır. Bu durumda o kimse de yukarıda geçen hadisin umumuna girecektir.

YÜZÜNCÜ HADİS

"Allah-u Tealâ'nın kıyamet günü (hesap için) ilk çağırdığı

¹⁵⁶ Buharî, Deavat, 66; Müslim, Zikir, 25; Tirmizî, Deavat, 130 (h. no: 3600).

kimse, Kur'an'ı ezberinde toplayan, Allah yolunda öldürülen ve serveti çok olan kimseler olacaktır..." şeklinde başlayan ve Ebu Hureyre'nin (r.a) rivayet etmiş olduğu uzun hadisi ravi Şufey, Hz. Muaviye'ye (r.a) anlattı. Şufey, Hz. Muaviye'ye şöyle dedi:

"Onlara (Kur'an'ı ezberinde toplayan, Allah yolunda öldürülen ve serveti çok olan kişilere) böyle muamele edilirse, geri kalan insanlara nasıl muamele edilecek?", dedi. Sonra Hz. Muaviye hüngür hüngür ağlamaya başladı. Öyle ağlıyordu ki biz kendini helak edeceğini zannettik. Sonra kendine geldi ve yüzünü sildi...¹⁵⁷

Hadisten çıkan netice: Vecd

Kendinden geçmeye vecd denir. Bu övülen bir haldir. İleride bunun çeşitli derece ve durumları gelecektir. Bunlar riyasız olursa övülmüştür. Hz. Muaviye'nin durumu, bunun bir örneğidir.

YÜZBİRİNCİ HADİS

Ebu Hureyre (r.a), zekat vermeyenlerle savaş hususunda¹⁵⁸ Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in (r.anhuma) munakaşasını anlatırken Hz. Ömer'in (r.a) şöyle dediğini rivayet eder:

"Allah'a yemin olsun ki, Allah'ın Hz. Ebu Bekir'in (r.a) kalbini (namazla zekâtın arasını ayıranlarla) savaş için genişlettiğini gördüm ve anladım ki bu savaş hakmış."¹⁵⁹

¹⁵⁷ Tirmizî, Zühd, 48 (h. no: 2382).

¹⁵⁸ Hz. Ebû Bekir (r.a) zamanında namazla zekatın arasını ayırmak isteyen bir gurup ortaya çıkmıştır. Hz. Ebû Bekir de (r.a) namazı kılıp zekatı vermeyenlere savaş ilan etmiştir. Bundan dolayı Hz. Ebû Bekir (r.a) ile Hz. Ömer (r.a) arasında görüş ayrılığı ortaya çıkmıştır. Hadiste bu konu anlatılmaktadır.

¹⁵⁹ Buharî, İ'tisam, 2; Zekat, 1, 4; Müslim, İman, 32; Ebû Davud, Zekat, 1 (h. no: 1556); Tirmizî, İman, 1 (h. no: 2607); Nesaî, Zekat, 3; Cihad, 1.

Hadisten çıkan netice: İlham

Pek çok ilham rivayetleri menkuldür. Hadiste bunun isbatı vardır. Bu durum, hadiste kalbini genişletmek ifadesiyle tabir edildi. İlhamın hakikatı şudur: Vasitasız olarak bir hakikatin kalbe gelmesidir. İşte bu münazarada Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in Allah kalblerini açmıştır. Münazarada nakledilen karşılıklı sözler alışılan bir netice ötesinde başka bir mana daha ihtiva etmektedir. O da şudur: Önce Hz. Ebu Bekir'e ilham oldu ve zekat vermeyenlerle savaşması gerektiğini anladı. O'nun kelamının feyzinden Hz. Ömer'e ilham oldu ve böylece Hz. Ebu Bekir'in sözlerinin ve niyetinin hak olduğu kendisine beyan oldu. Bu ilham, şer'î nasslara muvafık olduğu için bununla amel edilmesi caiz idi. Bundan dolayı Hz. Ebu Bekir onlara savaş açtı.

YÜZİKİNCİ HADİS

Ebu Zer'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Dünyaya karşı zahidlik, helal olan şeyleri (zahidane davranmak için kendine) haram kılmak ve malı elden çıkarmak değildir. Gerçek zahidlik, Allah katında verilecek olanların, senin elinde olan şeylerden daha güven verici olması ve sana bir şey isabet ettiği zaman elde edeceğin sevab sebebiyle musibete uğramayı, uğramamış olmaya tercih edebilmendir."¹⁶⁰

Rezin şunu ilave eder: Allah şöyle buyuruyor: **"Elinizden çıkan şeylere üzülmeysiniz ve (Allah'ın) size verdiğiyle sevinip şımarmanız".** (Hadid, 57/23).¹⁶¹

¹⁶⁰ Tirmizî, Zühd, 29.(h.no:2340)

¹⁶¹ Ibnu'l Esir, Camiu'l Usûl, IV,670 (h.no:2770);

Hadisten çıkan netice: Velilerin alametleri: Zühd ve tevekkül

Bu hadiste evliyanın ahlâkı ve bir nevi alâmeti olan zühd ve tevekkülün hakikati anlatılmaktadır. Hadiste ayrıca büyük bir hata düzeltilmektedir. Pek çok insan kendi anlayışına göre helâl lezzetlerden haram gibi ictinab eden, eline gelen paraları yerli yerinde olsun olmasın -ihtiyacı olsa da- bir an önce infak eden, başına gelen bela ve musibetin giderilmesi için çare aramayan kimseleri zahid sayar ve bunları, şeyh olmanın alametleri olarak kabul eder. Anlatıldığı gibi züht için bu işler şart değildir, aksine züht, kendi elinde olandan daha fazla Allah'a itimad etmek, musibeti bizzat istememek, fakat musibet geldiği zaman da sevab ümid etmek ve bu musibet, sevaba vesile olduğu için sevinmektir. Hadiste geçen ifadelerin, ayetten delilinin olması önemlidir. Çünkü "Elinizden çıkan şeyler" ifadesine sıhhat ve afiyet de girmektedir. Dolayısıyla insan bunlara güvenmemelidir. "Sevinip şırmarmayasınız" ifadesi de hadisteki "Allah'ın katında bulunan şeyler..." ifadesinin Kur'an'dan delilidir. Arasındaki uygunluk açıktır.

YÜZÜÇÜNCÜ HADİS

Atiyye es-Sa'dî'den (r. anha),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kul mahzurlu olan şeye düşmekten korkarak, mahzurlu olmayan şeyi bırakmadıkça hakiki muttakiler derecesine ulaşamaz."¹⁶²

Hadisten çıkan netice: Mübah olan lezzetleri terketmek ve bu hususta yapılan itirazların reddi

Pek çok ehl-i zahir, bazı sülûk ehlinin mübah lezzetleri terketmesinin sünnete aykırı olduğunu ileri sürerek şüphe ve itirazda bulunurlar. Hadiste kastedilen terkin, aşağıdaki amaçla olduğu takdirde

¹⁶² Tirmizî, Kıyame, 19.(h.no:2451);

sünnete uygun olduğu sabit olur:

"Eğer yersem beşeri hissiyatım uyanıp artacak ve bu da masiyet yapmama sebep olacaktır".

Hadisteki "sakıncalı olmayan şeyleri bırakmadıkça" ifadesi takvanın kemalâtının nasıl olması gerektiğini göstermektedir.

YÜZDÖRDÜNCÜ HADİS

Abbâd b. Temim (r.a), Ebu Beşir el-Ensari'nin (r.a) kendisine şöyle haber verdiğini anlatıyor:

Kendileri bir seferde Rasûlullah'la (s.a) beraber bulunmuş. Rasûlullah (s.a) elçiye şunları demesini emretmiş:

"Hiçbir devenin boynunda (nazarlık olarak) yay ipi (kirişi) ve gerdanlık bırakılmasın, hepsi kesilsin."¹⁶³

Hadisten çıkan netice: Meşru olmayan nazarlığı takmamak

Pek çok şarih bu hadisin sebebini şu şekilde açıklamışlardır:

Ehl-i cahiliyenin hayvanları korumak için üflenmiş düğümlü ipleri (nazarlık olarak) takmak adetleri vardı. Meşru olmadığı için Peygamber Efendimiz (s.a), bunları kaldırttı. Bu da meşru olmayan nazarlığın yasak olduğunu gösteriyor. Günümüzde bu işi yapanlar meşruiyetine pek dikkat etmiyorlar. Islaha muhtaç bir konudur.

YÜZBEŞİNCİ HADİS

Kebşetu'l-Ensariyye (r.anha) anlatıyor:

Nebi (s.a) benim (evime) gelmişti. Ayakta olduğu halde asılı duran

¹⁶³ Buharî, Cihad, 139; Müslim, Libas, 105; Ebû Davud, Cihad, 45 (h. no: 2552); Muvatta, Sıfatu'n-Nebi, 39.

kırbanın ağzından içti. Sonra ben kalkıp (teberrük olsun diye) kırbanın ağzını kestim.¹⁶⁴

Rezin'de şöyle bir ilave vardır: Onu devamlı içeceğim bir kab edindim.¹⁶⁵

Hadisten çıkan netice: Şeyhlerin kullandığı eşyalar ile teberrükte bulunmak ve bunun için muhafaza etmek

Müridler büyüklerin eli, ağzı ve vücudu ile dokunduğu herhangi bir şeyin bereketlendiğine inanırlar. Hadiste bunun açıkça isbatı vardır.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Şeyhlerin eşyalarını teberrüken kullanmanın caiz olması

İnsanlar nezninde bu gibi şeyleri kullanmama gibi bir adet vardır. Eğer bu eskimesin, yıpranmasın ve daha uzun zaman bereketlenilsin düşüncesiyle yapıyorsa, bunda beis yoktur. Eğer kişi kullanmayı edepsizlik kabul ederse bu düşüncesi yanlış olur. "Onu devamlı içeceğim bir kab edindim." ifadesi bu yanlış düşüncüyü düzeltmektedir.

YÜZALTINCI HADİS

Cabir (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) bahçesini sulamakta olan Ensar'dan birisinin bahçesine girdi ve:

"Yanında bu gece kırbada beklemiş su varsa getir, yoksa (bahçeyi sulamakta olduğun) arktan içeceğiz" buyurdu.¹⁶⁶

Hadisten çıkan netice: Lezzetlerin iyisi ve güzeline meyletmeye karşı yapılan itirazın reddi

¹⁶⁴ Tirmizî, Eşribe, 18, (h.no: 1892); Dârimî, Eşribe, 23.

¹⁶⁵ İbnu'l Esir, Camiu'l Usûl, V, 76, (h.no:3092)

¹⁶⁶ Buharî, Eşribe, 14, 20; Ebû Davud, Eşribe, 18,(h.no:3724)

Bazı büyükler yemek ve içmek hususunda yemeğin iyisine önem vermenin gerekli olduğunu nakletmişler ve bazı zevksiz ve neşesiz kimseler de buna itiraz etmişlerdir. Bu durum nefsin isteklerine boyun eğmektir ve büyüklüğe (şeyhliğe) uygun değildir, demişlerdir. Oysa hadiste dinlendirilmiş su aramak ve yiyilip içilecek şeye önem vermek zikredilmiştir. Hadis, özellikle büyük zevatın böyle davranmaları sebebiyle kötülenemeyeceğini tesbit etmektedir. Buradaki sır şudur:

Bazen böyle güzel nimetten istifade ile gerçekte nimeti verene karşı olan sevgi artar. Bazen gözetilen gaye doğrultusunda iyiye yönelmek mümkün olabilir. Bunların hepsi sülukun hedeflerindedir. Kısaca lezzetleri terk etmede bazı özel maslahatlar vardır. Bunun yanında güzel lezzetleri elde etmek için de özel maslahatlar olabileceği gibi zamana, mekâna ve hale göre bunlar birbirine tercih edilebilir.

YÜZYEDİNCİ HADİS

Ebu Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle anlattı:

"Mirac gecesi bana birinde şarap, diğerinde süt bulunan iki kab takdim edildi. Ben sütü aldım. Bunun üzerine melek bana şöyle dedi:

"Sana fıtrata (dini, insan tabiatına uygun olanı) gösteren Allah'a hamd olsun. Şarabı alsaydın ümmetin sapıtacaktı".¹⁶⁷

Hadisten çıkan netice: Misal aleminin var olduğu

Hadise göre süt, suret-i misalde din, içki ise suret-i misalde dünya lezzetleri idi. Bu iki kabın sunulması bir nevi imtihan için idi.

Hadiste misal aleminin varlığı sabit olmaktadır. Bunun açıklaması büyüklerin kalamında mevcuttur.

¹⁶⁷ Nesaî, Eşribe, 41.

YÜZSEKİZİNCİ HADİS

Cabir (r.a), Resulullah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Kişi ile şirk arasındaki sınır, namazı terk etmektir."¹⁶⁸

Hadisten çıkan netice: Bazı günahların küfür ile isimlendirilmesi

Bazı büyüklerin kelimasında bazı günahlara küfür denildiği varid olmuştur. Şu şiiirde olduğu gibi:

Bizim tarikatımızda kin beslemek küfürdür.

Sinenin ayna gibi olması prensibimizdir.

Eğer bir an Allah'tan gafil oldun

O vakit işte sen tam kafir oldun.

Hadisteki tevcih, büyüklerin bu gibi sözlerinin caiz olabileceğine delil vardır.

YÜZDOKUZUNCU HADİS

Ebu Zer'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) (bir gece) namaza kalktı ve sabah vakti girene kadar şu ayeti¹⁶⁹ okumaya devam etti:

-"Eğer onlara azabedersen, onlar senin kullarıdır. Eğer onları bağışlarsan, şüphesiz sen en üstünsün, hikmet sahibisin."¹⁷⁰

Hadisten çıkan netice: Amel yapmak için fazlâ gayret

¹⁶⁸ Müslim, İman, 134.

¹⁶⁹ Maide , 5/118.

¹⁷⁰ Nesâî, İftitah, 79.

göstermeye yapılan itiraz ve bunun cevabı

Bazı büyüklerin mücahedelerde fazla amel etmesi aleyhine bazı kimseler bidat diye itiraz ederler. Hadiste bunun sünnet olduğu sabittir. Bu hususta varid olan nehyedici hadislere gelince, bu ilgili hadislerde anlatıldığı gibi ibadetten zevk alamayan ve ona devam edemeyen kimseler için söz konusudur.

YÜZONUNCU HADİS

Ali b.Abdurrahman'dan (r.a),
İbn Ömer (r.a), Rasulullah'ın (s.a) namazını anlatırken şöyle der:
Rasulullah (s.a) teşehhüdde baş parmağı ile kibleyi işaret ediyor ve gözü ile onu takip ediyordu.¹⁷¹

YÜZONBİRİNCİ HADİS

İbnu'z-Zübeyr (r.a), Resululullah'ın (s.a) namazı hakkında şöyle diyor:

Rasûlullah'ın (s.a) gözü teşehhüdde işaret parmağının ucunu aşmıyordu.¹⁷²

Hadisten çıkan netice: Düşünceleri ve dikkati bir noktada toplamak için bir şeyle meşgul olup nazarı oraya rabtlemek

Bir şeye dikkatli bakma gibi bir usûl vardır. Bu ve benzeri amellerden amaç düşünceleri bir noktada toplamak ve kendini vermektir. Yukarıdaki iki hadiste bunun isbatı vardır.

¹⁷¹ Nesâî, Tatbik, 98.

¹⁷² Ebû Davud, Salat, 181,(h.no:891)

YÜZONİKİNCİ HADİS

el-Fadl b. Abbas'dan (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Namaz ikişer ikişer rekattır. Her iki rekatta teşehhüde oturursun. Namazda huşu, tazarru' ve temeskün (boynu bükük ve tevazu) içinde olursun." Ellerini alçak gönüllülükle ve Allah'ın merhametini talep ederek -ravi diyorki: Avuç içlerini yüzüne doğru çevirerek ellerini Allah'a kaldırıp "Ey Rabbim!" dersin. Bunu yapmayan şöyle ve şöyledir."

İbnu'l Mübarek'in dışında başka birisi bu hadiste şöyle demiştir: **"Böyle kılmayanın namazı eksiktir".¹⁷³**

Hadisten çıkan netice: Huşulu olmak

Süluk ehli, namazda ve diğer ibadetlerde kalb huzurunun gerekli olduğunu söylemişlerdir. Pek çok zahiri hususlara dikkat edenler ise maalesef bunu gerekli görmüyorlar. Hadiste bunun gerekli olduğu açıktır. Çünkü huşusuz namazın eksik olduğunu bu hadiste Peygamber Efendimiz (s.a) açıkça ifade buyurmuşlardır. İster namaz olsun, ister diğer ibadetler olsun huşunun gerekliliği hususunda farklı düşünen kimse yoktur.

YÜZONÜÇÜNCÜ HADİS

H.z. Aişe'den (r.anha),

Rasûlullah (s.a) üzerinde işaretler bulunan bir elbise ile namaz kılariken bir ara gözü bunlara takıldı. (Namazdan sonra da) şöyle buyurdu: **"Üzerinde işaretler bulunan bu elbisemi Ebu Cehil'e götürün, bana da onun encibânî'sini"¹⁷⁴ getirin.**

¹⁷³ Tirmizi, Salat, 283, (h.no:385)

¹⁷⁴ Encibanî, çizgisiz bir elbise çeşidi.

Çünkü bu çizgili elbise beni namazdan alıkoydu".¹⁷⁵

Ebu Davud ve Malik'in rivayetinde şu da vardır: "Namazda iken o çizgilere bakmıştım. Beni namazdan alıkoyacağından korktum".

Hadisten çıkan netice: Düşünceleri bir yerde toplamaya engel olan şeyleri yok etmek

Bazı büyükler Allah'tan başka şeylerle meşgul eden sebepleri azalttılar. Onların bu ameli yukarıdaki hadisle tasvib edilmiştir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Kemal ehlinin seviyesine göre kendilerine gizli vesveseler gelebilir. Bu vesveselerin gelmesi onların kamil olmasına engel değildir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Kendi durumunu mümin kardeşlerine anlatma

Bu, tevazu ve ihlasın bir şubesidir. Nakıs kimseler, bunu kemale aykırı bir davranış gibi görseler de, kendi durumunu müridlere anlatmak tevazu ve ahlakın bir şubesidir. Fakat nakisiyeti açıklamak dini yönden tehlikeli olmamalı, masiyete sebebiyet vermemelidir, anlatılan husus haram olmamalıdır. Böyle bir tehlike varsa bunu gizlemek gerekir. Masiyeti izhar etmeyi yasaklayan hadislere misal olarak, Hz. Safiyye'nin Peygamber Efendimizin itikaf yerine gelmesini¹⁷⁶ ve

¹⁷⁵ Buhârî, Salat, 14; Müslim, Mesacid, 61-3; Ebû Davud, Salat,163, (h.no:914); Nesâî, Kible, 20; Muvatta, Salat, 18.

¹⁷⁶ Safiyye'den (r. anha),

Rasûlullah (s. a) itikafta idi. Bir gece kendisini ziyarete gidip, kendisi ile konuştum. Sonra kalkıp (eve) dönmek istedim. Rasûlullah'da (s. a) beni evime geçirmek için benimle birlikte kalktı. (Safiyye'nin evi Usame b. Zeyd'in arsasında idi.) Ensardan iki adam karşımıza çıktı. Peygamber'i (s. a) görünce hızlıca yürümeye başladılar. Rasûlullah (s. a):"Ağır olunuz. Telaşlanmayınız. O (yanımdaki) Huyeyy'in kızı Safiyye'dir" buyurdu.

yellenme v.b. sebeplerle namazı bozulan kimsenin mahcup olmamak için burnunu tutmasını gösterebiliriz.

YÜZONDÖRDÜNCÜ HADİS

Ebu Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Allah yahudi ve hıristiyanlara Peygamberlerinin kabirlerini mescid edinmelerinden dolayı lanet etti".¹⁷⁷

Hadisten çıkan netice: Mezarlara secde etmenin haram olması

Günümüzde diğer insanların yaptığı gibi cahil sufilerin de yaygın olarak yaptığı büyüklerin mezarlarına secde etme işinin yanlış olduğu ve bu durumun ıslah edilmesi gerektiği bu hadiste mevcuttur. İbadet için mezarlara secde etmek şirk ve küfürdür. Aynı şekilde saygı ve selam için yapılan secde de küfre yakın çok büyük bir günahdır.

YÜZONBEŞİNCİ HADİS

Ebu'd-Derda'dan (r.a),

Rasûlullah (s.a) (bir defasında namaz için) ayağa kalktığında, biz O'nu **"senden Allah'a sığınırım"** derken işittik. Sonra üç defa: **"Seni Allah'ın lanetiyle lanetlerim"** dedi. Ve sanki bir şey

Adamlar: Allah'ı tesbih ederiz. Ya Rasûlullah, dediler. Rasûlullah (s. a):
"Şüphesiz şeytan insanın damarlarında kanın aktığı gibi akar. Sizin kalbinize -bir şey veya bir şer- atmasından endişe ettim" buyurdu. Buhârî,
İ'tikaf, 8; Müslim, Selam, 24; Ebû Davud, Savm, 79 (h. no: 2470)

¹⁷⁷ Buhârî, Salat, 48; Müslim, Mesacid, 19, 23; Ebû Davud, Cenaiz, 72, (h.no:3227); Nesaî, Mesacid, 13; Muvatta, Medine, 17.

alacakmış gibi elini uzattı. Namazdan çıktıktan sonra biz:

-Ey Allah'ın Rasûlü, gerçekten namazda öyle bir şeyler söylediğini işittik ki bundan önce bunları söylediğini duymamıştık; hem de senin elini uzattığını gördük. Bunun üzerine Resulullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Allah'ın düşmanı şeytan yüzüme atmak için bir ateş parçasıyla bana geldi..."¹⁷⁸

Bu hadisin devamında Allah Tela'nın, Peygamber Efendimizi koruduğu ifadesi vardır.

Hadisten çıkan netice: Büyüklerin dahi şeytandan emin olmamaları ve bu hususta yapılan ikaz

Bu hadisten anlaşıldığına göre insan ne kadar kâmil olursa olsun yine de şeytandan emin olamaz. Aksine devamlı dikkatli ve uyanık olmalıdır ki, herhangi bir anda onu saptırmasın. Habis şeytanın cüretine bakınız ki, Peygamber Efendimiz'in (s.a) huzuruna bile ulaşmaya cesaret etti. Ancak şu kadar var ki şeytan böyle cesaretli olmasına rağmen, Peygamberleri günaha sokamaz. Hatta cismanî zararlarından dahi Peygamberler korunmuşlardır.

YÜZONALTINCI HADİS

İbn Abbas'dan (r.a),

Resulullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kim ezanı işitip de, namaza gitmesine mani bir özürlü yoksa kıldığı namaz makbul olmaz." (Bu arada sahabiler Rasullh'a (s.a):

-**"Bu özür nedir ? diye sordular. Peygamber Efendimiz (s.a):**

-**"Korku ve hastalıktır" diye cevap verdi.¹⁷⁹**

¹⁷⁸ Müslim, Mesacid, 40.

¹⁷⁹ Ebû Davud, Salat, 46,(h.no:551)

Hadisten çıkan netice: Cemaata önem vermek

Bugünlerde bazı dervişler cemaatla namaz kılmaya hiç önem vermiyorlar. Hadis bunu düzeltmeye şöyle delalet etmektedir:

Onların cemaatsız kıldığı namaz, gerçek manada namaz değildir. Böyle bir insanın farz ibadetleri eksik ve nakıs olduğu zaman virdler ve nafile ibadetler için olan meşguliyetlerinin durumu ne olur acaba siz düşünün?

YÜZONYEDİNCİ HADİS

İbn Abbas'a (r.a):

"Gündüzleri oruç tutan, geceleri namaz kılan ancak cemaata ve cumaya gitmeyen kimsenin durumu nedir?" diye soruldu.

İbn Abbas (r.a) şöyle cevap verdi:

-"Bu kimse cehennem ehliendir."180

Bu hadisteki ifadeler yukarıdaki hadis gibi daha tekid ve daha fazla tehdit ihtiva etmektedir.

YÜZONSEKİZİNCİ HADİS

İtban b. Malik (r.a) Resulullah'a (s.a) şöyle demiştir:

-"Ya Rasûlellah! Seller beni kavmimin mescidine gitmeme engel oluyor. Bundan dolayı evime gelip bir yerde namaz kıldırmanızı ve orasını mescid edinmeyi istiyorum." Rasûlullah (s.a):

-"İnşaallah yakında kılarız" buyurdu.

Rasûlullah (s.a) evime geldiğinde:

-"Nerede kılmamı istersin" diye sordu. Ben de evin bir köşesini işaret ettim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) kalktı. Biz de O'nun arkasında durduk. Bize iki rek'at namaz kıldırdı.¹⁸¹

¹⁸⁰ Tirmizî, Salat, 48 (h.no:218)

Hadisten çıkan netice: Zikir mekanının tayini

İtban b. Malik (r.a), evinin her yerinde namaz kılabilirdi. Ama yine de namaz için bir yer tayin etmeyi arzuladı. Buradaki maslahat şu idi: İnsan mekan tayini ile kendini ibadete bağlar. Virdler ve yapılan ameller için bir yer tayin edilebileceğinin esası, bu hadiste mevcuttur. Fakat bu cevaz için iki şart gerekir:

Birincisi bu tayinin Allah'a yakınlaşmaya sebep olacağına inanılmamalı.

İkincisi, başka bir kimseye engel olunup zarar verilmemeli.

Eğer böyle olmazsa o zaman bir yer tayin etmek uygun olmaz. Nitekim bir hadiste yer tayin etme devenin bir yerde devamlı gelip durmasına benzetilerek yasaklanmıştır.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Mübarek yerlerle bereketlenme (teberrük)

Bu sahabi evinde kendi başına bir yer tayin edebilmesine rağmen, namaz kılacağı yerin bereketlenmesi için Peygamber Efendimizi davet etmiş ve bir yer tayin etmesini talep etmiştir. İşte böylece bereketli makamlarda zikir etmenin delili ortaya çıkmıştır. Burada da itikaden ve amelen aşırı gitme şartı vardır. Yoksa şirk ve bidat sınırına girilebilir.

YÜZONDOKUZUNCU HADİS

Enes'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

"Namaza başladığımda uzun kılmayı istiyorum. Ancak çocuk ağlaması işittiğimde annesinin onun ağlamasından rahatsız olup ızdırab duyacağını bildiğim için namazımı kısa tutuyorum."¹⁸²

¹⁸¹ Buharî, Ezan, 154; Müslim, Mesacid , 263; Nesaî, İmamet, 46.

Hadisten çıkan netice: Kâmil olan kimselerin namazda devamlı istiğrak halinde olmamaları

Bazı kimseler hedef olan kemalin en üst seviyesinin, namazı istiğrak hali ile kılmak ve bu halin kemalat için gerekli olduğunu söylerler. Oysa bu hadisten anlaşıldığı üzere bu, ne lazım ne de maksud olan bir kemaldir. Eğer öyle olsaydı Peygamber Efendimiz (s.a) için gerekli olacaktı. Şayet böyle bir hal onda bulunmuş olsaydı, o zaman çocuğun ağlamasına muttali olması ve annesinin rahatsız olduğunu düşünmesi nasıl mutabık olacaktı. Eğer, bir kimseye istiğrak hali ikram edilirse bu, büyük bir şereftir. Ancak yine de maksad için gerekli olan bir şey değildir. Nitekim çok süluk ehli, Peygamberimizin karşılaştığı benzer durumlarla çok karşılaşılırlar.

Bu hadis kadınların cemaata gelebileceklerini göstermektedir. Fakat daha sonraları mescide gelmelerinin mahzurlu olabileceği söylenmiştir.

YÜZYİRMİNCİ HADİS

İbn Ömer'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

"Safları düzgün yapınız. Omuzlarınızı hizaya koyunuz. Aralardaki boşlukları kapatınız. (Secde ve rükuda) kardeşlerinizin ellerine (ve kollarına dolayısıyla onlara) yumuşak davranınız. Aranızda şeytan için boşluklar bırakmayınız (ki oraya girmesin)".¹⁸³

Hadisten çıkan netice: Zikir halkasında bitişik oturma

¹⁸² Buharî, Ezan, 65; Müslim, Salat, 192; Tirmizî, Salat, 159, (h.no:386); Nesaî, b. no: 35; Ebû Davud, Salat, 122, (h.no:789)

¹⁸³ Ebû Davud, Salat, 93 (h.no:666); Muvatta,Cuma',8

Şeyhlerin söylediklerine göre zikir halka şeklinde yapılmalıdır. Halkada müridler birbirlerine yakın olacak şekilde oturur. Hadisteki "Boşlukları kapatın ve şeytana aralıklar bırakmayın" ifadesi ile halkanın sık olmasının gerektiği bildirilmiştir. Vecd ehlinden biri buna işaret ederek şöyle demiştir:

Boşluklar bırakılınca vesvese fazla gelir.

"Şeytana aralıklar bırakmayın" ifadesinde buna işaret vardır.

YÜZYİRMİBİRİNCİ HADİS

Abdullah b. Muğaffel el-Müzenî'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

"Akşam namazından önce iki rekat namaz kılınız."

Daha sonra insanların bunu sünnet telakki etmesinden korkarak ikinci kez **"dileyen akşam namazından önce iki rekat namaz kılın"** buyurdu.¹⁸⁴

Ebû Davud'un lafzı böyledir. Buharî ve Müslim'de "Üçüncü kere de insanların bunu sünnet telakki etmesinden korkarak 'dileyen' " ifadesi vardır.

Hadisten çıkan netice: Yaygın gelenekleri terketmek

Akşam namazından önce iki rekat namaz kılmak şer'an tasvib edilmesine rağmen devamlı yapılmaması istenmiştir. Şer'an caiz olanlara karşı durum böyleyken yaygın olup şer'an tasvib edilmeyen geleneklere devam etmeye ise Peygamber Efendimizin tavrının nasıl olacağı aşikârdır. Tecrübe ile sabit olmuştur ki şer'an tasvip edilmeyen alışkanlıkları bırakmaktan başka çare yoktur. Tahkik ehli alimler, bu gibi adetleri tamamen yasaklamışlardır.

¹⁸⁴ Buharî, Teheccüd, 35; Müslim, Musafirun, 304; Ebû Davud, Salat, 300, (h.no:1281);

YÜZYİRMİKİNCİ HADİS

el-Muğire b. Şube'den (r.a):

Rasûlullah (s.a) ayakları şişinceye kadar namaz kıları. "Oysa senin geçmiş ve gelecek bütün günahların affedildi" denince, Rasûlullah (s.a): "**Şükreden bir kul olmayayım mı?**" buyurdu.¹⁸⁵

Bu hadis yüzdokuzuncu hadiste anlatılan konuyu ihtiva etmektedir.

YÜZYİRMIÜÇÜNCÜ HADİS

Hiz. Aişe'den (r.anha),

Rasûlullah (s.a) gece namazını hiç bırakmadı. Hasta ve yorgun olduğu zaman ise, oturarak kıları.¹⁸⁶

Hadisten çıkan netice: Ameller hususunda nefsin rahatlığını gözetmek

Karinelerden de anlaşıldığı gibi, eğer bir müridin amel neşesi azalırsa amelini hafifletmesi ve nefsini rahat ettirmesini şeyhler emrederler. Hadiste açıkça bunun delili vardır. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a) amellerini hafifletirdi.

YÜZYİRMİDÖRDÜNCÜ HADİS

Osman b. Ebi'l As (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah'a (s.a):

-**"Ya Resulellah ! Şeytan benimle namazım ve kıraatım arasına**

¹⁸⁵ Buhari, Teheccüd, 6; Müslim, Münafıkun, 79-81; Tirmizi, Salat, 187 (h.no:412) ; Nesai, Kıyamu'l-Leyl, 17; Ibn Mace, İkamet, 200.

¹⁸⁶ Ebû Davud, Salat, 307 (h.no:306)

giriş karıştırıyor" dedim. Rasûlullah (s.a):

- "Bu Hinzeb adlı şeytandır. Onu hissettiğinde ondan Allah'a sığın ve üç defa sol tarafına tükür" buyurdu.

Osman diyor ki: Böyle yaptım. Allah onu benden uzaklaştırdı.¹⁸⁷

Hadisten çıkan netice: Vesvesenin tedavisi

Vesvesenin tedavisi birkaç şekilde varid olmuştur: Bunlardan bir tanesi hadiste geçen usûldür. Bütün bu ilaçların özeti Allah'a yönelmek ve vesveseye iltifat etmemektir. Bütün tedavi şekilleri bunu elde etmenin vasıtalarıdır, araçlarıdır.

Hadiste geçen Allah'a sığınma ifadesi Allah'a yönelmenin aracıdır ve "sol tarafa tükürmek" ifadesi vesveseye iltifat etmemenin metodunu gösterir. Bu özel metodun namaza durmadan önceye ait olduğu açıktır. Böylece insan vesveseyi izale ederek namaza başlar. Namazın içindeki birisinin namaza tam yönelmesi ve kendini namaza vermesi vesveseyi uzaklaştırmak için yeterlidir. Allah daha iyisini bilir.

YÜZYİRMİBEŞİNCİ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Bir adam Rasûlullah'a (s.a) oruçlu iken hanımla mübaşeretten (oynaşmaktan) sordu. Rasûlullah (s.a) ona ruhsat verdi.

Başka biri gelip aynı meseleyi sordu. Rasûlullah (s.a) onu bundan nehyetti. Ruhsat verdiği kimse ihtiyar, nehyettiği kimse ise genç idi.¹⁸⁸

Hadisten çıkan netice: Kabiliyete göre farklı eğitim verme

İrşad ehlinin adeti, her kişiye kabiliyet ve durumuna göre ta'lim ve terbiye vermektir. Hadiste bu adetin açıkça aslı vardır. Kabiliyete

¹⁸⁷ Müslim, Selâm, 68.

¹⁸⁸ Ebû Davud, Sıyam, 35 (h.no:2387).

göre gizli olarak verilen eğitimin şöyle hassas bir noktası bulunmaktadır: Başka birisi bunu duymamalı ki heves etmesin. İkinci nokta da şudur: Gizli ve özel eğitimin değeri daha fazladır. Mürid üzerinde daha etkili olur. Bir şey değerli olduğu zaman ona merakın artması ise tabiidir.

YÜZYİRMİALTINCI HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Gece namazını sadece Cuma gecesine tahsis etmeyin. Günler arasında oruç tutmayı sadece Cuma gününe hasretmeyin. Ancak önceden devamlı tuttuğunuz oruç cumaya rastlarsa bu müstesnadır."¹⁸⁹

Hadisten çıkan netice: Kurbiyet elde etmek amacı ile mekan ve zaman tahsis etmeyi Peygamber Efendimizin yasaklaması

Eğer kurbiyet için bir zaman biriminin veya bir mekânın tahsis edilmesi Şeriatta yoksa, onun Allah'a mutlaka yakınlığa sebep olacağına inanmak veya özellikle onu amel olarak tahsis etmek -ister devamlı olsun ister olmasın- yasaklanmıştır. Onu yapan kimsenin bu yönde niyet ve ısrarı olmasa bile yine de yasaklanmıştır. Ancak devamlı yapılan ibadete tevafuk edenler hariç. Bu gibi belli günlere ameli tahsis etme yanlışlığına sadece halk değil pek çok havas ve özellikle tasavvuf ehli de düşmektedir.

YÜZYİRMİYEDİNCİ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

¹⁸⁹ Müslim, Sıyam, 147.

Rasûlullah (s.a) uzun bir hadiste şöyle buyurdu:

-"Allah sizin suretlerinize ve cisimlerinize bakmaz. Fakat kalblerinize ve amellerinize bakar." Rasûlullah (s.a) göğsüne işaret etti ve **"takva buradadır"** buyurdu.¹⁹⁰

Hadisten çıkan netice: Zahire değil, batına önem vermenin gerekliliği

Bu hadiste tasavvuf yolunun isbatı vardır. Çünkü tasavvufun özü kalbi masivadan boşaltmak ve amelleri düzeltmektir. Zahiri imar edip batın ihmal etmek kötülenmiştir. Zahiri imar etmeye riya da girer. Çünkü hadiste Allah yanında kabul olan ameller sadece hulûs-i kalble ve takvayla yapılan ameller olduğu belirtilmiştir. Bazı büyüklerin kelâmında zahire hiç itibar etmedikleri ve sadece batın üzere hareket ettikleri görülmüştür. Bunun izahı şöyledir:

Bazı hadislerde bu yönde mutlak ifadeler vardır. Mesala "Emanet ehli olmayan kimsenin imanı yoktur " gibi.¹⁹¹ Görüldüğü gibi öncelikle istenen insanın manen kendini temizleyip güzel mü'min olmasıdır.

YÜZYİRMİSEKİZİNCİ HADİS

Enes'den (r.a),

Resululullah (s.a) bir ihtiyaç için beni bir yere gönderdi. Bu sebeple anneme dönmekte geçiktim. Anneme geldiğimde geçikmemin sebebini sordu. Ben de:

-Rasûlullah (s. a) bir ihtiyaç için bir yere göndermişti dedim.

-İhtiyacı ne idi? diye sordu. Ben de:

-O bir sırdır, dedim. Annem de:

- "Rasûlullah'ın (s. a) sırtını hiç kimseye söyleme" dedi.¹⁹²

¹⁹⁰ Müslim, Birr, 32-4; Ibn Mace, Zühd, 9; Müsned, II/285.

¹⁹¹ Müsned, III/154.

¹⁹² Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 145.

Hadisten çıkan netice: Sırları koruma

Bu hadiste büyüklerin sırlarını koruma hususunda çok önemli bir eğitim metodu verilmektedir. Bu eğitim, -gerek bu eğitimle alakalı olsun gerek varidatla ilgili olsun- batınî sırların kimseye açıklanmamasıdır. Hadiste geçen sır her ne kadar Hz. Enes'in (r.a) sırrı olsa da o sır aslında illeti müştereke ile Hz. Peygamber'in (s.a) sırrıdır. Bu sebeple mürid de şeyhin sırrını korumalıdır. Hadiste geçen sır maslahat icabı açıklanmamıştır. Her ne olursa olsun büyüklerin sırlarının açıklanmaması gerekir.

YÜZYİRMİDOKUZUNCU HADİS

Hz. Ömer'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

"Allah'ın öyle kulları vardır ki onlar ne Peygamberdir ne de şehiddirler. Ancak Allah katındaki derecelerinden dolayı kıyamet gününde Peygamberler ve şehidler onlara gıpta ederler". Ashab:

-Ya Rasûlellah ! Onların kim olduklarını bizlere haber ver, dediler. Rasûlullah da (s. a):

"Onlar aralarında ne neseb ne de maddî bir bağ olmamasına rağmen birbirlerini Allah için sevenlerdir. Allah'a yemin olsun ki onların yüzleri nurludur ve onlar nur üzeredirler. İnsanlar korktuğu zaman onlar korkmazlar, insanlar üzüldüğü zaman onlar üzülmezler" buyurdu.¹⁹³

Hadisten çıkan netice: Allah'ın veli kulları

Bu hadisin kastettiği kimselerin tahkik ehli sufiler olduğunu açıklamaya ihtiyaç yoktur ve hadisteki "onlara gıpta ederler" ifadesinden Peygamberlerden üstün oldukları şüphesine düşmemek gerekir.

¹⁹³ Ebû Davud, Buy', 76 (h.no:3527)

Bazı hususlarda büyükler küçüklerin özel durumunu temenni ederler. Mesala; Peygamberler ümmetin sıkıntısı ile meşgul olurlar. Bu onların faziletine dair kat'i delildir. Olabilir ki bazı evliyaullah bu dertten vâreste olabilir, bu sıkıntıyı çekmeyebilir.

YÜZOTUZUNCU HADİS

Ebû Zer'den (r.a),

Kendisi Rasûlullah'a (s.a): "**Ey Allah'ın Resulü! Bir adam bir topluluğu seviyor, fakat onların yaptığı ameli yapamıyor**" der. Rasûlullah da (s. a):

"Ey Ebû Zer ! Sen sevdiğinle berabersin," buyurdu.¹⁹⁴

Tirmizî'de Safvan b. Assâ'dan gelen hadiste şöyle geçer: "**Kişi sevdiği ile beraberdir.**"

Hadisten çıkan netice: Evliyaullahı sevenlerin fazileti

Bu hadis evliyaullahı sevenlerin ve onlar hakkında iyi düşünen kimselerin faziletine açıkça delalet etmektedir. Bey'at ile olan bağlanmadan ister istemez şeyhlere karşı muhabbet meydana gelir. Bu maslahattan dolayı bazı irşad ehli olan zevat, kendilerinden pek fazla mücahede ve riyazet beklenmeyen kimseleri dahi tarikat silsilesine alırlar. Bazen de diğer bazı maslahatlardan dolayı herkesden bey'at almaktan çekinirler. Malumdur ki; "**Ameller niyetlere göredir.**"¹⁹⁵

YÜZOTUZBİRİNCİ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

¹⁹⁴ Ebû Davud, Edeb, 122 (h.no:5126); Tirmizî, Zühd, 50 (h.no:2387)

¹⁹⁵ Buharî, Bed'ul-Vahy, 1.

"Ruhlar toplu cemaatlardır. (Ruhlar aleminde) birbirleriyle tanışanlar ülfet ederler. Tanışmayanlar ise birbirleri ile ülfet etmezler."¹⁹⁶

Hadisten çıkan netice: Şeyh ve müridlerin faydanın tahakkuku için aralarında bir münasebet olması şarttır

Batnî feyzler için şeyh ve mürid arasında fitrî münasebet şarttır. Bu husus tecrübe ile sabittir. Hadisin umumuna bu münasebet de dahildir. Çünkü faydalanma ülfete dayanır. Ülfet hadisin nassına göre alemleri evrahta tanışmakla olur. Fitrî münasebetin gerçeği budur.

İşte maddî münasebet olmadığı halde şeyhler, bazen müridleri kendi yanından başka bir şeyhin yanına gönderiyorlar. Çünkü kendi zan ve keşflerine göre, diğer şeyhle mürid arasında münasebet oluşuyor ve müridi ona gönderiyor.

YÜZOTUZİKİNCİ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

"Allah, Adem'i (a. s) kendi suretinde yarattı."¹⁹⁷

Hadisten çıkan netice: Allah insanı hakka mazhar olması için yarattı. (Mazhariyeti'l-insan li'l-hak).

Bazı şarihler göre hadiste geçen "suretihi" deki "hi" zamiri Allah'a aittir. Bundan dolayı bu hadis sufilerin şu meşhur görüşünü isbat eder: İnsan, Allah'ın mazhandır. Bunun kısa şerhi şöyledir:

İnsan, Allah'ın çok üstün bir yaratığıdır. Yaratılandan, yaratıcının varlığı ve kemal sıfatları istidlâl olunur.

İşte bu anlamda yaratılan, yaratıcının zuhuru yani zuhur

¹⁹⁶ Buharî, Enbiya, 2 ; Müslim, Birr, 159; Ebû Davud, Edeb, 19 (h.no:4824)

¹⁹⁷ Buharî, İsti'zan, 1; Müslim, Cennet, 28.

vesilesidir. İnsan üzerinde de Allah'ın varlığı ve yüceliği zuhur eder. Bu sebeple yaratılana **mazharı hak** denilir.

Bu sözün de birkaç izahı daha var: Bunlardan birine göre insana tam arifi mazhar denilir. Çünkü insana bakmak suretiyle insan Allah'ı bulabilir. Buna benzer açıklamalar Kalide-i Mesnevî isimindeki eserde zikredilmiştir. Hadis, bu görüşlerin hepsinin temelidir. Çünkü suret, ilahî tecellinin zuhuru manasında umumî bir mana olarak ortaya çıkmaktadır.

YÜZOTUZÜÇÜNCÜ HADİS

İbn Ömer'den (r.a), kendisi birgün Kabe'ye baktı ve şöyle dedi:

"Sen ne büyüksün, senin şanın ne yücedir. Mü'minin Allah katındaki şerefi senden daha büyüktür."¹⁹⁸

Hadisten çıkan netice: Müminin kalbinin Kabe'den binlerce kere büyük olması

Hadiste, bu meşhur sözün isbatı vardır. Hadiste mü'mine Kabe'den daha büyük denmesi imandan dolayıdır. İmanın bulunduğu yer kalbdır. İşte mü'minin kalbinin Kabe'den efdal olduğu burada sabit olmaktadır. "Daha büyüktür" ifadesi mutlak olarak ifade edilmiştir. Bundan dolayı binlerce kere Kabe'den büyüktür demek, hadis göz önüne alındığında mümkündür. Binlerce kere iyi ve büyük demekteki murad, binlerce derece Kabe'den daha iyi olduğudur. Aynı şekilde bazı büyüklerin kelimasında "kalb, Hakk'ın tecellî yeridir" ifadesi variddir. Hadiste bunun da aslı ortaya çıkmaktadır. Çünkü Kabe, Hakk'ın tecellî yeri olursa o zaman Kabe'den efdal olan kalb bir derece daha evla tecellî yeridir, denmesi sahih olabilir. Fakat sadece bunun, faziletin bir cüzü olduğu açıktır ve bundan insana secde edilebilir manası da çıkmaz.

¹⁹⁸ Tirmizî, Birr, 85 (h.no:2032) .

YÜZOTUZDÖRDÜNCÜ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kişi arkadaşının dini üzeredir. O halde kiminle arkadaşlık ettiğine dikkat etsin."¹⁹⁹

Hadisten çıkan netice: Şeyh edinirken ihtiyatlı davranmak

Şu bir gerçektir ki müridde şeyhe karşı yüksek seviyede sevgi meydana gelir. Normal arkadaşlık insanın dini üzerinde bu kadar etkili olursa, mürid- müşid arasındaki arkadaşlık gibi büyük bir arkadaşlığın tesiri nice olur? Şu da müşahede edilmiştir ki şeyhin akaid, amel ve ahlakı müride sirayet eder, onu etkiler. Bu etki olmasa bile mutlaka en azından onun ahlakını güzel görme seviyesinde etkilenme olur. Yani mürid, şeyhin yaptığı işleri güzel görür. Anlaşılacağı üzere şeyhin durumu kötü ise, müridin durumu da kötü olacaktır. Bundan dolayı şeyh edinirken çok dikkatli olmak gerekir. Maalasef bu hususta çok gevşek davranılıyor. Bu halin ıslahı gereklidir.

YÜZOTUZBEŞİNCİ HADİS

İbn Ömer'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

"Bir erkek ile bir kadın yalnız olarak başbaşa kalmasın. Çünkü üçüncüsü şeytandır."²⁰⁰

Hadisten çıkan netice: Kadın müridenin şeyhten hicab edip sakınması

¹⁹⁹ Ebû Davud, Edeb, 19 (h.no:4833); Tirmizî, Zühd, 45,(h.no:2378)

²⁰⁰ Buharî, Nikah, 11; Müslim, Hac, 424; Tirmizî, Rada, 16, (h.no:1171)

Hicab (sakınma) olmadığı zaman bazen yalnız başbaşa kalınacağı açıktır. Bu caiz değildir. Yalnız olarak olmasa da şeyhin birkaç kadın ile bir araya gelmesi de şeyhe mahremiyet meydana getirmez. Bu da caiz olmaz. Şeyh oradaki hiçbir kadının mahremi olmadığı için hükmen onlarla yalnız kalmış hükmündedir. Bu sebeple yasak olan ve men edilmiş bulunan halvet hususunda dikkatli olmak gerekir. Buna dikkat edilmezse hicabsızlıktan dolayı pek çok fesad meydana geliyor. Bunun için günümüzde bazı yerlerde görülen çirkin adet düzeltilmeli, şeyh kadın müridelerle bir arada duruyorsa buna engel olunmalıdır. Bunu düzeltmek vacibtir.

YÜZOTUZALTINCI HADİS

Ebû Musa (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) aramızda ayağa kalktı ve içende aşağıdaki ifadenin bulunduğu şu beş cümleyi bize söyledi: "O'nun (Allah'ın) hicabı nurdur. Allah eğer o nuru açsaydı vechinin nuraniyeti müşahedesinin ihata ettiği bütün yaratıkları yakardı."²⁰¹

Hadisten çıkan netice: Dünyada Allah'ı görmek mümkün değildir

Pek çok cahil sufilerin itikadı şöyledir: Salih kimse dahi ahiretteki gibi Allah'ı dünyada görebilir. Hadis bu inancın yanlış olduğunu göstermektedir. Bu gibi inanç taşıyan kimselerin düşüncelerini düzeltmeleri vaciptir.

YÜZOTUZYEDİNCİ HADİS

Ömer b. Sabit el-Ensari'den (r.a),

²⁰¹ Müslim, İman, 293.

Bir sahabî'nin, Ömer b. Sabit'e (r.a) haber verdiğine göre Resulullah (s.a) insanları deccalden sakındırdığı gün şöyle buyurdular:

-"Deccalin iki gözünün arasında kâfir yazılıdır. Bunu onun yaptıklarını kerih gören mü'minler görür."

Devam ederek: **"Biliniz ki sizden birisi ölünceye kadar Rabbini katiyyen göremeyecektir".²⁰²**

Hadisten çıkan netice: Daha net ve açık bir şekilde, bu hadiste Allah'ın bu dünyada görülümeyeceği ifade edilmiştir. Bunun izahı da yukarıdaki hadis gibidir.

YÜZOTUZSEKİZİNCİ HADİS

Ebû Hureyre (r.a) anlatıyor:

Bir bedevî, Rasûlullah (s. a) mescidde otururken mescide girdi. İki rekat namaz kıldı. Sonra şöyle dedi: "Allahım ! Bana ve Muhammed'e merhamet et. Bizimle beraber başka kimseye merhamet etme". (Bunu duyan) Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

-"Allah'ın geniş rahmetini daralttın."

Çok geçmeden o bedevî mescidin bir köşesine bevletti. Bunun üzerine insanlar ona hücum ettiler. Rasûlullah (s. a) ise onlara mani oldu ve şöyle buyurdu:

-"Sizler kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz. Zorluk gösterici olarak değil. Bevlin üzerine büyük bir kova dolusu veya doluya yakın su dökün."²⁰³

Hadisten çıkan netice: Cahil ve görgüsü az kimselerin sözleri ve fiillerinden dolayı onlara yumuşaklık göstermek

Pek çok büyüğün adeti, cahillerin hareketlerine şiddet göster-

²⁰² Müslim, Fiten, 95.

²⁰³ Buharî, Vudu, 57-8; Müslim, Taharet, 98-9; Ebû Davud, Taharet, 138 (h.no: 380) Tirmizî, Taharet, 112 (h.no: 147); Muvatta, Taharet, 31.

memek, aksine yumuşaklık gösterip tahammül etmektir. Bazen bunun sebebini idrak edemeyenler hadiseyi kibarlık ve daha fazla müsamaha göstermeye hamlediyorlar. İşte hadiste bu gibi durumlarda çok yumuşaklık gösterme ve tahammül etmenin isbatı vardır. Dünyevî menfaat gayesi ile insanlara kolaylık gösterilirse bu müdahene (yağcılık) olur. Dinî maslahatlar için olursa övülür.

YÜZOTUZDOKUZUNCU HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) bazı amellerin faziletini belirttikten sonra şöyle buyurdu: "**İşte ribat (düşmana karşı durmak) budur. İşte ribat budur.**"²⁰⁴

Hadisten çıkan netice: Şeytanla cihad

Şeyhimiz "**Cihad-ı Ekber**" isimli risalesindeki çok güzel ve geniş bir bölümde salihin savaşının, nefsi ve şeytanın askeri ile olduğunu yazdı. Hadis bunun açık bir delilidir. Çünkü ribat muharebe olur. Burada açıktır ki muharebe nefis ve şeytan ile olmaktadır.

YÜZKIRKINCI HADİS

Cabir'den (r.a) rivayet edilen uzun bir hadiste şöyle geçer:

İki kişi bir vadinin çıkışına varınca muhacir olan kişi yattı. Ensarî olan da kalkıp namaza durdu.

Bir adam yaklaştı. Onu görünce nöbetçi olduğunu anladı. Bir ok atıp onu vurdu. Ensarî bunu eliyle vücudun- dan çıkardı. Bu şekilde

²⁰⁴ Müslim, Taharet, 41; Tirmizî , Taharet , 39,(h.no:52) ;Nesai, Taharet, 107; Muvatta, Sefer, 18 .

ona üç ok attı o da bunları çıkardı. Ensarî sonra ruku ve secde yaptı. Daha sonra Ensarî'nin arkadaşı (irkilip) uyandı. Oku atan kendisini farkettilerini anlayınca kaçtı. Muhacir kan akmasından dolayı Ensarî'nin başına gelenleri görünce şöyle dedi (sitem etti):

- "Subhanallah ! İlk oku attığında beni niçin uyandırmadın."

Ensarî ise:

"O sırada bir sure okuyordum. Onu kesmek istemedim" dedi.²⁰⁵

Hadisten çıkan netice: Kur'an okunurken lezzet almak

Kur'an okumaktan, namaz ve diğer ibadetlerden lezzet elde etmek yüksek bir haldir. Bu sahabenin durumu onun övülen bir hali olduğuna delildir. Çünkü "onu kesmek istemedim" ifadesini sebep olarak söylemesi Kur'an okumadan aldığı lezzete delildir.

YÜZKIRKBİRİNCİ HADİS

Hz. Ali'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

- "Kim cünub olur da kıl dibi kadar bir yeri yıkamayıp cünub halde bırakırsa, cehennemde ona şöyle şöyle (veya şu kadar süre) azab edilir." Hz. Ali (r. a):

- "Bu şiddetli azabı duyduğumdan dolayı saçlarıma düşman oldum" der ve saçını da traş ederdi.²⁰⁶

Hadisten çıkan netice: Saçları dibinden kazımak

Pek çok şeyhin saçlarını dibinden kesme gibi bir adeti vardır. Bu adetin kaynağı Hz. Ali'nin bu fiilidir. Bu adetin sebebi hadiste geçmektedir. O da gusülde ihtiyatlı olmaktır. Bunun dışında başka maslahatlar da olabilir. Mesala saçlarıyla ilgilenirken kalbin meşgul

²⁰⁵ Ebû Davud, Taharet, 78 (h.no:198)

²⁰⁶ Ebû Davud, Taharet, 97 (h. no: 249).

olması veya bazı işler sebebiyle (mesela sıcaklık gibi) saçların zararlı olması vb. durumlar.

YÜZKIRKİKİNCİ HADİS

Useym b. Kuleyb babası tarikiye dedesinden rivayet ettiğine göre, dedesi Rasûlullah'ın (s. a) yanına gelip:

- "Ben müslüman oldum", demiş. Bunun üzerine Rasûlullah'da (s. a) ona:

- "Üzerinden küfür dönemine ait kıllarını at", buyurmuştur.²⁰⁷

Ravilerden birisi Rasûlullah'ın (s. a) sözünü "traş ol" diye açıklamıştır.

Hadisten çıkan netice: Bey'at sebebiyle saçları kesmek.

Bazı şeyhler birisini müridliğe alırken saçlarını kestirdikleri nakledilmiştir. Hadiste belirtildiği gibi bunun gaye ve maslahatı, masiyet devrindeki menfi etkilerini uzaklaştırmaktır.

YÜZKIRKÜÇÜNCÜ HADİS

Zeyd b. Eslem'in (r.a) babasından rivayet ettiği bir hadise göre:

Hz. Ömer'in (r. a) yanında dokuz kap vardı. Meyve ve güzel şeyler olduğu zaman mutlaka bu kaplara kor, Rasûlullah'ın (s.a) hanımlarına gönderirdi.²⁰⁸

Hadisten çıkan netice: Şeyhten sonra onun ailesine hizmet etmek

Ehli tasavvufun şeyhin gıyabında veya vefatından sonra ailesine

²⁰⁷ Ebû Davud, Taharet, 129 (h. no: 356).

²⁰⁸ Muvatta, Zekat, 44.

mutlaka hizmet etme gibi yaygın bir adeti vardır. Hadiste bu adetin iyi ve güzel olduğu açıktır.

YÜZKIRKDÖRDÜNCÜ HADİS

Hz. Ömer'den (r. a) şöyle dediği nakledilmiştir:

- "Et yemekten sakının. Çünkü et içki alışkanlığına benzer bir alışkanlık meydana getirir... Allah devamlı et yiyenlere buğz etmiştir."²⁰⁹

Hadisten çıkan netice: Bazı kimselerin et yemeyi terk etmesi

Bazı dervişler et yemezler. Bu hadiste et yememenin açıklaması vardır. Yememenin sebebi hadiste geçtiği şekilde hayvanî kuvveti azaltmaktır. Çünkü hayvanî kuvvet insanı masiyete sevk eder.

İşte bu adet yukarıdaki hadise göre doğru ve uygundur. Elbette arasıra et yemekte bir beis yoktur hatta gereklidir. Ta ki helali haram kılma gibi bir durum ortaya çıkmasın. Bu sebeple bir kimse et yememeyi Allah'a yaklaşmanın bir sebebi olarak kabul ederse o zaman bidat yapmış olur. Bunu tasavvufî ameller sebebiyle yapıyorsa bu abes üzerine abes olanı bina etmektir. Yememenin sebebi hayvanî kesmedeki acıma duygusu ve itikattaki bir hürmet sebebiyle olursa, bu da ilhattır.

YÜZKIRKBEŞİNCİ HADİS

Cabir (r.a) anlatıyor:

Ben et yüklenmiş giderken Hz. Ömer (r.a) bana yetişti ve "bu nedir?" diye sordu. Daha sonra da şunu söyledi:

"Arzu ettiğin bir şeyi hemen satın alıyorsun. Sizden birinizin

²⁰⁹ Muvatta, Sıfatu'n-Nebi, 36.

arzu ettiği şeyi hemen yemesi israf olarak ona yeter" dedi...²¹⁰

Hadisten çıkan netice: Lezzetleri azaltmak

Tasavvuf ehli lezzetleri azaltmaya dikkat ederler. Hadis buna delâlek eder. Aynı zamanda lezzetleri azaltmak, mücahedenin bir bölümüdür.

YÜZKIRKALTINCI HADİS

Ebû Said (r.a) anlatıyor:

"Biz bir seferde idik..." şeklinde başlayan (ve seferde uğradıkları bir kabile ile aralarında geçen hadiseyi anlatan uzun bir hadis vardır. Müslüman yolcular o kabileye vardıklarında azıkları kalmamış ve kendilerini ağırlamalarını istemişlerdi. Kabile sakinleri buna yanaşmadılar. Bir müddet sonra kabile reislerini yılan sokmuş ve müslüman misafirlerden onun şifa bulması için yardım istemişler. Müslümanlardan birisi karşılığında bir miktar koyun almak şartıyla ona fatihayı okudu ve adam iyileşti.). Bu hadiste şu ifade vardır: Rukyeyi yapan:

- "Rasûlullah'a (s.a) gidip danışmadan (aldığımız koyunları paylaşma işini) **yapmayınız**", dedi. Onlar da Rasûlullah'ın (s.a) yanına varınca durumu anlattılar. Rasûlullah (s. a):

- "Fatıha ile rukye yapılacağını **nerden biliyorsunuz? Koyunları bölüşün bir pay da bana ayırın**" buyurdu."²¹¹

Hadisten çıkan netice: Muska yapanın ücret almaması

Bazı muskalar için ücret almak bazı büyüklerin adetidir. Bunun

²¹⁰ Muvatta, Sıfatu'n-Nebi, 36; İbn Mâce, Et'ime 51

²¹¹ Buharî, Tıb, 33, 39; İcare, 16; Müslim, Selam, 66; Ebû Davud, Buyu, 37 (h. no: 3418); Tıb, 19 (h. no: 3900); Tirmizî, Tıb, 20; İbn Mace, Ticaret, 7; Müsned, III, 10, 44. Rukye, şifa için okumaya denir.

caizliği yanında, Şeyhin büyüklüğüne ters olmadığı bu hadise göre sabittir. Rasûlullah'ın (s.a) koyunları almalarını emretmesi Őeriatada ters değildir. Çünkü ne onda ne de muskada kandırma falan yoktur. Bunun ayrıntıları **Risale-i et-Takı'**de zikredilmiştir. Ancak Şu var ki muska ile devamlı uđraŐmak batın için tehlikelidir. Çünkü her zaman herkes ona müracaat eder, devamlı muska isteyip her Őeylerini buna tahsis ederler. Bu da tehlikeli ve zararlıdır.

YZKIRKYEDİNCİ HADİS

Enes'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) Şöyle buyurdu:

"Ne sirayet (hastalık bulaşması) vardır²¹² ne de uğursuzluk. Fe'l²¹³ hoşuma gidiyor." Fe'l, nedir? diye sordular.

²¹² Hastalıklar tabiatları itibari ile sirayet edici değillerdir; fakat Allah Teala, bir hastalığa yakalanan kimsenin sağlam kimse ile temasını, hastalığın sağlam olana geçmesi için sebep kılmıŐtır. Hz. Peygamber (s.a) "hastalık bulaşması yoktur" sözü ile hastalığın bulaŐmasını nefyetmiŐ olmakta, yani hastalığın kendi kendine gemiyeceğini bildirmektedir. Bir de Hz. Peygamber (s.a) böyle söylemesinin sebebi cahiliye devrinden kalma hastalığın Allah'ın fiili ile değil de, tabiatı icabı bulaŐtıđı inancını yıkmak içindir. Başka bir hadiste hastalığın bulaŐabileceđi belirtilmektedir. Bkz. Buharı, Tıb, 53. Bu hadislerde herhangi bir ihtilaf yoktur. Daha geniş bilgi bkz. İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadis, (1st. 1979), s.141-144 (Ter. M. Hayri KırbaŐođlu), İbnu's Salah, Ulumu'l Hadis, (Dımaşk, 1986), s. 284-5 (Tah. Nureddin İtr)

²¹³ Fe'l, tefe'ul: Uğur, baht ve saadet manalarına gelmektedir. Yapılması düŐünülen bir işin baŐarılı olması ve hayırlı sonuçlar verebileceğine dair bazı ip uçlarının ve iŐaretlerin bulunduğuna inanmak ve Kur'an veya Buharı,gibi bir kitabı rastgele açarak çıkacak hususu, kendisi hakkında güzel ve iyi kabul etmek fe'l'dir. Yani kişinin durumuna uygun düşen söz veya kelimedir.

- "Güzel sözdür" buyurdular.²¹⁴

Hadisten çıkan netice: Kur'an veya büyüklerin kitapları ile tefe'ül

Bazı akide ehli bir zahiri ve batınî hacet için Kur'an veya Divan-ı Hafız veya Mevlana'nın Mesnevî'si ile fe'l ediyorlar (ihtiyaçlarına göre rast gele bir yerini açıp kendilerine işaret arıyorlar). Bu hadiste bunun temeli beyan edilmiştir. Eğer fe'l Allah'tan ümid reca sebepleri ile oluyorsa bunda bir şey yoktur. Allah'tan ümid beslemek, fe'lsiz de övülen işlerdendir. Eğer bu sınır aşılsa, mesela Divan-i Hafız ve Mevlana'nın Mesnevî'siyle fe'l ederken ikisinin hazır ve nazır olduğunu, cevabın onun tasarufu ile olduğunu kabul etmek, kötülenmiştir ve şirke yakın bir bidat olarak kabul edilmiştir. Bununla abdest alınan su kabını döndürerek döndüğü taraftakini hırsızdır diye tesbit etmenin günah olduğu da bilinir.

YÜZKIRKSEKİZİNCİ HADİS

Hz. Ali'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

"Dinde fakih olan ne güzel insandır. Kendisine ihtiyaç bulunduğu zaman insanlara fayda verir. Ona ihtiyaç olunmadığı zaman da kendine yeter."²¹⁵

Hadisten çıkan netice: Bir kimsenin peşine fazla düşmemek

Pek çok sufînin nasihat metodu, bir kimsenin peşine fazla

Ancak bu kelimeden maksat falcılık değildir. Bu hadisten de anlaşıldığı gibi Peygamber Efendimizin güzelliğe delalet eden fe'li sevdiği anlaşılmaktadır.

²¹⁴ Buharî, Tıb, 44, 54; Müslim, Selam, 111-114; Ebû Davud, Tıb, 24 (h. no: 3911); Müsned, III, 118, 120, 154, 173, 178.

²¹⁵ İbnü'l-Esir, Camiu'l Usûl, XIV, 229 (h.no:6723)

düşmeme şeklinde gerçekleşmektedir. Onlar, böyle birisinin peşine düşerek nasihat metodunu uygulayanları, bir iki kere ikaz ederek onun hakkını öderler. Eğer karşıdaki kabul ederse iyi, kabul etmezse meşguliyetlerine devam ederler. İlgili ayet²¹⁶ umumi yönü ile bu metodun kaynağıdır.

Hadisin ikinci açıklaması ise şöyle olabilir: Bir kimse kendi dünyevî haceti hakkında kimseye bir şey demiyor. Ona buna benim ihtiyacım var diye arz etmiyor. Haline şükredip eline geçenle yetiniyor. Fakat kendi kendine yetme ve başkasına muhtaç olmama karinelerinden dolayı birinci açıklama daha uygundur.

YÜZKIRKDOKUZUNCU HADİS

Ebû'd-Derda'dan (r.a),
Rasûlullah'ın (s. a) şöyle buyurduğunu işittim:
"Alimler, Peygamberlerin varisleridir."²¹⁷

Hadisten çıkan netice: Rasûlullah'dan (s.a) itibaren nisbetin devam etmesi

Tasavvuf ehlinde batınî nisbetin Rasûlullah'dan (s. a) itibaren devam edip geldiği düşüncesi meşhurdur. Bu hadiste ve diğerlerinde ilmin gereklerinin ve gerçek ilmin kalbte olduğunun isbatı vardır. Büyükler bunun, Peygamberlerin mirası olduğunu söylemişlerdir. İşte bu meselenin özeti budur.

Peygamberler ifadesinin hadiste çoğul getirilmesinin sebebi şudur: Her ümmetin alimleri bu nimete Peygamberleri ile ulaştılar. İster vasıtalı ister vasıtasız olsun bu nimet, her ümmetteki alimlere kendi Peygamberleri vasıtası ile ulaşmıştır, bu sebeple çoğul getirilmiştir.

²¹⁶ "İhtiyaç hissetmeyene ise, ona yönelip önem veriyordun." (Abese, 80/5, 6)

²¹⁷ Buhârî, İlim, 10; Ebû Davud, İlim, 1 (h. no: 3641); İbn Mace, Mukaddime, 17; Darımî, Mukaddime, 32; Müsned, V, 196.

YÜZELLİNCİ HADİS

Hız. Ali (r.a) buyuruyor:

-“İnsanlara anlayacakları şekilde söz söyleyin. (Seviyeleri üzerinde konuşup) İnsanların Allah ve Rasulünü yalanlamasını ister misiniz ?”²¹⁸

Hadisten çıkan netice: Kendine sahip olmak ve avamın yanında ince meseleleri konuşmamak

Bazı cesur sufiler avamın yanında teklifsiz, tasavvufun ince meselelerini anlatıp dururlar. Avamdan bazıları onların söylediklerinin şeriata uygun olmadığını ileri sürüp inkar ederler. Bunların gerçeğini anlamadığı için meşhur şer’î kaideleri inkar etmeye kadar giderler.

İşte her iki durumda da Allah ve Resulünün tekzibi gerçekleşir. İkinci husus birinciden daha tehlikelidir. Hadiste böyle bir alışkanlığın yasaklandığı görülmektedir.

YÜZELLİBİRİNCİ HADİS

İbn Mesud (r.a) anlatıyor: “Eğer bir kavme akıllarının anlamıyacağı bir hadis rivayet edersen o hadis kavmin içindeki bazı kimseler için fitne olabilir.”²¹⁹

Bu hadisteki konu yüzellinci hadisteki gibidir.

YÜZELLİKİNCİ HADİS

İbn Amr b. As (r.a) anlatıyor:

²¹⁸ Buharî, İlim, 49.

²¹⁹ Müslim, Mukaddime, I, 11

Rasûlullah'dan (s. a) işittiğim her şeyi yazıyordum. Kureyşliler beni bundan menettiler ve sen Peygamberden işittiğin her şeyi yazıyorsun; halbuki o bir beşerdir ve rıza halinde olduğu gibi gadab halinde iken de konuşabilir, dediler.

Bunun üzerine yazma işini durdurdum. Sonra Kureyşlilerin bu sözünü Hz. Peygamber'e anlattım. Bana parmağı ile ağzını işaret ederek şöyle buyurdu:

"Yaz. Nefsim kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki benden sadece yalnız hak olan sadır olur."²²⁰

Hadisten çıkan netice: Şeyhlerin söylediklerini yazmak

Bir şeyhi seven pek çok kimse şeyhin söylediklerini toplamaya gayret gösterir. Bu hadise göre bunun caiz olduğu gözüktüyor. Bu cevaz yanında şu hususun önemi ortaya çıkmaktadır:

Sözleri toplama hususunda çok dikkatli olmak gerekir. Çünkü şeyhler de beşer olmasından dolayı hata yapabilirler. Hata yapmamak sıfatı olan ismet sıfatı şeyhler için geçerli değildir, Peygamberlerin sıfatıdır. Bu sebeple hatalı sözler kaydedilmemelidir.

YÜZELLİÜÇÜNCÜ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) Mekkelilere hutbe irad etmişti...

Ebû Şah isimli birisi hutbenin kendisi için yazılmasını istedi. Hz. Peygamber de (s. a):

"Ebû Şah için hutbeyi yazınız", buyurdular.²²¹

Hadisten çıkan netice: Şeyhin müridine söylediklerini,

²²⁰ Ebû Davud, İlim, 3 (h. no: 3646); Darımî, Mukaddime, 43.

²²¹ Buharî, Lukata, 7; Müslim, Hac, 447; Ebû Davud, İlim, 3 (h. no: 3649); Tirmizî, İlim, 12 (h. no: 2667); Müsned, II, 531.

silsile şecerelerini ve halifelik senedini yazdırması

Bir şeyhin şifahî yaptığı vaaz ve nasihatının yazılması, tarikata sonradan katılan bir müride bunların aktarılıp 'bunlara bağlı kalacaksın' denmesi, sünnete uygundur. Ehl-i tasavvufun bu gibi adetleri hadisin içine girer. Keza şeyhin ezberlemek için vird ve virdin metodunu, şecereyi ve halifelik senedini yazarak vermesi gibi.

YÜZELLİDÖRDÜNCÜ HADİS

Ebû Eyyub'dan (r.a),

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

"Sizin Allah'ın affedeceği hiç bir günahınız olmazsa, Allah günahları olan bir kavim getirir ve onların günahlarını affederdi."²²²

Müslim'de Ebû Hureyre tariki ile bunun benzeri olan bir rivayette, Allah'ın sonradan getireceği kavim için:

"Onlar Allah'a istiğfar ederler" ifadesi vardır.²²³

Rezin'de ise şu ilave vardır: Rasûlullah (s. a) şöyle buyuruyor:

"Nefsim kudredinde olan Allah'a yemin olsun ki! Şayet günah işlemeseydiniz bunun daha büyüğü olan ucun (kendini beğenmenin) başınıza gelmesinden korkarım."²²⁴

Hadisten çıkan netice: Dünyada bazı günahların işlenmesi

Hadisten çıkan diğer bir netice: Allah'ın isimlerinin zuhur etmesinin gerekliliği

Bu iki husus Müslim ve Tirmizî'nin rivayeti ile sabit olmaktadır. Alimler birinci hakkında açıklama yaparken şöyle dediler:

²²² Müslim, Tevbe, 9, 10, 11; Tirmizî, Deavat, 98 (h. no: 3539).

²²³ Müslim, Tevbe, 11

²²⁴ İbnü'l-Esir, Camiu'l Usûl, VIII, 39 (h.no:5875)

Bu alemde şer'î olarak sadece iman ve itaat istenmiştir. Fakat alemin ve insanlığın yaratılışı itibari ile küfür ve masiyetin de olması icap eder ki bunun varlığı da murad edilmiştir. Çünkü nihayetinde tevbe beklenmektedir.

İkinci husus ise, birinci hususun hikmeti seviyesindedir. Bunun açıklaması şöyledir: Allah'ın bütün isimleri güzeldir. Cemîl (güzel) sıfatı olmasından dolayı bu ismiyle zuhur etmesi gerekir. Her bir isim ve sıfatın zuhuru özel bazı hadiselerin gerçekleşmesine bağlıdır. Hadisin delaleti, birinci husus hakkında açıktır. Böylece günahların ortaya çıkma zaruretinin hangi amaca yönelik olduğu anlaşılmış oldu.

İkinci hususun delili "günahlarını affederdi" ifadesi düşünüldüğünde anlaşılır. Çünkü zikredilen affetme zaruretinin hikmeti Allah'ın günahları bağışlamasıdır. Yani, Allah'ın isimlerinden birisi de "Gaffar (çok affedici)" dır. Günah ortaya çıkacaktır ki bu sıfat da tezahür etsin. Günahın peşinden Allah'ın affı olunca bu sıfat dünyada zuhur etmiş olur. Günah işleyen kimseler ise sıfatı "Gaffar" olan zata yalvarırlar.

Hadis diye meşhur olan "**Bilinmek istedim. Bunun için mahlukatı yarattım**"²²⁵ sözüne göre bu alemin yaratılış sebebi bilinme isteğidir. Bu da diğer sıfatlar gibi Allah Teala'nın bir sıfatının gereğidir. Hubb (sevgi) ve aşk birbirine müteradifdirler.

Aynı şekilde Allah'ın "Muntakim" sıfatının zuhuru için dünyada, küfrün mevcut olması gerekir. Şuna da dikkat etmek gerekir ki iktizadan murad, bir şeyin olmasını murad etmenin zaruri bir gereği değildir. Çünkü Allah Tealâ bundan çok yücedir. Bu tür şeylere ve intikam almaya muhtaç değildir. Ne de O'nun muradı, günah işlemeyi istemektir. Çünkü günahı istemek nasslar ile çelişir. Aksine bir hikmeti beyan ederek günahlarımızdan tevbe etmemizi ve masiyetlerden uzaklaşmamızı ve kalbi tasfiye etmemizi istemektedir. Ancak herhalükarda Allah Teala'nın sahip olduğu sıfatlar tecelli edecektir.

²²⁵ Aclûnî, Keşfu'l Hafa, II, 132.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Kabz halinin bazı yönlerden hikmeti

Bu durum Rezin rivayetiyle sabittir. Şeyhler bunu kendi müridlerine şöyle açıklarlar: Kabz halinin bir çeşidi, masiyetin peşinden meydana gelir. Bazen masiyetin meydana gelmesinden sonra salih olan insan o kadar rahatsız ve pişman olur ki, eğer birisi ona yardım etmezse o kendisini helak edebilir veya ümitsiz olarak her şeyi bırakıp zikir ve taattan uzaklaşabilir. Bu gibi durumlarda ona şunu tavsiye etmek gerekir: Eğer masiyet sadır olmuş ise tevbe et. Tevbeden sonra artık perişan ve ümitsiz olma. Çünkü masiyeti işleyip tevbe etmekte de şöyle bir hikmet vardır: Belki günah işlemeyip kendini beğenmeye düşecektin. Allah böylece seni tedavi etti. Bu sebeple tevbe edip azmederek Allah'a itaatla yeniden yönel. Zaten vazifemiz budur.

YÜZELLİBEŞİNCİ HADİS

İbn Abbas (r.a) anlatıyor:

Hiz. Ömer (r.a) bana şunları söyledi:

Bedir harbi olduğu gün Rasûlullah (s. a) müşriklere baktı, onlar bin kişi, ashabına baktı, onlar üçyüz dokuz kişiydiler. Bunun üzerine kibleye yöneldi ve ellerini açıp Rabbine dua etmeye başladı:

-"Allahım! Bana olan vadini yerine getir. Allah'ım! Bana vadettiğini ver. Eğer müslümanlardan olan bu topluluğu helak edersen yeryüzünde sana ibadet eden kimse kalmaz."

Rasûlullah (s. a) ellerini açarak Rabbine o derece niyazda bulundu ki nihayet ridası omuzundan düştü.²²⁶

Hadisten çıkan netice: Naz hali

Naz, bir haldir. Bazı aşıklara bu hal ünsiyet ve inbisat (ruhi genişlik) durumu ile galip olur. Bu da muhabbetin bir nevidir. Hadisin

²²⁶ Müslim, Cihad, 58; Müsned, I, 30, 32.

konusu bunu açıkça anlatmaktadır. Bu nazda kâmil ve gayri kâmil olan arasında şöyle bir fark vardır: Kâmilin bu durumdaki kavil ve fiili edeb sınırını aşmaz. Gayri-kâmil ise edeb sınırını aşabilir, kendisinden edebin üzerinde ifadeler sadır olabilir.

Hadiste geçen "ibadet eden kimse kalmaz" ifadesine gelince şöyle bir söz söylenmektedir:

"Maşukun gölgesi aşık üzerine düşerse hali nice olur".

Evet aşık nasıl kendini kaybedip maşukta kaybolursa Rasûlullah da (s.a) naz halinde bunu yaşamış ve bu sözü söylemiştir.

YÜZELLİALTINCI HADİS

Enes b. Malik'ten (r.a) rivayet edilen Uhud savaşı ile ilgili rivayette, Enes b. Malik (r.a), (amcası) Enes b. en-Nadr'ın (r.a) sözünü anlatırken onun şöyle dediğini aktarıyor:

"Ya Sa'd b. Muaz! Cenneti dilerim. Allah'a yemin olsun ki cennetin kokusunu Uhud dağının yanından hissediyorum."²²⁷

Hadisten çıkan netice: Gayb aleminin keşfi

Gayb alemindeki şeylerin keşfte görünmesi şeriat sınırları içinde olursa yüksek bir haldir. Hadis açıkça buna delalet etmektedir.

YÜZELLİYEDİNCİ HADİS

Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a) anlatıyor:

Uhud günü Rasûlullah'ın (s.a) sağında ve solunda beyaz elbiseli iki kişi gördüm. O'nun önünde (ona yardımcı olarak) çok şiddetli savaşıyorlardı. Bunları ne daha önce ne

²²⁷ Buharî, Megazî, 17; Müslim, İmare, 148.

de daha sonra gördüm. (Bu sözüyle Cebrail ve Mikail'i kasetmiştir.)²²⁸

Hadisten çıkan netice: Meleklerin insanlara görünmesi ve bu görünmenin insan suretinde olması (temessül)

Hz. Sa'd'ın (r.a), Hz. Cebrail ve Mikail (aleyhima.s) görmesi hadiste açıkça mezkurdur. Meleğin insan şeklinde görünmesi birinci hadisin şerhinde geçmişti. Şu açıktır ki bu melekler diğer insanlara da görünüyordu. Bu durumda hadisin delaleti olan temessül meselesi ispat edilmiş olur. Eğer melekler diğer insanlara görünmemiş olsalar dahi, hadisin delaleti olan meleklerin görünmesinde şüphe yoktur.

YÜZELLİSEKİZİNCİ HADİS

Ebû Hureyre'nin (r.a) Racî Gazvesi ile ilgili rivayet ettiği uzun bir hadiste; Haris'in kızlarından birisi şöyle diyor:

"Hubeyb'den²²⁹ daha hayırlı bir esir görmedim.

²²⁸ Buharî, Libas, 24; Megazî, 18; Müslim, Fedâil, 47.

²²⁹ Medine civarına yerleşmiş olan Adal ve Karra kabileleri Peygamber Efendimizden kendilerine İslamı öğretecek öğreticiler gönderilmesini istediler. Peygamber Efendimizde öğretmen isteyen kabilelere Asım'ın başkanlığında on kişi gönderdi. On kişi Mekke ile Usfan arasında Huzeyl kabilesine ait Raci denilen yere geldiklerinde birden bire iki yüz kişilik yol kesicilerle ve çetelerle karşılaştılar ve kendilerini savunmak zorunda kaldılar. Öğretmen isteyenlerle Huzeyl kabilesi anlaşmışlardı ve müslümanları yakalayarak Mekkeli müşriklere para karşılığında satacaklardı. Sekiz müslüman çarpışarak şehid düştü. On kişiden ikisi onların sözlerine aldanıp teslim olan Zeyd ve Hubeyb idi. Zalimler bu iki müslümanı Mekkelilere sattılar. Hubeyb (r.a) idam edileceğini anlayınca musade isteyip iki rekat namaz kıldı. O zamandan beri idam edilecek bir müslümanın namaz kılması gelenek haline geldi.

Mekke'de hiçbir meyva olmadığı ve demirle bağlı olduğu halde onu üzüm salkımı yerken gördüm. Bunlar ancak Allah'ın Hubeyb'e ihsan ettiği rızıklardır"...

Bu hadisin bir yerinde şu anlatılmaktadır: Kureyşliler Asım'ın cesedinden bir parça almak için bir adam gönderdiler. Çünkü Asım Bedir gününde Kureyş'in büyüklerinden birisini öldürmüştü. Fakat Allah Asım üzerine gölge şeklinde eşek arılarını gönderdi ve onu müşriklerden korudu. Ondan bir şey almaya muktedir olamadılar.²³⁰

Hadisten çıkan netice: Keramet

Hadiste Hz. Hubeyb ve Hz. Asım'ın (r.anhuma) büyük kerametleri zikredilmiştir. Eğer bu haller hadisteki gibi şeriata ittiba ile olursa o zaman bu ehlullahın hallerindedir. Aksi takdirde yani şeriata ittiba olmaksızın meydana gelen olağanüsü haller, istidraktır.

YÜZELLİDOKUZUNCU HADİS

Enes b. Malik (r.a), Bi'ri Maüne savaşını anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) Benî Suleym'den bir gurubu Benî Amir'e gönderdi.

Bir rivayette ise, Ümmü Suleym kardeşi olan dayım Haram'ı yetmiş atlı ile onlara gönderdi. Oraya gittiklerinde dayım onlara şöyle dedi:

-"Ben önünüzden gideyim. Bana güvenirlerse onlara Rasûlullah'ı (s.a) tebliğ ederim. Böyle olmazsa siz bana yakınsınız".

Dayım önlerine geçti. Onlar ona eman verdiler. Dayım onlara Rasûlullah'ı (s. a) anlatırken, onlar kendilerinden birisine işaret ettiler. O kişi dayıma ok attı ve onu yaraladı. Bunun üzerine dayım:

"Allah'u Ekber ve Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki kurtuldum", dedi.²³¹

²³⁰ Buharî, Cihad, 170; Megazî, 10, 28; Müsned, II, 295, 311.

Buharî'nin rivayetinde ise Enes (r.a) şöyle anlatıyor: Bi'ri Maune günü Haram b. Milhan yaralanıp kanları akınca, kanlarını başına ve yüzüne sürdü ve şöyle dedi:

"Kabe'nin Rabb'ine yemin olsun ki kurtuldum".

Hadisten çıkan netice: Ölüm için iştiyaklı olmak

Haram b. Milhan'ın (r.a) söz ve fiilinden açıkça anlaşılmalıdır ki böyle bir ölüm için şiddetli temenni ve iştiyak içinde idi. Bunu elde ettiğinden dolayı çok sevindi ve yukarıdaki sözleri söyledi. Aşıkların kelimasında bu gibi sözler çokça geçmektedir. Onların sözlerinin temeli bu hadistir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Kanlı abdest

Aşıkların kelimasında kanlı abdest konusu geçmektedir. Hadisteki "kanları başına ve yüzüne sürdü" ifadesi bunu ortaya koymaktadır. (Kanlı abdest ifadesi, mecasidir, hakiki maanada anlaşılmamalıdır.)

YÜZALTMİŞİNCİ HADİS

Enes (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s. a) hendek kazılırken geldi. Hava serindi ve henüz günün ilk saatleriydi. Bir de baktı ki Ensar ve Muhacirler beraberlerinde bu işi yapan hiçbir köle olmadığı halde hendek kazıyorlar. Rasûlullah (s. a) onlardaki yorgunluk ve açlığı görünce şöyle buyurdu:

"Gerçek hayat ahiret hayatıdır. Allahım ! Ensar ve Muhaciri affet". Ashab da O'na cevap vererek şöyle dediler:

"Biz dünyada yaşadığımız müddetçe cihad etmek üzere Rasûlullah'a (s. a) bev'at ettik".²³²

²³¹ Buharî, Megazî, 28; Müslim, İmare, 147.

²³² Buharî, Cihad, 33; Müslim, Cihad, 126, 130; Tirmizî, Menakıb, 56 (h. no:

Hadisten çıkan netice: Ruhun takviye ve neşesi için sema etmek

Bazı ehli tasavvufun şöyle bir adeti vardır: Onların tabiatında arızî sebeplerden dolayı usanma, bıkmak ve kabz hali olduğunda bunu kaldırmak için sema ederler. Ta ki neşe meydana gelsin ve murad edilen itaat kolay olsun. İslamın amacı itaattir. Sema bu amaca yardımcı olur. Hadiste bunun isbatı bulunmaktadır.

Hendek kazarken amaç Allah'a itaattir. Buradaki açlık ve yorgunluk bıkmak sebebi oldu. Tam o anda Rasûlullah'ın (s.a) kelâmı hem neşe hem de tembelliği giderme vesilesi olmuştur. Biraz düşünüldüğünde hadisteki bu maslahatlar anlaşılmaktadır. Yalnız şuna dikkat etmek gerekir: Eğer sema bizzat kendisi gaye imiş gibi yapılırsa ve semada şeriatın şartlarına dikkat edilmezse o zaman bu, dinle oynamak olur.

YÜZALTMIŞBİRİNCİ HADİS

Hz. Aişe (r.anha) anlatıyor:

Sa'd b. Mu'az (r.a) Hendek savaşında yaralanmıştı. Onu Kureyş'ten Hibban b. 'Arike denilen bir adam kolundaki damarından yaralamıştı. Rasûlullah (s.a) onu yakından ziyaret edebilmek için mescitte ona bir çadır kurdu.

Nebi (s.a) Hendek savaşından dönünce silahı bırakarak yıkandı. Çok zaman geçmeden Cebrail geldi Rasûlullah (s.a) ise başındaki tozları silkiyordu. Cebrail:

-Silahı bıraktın mı? Allah'a yemin olsun ki biz onu bırakmadık! Onların karşısına çık, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s. a):

-Nereye diye, sordu. Cebrail de Beni Kurayza'ya işaret etti. Rasûlullah (s.a) onlara gitti. Onlar O'nun hükmüne razı oldular. Rasûlullah da (s. a) onlar hakkındaki hakemliği Sa'd b. Mu'az'a

devretti. Sa'd (r.a):

- "Ben, onlardan harb edebileceklerin öldürülmesine, çocuk ve kadınların esir edilmesine ve mallarının taksim edilmesine hükmediyorum" dedi.

Sa'd yarası kuruyup iyileşmeye yüz tutunca şöyle dua etti:

- "Allahım ! Sen biliyorsun ki benim için senin yolunda, Resulünü yalanlayıp yurdundan çıkaran bir kavimle cihad etmekten daha sevimli bir şey yoktur.

Allahım ! Eğer Kureyşle harbden yapılabilecek bir şey kaldı ise, beni (sağ) bırak da senin uğrunda onlarla mücadele edeyim.

Allahım ! Ben zannediyorum ki, sen bizimle onların arasındaki harbi sona erdirdin. Şayet onlarla aramızdaki harbi sona erdirdinse şu yarayı patlat da ölümümü ondan yap."

Derken yara patladı. Oradakileri kanın kendilerine doğru akması ürküttü. (Mescitte onunla beraber Benî Gıfar'dan bir çadır varmış) Oradakiler:

- Sizin tarafınızdan bize gelen nesne nedir?, dediler. Bir de ne görsünler! Sa'd'ın yarısından kan fışkırıyor! Çok az bir müddet sonra Sa'd (r.a) bundan vefat etmiş.²³³

YÜZALTMIŞIKINCI HADİS

Cabir'den (r.a),

Hende savaşında kâfirler, (kolundan) vurulan Sa'd b. Muaz'ın (r.a) kolunun ortasındaki (ekhal) veya kolunun içindeki (ebcel) bulunan damarını kesmişlerdi. Rasûlullah (s.a) damarı ateşle dağlayıp kanı kesince Sa'd'ın kolu şişti. Sonra kanı aktı ve bunun üzerine fazla kan kaybederek zayıfladı. Daha sonra tekrar kanı kesildi ve Sa'd'ın kolu (yeniden) şişti. Sa'd bu durumu görünce:

- "Allahım ! Kurayza oğullarına karşı gözümün yaşını dindirmeden

²³³ Buhârî, Megazî , 30; Müslim , Cihad, 65, 66, 67.

(yüzümü güldürmeden) canımı alma !" dedi.

Bunun üzerine Sa'd b. Muaz'ın damarından akan kan kesildi ve Kurayza oğulları, onun hükmüne tabi olmayı kabul edene kadar bir damla kan akmadı.

Sonra (Rasûlullah) kendisine haber gönderdi. Sa'd erkeklerinin öldürülmelerine ve kadınlarının hayatları bağışlanarak (çeşitli hizmetlerde) müslümanların kendilerinden yararlanmalarına hüküm verdi. Rasûlullah (s.a):

"Onlar hakkındaki Allah'ın hükmünü buldun" buyurdu.

Dört yüz kişi idiler. Öldürülmeleri tamamlanınca Sa'd'ın damarı söküldü ve Sa'd vefat etti.²³⁴

Hadisten çıkan netice: Keşf ve keramet

Burada Sa'd'ın (r.a) birinci hadiste geçen "Allahım! Ben zannediyorum ki sen bizimle onların arasındaki harbi sona erdirdin" demesi onun keşfidir. Gerçekten de bundan sonra Kureyşlilerle büyük bir savaş olmadı. Malum olduğu üzere Mekke'nin fethi sırasında hafif bir çatışma oldu. Buna mukatele (çatışma) denilir. Mekke'nin fethinin savaşarak mı veya sulh ile mi olduğu hususunda ulema arasında ihtilaf vardır.

Burada Sa'd'ın (r.a) iki kerameti zikredilmiştir. Birisi ikinci hadiste geçtiği gibi neticeyi görmeden vefat etmemeyi niyaz etmesi sonunda akan kanın durması, ikincisi birinci hadiste geçtiği gibi duran kanın akması. İki dua arasında tearuz yoktur. Şöyle ki:

Önce kan aktı. İkinci hadisteki duaya göre kan durdu. Sonra birinci hadisteki dua ile tekrar akmaya başladı.

İkinci hadis, ravinin "onların öldürülmeleri tamamlanınca" ifadesi meramı kısaca ifade etmektedir. Bunun anlamı şudur:

Birinci hadiste geçtiği gibi onlarla olan savaş bittiğinde dua edince damarı tekrardan kanamaya başladı ve ruhunu teslim etti.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Hayatı, yaşamayı ve

²³⁴ Tirmizî, Siyer, 29 (h. no: 1582); Darımî, Siyer, 66.

ölümü sevme

Bazı ehlullahın kelimasında hayattı sevdikleri ve bazılarının kelimasında da ölümü sevdikleri geçer. Hz. Sa'd'ın (r.a) dualarında her ikisi de geçmektedir. Hayattı sevmenin sebebi itaatlarla meşgul olma arzu ve isteğidir. Hadisteki "Beni bırak senin yolunda öleyim" ifadesinden bu anlaşılmalıdır. Yani beni yaşat senin uğrunda çalışayım. Çünkü O'na itaat zaman fırsatı ile meydana gelir. Ölümü sevmenin sebebi Allah'a kavuşma arzusu ve dini muhafaza edip bir an önce Allah'a ulaşmaktan başka bir şey değildir.

YÜZALTMIŞÜÇÜNCÜ HADİS

Urve b. Zubeyr'in (r.a) Misver b. Mahreme ve Mervan'dan (r.a) rivayet ettiğİ Hudeybiye kıssası ile ilgili uzun bir hadiste şöyle geçer:

Urve, Peygamber'in sahabilerini gözleriyle iyice incelemeye başladı. Sonra da (ashabın Rasûlullah'a (s.a) olan düşkünlüğünü överek şöyle dedi.

(Bu ne büyük bir ta'zimdir!) Vallahi Rasulullah (s.a) ağızıyla bir tükürük attığında muhakkak sahabilernden birinin avucuna düşer ve o zat bunu yüzüne ve bedenine sürüp ovalar. Onlara birşey emredince, derhal emrini yerine getirmeye koşarlar. Abdest aldığı zaman da abdest suyunun artanını kapmak için neredeyse kavga edecek duruma gelirler. Peygamber bir şey söylediğinde, huzurundaki bütün sahabiler seslerini kısarlar. (yani O'na alçak sesle cevap verirler). O'nu ta'zim için yüzüne dikkatle bakmazlar...

Hudeybiye ile ilgili bu müşkil duruma üzölen Ömer İbnu'l Hattab (r.a) durumu şöyle anlatır: Bunun üzerine Hz. Peygamber'e (s.a) vardım ve:

-Sen Allah'ın hak peygamberi değil misin? dedim. Hz. Peygaber (s.a):

- "Evet, Allah'ın hak peygamberiyim"** buyurdu. Ben:
-Biz müslümanlar hak üzerinde, düşmanlarımız ise batıl üzerinde bulunmuyorlar mı? dedim. Hz. Peygamber (s.a):
-**"Evet, öyledir"** buyurdu. Ben:
-O halde dinimiz hususunda bu zelliği niçin kabul ediyoruz? dedim. Hz. Peygamber (s.a):
-**"Muhakkak ki ben Allah'ın Rasülüyüm ve ben (bu anlaşmayı kabul etmekle) Allah'a isyan etmiş değilim. Allah benim yardımcımıdır"**, buyurdu. Ben yine:
-Vaktiyle sen bize: **"Yakında Ka'be'ye varıp tavaf edeceğiz!"** diye haber vermedin mi? dedim. Rasülüllah (s.a):
-**"Ben sana (zaman belirterek) "bu sene varıp tavaf edeceğiz!" diye haber verdim mi?"** buyurdu. Ben de:
-Hayır, dedim. Rasülüllah (s.a):
-**"Muhakkak sen (yakın zamanda) Beyt'e varıp onu tavaf edeceksin"** buyurdu...
Ömer İbnu'l Hattab diyor ki: Bunun ardından Ebû Bekr'e vardım ve:
-Ya Eba Bekr! Bu zat Allah'ın peygamberi değil midir? dedim. Ebû Bekr de:
-Evet, hak peygamberidir, dedi. Ben:
-Biz müslümanlar hak üzerinde; düşmanlarımız ise batıl üzerinde bulunmuyor mu? dedim. O da:
-Evet öyledir, diye cevap verdi. Ben tekrar:
-Öyle ise biz dinimiz hakkında niçin zillete düşüyoruz? dedim. Ebû Bekr:
-Behey adam Hz. Muhammed muhakkak Allah'ın Rasülü'dür. O. Rabb'ine asi değildir. Allah O'nun yardımcısıdır. sen hemen O'nun emrine sarıl! Vallahi Hz. Muhammed hak üzeredir, dedi. Ben tekrar:
-O bize Medine'de **"Beyt'e varacağız, tavaf edeceğiz"** söylemedi mi? diye sordum. Ebû Bekr:
-Evet söyledi. Fakat sana **"bu sene varıp tavaf edersin"** diye mi haber verdi? dedi. Ben de:

-Hayır, dedim. Ebû Bekr:

-Sen muhakkak yakın bir zamanda Beyt'e varıp onu tavaf edeceksin! dedi. ²³⁵

Hadisten çıkan netice: Şeyhe sevgi ve saygıda aşırı gitmek

Hadisin birinci bölümünde Sahabe-i kiram Peygamber Efendimize karşı davranışıyla şeyhe saygı ve sevgide aşırı gitmeinin mümkün olabileceği sabit olmaktadır. Şeyhlere tazim, tasavvuf ehlinin devamlı yaptığı bir edeb olmuştur. Şeyh için fedakarlık, hak yolda olduğu için canını vermeye kadar varır ve şeyhlere bu saygı padişahlara olan saygıdan daha fazladır. Elbette bunda da şer'î sınırları aşmamak gerekir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Fena fi's-Şeyh hali

Her ne kadar hadiste bu mevzudan açıkça bahsedilmemişse de biraz derin düşünüldüğünde hadisten bunun istidlali mümkündür. Hadisin son bölümündeki Hz. Ebû Bekir'in (r.a) cevapları lafzen ve manen nebevî cevaplarla aynı şekildedir. Bundan da sabit olmaktadır ki Hz. Ebû Bekir'in (r.a) kalbi, kalb-i nebevî ile öyle ittisal halinde idi ki, bu gibi hallerin bilgileri O'nda aynen zuhur ve cerayan ediyordu. Bu şekildeki bağlılık havastaki fena fi's-şeyh halidir. Bu halin varlığı bilinmektedir. Bu hale sahip olmanın ve mürid ile mürşid arasındaki ittisalin imkânı, bu hadis ile sabit olunca, fena hali de sabit olur. Bu hal, ancak mürid ile şeyh ilişkisinde, son derece itaat ve muhabbetle ortaya çıkar.

YÜZALTMİŞDÖRDÜNCÜ HADİS

Seleme b. el-Ekva' (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah'la (s.a) beraber Hudeybiye'ye gittik...

²³⁵ Buharî, Şurut , 15.

Sonra Rasûlullah (s. a) bizi bey'at etmek için ağacın altına çağırdı. İlk olarak ben O'na bey'at ettim. İnsanlar da bey'at etti. Orada bulunanların yarısınının bey'atı bitince Rasûlullah (s.a) bana:

-**"Bey'at et ey Seleme!"** dedi. Ben de:

-**"Ey Allah'ın Resülü ilk olarak ben bey'at ettim"** dedim. Rasûlullah (s.a) yine:

-**"Tekrar bey'at et"** dedi.

Benim silahım yoktu ve bana kalkan verdi. Sonra bitinceye kadar insanlardan bey'at aldı. Akabinde bana:

-**"Ey Seleme bey'at etmiyor musun? "** dedi. Ben de:

-**"Ey Allah'ın Rasûlü ! İlk olarak ve cemaatin beyatı sırasında sana bey'at ettim"** dedim. Rasûlullah (s. a):

-**"Yine bey'at et"** dedi. Ben de üçüncü defa bey'at ettim.²³⁶

Hadisten çıkan netice: Tekid için eski müridin yeniden bey'at etmesi ve tarikat tazelemesi

Bazen herhangi bir meseleden dolayı şeyh müridin isteği ile bey'at verir veya şeyhin isteği ile murid yeniden bey'at alır. Hadis bunun meşru olduğunun delilidir.

YÜZALTMİŞBEŞİNCİ HADİS

Hz. Ali'den (r.a),

Hatib b. Ebî Beltea'nın (r.a) müşriklere mektub gönderme kıssası²³⁷ ile ilgili hadiste, Hz. Ömer (r.a) şöyle dedi:

²³⁶ Müslim, Cihad, 132.

²³⁷ Hz. Peygamber'in (s.a) bir savaş hazırlığı bulunduğu ve Mekke üzerine yürümesi ihtimalinin çok kuvvetli olduğu bir sırada, Hatib b. el-Beltea' Mekkeli müşriklere bir mektup yazmıştır. Yüce Allah peygamberini bu mektuptan haberdar etmiş ve böylece Mekke'yi fethetme düşüncesinin Mekkeli müşriklere ulaşmasına engel olunmuştur. Kıssada kısaca bu anlatılmaktadır.

"Ey Allah'ın Resulü ! Onu (Hatib'i) bana bırak da bu munafığın boynunu vurayım." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):

"O Bedir savaşında bulundu. (Onun katle layık olduğunu) nereden biliyorsun, Allah onların durumunu bildiği için şu ayeti onlar hakkında indirdi:

"Dilediğinizi yapınız. Ben sizi affettim." (Fussilet, 41/40)²³⁸

Hadisten çıkan netice: Haram olan şeyin mubah olmayacağı

Bazı cahil ve sapık kimselerin şöyle bir inancı vardır:

İnsan kâmil olduktan sonra için hiçbir şey haram olmaz ve herşey caiz olur. Bu fırkaya İbahiyye denilir. İlginç olan şudur ki, onlar batıl davaları için çeşitli deliller getirerek diyorlar ki; bakın bu hadisede ehli Bedir için ne söylendi: **"Dilediğinizi yapınız. Ben sizi affettim."** Halbuki hadisteki ifadeler açıkça bunu redetmektedir. Çünkü "Affettim" lafzının anlamı günahlarınızı affettim, demektir. Buradan anlaşılır ki, caiz olmayan fiillerle uğraştıkları için onlardan günah sadır olabilir. Fakat Allah çok lutufta bulunarak onları affedeceği sözünü verdi. Günah olduğu halde onların bu tür fiilleri nasıl caiz olur? Ayette "Size mubah kıldım" ifadesi olsaydı, onların dedikleri yönde bir delil olabilirdi. Eğer ayette geçen "affetme" sözünden dolayı birisi şüpheye düşerse onun dikkatini şuna çekmek gerekir: Bedir ehli ile başkalarını kıyas edilemez. Çünkü kendisine kıyas yapılan Bedir ehli hakkında nass vardır. Kendilerini onlara kıyas edenler hakkında ise bir nass yoktur. O zaman bunların günahlarının durumu nice olur.

İbahiyye fırkasının bu itikadı küfürdür. Eğer birisi bu inanca düşmüş ise kendisini düzeltmesi gerekir.

²³⁸ Buharî, Megazî, 46; Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 161; Ebû Davud, Cihad, 98 (h. no: 2650); Tirmizî, Tefsir, Sure no: 60, 1; Müsned, I, 79.

YÜZALTMİŞALTINCI HADİS

Vehb (r.a) anlatıyor:

Bey'at ettiğim zaman Cabir'e (r.a) sakif kabilesinin durumunu sordum. Çünkü onlar müslüman olduklarına dair Hz. Peygamber'e (s.a) bey'at etmişlerdi. Cabir de:

- "Onlar hem sadaka vermeyi hem de cihad etmemeyi şart koşular" dedi. O, Rasûlullah'ın (s.a) daha sonra şöyle dediğini işitti:

"(Onlar ileride tam manası ile) müslüman oldukları zaman hem sadaka verecekler hem de cihad edecekler."²³⁹

Hadisten çıkan netice: Bazı zarurî durumlarda müsahama göstermek

Arasına büyükler, genellikle gidip gelenlerin ve özellikle fazla ilgi duymayanların ve bazen de kendilerine yakın olan kimselerin hatalarını görmez ve sessiz kalırlar. Bu gibi durumlarda bile onlara vird ve zikir telkin ederler. Yaptıkları hatayı bırakmasını bekleyip ondan sonra ders vereyim demezler. Böyle bir terbiyet metodunu kullanmalarından bazı kimselerde gevşeklik şüphesi oluşmaktadır. Buradaki sır şudur:

Büyükler Allah'ın verdiği basiret ile anlıyorlar ki; iyilik yolunda verilen eğitim gittikçe kötülükten kurtulma vesilesi olur. Bazen ise şöyle düşünüyorlar:

Eğer fazla üzerine gidersek bu hayırdan mahrum kalacaklar, küsüp gidecekler. Böylece gerçek İslam veya tevbe istemekten uzaklaşacaklardır. Şimdilik bunlara ne kadar iyilik yapılabilirse o kârdır. Bazen şu da düşünülebilir:

Karşıdakinin hemen kötülüğü terketme iradesi zayıf olabilir ve bu eğitimle yavaş yavaş düzeltir ve güçlü bir irade kazanır. Hadis büyüklerin bu terbiye usulünün açık bir delilidir.

²³⁹ Ebû Davud, İmaret, 26 (h. no: 3025), Müsned, III, 341.

YÜZALTMİŞYEDİNCİ HADİS

Ebû Musa (r.a) ile Muaz (r.a) geceleyin namaz kılmayı müzakare ettiler. Muaz (r.a) şöyle dedi:

"Gece namazını sana anlatayım. Bana gelince ben hem uyurum hem de namaza kalkarım. Uyurken de namazımda ümid ettiğim (sevabı) umarım".²⁴⁰

Hadisten çıkan netice: Ariflerin âdetlerinin ibadet olması

Bu hadisten anlaşıldığına göre kişi gerçek marifet sahibi olduktan sonra normal işler bile ibadete yönelik olur. Bu normal işler Allah'a yaklaşmaya ve ecir kazanma sebebi olur. Böyle bir kişinin uyuması bile bu sebeple ibadet olur. Çünkü uyumakla dinlenecek ve dinç bir şekilde ibadet edecektir.

Hadisten muhtaç olunduğu, aciz ve zayıf kalındığı zaman ruhsatla amel edilebileceğine cevaz vardır.

Bazen de uyuma, kuvvet ve sıhhat elde edip, bu kuvvet ve sıhhat ile halka hizmet yapmaya niyet edilir. Bu gayeler sebebiyle uyuma ibadet olur. Aynı şekilde diğer yeme içme gibi mubah fiiller, bu gibi maslahatlara kıyas edilebilir. Hadis buna delalet etmektedir.

YÜZALTMİŞSEKİZİNCİ HADİS

Cerir b. Abdullah'dan (r.a),

Rasûlullah (s. a):

-Ya Cerir! Beni Zülhalasa'dan kurtarmaz mısın?" dedi.

Yani Has'am kabilesinin evinden ki buna Yemen'in Kâbesi denirdi.

Hemen yüzelli atlı ile oraya gittim. Ben ise at üzerinde

²⁴⁰ Buharî, İstıtabe, 2; Müslim, İmare, 15; Ebû Davud, Hudud, 1 (h. no: 4354).

Müsned, IV, 409.

duramıyordum. Bu durumu Rasûlullah'a (s.a) anlatınca Peygamber Efendimiz göğsüme öyle bir vurdu ki; parmaklarının izlerini göğsümde gördüm ve şöyle dua etti:

-"Allah'ım! Onu sabit kıl. Ona hidayet ver."

Bir grub oraya gitti. Yemen'in Kâbesi yıkıldı ve yakıldı.²⁴¹

Hadisten çıkan netice: Tasarrufun başkasına tesiri

Peygamber Efendimizin (s.a) Cerir'e (r.a) bu şekilde vurması onun kalbine bir nevi tasarruf idi. Rasullah (s. a) onun kalbine, ata binmeye karşı olan korku ve çekingenliğin gitmesi için vurdu. Şeyhlerin bu gibi tasarruflarının esası, hadiste ortaya çıkmaktadır. Cebrail'in (a.s) vahyin başlangıcında Peygamber Efendimizi (s.a) sıkması bu kabildendir. Elbette tasarrufun olabilmesi için şu hususlara dikkat edilmesi gerekir:

1-Amaç ve aracın mubah olması.

2-Zahiren ve batınen bu tasarruftan dolayı ucb (kendini beğenme halinin) olmaması. Buna karşı güzel bir tedbir şudur: Tasarruf ile beraber dua etmek. Hadiste Peygamber Efendimizin (s.a) Cerir'e (r.a) dua yaptığı görülmektedir.

3-Tasarruf ile fazla uğraşmamak gerekir. Böyle halleri olan şeyh ve mürid tehlikededir. Zaten bu gibi haller, Peygamber Efendimiz'den çokça menkul değildir. Buna çokça baş vurulması neticesinde ortaya çıkan fitneler göstermiştir ki başkaları üzerinde değişiklikler meydana getirmek için tasarrufla meşgul olmak, birçok kimsenin manen zarara girmesine sebep olmuştur.

Fitnelerin en büyüğü avamın bunu kemalat zannetmesidir. Halbuki bu amel, ancak zaruret içindir. Zaruret, zaruretin gerektirdiği miktarca yapılır. Bazı büyükler "eğer hiçbir zikir, müridde etki bırakmazsa o zaman şeyh teveccüh yapsın", demişlerdir. Bunun sebebi yukarıda geçen "zaruret, zaruretin gerektirdiği miktarca yapılır"

²⁴¹ Buhârî, Cihad, 192; Müslim, Fedâilü's-Sahabe, 137; İbn Mâce, Mukaddime, 11; Müsned, V, 114, 127, 129.

kaidesine ittibadır.

YÜZALTMİŞDOKUZUNCU HADİS

İbn Mesud'dan (r.a),

Rasûlullah (s.a) şuyie buyurdu:

"Ashabımdan hiç kimse, diğeri hakkında bana (olumsuz) bir şey ulaştırmasın. Ben onların yanına selim bir kalb ile çıkmayı seviyorum."²⁴²

Hadisten çıkan netice: Kâmil bir kimseden tabii halin ve duyguların zâil olmaması

Tahkik ehlinin açıkladığına göre kâmil olduktan sonra insandanki tabii haller yok olmaz. Elbette bu haller, o kişiyi şeriatın dışına çıkartacak kadar galip gelmez. Hadisten açıkça anlaşıldı ki olayların ve olaylarla ilgili şikayetlerin etkisi, Peygamber Efendimizin mübarek kalbini de etkiliyordu. Ancak O, bu şikayetler üzerine şer'î bir hüccet olmadıkça tepki göstermiyordu. Tepki göstermemek için ise irade ve kendine hakim olmak gerekir.

Bazı salihlerin tabii hallerinin kendilerinden alınmasını istemeleri, elde edilemeyen bir şeydir. Bazı salihlerden kendilerine getirilen şikâyetlere karşı tepki göstermeme şeklinde haller nakledilmiştir. Ancak bu hal, onlarda devamlı olmayıp, o halin galabesinden dolayı geçerli bir durumdur. Mücadele ehli olmayan kimseler için bunu bırakmak çok zordur. Fakat şu durum kesindir: Mutlaka herkes meydana gelen menfi hadiselerden etkilenir. Bunun için herkesin kendine hakim olma zarureti vardır.

YÜZYETMİŞİNCİ HADİS

Amir b. Sa'îd (r.a) anlatıyor:

²⁴² Ebû Davud, Edeb, 28 (h. no: 4860); Tirmizî, Menakıb, 64 (h. no: 3896).

Bir düğünde Karaze b. Ka'b ve Ebû Mes'ud el-Ensari'nin (r.anhuma) yanına vardım. O esnada kadınlar şarkı söylüyorlardı. Onlara şöyle dedim:

"İkiniz Rasûlullah'ın (s. a) ashabından ve Bedir ehlindensiniz. Sizin yanınızda böyle şeyler yapılıyor (siz ise ses çıkarmıyorsunuz)". Onlardan biri:

"Dilersen bizimle otur, dilersen git. Bize düğünde eğlenmeye ruhsat verildi" dedi..²⁴³

YÜZYETMİŞBİRİNCİ HADİS

Muhammed b. el-Munkedir (r.a) şöyle anlatıyor:

Allahu Tealâ, kıyamet gününde şöyle der:

"Eğlenceden uzak olanlar ve şeytanın çalgılarına hiçbir şekilde kulak vermeyenler nerede?"

Onlar, misk bahçesine götürülürler ve sonra Allah, Meleklerle şöyle der:

"Onlardan hamdimi dinleyin ve kendilerine, onlar için korku ve üzüntü olmadığını söyleyin."²⁴⁴

Hadisten çıkan netice: Çeştilerin sema etmesinin uygun olduğu gibi, Nakşibendîlerin sema etmemesinin de güzel olması

Hak ehlinden sema ehli olan ile sema ehli olmayanların meşrebinin sahihliği bu iki hadiste sabittir. Birisinde şevk, diğerinde ihtiyat galiptir.

Birinci hadis birinci grubun 'adetine, ikinci hadis ise, ikinci grubun adetine daha uygundur.

Bir ölçüde kulakları dinlendirmek için eğlenceye izin varsa aynı şekilde ruhu dinlendirmek için de bir ölçüde buna ruhsat olabilir. Bu

²⁴³ Nesai, Nikah, 80.

²⁴⁴ Ibnu'l-Esir, Camiu'l Usul, VIII, 458 (h.no: 6226)

ölçünün ayrıntıları ile ilgili açıklamalar, ilim ehli yanında geniş olarak vardır. Elbette bunda aşırılık olursa o zaman masiyet olur. Aynı şekilde semanın terk ve inkar derecesi de bu daldaki kitaplarda zikredilmiştir.

Bu hadislerde de semanın derecesi, eğlenceden fazla olmaması kaydıyla zikredilmiştir. İki sahabinin buna eğlence demesi bundan dolayıdır. Semayı terk etmekle gaye mubah olan bir şeyi terk ise bu mubahtan uzaklaşmadır ve daha evladır.

İkincisi hadiste semanın çalgı ile karşılaştırması düşünülebilir ve o zaman semanın mubah olduğuna karine tesbit edilir. İşte bundan dolayı sema ne bizzat güzeldir ne de bizzat çirkindir. Çünkü çalgı ile karşılaştırması yapılan mubah olan eğlence de ne güzeldir ne de çirkin.

YÜZYETMİŞİKİNCİ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

"Hiç kimsenin benim, Yunus b. Metta'dan daha hayırlı olduğumu söylemesi uygun değildir."²⁴⁵

Hadisten çıkan netice: Başka şeyhlere hakaret ederek kendi şeyhini üstün tutmamak .

Hadiste Rasulullah (a.s.), Hz. Yunus'u (a. s) özellikle şunun için zikretti:

Hz. Yunus'un (a. s) kıssasında, zâhiren Allah'tan bir kınama mevcuttur. Bu kınama şüphesinden dolayı, O'nun derece olarak biraz aşağıda olduğu anlaşılabilir. Bundan sebeple Peygamber Efendimiz, O'nun hakkında değerini düşürme şüphesi olmaması için faziletini zikrederek, aleyhine birşey söylemekten menetti. Hadis buna açıkça delalet etmektedir.

²⁴⁵ Buharî, Enbiya, 24, 25; Tevhid, 50; Ebû Davud, Sünnet, 13 (h. no: 4669) ; Tirmizî, Salat, 20 (h. no: 183).

Ama bazı kimselerin şöyle bir adeti vardır: Onlar kendi silsile veya şeyhini öyle yüceltirler ki; bundan diğerlerini küçültme havası ortaya çıkmakta veya onlar bunu bizzat açıkça söylemektedirler. Bu kötü alışkanlığı düzeltmek gerekir. Fakat bunun yanında şeyhin faziletini ifade yönünden onu yüceltecek ifadeler kullanmak caizdir. İnsan, hakkında nass olmayan konularda zan edebilir. Çünkü bu durumda kesin olarak bir şey söylemek mümkün değildir. Eğer bu sözleri söyleyenin muhabbeti yani kalbî meyli bir tarafa fazla ise o zaman bu, tabii bir hal olduğu için sahibi sorumlu olmadığı gibi kınama sebebi de olamaz.

YÜZYETMİŞÜÇÜNCÜ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

Vaktiyle iki kadın çocukları ile bulunurken kurt gelerek birinin çocuğunu götürmüş. Biri diğerine:

-Kurt senin çocuğunu götürdü, demiş. Öteki de:

-Hayır, senin çocuğunu götürdü, demiş.

Daha sonra Hz. Davud'un (a.s) huzurunda muhakeme olmuşlar. O çocuğun büyük kadına ait olduğuna hükmetmiş. Derken kadınlar Süleyman b. Davud'un (a.s) huzuruna çıkarak meseleyi ona haber vermişler.

Hz. Süleyman (a.s):

"Bana bıçak getirin de çocuğu ikiye ayırayım" demiş.

Küçük olan kadın şöyle demiş:

"Yapma! Allah sana rahmet eylesin. Çocuk o kadınındır".

Bundan dolayı Hz.Süleyman (a.s) küçük kadın lehine hüküm vermiş.²⁴⁶

²⁴⁶ Buharî, Enbiya, 40; Ferâiz, 30; Müslim, Akdiye, 20; Nesâî, Kudât, 14, 15
(h. no: 5447, 18); Müsned, II, 34.

Hadisten çıkan netice: Mürşidin bazen, korkunç bir konu veya alışılmamış bir şekil ve zâhirî bilgilere ters bir usulle müridin isteginin ve teslimiyetinin ne kadar olduğunu tesbit için imtihan etmesi

Bazı büyükler gerektiğinde müridin irade ve inancını imtihan ederler: Bu imtihanı öyle bir söz veya fiil ile yaparlar ki; onun zahiri batına ters olur. Yani gerçekte o, şeriata uygun olduğu halde, zahiren şeriata ters görülebilir. Mesala Şeyh Sadık Gangohî, bir müridinin yanında "La ilahe illallah Sadık Rasûlullah" dedi. Burada amacı; haber-i mukaddem mübtedayı muahhar²⁴⁷ yaparak Rasûlullah'ın (a.s.) nübüvvetinde sadık olduğunu göstermekti. Burada zahiren ifadede terslik vardır, o da bizzat Peygamberlik iddiasında bulunmaktır. Mürşidinden böyle bir sözü duyan mürid, anlayışlı değilse kaçır, eğer anlayışlı ise, bunu imtihan olarak bilir ve mürşidinin diğer söz ve fiillerine de dikkat eder. Eğer alametlerden kemal sabit olursa, bunları icmalen veya tafsilten tevil ederek mürid daha sağlam bir hale sahip olur.

Hadis, bazı mürşidler tarafından uygulanan bu adetin kaynağı olabilir. Gerçekten Hz. Süleyman'ın (a.s) amacı çocuğu kesmek değildi. Fakat anne olduğu iddiasında bulunan kadını imtihan için böyle bir irade ortaya koydu.

YÜZYETMİŞDÖRDÜNCÜ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

"Hz. Eyyub (a.s) çıplak olarak yıkanırken, üzerine

²⁴⁷ Arapçada isim cümlesi mübteda ve haber diye iki unsurdan oluşmaktadır. Genel olarak mübteda önce haber ise sonra gelir. Bazen duruma göre haber önce mübteda sonra gelebilmektedir. Burada Şeyh Sadık Gangohî Rasûlullah'ın (s.a) nübüvvetinde sadık olduğunu göstermek için haberi önce mübtedayı sonra getirmiştir.

altından çekirgenin ayağı düştü. Eyyub (a.s) onu elbisesi ile kapatmaya çalıştı. Bunun üzerine Allah Eyyub'a (a.s) şöyle nida etti:

-Ya Eyyub ! Ben seni zengin yapmadım mı ? Eyyub (a.s):

-Evet, zengin yaptın Ya Rabbi. Fakat senin bereketine muhtacım", dedi.²⁴⁸

Hadisten çıkan netice: Nimetler kendiliğinden gelirse red etmemek

Kâmil olan ariflerin şöyle bir adeti vardır: Eğer Allah tarafından onlara nimetler bahşedilirse ve zahiren herhangi bir fitne ihtimali de yoksa, nimeti verene (Allah'a) nisbet ederek kabul ederler ve kullanmakta bir beis görmezler. Hadis bunun zahiren delilidir. Eibette büyüklerin, nimetleri elde etmek için hasisane gayret göstermeleri veya ele geçtikten sonra daha fazlasını ele geçirmek için peşine düşmek gibi kötü bir adetleri yoktur.

YÜZYETMİŞBEŞİNCİ HADİS

Ebû Saîd'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Peygamberler arasında hayır farkı gözetmeyin."²⁴⁹

Bu hadisin açıklaması yüzyetmişikinci hadiste geçmişti.

²⁴⁸ Buharî, Tevhid, 35; Gusl, 20; Enbiya, 20; Nesâî, Gusl, 7.

²⁴⁹ Buharî, Husumet, 1; Enbiya, 35; Diyet, 32; Müslim, Fedâil, 163; Ebû Davud, Sünnet, 13 (h. no: 4668); Müsned, III, 31, 33.

YÜZYETMİŞALTINCI HADİS

İbn Mesud'dan (r.a),

Rasûlullah (s.a) bir gün yatsı namazını kıldıktan sonra kalktı. Elimden tutarak beni, Mekke'nin Batha (vadi) sine çıkardı. Orada beni oturttu. Sonra çevresine bir çizgi çizerek şöyle buyurdu:

"Bu çizgiyi geçme. Sana bazı adamlar gelecek, onlarla konuşma. Çünkü onlar da seninle konuşmayacaklardır.."²⁵⁰

Hadisten çıkan netice: Tasarruf

Bazen şeyhler bu hadiste geçtiği gibi tasarruf ederler. Bir hikmet sebebiyle bazen başkalarına da bunun metodunu öğretirler. Mesala falan şeyi okuyarak bir daire çizerler. Buna hisar denilir. Bunun etkisi şöyle olur: Pek çok gizli mahluklar görmelerine rağmen, hisar sahibine hiçbir şey olmaz, dokunulmaz. Hadisten zahiren bunun aslının olduğu ortaya çıkmaktadır.

YÜZYETMİŞYEDİNCİ HADİS

Abdullah b. Hişam (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah'la (s.a) beraberdik. O sırada Peygamber Efendimiz, Hz. Ömer'in elinden tutuyordu. Hz. Ömer (r.a):

. "Ey Allah'ın Resulü ! Nefsim hariç, seni her şeyden daha çok seviyorum" söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

-"Hayır ! Allah'a yemin olsun ki! Beni nefsinden daha çok sevmedikçe (kamil) iman sahibi olamazsın".

Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a):

²⁵⁰ Tirmizî, Emsal,1; (h.no:2861); Darimi ,Mukaddime,2 .Bu hadisin devamında Hz. Peygamber (s.a) gittiği yerden döndü. Sonra İbn Mesud'un yanına gelip bir çizgi çizip uyudu. Daha sonra bir takım insanlar geldiler. Hz. Peygamber'i (s.a) öven sözler söyleyip dağıldılar.

-“Şimdi seni nefsim de dahil her şeyden daha çok seviyorum”, dedi. Rasûlullah (s.a) ise şöyle buyurdu:

-“Şimdi kamil iman sahibi oldun”.²⁵¹

Hadisten çıkan netice: Şeyhe karşı aşırı derecede sevginin olması ve kemalat için bunun şart koşulması

Bazı duygusuz ve sert mizaçlı kimseler şeyhe aşırı derecede sevgi olamayacağını söylerler. Hadis ise bunu açıklamaktadır. Hadisten bir mesele daha sabit olmaktadır ki, o da bazı kemalatlar için böyle muhabbetin şart olduğudur. Çünkü Rasûlullah (s.a), kâmil bir iman için fazla sevmeyi tavsiye etmiştir.

YÜZYETMİŞSEKİZİNCİ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

“Ashabıma sövmeyin ! Ashabıma sövmeyin ! Yemin olsun ki; sizden birinizin Uhud dağı kadar altın infak etmesi, onların bir müdd²⁵² veya yarısını infak etmelerine ulaşamaz.”²⁵³

Hadisten çıkan netice: Arifin başkasının yaptığı aynı amelden fazla ecir alması

Bu mesele, bu saha ile ilgili kitaplarda zikredilmiştir. Arif bir kimsenin ameli ecir ve fazilet yönüyle arif olmayandan daha fazladır. Hatta şeyhimizden işittiğimize göre arifin iki rekat kıldığı namaz arif

²⁵¹ Müsned, V, 293.

²⁵² Müd, Iraklılara göre iki rıtlık bir ölçek (832 gr).

²⁵³ Buharî, Fedâilu Ashabi'n-Nebi, 5; Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 221, 222; Ebû Davud, Sünnet, 10 (h.no: 4658); Tirmizî, Menakıb, 58 (h.no:3861); Müsned, III, 11.

olmayanın kıldığı yüzbin rek'attan efdaldır. Çünkü o namazı hakkını vererek kılmaktadır. Hadis bunun delilidir. Her ne kadar bu hadiste sahabe zikredilmişse de illet müşterektir. Bu ıslah da farklı farklı olmaktadır. Bu sebeple amellerde üstünlük sadece onlara mahsus değildir. Konumuza işaret eden bir ayette Allah Teala şöyle buyurmaktadır:

"Allah'ın rızasını kazanmak ve ruhlardaki imanı kökleştirmek için mallarını harcayanların durumu da tepe üzerinde bulunan bir bahçeye benzer ki; bol yağmur değince ürünü iki kat verdi. Yağmur değmeseydi bile çisinti olurdu. Allah yaptıklarınızı görmektedir".²⁵⁴

Şu hadiste de Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmaktadır:

-"Duruma göre bir dirhem yüzbin dirhemden daha değerli olur."

Bu nasıl olur Ya Rasûlellah, denildi. O da:

-"Bir adamın iki dirhemi olsa birini tasadduk etse, malı olan başka birisi malının yanına gitse ve malından yüz bin dirhem alıp tasadduk etse, (malının yarısını tasadduk etmesi sebebiyle bir dirhem yüzbin dirhemi geçmiş olur)" buyurdular.²⁵⁵

İşte arifin ecrinin fazla olacağından şüpheye düşmeyin. Ancak sahabi olmak daha üst makamdır. Sahabi ile sahabi olmayan arasında fark vardır. İkisinin tasadduku arasında ecir yönüyle fark bulunmaktadır. Elbette sahabi olmanın etkisini kimse inkar edemez. Ecri alma mertebelerinin yüksek olmasının sebebi sahabi olmak yönüyledir. Ancak yine şu husus unutulmamalıdır ki, fazla ecir almanın esas sebebi ihlâstır. Sahabi olmak bunun yanında önemli bir fazilettir. Diğer insanlar ise.sevap yönüyle ihlas derecelerine göre mükafaat alırlar.

²⁵⁴ Bakara, 2/265.

²⁵⁵ Nesaî , Zekat , 49

YÜZYETMİŞDOKUZUNCU HADİS

Ebû Musa'dan (r.a) rivayet edilen uzun bir hadiste Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmaktadır:

"Ashabım ümmetim için emniyettir. Ashabım gidince ümmetime va'd olunan şeyler gelir."²⁵⁶

Hadisten çıkan netice: Ehlullahın bereketlerinin başkalarına sirayet etmesi

Tahkik ehlinin dediğine göre ehlullahın bazı bereketleri başkalarına ihtiyari olarak sirayet eder. Aynı şekilde bazı bereketleri de gayr-ı ihtiyari olur ve şeyhin iradesi olmamasına rağmen başkalarına sirayet eder. Mesala şeyhlerin vücudu bizzat alem için rahmettir. Aynı şekilde bazı manevi halleri kendi kendine hak taliblerine sirayet eder. Hadis bu bereketlerin olduğunu isbat eder.

YÜZSEKSENİNCİ HADİS

Bureyde'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Ya Bilâl ! Hangi amelinle cennete benden önce varmaktasın ? Cennete ne zaman girsem önümde ayak seslerini duyuyorum". Bilâl:

"Ya Rasulellah ! Her ezan okunduğunda iki rekat namaz kıldım. Her abdest bozduğumda hemen abdest aldım. Abdest sebebiyle bu iki rekati (namaz kılmayı) Allah için üzerime aldım".

Rasûlullah da (s.a):

"İşte bu iki şeyle benden önce cennete varıyorsun", buyurdular.²⁵⁷

²⁵⁶ Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 207.

²⁵⁷ Tirmizî, Menakıb, 18 (h. no: 3689).

Hadisten çıkan netice: Bazı keşiflerde ki hataların düzeltilmesi

Bazı dervişler keşiflerinde Peygamberlerden ileride olduklarını görüyor ve "biz bazı peygamberlerden ileride ve öndeyiz" diyorlar. Eğer o kimse cahil ise bu haliyle kendi dinini bozmakta, alim ise zahiren şeriata muhalefette bulunmaktadır ki bu hatasını sonunda anlayacaktır. Bunun için dikkatle nazar edip hadiste anlatılan öne geçmedeki hikmeti anlamaya çalışmak gerekir. Bu dereceyi Bilâl (r.a), Peygamber Efendimize son derece hizmeti ile elde etmiştir. Buradan da seyri sülukta ilm-i şeriata ne kadar gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Hz. Bilal'in böyle bir nimet ile müşerref olması, Hz. Peygamber'den üstün olmasını icap ettirmedeği gibi, keşiflerinde böyle hallerle karşılaşanların da düşünmelerinde aynı ölçüyü muhafaza etmeleri gerekir.

YÜZSEKSENBİRİNCİ HADİS

Enes (r.a) anlatıyor:

Useyd b.Hudayr ve Ubade b. Bişr (r.anhuma), karanlık bir gecede Rasûlullah'ın (s.a) yanındaydılar. Rasûlullah'ın (s.a) yanından çıktıklarında bir de baktılar ki; önlerinde iki nur vardır. Birbirlerinden ayrıldıklarında nurlardan her biri birisiyle beraber devam etti.²⁵⁸

Hadisten çıkan netice: Keramet

İki sahabinin kerameti hadiste açıktır. Kerameti sadece sahabe üzerine tahsis etmemek hususunda icma vardır. İşte kerametın doğruluğuna bu hadis delalet etmektedir.

²⁵⁸ Buhari, Salât, 79; Menakıbu'l-Ensar, 13.

YÜZSEKSENİKİNCİ HADİS

Hz. Aişe (r. anha) anlatıyor:

Hz. Ebû Bekir (r.a), Rasûlullah'ın (s.a) yanına girdi ve Rasûlullah (s.a) O'na şöyle buyurdu:

"Seni, Allah'ın ateşten azat ettiği kimse olarak müjdeliyorum". Hz. Aişe (r. anha) diyor ki:

O günden itibaren Hz. Ebû Bekir'e Atîk (ateşten azad edilmiş) denildi.²⁵⁹

Hadisten çıkan netice: Şeyhin müride müjde vermesi

Pek çok şeyhin adeti müride batınî bir nimet veya övülen bir hal ulaştığı zaman muride haber verirler. Hadis bunun sünnet olduğuna delalet eder. Bunda pek çok maslahat vardır: Mesala ümitsizliği, perişanlığı kaldırmak, amellerde kuvveti artırmak, Allah'a verdiği nimet için şükür etmesini sağlamak gibi. Fakat bu müjde verme, hem mürid hem de çevre için herhangi bir fitneye sebep olmama şartına bağlıdır.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Müride lakap takmak

Bazı büyüklerin müridlerinin durumlarına göre; onlara hem uygun lakap taktıkları nakledilir. Mesala Şah veya başka bir isim verildiği vakidir. Hadisten bunun aslı ortaya çıkmaktadır. Çünkü Hz. Ebû Bekir'in lakabı "atîk" idi. Elbette takılan lakabın dine uygun olması, çirkin olmaması icap eder.

YÜZSEKSENÜÇÜNCÜ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) uzun bir hadiste şöyle buyurdu:

"Ebû Bekir müstesna İslamı kendisine arzettiğim

²⁵⁹ Tirmizî, Menakıb, 16 (h. no: 3679).

herkes tereddüt etti. Ebû Bekir ise tereddüt etmedi."²⁶⁰

Hadisten çıkan netice: Sıddıkiyetin hakikati

Tahkik ehlinin anlattığına göre sıddıkiyetin hakikati şöyledir: Böyle biri inancından hakiki lezzeti alır ve şer'î işleri zevk ile idrak eder. Zorlama olmadan şer'î ameller ondan sadır olmaya başlar. Hadis buna işaret etmektedir. İşte artık böyle bir insan için batınî hakikatlar apaçık gerçekler haline gelir ve ibadetler günlük hayatının bir parçası olur. Birincisi kudsî kuvvetin semeresi, ikincisi olgun ahlakın semeresidir. Ancak ikincide kâmil olmak, sıddıkiyetin alametidir.

YÜZSEKSENDÖRDÜNCÜ HADİS

Ebû'd-Derdâ (r.a) anlatıyor:

Hız. Ebû Bekir (r.a) hakkında (ileri geri) bir şeyler söylendiğinde Rasûlullah'ın (s.a) yanında oturuyordum...

Rasûlullah (s.a) bunun üzerine şöyle dedi:

"Allah beni size gönderdiğinde siz beni yalanladınız. Ama Ebû Bekir beni tasdik etti. Nefsi ve malı ile bana yardım etti, yakınlık gösterdi. Dostum ile benim aramı ayırmak mı istiyorsunuz?" Bunu iki üç kere tekrarladı.

Ondan sonra hiçbir kimse bu hususta Peygamber Efendimizi (s.a) rahatsız etmedi.²⁶¹

Hadisten çıkan netice: Şeyhin halifesine diğer müridlere göre daha fazla hürmet göstermesi:

Ehl-i tasavvufun tabii bir emir ve fitrat-ı selimeye uygun olan umumî adeti şöyledir: Onlar şeyhin halife ve şeyhe yakın müridlerine diğer normal müridlere göre daha fazla sevgi ve saygı gösterirler. Hadis

²⁶⁰ İbnu'l Esir, Camiu'l Usûl, VIII, 585 (h.no:6405)

²⁶¹ Buharî, Tefsir, Sure : (7), 3.

açıkça buna delalet etmektedir. Bu hususta saygıda kusur etmek, saygıdan bıkmak veya onları da kendi gibi düşünmek ancak kibir ve haset sebebiyledir.

YÜZSEKSENBEŞİNCİ HADİS

İbn Ömer'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Allah, hakkı Hz. Ömer'in (r.a) diline ve kalbine yerleştirdi."

İbn Ömer (r.a) şöyle anlatıyor:

Her ne zaman milletin içinde bir hadise meydana gelmişse insanlar o hadise hakkında birşeyler söylediler. Hz. Ömer de (r.a) düşüncesini ortaya koyacak bir şeyler söyledi. Ancak Kur'an, Hz. Ömer'in (r.a) dediği şekilde indi.²⁶²

Hadisten çıkan netice: İlham ve sadık feraset

İlham ve sadık ferasetin sübutu hadiste açıktır. Gerçekte bu, keşfin çeşitlerindedir. Hadisle bu husus tesbit edilmiştir.

YÜZSEKSENALTINCI HADİS

İbn Ömer'den (r.a),

Mısırlı birisinin Hz. Osman (r.a) aleyhine söz söylemesi üzerine İbn Ömer'in cevabı şöyle oldu:

"...Hz. Osman'ın Rıdvan bey'atında bulunmamasına gelince, Mekke içinde Hz. Osman'dan daha kıymetli kimse olsaydı onun yerine Rasûlullah (s.a) o kimseyi gönderirdi. Rasûlullah (s.a) ise Hz. Osman'ı gönderdi. Rıdvan beyatı, Hz. Osman Mekke'ye gittikten sonra oldu.

²⁶² Tirmizî, Menakıb, 17 (h. no: 3682); İbn Mâce, Mukaddime, 11; Müsned, II, 53, 95, 401; V, 145, 165, 177.

Rıdvan bey'atı sırasında Rasûlullah (s.a) sağ elini sol üzerine koydu, iki elinden birini diğer eline vurdu ve şöyle buyurdu:

"Bu Osman içindir."

Rasûlullah'ın (s.a) sol elinin Osman için olması, sahabenin kendi ellerinin kendileri için olmasından daha hayırlıdır.²⁶³

Hadisten çıkan netice: Şeyhin müridden gıyabında beyat alması

Bazı şeyhlerin, yanında bulunmayan müridlerinden, gıyablarında bey'at alma adetleri vardır. Hadis bu hususta asıldır. Bu konudaki açıklama, altmışsekizinci hadiste geçmişti.

Hadisten çıkan netice: Bey'at esnasında şeyhin elinin müridin elinin üstünde olması

Bazı şeyhlerin şöyle bir adeti vardır: Bey'at esnasında kendi elini üste, müridin elini alta koyarak bey'at alırlar. Hadisteki "sağ elini sol el üzerine koydu" ifadesi bunun delili olabilir. "Allah'ın (kudret) eli onların üzerindedir"²⁶⁴ ayeti de bununla bağlantılı olabilir. Eğer burada şüphe meydana gelirse -ki Hz. Peygamber (s.a) burada Hz. Osman adına sol eli kullandı ve yaygın olan şeyhin ve müridin sağ el olmasıdır- onun açıklaması şöyledir:

Burada sol el zaruretten dolayı kullanıldı. Yoksa "onların sağ elleri ile bey'at olur" ifadesinden dolayı sağ el olması gerekir. Fakat yine de bu durum o kadar önemli değildir.

Elele bey'at etmek nasıl olursa olsun yeterlidir. Buna da imkân yoksa yine de önemli değildir. Şer'an ve adeten bunun imkanı yok ise, mesala orada bulunamaması veya bey'at edecek kimsenin kadın olması yahut elle beyat almanın mümkün olmaması halinde lisanı ile söylemesi yeterlidir.

Keza şeyhin beyat verirken el yerine bir şeye tutturması da

²⁶³ Buharî, Fedâilu's-Sahabe, 7; Tirmizî, Menakıb, 19 (h. no: 3702).

²⁶⁴ Fetih , 48/10.

mümkündür. Mesala bazı şeyhler, beyat edecekler çok kalabalık olduğu zaman sarık veya şal gibi şeylere tutturup beyat verirler.

YÜZSEKSENEDİNCİ HADİS

Abdurrahman b. Habbab'dan (r.a),
Ceyşu'l-Usre²⁶⁵ hazırlandığı zaman...Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Hz. Osman'ın (r.a) bu amelinden²⁶⁶ sonra Hz. Osman ne yapsa O'na zarar vermez. Bu amelinden sonra ne yapsa Hz. Osman'a zarar vermez".²⁶⁷

Hadisten çıkan netice: Kâmil olan zatın mücahedesinin bereketi sebebiyle daha sonra kâmil olana zarar gelmemesi

Kâmil ve muttakî olan kullar yanında öyle gizli ve ince taatlar vardır ki; onlar nitelik olarak çok yüce ve yakîn (apaçık ve kesin) olan kemali elde etmenin sebebi olurlar. Hadiste bu mesele mevcuttur.

YÜZSEKSENKİZİNCİ HADİS

Cabir'den (r.a),
Peygamber Efendimiz Taif gününde Hz. Ali'yi çağırdı ve onunla başbaşa konuştu. Bunu gören insanlar Rasûlullah'ın (s.a) amcası oğlu ile konuşması uzadı, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) şöyle

²⁶⁵ Ceyşu'l Usre (zorluk ordusu), Tebûk savaşı için hazırlanan orduya verilen isimdir. Bu orduya zorluk ordusu denmesinin sebebi, ordunun sıcakların çok şiddetli olduğu zamanda savaşa çıkması ve güçlü düşmana karşı İslam ordusunun askeri teçizatının ve askerinin az olmasından dolayıdır.

²⁶⁶ Hz. Osman (r.a) Tebûk ordusuna tam teçizatlı üçyüz deve bağışlamıştı. Bu ameli üzerine Hz. Peygamber (s.a) bu sözleri söyledi.

²⁶⁷ Tirmizî, Menakıb, 19 (h. no: 3700).

buyurdu:

"Onunla gizli olarak konuşan ben değilim, fakat Allah onunla gizli olarak konuş(mamı bana emir buyur)du.

Hadisin sonunda İmam Tirmizî'nin "fakat Allah onunla gizli konuşmamı emretti" ifadesinin manasının "Allah onunla gizli konuşmamı bana emretti" olduğu şeklinde açıklaması vardır.²⁶⁸

Hadisten çıkan netice: Fiillerde tevhid

Sofilerin bazı sözlerinde fanî ve fena tabiri geçmektedir. Bunun manası müridin kendi iradesine ve arzusuna göre değil, Allah'ın irade ve isteğine göre hareket etmesi ve yaptığı fiilleri Allah'a nisbet etmesidir. Buna fiillerde tevhid denir.

Bazen bu tabiri onlar "Allah'dan başka yapan yoktur" ifadesi ile tabir ederler. Bu hadisteki " O'nunla konuşan ben değilim, fakat Allah O'nunla gizli olarak konuş(mamı bana emir buyur)du" ifadesi fiillerin Allah'a nisbeti için açık bir asıldır. Çünkü bunun illeti, emirlerin sadır olmasıdır. Teşriî emirler sebebine göre caiz olduğu gibi, tekvin-i emirleri buna kıyas ederek bu nisbet de sahih olabilir. Böylece "Allah'dan başka yapan yoktur" ifadesi de tesbit olmuş olur. Kur'an'da **"onları siz öldürmediniz. Fakat onları Allah öldürdü. Atarken de sen atmadın. Fakat atan Allah idi"**²⁶⁹ ayeti düşünüldüğünde tekvinî emirlerin nisbet yönünün olduğu anlaşılmaktadır. Elbette vacib (Allah) ile mümkünün (mahlukat) arasında itihat olduğuna inanmak ilhaktır (küfürdür). Aynı şekilde kulun ihtiyarını (iradeyi cüziyesini) kabul etmemek bidat-ı seyyiedir. Bu anlamda Cüneyd'in şu sözü meşhurdur:

"Eğer hende bir güç varsa o zaman Allah'dan başka fail yoktur", diyen kişinin boynunu vuracağım. Çünkü o kişi Allah'la kendi arasında itihat olduğuna inanıp şeriatı iptal etmeyi kastetmektedir.

²⁶⁸ Tirmizî, Menakıb, 20 (h. no: 3726).

²⁶⁹ Enfal, 8/17.

YÜZSEKSENDOKUZUNCU HADİS

Hz. Aişe'den (r.anha),

Rasûlullah (s.a) hanımlarına şöyle buyurdu:

"Sizin benden sonraki durumunuz beni ciddî olarak düşündürüyor. Size, (yardımcı olmaya) ancak sabır ehli olanlar sabredebektir." Ebû Seleme dedi ki: Sonra Hz. Aişe (r.anha) bana şöyle dedi:

"Allah babanı -Abdurrahman b. Avfı kastederek- cennetin selsebil çeşmesinden içirsin. Mü'minlerin annelerine 40.000 dirheme satılan bir malı (bahçe) bağışlamıştı." ²⁷⁰

Ebû Seleme'den rivayet edilen diğer bir hadis ise şöyledir:

"Abdurrahman b. Avf dört yüz bine satılan bir bahçenin mü'minlerin annelerine verilmesini vasiyyet etti." ²⁷¹

Hadisten çıkan netice: Şeyhin normal olarak ailesi ve ailevi meseleleri ile ilgilenmesi onun kemaline ters değildir

Bazı cahil kimseler; büyüklerin ailevî işler ile uğraştıklarından dolayı kâmil olmadıklarını düşünüyorlar. Hadisten bu uğraşının bizzat sünnet olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Elbette bunda aşırı gitmek kemal ve hatta sülûke terstir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Şeyhin ailesine hizmet etmek şeyhin haklarındandır

Hadiste Peygamber Efendimiz (s.a) mü'minlerin annelerine hizmet eden kimselerin sabır ehli olduğunu beyan ettiiler. Bunun anlamı şudur: Şeyhle ilişkilerde devamlılık ve doğruluk göstermek gerekir.

Burada şeyhin ailesine hizmet etmenin, bir nevi şeyhi ile ilişkiyi devam ettirmek olduğuna işaret vardır. Ayrıca burada müridin de çok

²⁷⁰ Tirmizî, Menakıb, 26 (h. no: 3749).

²⁷¹ Tirmizî, Menakıb, 26 (h. no: 3750).

sadık olması gerektiğine işaret vardır. Şeyhe hizmeti en iyi yapan tasavvuf ehlidir.

YÜZDOKSANINCI HADİS

Ensardan Selma (r.anha) anlatıyor:

Ümmü Seleme'nin yanına girdiğimde ağlıyordu. Seni ağlatan şey nedir ? diye sordum.

Rasûlullah'ı (s.a) rüyamda ağlarken, başında ve sakalında toprak varken gördüm.

Rasûlullah'a (s.a) :

Seni ağlatan şey nedir ? dedim. Rasûlullah (s.a) :

-"Az önce Hz. Hüseyin'in şehid edildiğini gördüm" buyurdu (O sebeple ağlıyorum).²⁷²

Hadisten çıkan netice: Sadık rüya

Sadık rüya övülen bir haldir. Hadisten bunun vaki olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü sonradan o olayın aynı vakitte olduğu öğrenilmiştir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Herhangi bir yerde ruhun bulunması

Bu dünyadan ayrıldıktan sonra ruhun gerçek yeri öbür dünyadır. Allah'ın izniyle bir müddet harikulade olarak bu dünyaya gelmesi mümkündür. Peygamber Efendimizin mübarek ruhunun savaş esnasında geldiğini gören insanlar olmuştur. Bunun böyle olmaması için bir delil yoktur. İşte bunda tevil veya mecaza gitmeye gerek yoktur. Gerçeğin olduğu şekiliyle kabul edilmesi gerekir.

²⁷² Tirmizî, Menakıb, 31 (h. no: 3771).

YÜZDOKSANBİRİNCİ HADİS

Abdurrahman b. Yezid (r.a) anlatıyor:

Huzeyfe'ye (r.a) geldik ve "bize ashabdan hal, davranış ve yol gösterme bakımından Rasulullah'a (s.a) en yakın olan kimseyi göster ki, ondan (ilim) alalım ve kendisinden (hadis) dinleyelim" dedik.

Huzeyfe (r.a) şöyle dedi:

"Hal, davranış ve yol gösterme bakımından ashabdan Rasûlullah'a en yakın olanı, evine gidip kayboluncaya kadar İbn Mesud'dur.

Peygamberin (s.a) ashabından Allah'ın koruması altında olanlar gayet iyi bilirler ki; yakınlık bakımından Allah'a en yakın olanı Ümmü Abd'in oğlu Abdullah b. Mesud'dur."²⁷³

Hadisten çıkan netice: Şeyhe benzeme

Bazı muhabbet ehlinin, ibadetlerin yanı sıra yemek, içmek, giymek, yürümek ve konuşmak gibi adetlerde şeyhe benzemeye gayret ettikleri nakledilmiştir. Daha sonra alışa alışa iradeyi de aşır tabiileşen bu durum, kişinin normal yaşantısı haline gelir. İşte bazı büyüklerin şeyhler ile münasebeti şu şiirde anlatıldığı gibidir:

Ben sen oldum, sen ben oldun
Ben vücud oldum sen can oldun
Bundan sonra kimse demesin
Ben başkayım sen başkasın.

Eğer Abdullah b. Mesud (r.a) normal davranışlarını dahi Rasûlullah'a (s.a) benzetmede iradesi dışında davranıyorsa bu durumunun övülen hal olduğu hadisten anlaşılmaktadır. Övülen şeyi irade ederek yapmak ise ayrıca övülen bir durumdur.

²⁷³ Buharî, Fedâilu Ashabi'n-Nebi, 27; Tirmizî, Menakib, 38 (b. no: 3807).

YÜZDOKSANİKİNCİ HADİS

Ebû Zer'den (r.a), müslüman olması ile ilgili rivayetinde şöyle anlatıyor:

"Mekke'de gece gündüz otuz gün kaldım. Yemeğim sadece zezem suyu idi. Şişmanladım. Hatta karnımın cildi kırıştı. Karnımda hiçbir açlık duygusu hissetmedim."²⁷⁴

Hadisten çıkan netice: Gıdasız kalmanın mümkün olduğu

Bazı riyazat ehlinin kırk gün hiçbir şey yemedikleri veya çok az gıdayla hayatta kaldıkları nakledilmiştir. Bunu anlamayan bazı kimseler hemen inkar ederler. Hz. Ebû Zer'in (r.a) kıssasından bunun mümkün olduğu anlaşılıyor. Eğer o zezem suyu içiyordu denilirse, bunun cevabı şudur: Bizzat bu durum alışılmış olana terstir. Suda bu özellik yoktur. Ancak zezem suyunun bereketi olabilir. Eğer bir kimse zikirden aynı bereketi alıyorsa bunda acaiblik ve imkansızlık nerede?

YÜZDOKSANÜÇÜNCÜ HADİS

Cabir'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "**Sa'd b. Muaz'ın vefatından dolayı arş sarsıldı.**" Başka bir rivayette de şöyle geçer: "**Rahmanın arşı sarsıldı**"²⁷⁵

Hadisten çıkan netice: Keramet.

Hadiste bu sahabînin çok büyük bir kerameti zikredilmiştir.

²⁷⁴ Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 132; Müsned, V, 175.

²⁷⁵ Buharî, Menakıbu'l-Ensar, 12; Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 123, 124; Tirmizî, Menakıb, 51 (h. no: 3848); Nesâî, Cenaiz, 113; İbn Mâce, Mukaddime, 11.

YÜZDOKSANDÖRDÜNCÜ HADİS

Enes (r.a) anlatıyor:

Sa'd b. Muaz'ın (r.a) cenazesi taşındığında münafıklar onun Ben-i Kurayza'ya verdiği hükümden²⁷⁶ ötürü "ne hafif cenaze" dediler. Bu söz Rasûlullah'a (s.a) ulaşınca şöyle buyurdu:

-"Melekler onu taşıyorlardı."277

Hadisten çıkan netice: Keramet

Bu hadiste de bu sahabînin büyük bir kerameti zikredilmektedir.

YÜZDOKSANBEŞİNCİ HADİS

Ebû Musa (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) bana şöyle dedi:

"Dün gece senin kıraatını dinlerken beni görmeliydin. Allah sana Hz. Davud ailesinin seslerinden bir ses ihsan etmiş".278

Burkanî'nin Müslim'deki rivayetinde şöyle bir ilave vardır:

"Allah'a yemin olsun ki senin benim kıraatımı dinlediğini bilseydin."

Hadisten çıkan netice: Salih kimselerin kalblerini hoş tutmak için bir ameli güzelce yapma riya değildir

Büyüklerin kalblerini hoşnut etmek için normalde öyle olmayıp

²⁷⁶ Sa'd b. Mu'az'ın Ben-i Kurayza'ya verdiği hüküm 162. hadiste geçmektedir.

²⁷⁷ Tirmizî, Menakıb, 51 (h. no: 3849).

²⁷⁸ Buharî, Fedâilu'l-Kur'an, 31; Müslim, Musafirin, 235, 236; Tirmizî, Menakıb, 56 (h. no: 3855); Nesâî, İftitah, 83; İbn Mâce, İkame, 176; Darîmî, Salât, 171; Fedâilu'l-Kur'an, 34.

eğer bir itaat veya hizmet güzelce yapılırsa, zahiren burada riya için yapıldığı anlaşılır. Fakat ehlullahın kalblerini hatta müslümanın kalbini hoşnut etmek bizzat ibadettir. Bunun hakikati şöylece ortaya çıkar:

Bir ibadeti başka bir ibadet için güzelce yapmak riya değildir. Hadiste bunun güzel olduğu açıkça görülmektedir. Çünkü kendisi Kur'an'ı ibadet kasdıyla güzel okuyordu. Rasûlullah'ın (s.a) dinlediğini bilseydi O'nu memnun etmek için daha da güzel okuyabilirdi. Acizane bu cahil (yazar kendini kastediyor) uzun bir zaman şu şüphe içindeydi: Birisinin başka birisine "güzel Kur'an oku demesi" sebebiyle güzel Kur'an okumak acaba doğru mu, doğru değil mi? Elhamdulillah bu hadisin anlattığı ince sır kalbine feyz olarak geldiği zaman bu şüphe tamamen kayboldu. Daha sonra bu hadisi okuduğumuzda da bu düşüncem teyid edilmiş oldu. Hadis biraz daha düşünülürse, Allah'ın makbul saydığı kimselerin fazileti anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Allah'ın rızası ile sevdiği kulların rızası arasında zıtlık olmadıkça onların talep etmesi Allah'ın talep ettiği gibi savaba sebep olur.

Bunun sırrı şudur: Onların rızası Hakk'a vesile olur. Çünkü gaye bizzat Hakk'ın rızasını talebdir. Bu yolda gayret göstermek, bizatihi maksuda ulaşmaya gayret göstermek gibidir.

YÜZDOKSANALTINCI HADİS

Enes b. Malik'ten (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Allah'ın nice pejmürde, saçları dağınık ve eski elbiseleri olan öyle kulları vardır ki; kendilerine iltifat edilmez. Allah'a yemin etseler Allah onları yalancı çıkarmaz. Bera b. Malik de onlardandır."²⁷⁹

Hadisten çıkan netice: Evliyaullahın makbuliyeti

Hadis bu cemaatın faziletine delalet etmektedir. Bazı cahillerin

²⁷⁹ Tirmizî, Menakıb, 55 (h. no: 3854).

anladığı gibi pejmürde ve saçları dağınık olmak evliya olmak ve Allah'a yakın olmak için şart değildir. Burada dikkat çekilen husus kibir ehlinin hakir gördüğünün aksine böyle insanların Allah dostu olabileceği ve bunun, kişinin kemalatına ters olmadığıdır.

YÜZDOKSANYEDİNCİ HADİS

Ebû Hureyre (r.a) anlatıyor:

"Ey Allah'ın Resülü ! Senden bir çok şeyler işitiyorum. Ama onları ezberleyemiyorum." Rasûlullah (s.a) bana:

"**Ridanı yere ser**" buyurdu. Ben de yere serdim. Rasûlullah (s.a) bana çok şeyler (hadis) söyledi. Bundan sonra bana söylediklerinden hiç bir şeyi unuttum.²⁸⁰

Hadisten çıkan netice: Kalbe tasarruf etmek

Hadisin şuna delaleti açıktır: Rasûlullah'ın (s.a) ridaya bir şeyler okuması tasarrufun bir yoludur. Kalb için bazı faydalı olan tasarrufların şekilleri vardır. Mesala, zikir veya teveccüh etmek gibi.

İşte bu gibi tasarruflar fitne sebebi olmazsa meşrudur. Fakat büyüklerin açıklamalarına göre, kemalin amacı bu değildir, bunlar vasıtaadır.

YÜZDOKSANSEKİZİNCİ HADİS

Amir b. Sa'd (r.a), babasından rivayetle şöyle anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) 'Aliye denilen bir yerden²⁸¹ geldiği bir gün Muaviye Oğullarının mescidine uğradı ve orada iki rekat namaz kıldı. Biz de onunla beraber kıldık. Rabbine uzun uzun dua etti. Sonra bize

²⁸⁰ Tirmizî, Menakıb, 47 (h. no: 3835);.Buharî, İlim, 42

²⁸¹ 'Aliye, Hicazda Tihame-Mekke arasında bir yer.

döndü ve şöyle buyurdu:

"Rabbimden üç şey istedim. İkisini verdi, birisini vermedi. Allah'tan ümmetimi açlıkla helak etmemesini istedim, Rabbim onu bana verdi. Ümmetimi suda boğulmayla helak etmemesini istedim, Rabbim onu bana verdi. Felaketlerini kendi aralarında (tefrikaya düşerek) vermemesini istedim, fakat bunu bana vermedi".²⁸²

Hadisten çıkan netice: Kâmil olan kimselerin bazı dualarının kabul edilmemesinin mümkün olduğu

Pek çok insan duanın kabul olmasını velayetin ayrılmaz hususlarından sanarlar. Bu itikad üzere onlar bu zanlarından dolayı çokça ilmi ve ameli fesadların doğmasına sebebiyet verirler. Bu itikadın yanlış olduğu hadiste açıktır.

YÜZDOKSANDOKUZUNCU HADİS

Selmanı'l-Fârisî'den (r.a),

Resululullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Bana buğz etme, sonra dininden ayrılırsın."

Ben de: "Ey Allah'ın Resülü ! Allah bana seninle hidayet gösterdiği halde, ben sana nasıl buğz ederim." dedim. Rasûlullah (s. a):

"Arab'a buğz etmek, bana buğz etmektir" buyurdu.²⁸³

Hadisten çıkan netice: Şeyhin kendi memleketlilerine ikram etmesi

Tasavvuf ehlinin, şeyhin memleketlisine tabiiyet cihetiyle sevgi, saygı ve hürmet gösterme gibi genel adeti vardır. Hadiste bunun aslı vardır.

²⁸² Müslim, Fiten, 20; Müsned, I, 175, 182.

²⁸³ Tirmizî, Menakıb, 70 (h. no: 3927), Müsned, V, 440, 441.

İKİYÜZÜNCÜ HADİS

İbn Ömer (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah'ın (s.a) şöyle dediğini işittim:

"Size Uveys b. Amir (Veysel Karanî) gelecek... Ondan senin için istiğfarda bulunmasını talep etmeye imkan bulursan, bunu muhakkak yap".²⁸⁴

Hadisten çıkan netice: Kâmil birisinin kendisi gibi olmayanlardan faydalanması

Genellikle kâmil olmayan kimsenin kâmil olan birisinden faydalanması mümkün olduğu gibi, bazen de kâmil olanın kâmil olmayandan faydalanması mümkündür. Bu hadiste, sahabî olan ve tabiinden makam olarak yüksek olan Hz. Ömer'in (r. a), tabiinden olan Hz. Uveys'den özellikle dua isteme hususunda faydalanmasını Rasûlullah (s.a) emretmiştir. Arasına şeyhin müridden faydalanması da bundandır. Faydalanma ilim, ahlak veya dua ile olur. İşte bundan dolayı şeyh hiçbir zaman mağrur olup benim müridin duasına ve benzeri şeylerine ihtiyacım yok diye düşünmemelidir.

İKİYÜZBİRİNCİ HADİS

Said b. el-Müseyyeb babasından rivayete anlatıyor:

"Sen istediğini hidayete erdiremezsin. Allah dilediğini hidayete erdirir"²⁸⁵ ayeti Ebû Talib hakkında inmiştir.²⁸⁶

Hadisten çıkan netice: Sadece kâmil insanların tasarruf

²⁸⁴ Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 225.

²⁸⁵ Kasas, 28/56.

²⁸⁶ Buharî, Cenaiz, 81; Menakıbu'l-Ensar, 40; Nesai, Cenaiz, 102; Müsned, III, 442.

hususunda yetki sahibi olmamaları

Pek çok kimse tasarrufatın sadece ve sadece kâmillerin tercih ve yetkisinde olduğunu sanarak hataya düşmektedir. Hatta ister diri, ister ölü olsun onlardan sanki Allah Teala'dan gibi ihtiyaçlarını gidermelerini isterler. Bu ayet ve hadis bu anlayışı tamamen yok etmektedir.

İKİYÜZİKİNCİ HADİS

Enes'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Uhud dağı bizi sever, biz de onu severiz."²⁸⁷

Hadisten çıkan netice: Cemadat (cansız olan varlıkların) şuurunun olması

Hiçbir delil, hakikaten tasarruf etmekle ilgili değildir. Bunun için, hadiste geçen "bizi sever" ifadesini hakiki anlamı üzere hamlederek bundan şu keşfi meseleyi istidlal edeceğiz :

Cemadatta da bir nevi (sevme) şuru vardır. Çünkü "sevme", şuur üzerine bina edilir. "Biz de onu severiz" ifadesi nasıl ki hakikat üzere hamlediliyorsa, hakikat dışında kalanlar ise zannî meselelerdir. İnançlara dahil değildir.

İKİYÜZÜÇÜNCÜ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah'ın (s.a) buyurduğuna göre, Allah Teala şöyle buyurmuştur:

²⁸⁷ Buharî, İ'tisam, 16; Cihad, 71, 74; Et'ime, 28; Zekat, 54; Enbiya, 10; Müslim, Fedâil, 10; Hac, 462, 503, 504; İbn Mâce, Menasık, 104; Muvatta, Medine, 10, 20.

"Her kim benim veli kullarımdan birisine düşmanlık ederse, ben ona harb açarım. Kulum, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir şeyle bana yaklaşmamıştır. Kulum bana devamlı nafile ibadetleri ile yaklaşır, bunun sonucunda ben onu severim. Bir kere onu sevdim mi, ben onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Eğer benden bir şey isterse onu verir, bana sığınırorsa muhakkak onu himaye ederim."²⁸⁸

Hadisten çıkan netice: Sufiyyenin mertebeleri

İbadet ehli sufilere bu hadis açıkça işaret etmektedir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Farzlarla kurb (Allah'a yaklaşma) ve nafilelerle kurb (Allah'a yaklaşma)

Sufilerin ıstılahında bu iki kavram vardır. Bu ikisinin hakikatının kaynağı hadisteki lafızlar olabilir. Bu hususu Kalide-i Mesnevî ve Mesail-i Mesnevî de geniş bir şekilde anlattım.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Evliyauallah'ın korunması (mahfuziyet)

Enbiyanın masum evliyanın mahfuz olduğu meşhurdur. "Ben, onun işiten kulağı, gören gözü..." ifadesi bunu isbat eder.

İKİYÜZDÖRDÜNCÜ HADİS

İbn Abbas'dan (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Rabbim bana bu gece en güzel surette geldi..."²⁸⁹

Diğer bir rivayette:

"Uyuklamaya başlamıştım ve uyku bastırmıştı ki

²⁸⁸ Buharî, Rıkkak, 38; İbn Mâce, Fiten, 16.

²⁸⁹ Tirmizî, Tefsir, 39 (h. no: 3233)

Rabbimi en güzel surette gördüm."²⁹⁰

Hadisten çıkan netice: Hulul ve ittihat²⁹¹ olmaksızın Hakk'ın halkta tecellisi

Sofilerin kelimasında bu iki konuyu anlatan iki ıstılah bulunmaktadır:

Birincinin hakikatı şudur: Hakk Teala hulul olmaksızın kendi zat ve sıfatı ile, yazan kimsenin mektubunda ve konuşanın kendi kelimasında zuhur ettiği gibi halkta zuhur etmektedir. İşte Hakk, mazhardır ve zahirdir.

İkincinin yani ittihadın hakikatı ise şudur: Zahir ve mazhar arasında çok sağlam ilişki vardır. Mazhardan zahirin ayrılması mümkün değildir. Bu iki mesele aklî meseledir. Fakat başlık biraz korkutucudur. Çünkü bu gibi ıstılahlar için izahtan ve hadisi inceledikten sonra bir çıkış yolu vardır. "En güzel surette" ifadesi birinci misalin benzeridir. "Rabbim bana en güzel şekilde geldi" ifadesinde Rabbim denmesi, ikinci ıstılahın benzeridir. Eğer "min" harf-i cerri tecridî ise, o zaman "en güzel şekilde" ifadesi de ikincinin kaynağı olabilir. Beyan edilen açıklamaya göre sureti olmayanın sureti vardır denmesi gerekir. Böylece sureti olan olmayan arasında istidlâl böyle olabilir. Elbette tecellî ve ittihadla avam kendi inançlarını bozduğu gibi örfî ve luğavî mana üzerine hamlederek inançları bozmak da caiz değildir. Buna dikkat edilmesi gerekir.

İKİYÜZBEŞİNCİ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

²⁹⁰ Tirmizî. Tefsir. 39 (h. no: 3234).

²⁹¹ **Hulûl**, bir şeyin diğer bir şeye girmesi. Allah'ın bazı eşyaya veya kişilere girmesi inancı. Uludağ, Tasavvuf Ter. Söz. s.231 .

İttihat, bir ve gerçek varlığın temaşa edilmesi. Bizatihi yok, ancak başkası sayesinde var olan şeyler bu temaşa esnasında birleşir ve tek olarak görülür.

Burada farklı iki asli varlığa sahip olan şeyin birleşmesi söz konusu değildir. Uludağ, Tasavvuf Ter. Söz. s.265.

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Allah kıyamet gününde: Ey Ademoğlu ! Ben hasta oldum da sen beni niçin ziyaret etmedin, diyecek. Ademoğlu:

-Ya Rabbi ! Ben seni nasıl ziyaret edebilirim? Sen Alemlerin Rabbisin, diyecek. Allah Teala:

-"Falan kulumun hasta olduğunu bildiğin halde niçin onu ziyaret etmedin ? Eğer onu ziyaret etseydin, beni onun yanında bulacaktın", buyuracak. Sonra aynı şekilde yemek niçin yedirmediğini, su içirmediğini sorar. Bu ikisinde de ona "beni onun yanında bulacaktın", buyurur.."292

Hadisten çıkan netice: Zikredilen manaya göre ittihad

Yukarıdaki hadiste bu konuyu açıkladık. Kulun hastalığını kendisine nisbet ederek Allah'ın "hasta oldum" demesi bu ısiahın daha net bir şeklidir. Eğer bu hastalıktan murad makbul ve has olan bir kul ise o zaman bu konu sufilerin şu özel sözünü teyid eder: Bu ittihat ve ayniyetin hükmü has arifler, ehli kemal ve ehl-i fena arasında geçerlidir. "beni onun yanında bulacaktın" ifadesi yerine "sen onu benim yanında bulurdun" ifadesinin kullanılması birincinin tefsiri durumundadır. Bu ifadeler ikaz ediyor ki; bu gibi ifadeler mecazdır. Hakikat üzere hamlederek, inancınızı bozmayınız. Yukarıdaki hadiste bu hususa bu aciz işaret etmişti.

İKİYÜZALTINCI HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Allah'ın gölgelendireceği yedi kişi ile ilgili hadisin bir bölümünde Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"(Bu kişilerden bir tanesi de) Allah için seven ve bunun için biraraya gelip ve bunun için ayrılan iki kişi..."293

²⁹² Müslim, Birr, 43.

Hadisten çıkan netice: Tasavvuf ehlinin dereceleri

Şeyh ve mürid arasında hadiste belirtildiği şekilde sevgi meydana gelir. Fakat sufiler de yakinen bu hadisin muhatabıdır. Çünkü onlar da Allah için birbirini sevmektedirler.

İKİYÜZYEDİNCİ HADİS

Asım el-Ehvel (r.a) anlatıyor:

Enes b. Malik'in yanında Rasûlullah'ın (s.a) bardağını gördüm. Kırılmış ve gümüşle tamir edilmişti.

İbn Sirîn diyor ki, bu bardağın demirden bir halkası vardı. Hz. Enes (r.a) bu demirin yerine gümüşten veya altından bir halka yapmayı isteyince Ebû Talha ona:

Rasûlullah'ın (s.a) yaptığı şeyi değiştirme, dedi. Hz. Enes de değiştirmekten vazgeçti.²⁹⁴

Hadisten çıkan netice: Teberrüken alınan eşyaları muhafaza etmek ve onları değiştirmemek

Pek çok tasavvuf ehlinin teberrüken alınan eşyaları, imkan ölçüsünde aynı şekilde muhafaza etme adeti vardır. Bunu edeb sayarlar. Hadis bunu teyid etmektedir.

İKİYÜZSEKİZİNCİ HADİS

Ebû Saîd'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

²⁹³ Buharî, Ezan, 36; Zekat, 16; Hudud, 19; Müslim, Zekat, 91; Tirimizî, Zühd, 53 (h. no: 2391); Nesaî, Kudât, 2; Muvatta, Şi'r, 4; Müsned, II, 439.

²⁹⁴ Buharî, Eşribe, 30.

"Müslümanın en hayırlı malı, dağların tepelerinde ve vadilerin arkasında dolaşan koyunlarının olmasıdır. Müslüman dinine bağlılığı sebebi ile fitnelerden kaçır".²⁹⁵

Hadisten çıkan netice: Maslahattan dolayı uzlet

Bazı büyükler kendi özel durumlarından dolayı köşeye çekilirler. Hadise göre, eğer insanlar arasına karıştığı zaman dinine zarar gelmesi endişesi varsa bunun caiz ve hatta müstehab olduğu anlaşılmaktadır.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Kemalatla maişet temininin çalışmanın zıddı olmaması

Koyunların maişet sebebi olduğu açıktır. Hadis bu başlığa açıkça delalet etmektedir. Fakat avam bunu hatalı bir nazarla bakmakta ve şeyhin bir işle uğraşmasını kemalata aykırı sanmaktadır.

İKİYÜZDOKUZUNCU HADİS

Salim b. Abdullah b. Ömer'e, babasının haber verdiği göre, Abdullah b. Ömer (r.a) şöyle demiş: Ben (babam) Ömer Ubnu'l-Hattab'ın (r.a) şöyle dediğini işittim:

"Rasûlullah (s.a) bazen bana bir şeyler (hediye) verirdi. Ben de:

"Bunu benden fakir olan kimselere ver", dedim. Bunun üzerine Rasûlullah da (s.a):

"Bunu al. Sana ihtiyacın olmadığı ve istemediğin halde mal gelirse onu al ve kendi malın edin. İstersen onu ye. İstersen onu tasaddük et. Nefsini, malın peşinde olmasın", buyurdu.

Salim, Bundan dolayı İbnu Ömer kimseden bir şey istemez, birisi de ona bir şey verdiği zaman geri çevirmezdi.²⁹⁶

²⁹⁵ Buharî, İman, 12; Bed'ul-Halk, 15; Fiten, 14; Nesâî, iman, 30; İbn Mâce, Fiten, 13; Muvatta, İsti'zam, 16; Müsned, III, 6, 43, 57.

Hadisten çıkan netice: Hediye kabul etme adabı

Hadiste bu durum, açık olarak zikredilmiştir. Aynı şekilde uygulanmıştır. Tasavvuf ehlinin buna benzer adetleri vardır:

Eğer yok ise tamah etmez
Gelirse geri çevirmez
Olursa biriktirip cemetmez.

İKİYÜZONUNCU HADİS

Ebû Said el-Hudrî'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) bir gün bize Deccal ile ilgili uzun bir konuşma irad etti. Söyledikleri arasında şunlar da vardı. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Deccal gelecek, fakat ona Medine'nin içine girmesi haram kılınmıştır. Bunun için Medine'in bitişiğindeki çorak arazinin bir yerinde durup kalacaktır. Sonra, o gün kendisine insanların en hayırlısı olan bir adam veya en hayırlılardan biri çıkıp gelecek ve Deccal'a şöyle diyecek:

-Rasûlullah'ın (s.a) bize sözünü ettiği Deccal'ın senin olduğuna şahadet ederim. Deccal:

-Ne dersiniz, önce bu adamı öldürsem, sonra diriltsem, bu hususta (Tanrılığım hususunda) şüphe eder misiniz ? Orada bulunan Deccal'ın adamları:

-Hayır, derler. Bunun üzerine Deccal o adamı önce öldürecek sonra diriltecek. Deccalın kendisini dirilttiği adam:

-Allah'a yemin olsun ki, hiçbir zaman senin Deccal olduğunu, şimdi bildiğimden daha çok bilmemiştim, diyecek. Deccal, kendisini öldürmek isteyecek, fakat muvaffak olamayacaktır.²⁹⁷

²⁹⁶ Müslim, Zekat, 111; Buharî, Zekat, 51; Ahkam, 17; Nesai, Zekat, 94; Darımi, Zekat, 19.

Hadisten çıkan netice: Harikulade hallere aldanmamak

Pek çok insan harikulade halleri velayetin alameti sayar. Bu büyük bir hatadır. Bakın Deccal'den daha sapık kim olabilir? Ölüyü diriltmekten üstün olağanüstü bir iş var mıdır? Fakat bu kadar büyük harikulade halin ortaya çıkmasına rağmen Deccal'in sapık olduğu hususunda kimsede şüphe yoktur. Bu hatanın ıslahı zarurîdir. Bu sebeple istidrac sahiplerine aldanılmamalı ve insanın istikamet üzere olup olmadığına bakmalıdır.

İKİYÜZONBİRİNCİ HADİS

İbn Ömer'den (r.a),

Hiz. Ömer (r.a), Rasûlullah'la (s.a) birlikte bir topluluğun içinde bulunan İbnu's Sayyad²⁹⁸'in yanına gitti. Onu Meğale oğullarının kalesinin yanında çocuklarla beraber oyun oynarken buldu. İbn Sayyad o gün henüz buluğa ermemişti. Rasûlullah (s.a) hiç hissettirmeden onun sırtına dokundu. Sonra Rasûlullah (s.a) İbn Sayyad'a şöyle dedi:

²⁹⁷ Müslim, Fiten, 112; Müsned, III, 36.

²⁹⁸ İbnu's Sayyad, Hiz. Peygamber (s.a) zamanında yaşamış, Medine yahudilerinden olan ve Hiz. Peygamber'in (s.a) hadislerinde anlatılan, kendisinin Deccal olup olmadığı hususunda şüphelerin uyanmasına sebep olan birisidir. Bununla beraber rivayetlerde o Deccal değilse de deccallardan biri olduğu anlatılmaktadır. Hiz. Ömer (r.a) onun Deccal olduğu üzerinde yemin ederdi. Hatta onu öldürmek için Hiz. Peygamber'den (s.a) izin bile istedi. İbnu's Sayyad kehanet ve gaib hususunda bilgisi olduğunu iddia etmiş, Hiz. Peygamber (s.a) bunu duyunca onu denemiş, sihirbaz ve kahinler gibi ona bir şeyler ilka edilebileceğini ahabına göstermiştir. Alimler Deccal olup olmaması hususundaki şüphelerden dolayı İbnu's Sayyad kıssasını müşkil kabul etmişlerdir. Daha geniş bilgi için bu hadisin dipnotundaki kaynakların, ilgili bölümlerini bakılabilir.

"Benim Allah'ın Rasulü olduğuma şahadet eder misin?" dedi. İbn Sayyad Allah'ın Rasulüne baktı ve:

-Şahadet ederim ki sen ümmilerin Rasulüsün! dedi ve daha sonra Rasûlullah'a (s. a):

-Sen benim Allah'ın Rasulü olduğuma şahadet eder misin? dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) onu reddetti ve:

"Ben Allah ve peygamberlerine iman ettim" buyurdu. Sonra Rasûlullah (s.a) ona:

-Ne görüyorsun ? dedi. İbn Sayyad:

-Bazen doğru, bazen yalan şeyler görüyorum, cevabını verdi.

Rasûlullah (s. a): **"O zaman sana bu iş karıştırıldı"**, dedi ve devam etti:

"Ben senin için kalbimde bir şey sakladım. Bil bakalım onu."

İbn Sayyad: Sakladığın şey dumandır, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s. a):

"Rezil rusvay ol. Senin kudretin bundan öteye gitmez," dedi.²⁹⁹

Hadisten çıkan netice: Batıl ehlinin kalbdeki bazı düşüncelere vakıf olması ve keşf sahibi olmamaları

Önceki hadisten de anlaşıldığı gibi batıl ehlinin bazı olağanüstü bilgilere sahip olmaları mümkündür. İşte bu, avamın aldandığı gibi velayet alameti değildir.

İKİYÜZONİKİNCİ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) buyurdular:

-"Bir tarafı karada, diğer tarafı denizde olan bir şehir"

²⁹⁹ Müslim, Fiten, 95; Buhârî, Cenaiz, 80; Cihad, 178; Edeb, 97; Kader, 14;

Ebû Davud, Melahim, 16 (h.no: 4329); Tirmizî, Fiten, 63 (h.no: 2249).

işittiniz mi ?" Ashab:

"Evet işittik", dediler. Rasûlullah (s. a):

- "İshakoğullarından yetmiş bin kişi bu şehirde savaşmadıkça kıyamet kopmaz. Bunlar bu şehre geldiklerinde burada konaklayacaklar. Ne okla ne de silahla savaşacaklar." Şöyle diyecekler: "Allah'tan başka ilah yoktur. Allah her şeyden büyüktür." Bunu üzerine şehrin denizdeki tarafı düşücek. Sonra ikinci defa aynı şeyi söylerler. Bu sefer şehrin diğer tarafı düşücektir.³⁰⁰

Hadisten çıkan netice: Kerametın sıhhati

Bazı Mutezilî meşreb olanlar, evliyanın kerametlerini inkar ederler. Hadiste İshakoğullarından sadır olacak keramet haber verilmektedir.

İKİYÜZONÇÜNCÜ HADİS

Hz. Ali'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Ümmetim şu onbeş (kötü) hasleti yaptığı zaman, kendilerine bela gelir... Bu hasletlerden bir tanesi de kadın şarkıcılar edinmeleri ve çalgı aletleri almalarıdır."³⁰¹

Hadisten çıkan netice: Halk arasında yaygın olan raks ve semanın haram olması

Bazı cahil sufiler semada o kadar aşırı gittiler ki; kadınlar ve çalgılarla şarkı dinlemeye başladılar. Hadiste her ikisinin de kötülendiği açıktır.

³⁰⁰ Müslim, Fiten, 78.

³⁰¹ Tirmizî, Fiten, 38 (h. no: 2210).

İKİYÜZONDÖRDÜNCÜ HADİS

Numan b. Beşîr'den (r.a),

Resulullah'ın (s.a) şöyle buyurdu:

"Haberiniz olsun ki, bedende bir et parçası vardır. O parça iyi ve sağlam olursa bütün beden sağlam olur. Bu parça bozuk olursa bütün beden bozuk olur. Bilesiniz ki o et parçası kalptir."³⁰²

Hadisten çıkan netice: Tasavvufta asıl, kalbi ıslahtır

Tasavvuf ehlinin en büyük hedefi kalbin ıslahıdır. Hadis bunun çok önemli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

İKİYÜZONBEŞİNCİ HADİS

Ebû Mesud el-Bedrî'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) köpeği (satıp) parasını almayı, fahişeye mehri ve kahine ücret vermeyi yasak etmiştir.³⁰³

Hadisten çıkan netice: Fal ücreti almak ve zinakar kadının hediyesini kabul etmek haramdır

Bugünlerde sözde şeyhlerde bu iki bela yaygındır. Onlar zinakâr kadınlardan teklifsiz ikram kabul ediyorlar. Fal ve meşru olmayan muska için para alıyorlar. Hadiste her ikisinin de kötülendiği açıktır.

³⁰² Buhârî, İman, 39; Müslim, Musakat, 107; İbn Mâce, Fiten, 14; Darımî, Buyu', 1.

³⁰³ Buhârî, Buyu', 113; Müslim, Musakat, 39; Ebû Davud, Buyu', 63(h. no: 3481); Tirmizî, Buyu', 49 (h. no: 1279), İbn Mâce, Ticaret, 9; Darımî, Buyu', 34; Muvatta, Buyu', 68; Müsned, I, 235, 278; IV, 118, 120.

İKİYÜZONALTINCI HADİS

Malik'ten (r.a), İbn Mesud (r.a) şöyle dedi:

"Kul yalan söylemeye devam ettikçe, Allah katında yalancılardan yazılır ve kalbinin tamamı kararınca kadar kalbinde siyah bir leke meydana gelir."³⁰⁴

Hadisten çıkan netice: Kalbin zulmetinin isbatı

Büyüklerin ifadelerinde, "filan amelden dolayı ve filan emirden dolayı kalb siyahlaşır" ifadeleri çokça bulunur. Hadis bu fiile delildir.

İKİYÜZONYEDİNCİ HADİS

Esmâ (r.anha) anlatıyor:

Bir kadın Rasûlullah'a (s.a) gelerek:

-Benim bir kumam var, kocamın bana vermediği malından karnımı doyurmam acaba bana günah olur mu? diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kendisine verilmeyen bir şeyle karnını doyuran, iki sahte elbise giyen kimse gibidir."³⁰⁵

Hadisten çıkan netice: Kâmil olmayan kimsenin kendini kâmil olan kimse gibi göstermesinin kötülenmesi

Çünkü "kendisine verilmeyen bir şeyle" ifadesi umumidir. Hadise göre böyle kimseler yerilenler zümresindedir. O kimse seviyesi düşük veya nakıs olduğu halde, söz, fiil ve davranışı ile mürid elde edebilmek için kendini büyük göstermeye gayret ediyor.

³⁰⁴ Muvatta, Kelam, 18.

³⁰⁵ Buharî, Nikah, 106; Müslim, Libas, 127; Tirmizî, Birr, 87 (h. no:2034).

İKİYÜZONSEKİZİNCİ HADİS

Muaz b. Enes'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kim gücü yettiği halde Allah için tevazu göstererek (pahalı ve kıymetli) giymeyi terkederse, Allah onu kıyamet gününde insanların başında olduğu halde çağırır ve onu iman elbiselerinden dilediğini giymesi hususunda serbest bırakır."³⁰⁶

Hadisten çıkan netice: Bazı mubah şeyleri ve süslenmeyi bilerek bırakmak

Bu hususta büyüklerin adeti farklı farklıdır. Bazıları ne zinete önem verir ne de zineti terkeder. Böyle farklı davrananların her birisinin bir niyet ve maslahatı vardır. "Ameller niyetlere göredir."

Süsü bırakmak bu hadise uygundur.

İKİYÜZONDOKUZUNCU HADİS

Ebû Zumeyl'den (r.a) rivayet edildiğine göre, bana da İbn Abbas (r.a) şöyle anlattı:

Haricilerin Harurî kolu ortaya çıkınca Hz. Ali'nin (r.a) yanına gittim. Hz. Ali (r. a):

-Bu kavme git, dedi. İbn Abbas:

Yemen elbiselerinden olan en güzel elbiselerimi giydim. Onlar:

-Merhaba! Ey İbn Abbas! Bu elbiseler nedir? dediler. Ben de:

-Beni bundan dolayı ayıplıyor musunuz ? Ben ise Rasûlullah'ın (s.a) üzerinde en güzel elbiseleri gördüm, dedim.³⁰⁷

³⁰⁶ Tirmizî, Kıyamet, 39 (h. no: 3481); Müsned, III, 439.

³⁰⁷ Ebû Davud, Libas, 5 (h. no: 4037).

Hadisten çıkan netice: Bazı adetleri bırakmak. Zinete önem vermek

Bu konu ile ilgili açıklama yukarıdaki hadiste geçmiştir. Hadis, bu adetin delilidir. Eğer birisi, "bundan zinete önem vermek anlaşılmaktadır" diye şüphe ederse bunun cevabı şudur: Önem vermeken murad daima bunu adet haline getirmektir. Bu iyi değildir. Eğer arasıra arızî bir maslahattan dolayı özel bir vakitte kasten olursa o zaman zinete önem vermek kötülenmemiştir. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a) ve sahabe-i kiramın (r.anhum) adeti, zinete önem vermemek şeklindedir. Bunun için hadisin delalet ettiği şey zinete önem vermek değil, önem vermemektir.

İKİYÜZYİRMİNCİ HADİS

Ebû Rimse (r.a) anlatıyor:

"Rasûlullah'ın (s.a) üzerinde yeşil bir elbise gördüm."³⁰⁸

Hadisten çıkan netice: Tamamen renkli elbise giymek

Bazı dervişlerin baştan ayağa kadar renkli elbise giyme adeti vardır. Eğer bu, riya içinse o zaman kötülenmiş olduğu açıktır. Eğer herhangi bir sebepten dolayı ise -mesala renkli elbise az kir tutar, tekrar tekrar yıkamak matlub olmayan bir meşguliyettir- diye düşünülürse bunda bir beis yoktur.

Hadiste elbisenin tümünün renkli olduğu zikredilmektedir. Her ne kadar burada Rasûlullah'ın amacı başka ise de maslahat bakımından yukarıda kastedilen gayeye renkli elbise giymek hadise muvafıktır. Kıyas için bu kadar benzerlik yeterlidir.

³⁰⁸ Ebû Davud, Libas, 19 (h. no: 4065); Tirmizî, Edeb, 48 (h. no: 2812); Nesahi, I'deyn, 16 (h. no: 1517); Zinet, 96 (h. no: 5334).

İKİYÜZYİRMİBİRİNCİ HADİS

Ebû Burde (r.a) anlatıyor:

Hz. Aişe'nin (r.anha) huzuruna girdim. Bize katlanmış bir yün elbise, kalın bir çarşaf çıkardı ve şöyle dedi:

"Rasûlullah (s.a) bu iki elbise içinde ruhunu teslim etti".³⁰⁹

Hadisten çıkan netice: Yün elbise giymek

Bazı dervişler çoğu zaman battaniye gibi kalın yünlü elbiseler ile vücudlarını sarıyorlar. Her ne kadar diğer bazı görüşler olsa da bu fakire göre dervişlerin sufi lakabı bundan dolayı olabilir. Gösteriş ve riya endişesi olmadığı takdirde hadis, yün elbise giymek için asıldır.

İKİYÜZYİRMİKİNCİ HADİS

İbn Mesud'dan (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Hz. Musa (a.s) Rabbi ile konuştuğunda üzerinde yün şalvar, yün cübbe, yenleri yün olan yün elbiseler vardı".³¹⁰

Hadisten çıkan netice: Hadis, bir önceki hadis gibi yün elbise giymenin sünnete uygun olduğunu isbat etmektedir.

İKİYÜZYİRMİÜÇÜNCÜ HADİS

Sehl b. Sa'd (r.a) anlatıyor:

Hz Ali b. Ebi Talib (r.a), Hz. Fatıma'nın (r.anha) yanına girdi.

³⁰⁹ Buharî, Hums, 5; Müslim, Libas, 35; Tirmizî, Libas, 10 (h.no: 1733).

³¹⁰ Tirmizî, Libas, 10 (h. no: 1730).

Hz. Fatıma O'na:

-Fılan Yahudiye git ve ondan un satın al, dedi.

Hz. Ali (r.a)yahudiye gitti ve ondan un aldı. Yahudi Hz. Ali'ye (r.a) şöyle dedi:

-Sen Peygamber olduğunu iddia eden adamın damadı mısın ? Hz.

Ali (r.a):

-Evet, dedi. Yahudi:

-Paranı al, un senin olsun,dedi.³¹¹

Hadisten çıkan netice: Kafirden, hediye ve ikram kabul etmek

Bazı büyükler aleyhine ileri geri ifadeler sarfeden kimseler, onların kafirlerden hediye aldıklarını ileri sürüp şüpheye sevkederler. Hadiste bunun cevazı açıktır. Elbette eğer hediye almamaları gerekir. Şunu da öğrendik ki; eğer bir kişi büyük bir zata veya bir büyüğe müntesib olan şahsa hizmet veya ikram yaparsa bu, dini satmak değildir. Elbette birisi ben büyüğüm veya bir büyüğe müntesibim bu sebeple bana ikram yapılmalı diye gerekli görürse, o kesinlikle dinini satan kimsedir. Bazı şeyhler ve onların ailelerinde bu durum maalesef görülmektedir.

İKİYÜZYİRMİDÖRDÜNCÜ HADİS

Hz. Aişe (r.anha) anlatıyor:

Sa'd b. Ebi Vakkas ile Abd b. Zam'a, Zem'a'nın (r.anhuma) cariyesinin oğlu (Abdurrahman'ın nesebinin tesbiti) hakkında (aralarında çıkan) anlaşmazlığı halletmesi için Rasûlullah'a (s.a) başvurular. Sa'd (r.a) dedi ki:

-Kardeşim Utbe, Mekke'ye vardığım zaman Zem'a'nın cariyesinin oğluna bakmamı ve onu yanıma almamı bana vasiyyet etti. Çünkü o çocuk kardeşimin oğludur. Abdullah b. Zem'a (r.a) da:

³¹¹ Ebû Davud, Lukata, 1 (h. no: 1716).

-O benim kardeşimdir. Çünkü babamın cariyesinin oğludur ve babamın yatağı üzerinde doğmuştur, diye iddiada bulundu.

Rasûlullah (s.a) cariyesinin oğluna baktı ve onun açıkça Utbe'ye benzediğini gördü ve şöyle dedi:

"O senindir Ya Abd b. Zem'a ! Çocuk doğduğu yere aittir. Zina eden için taş vardır." Sevde binti Zam'a'ya da:

-"Ondan hicab et," buyurdular.³¹²

Hadisten çıkan netice: İhtiyattan dolayı bazı mübahları terketmek

Şer'î kaideye göre Hz. Sevde'nin bu çocuğun yanına çıkması mübahtı. Fakat ihtiyattan dolayı ömür boyunca bu mübah terkedildi. Buradan da bu gibi mübahları terketmek için cevaz olduğu sabit olmaktadır. Fakat maslahatsız böyle yapmak veya inançta haddi aşarak mübahları haram telakki etmek dinde aşırı gitmektir.

İKİYÜZYİRMİBEŞİNCİ HADİS

Ebû Hureyre (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) bir güvercinin peşinden giden bir kimseyi gördü ve şöyle buyurdu:

-"Şeytan şeytanı takip ediyor."³¹³

Hadisten çıkan netice: "Hakk'tan alıkoyan her şey senin tağutundur."

Bu söz sufilerin meşhur sözüdür. Hadiste güvercine şeytan

³¹² Buharî, Vesaya, 4; Buyu', 3, 100; Megazî, 53; Feraiz, 18, 28; Müslim, Rıda, 36, 38; Ebû Davud, Talak, 34 (h. no: 2273); Tirmizî, Rıda, 8 (h. no: 1157); Vesaya, 5 (h. no: 2121); Nesai, Talak, 48; İbn Mâce, Nikah, 59; Vesaya, 6; Darımî, Nikah, 41; Feraiz, 45; Muvatta, Akdiye, 20.

³¹³ Ebû Davud, Edeb, 57 (h. no: 4940); İbn Mâce, Edeb, 44; Müsned, III, 345.

denmesi, masiyet ve gafletin sebebi olmasındandır. İşte hadis ve bu söz birbirlerine tamamen uygunluk arz etmektedir.

İKİYÜZYİRMİALTINCI HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s. a), Allah Teala'nın şöyle buyurduğunu söyledi:

"Ademoğlu zamana sövmekle bana eziyet eder. Halbuki ben zamanım. İş elimdedir. Geceyi gündüze ben çeviririm."³¹⁴

Hadisten çıkan netice: Gerçekte tek varlık vardır

Allah ve zamanın aynı şey olmadığı açıktır. Fakat aynilik olmamasına rağmen burada "ben zamanım" ifadesi ile neyin murad edildiğini bir tevil ile izah edelim:

Tahkik ehline göre bu tevil şöyledir: "Ben zamanım" derken "her şey benim kudretimdedir, benim muradım olmadan hiç bir şey olmaz", demek istenmektedir. Bunun açıklaması şöyledir:

Her şey fiilleri ve etkileri ile Allah'ın elindedir. Gerçek tasarruf eden ve devamlı mevcut olan sadece Allah'tır. Hakikatte her şey, hiç bir şey değildir.

Böylece hadisten sufilerin bu sözünün teyidi ortaya çıkar. Eğer bu konuyu daha geniş bir şekilde öğrenmek isterseniz Kalide-i Mesnevî'nin mukaddimesindeki "her şey maşuktur..." şiirinin açıklamasına bakabilirsiniz. Kısaca hadisten kastedilen Hakk'ın tasarruflarının isbatı ve zamanın tasarrufunun, kendisinden (zamandan) olmadığıdır. Aynı şekilde bu sözde Hakk'ın istiklâlinin isbatı ve halkın istiklâlinin olmadığı vardır.

³¹⁴ Buharî, Tefsir, Sure no: 45, 1; Tevhid, 35; Müslim, Elfaz, 2, 3; Ebû Davud, 169 (h. no: 5274).

İKİYÜZYİRMİYEDİNCİ HADİS

Ebû't-Tufeyl (r.a) anlatıyor:

Ali b. Ebi Talib'in (r.a) yanında idim. Ona bir adam geldi ve şöyle dedi:

-Rasûlullah sana ne sır söylemişti. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a) kızdı ve şöyle dedi:

- "Rasûlullah (s.a) insanlardan gizleyerek bana bir şey söylemezdi. Ancak şu kadar var ki; dört şeyi bana söyledi." Adam:

-Nedir onlar Ey Muminlerin Emiri? diye sorunca Hz. Ali (r.a):

-Allah'dan başkası için hayvan kesene Allah lanet etsin. Bid'atçı barındırana Allah lanet etsin. Annesine babasına lanet edene Allah lanet etsin. Yeryüzünün alametlerini değiştirene Allah lanet etsin," buyurduğunu işittim.³¹⁵

Rezin'de ibn Abbas'dan (r.a) şu ilave vardır: ..."A'ma (kör) olan kimseyi yoldan saptıran lanetlenmiştir..."³¹⁶

Hadisten çıkan netice: Tasavvuf ilminin kalbten kalbe geçmek suretiyle gizli eğitimle zamanımıza kadar geldiği düşüncesinin yanlışlığı

Pek çok cahilin dilinde, ilm-i tasavvufun Hz. Ali'ye gizli olarak ta'lim edildiği, ondan sonra da günümüze kadar aynı şekilde devam ettiği yaygındır. Bu iddianın boş ve değersiz olduğu hadiste bizzat Hz. Ali'nin ifadesinden anlaşılmaktadır. Bu iddianın yalan olmasının yanısıra, iddia edenlerin gerçek amacı şu idi: "Bazı hususlar şeriata ters olmasına rağmen sahîh olabilir. Bunlar ise aşîkar değîi gizli olarak ta'lim edilmiştir." Bu akidenin batıl ve küfre yakın olduğu kesindir.

Yüzseksensekizinci hadiste Hz. Ali (r.a) ile Hz. Peygamberin (s.a) gizlice konuşması, bir idarî işle ilgili idi. Bunun tasavvufa delil olduğu

³¹⁵ Müslim, Edâhî, 43, 44; Nesâî, Dahaya, 34 (h. no: 4434).

³¹⁶ Ibnu'l Esir, Camiu'l Usûl, X, 768 (h.no:8455)

hususunda hiçbir kayıt yoktur. Kalbten kalbe devam eden şey batınî nisbettir. Bunun şerhi yüzkırkdördüncü hadiste geçmiştir.

Sufilerde müride gizli eğitim vermenin metodu vardır. Fakat bu eğitimde şeriata ters olan bir şey öğretilmez. Gizleme bazı maslahatlardan dolayı olur. Bu konunun şerhi de dördüncü hadiste geçmişti.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Allah'tan başka bir kimse adına bir şeyler harcamanın ve kurban kesmenin kötülenmesi

Cahil dervişler ve onların taraftarları arasında Allah'dan başka kimseler için harcama yapmanın bir kaç çeşiti çok yaygındır. Allah'dan başka kimseler için kurban kesenin lanetlenmiş olduğu, kurbanları ve diğer şeylerin haram olduğunu bu hadis anlatmaktadır. Çünkü Allah'dan başka kimseler için kurban kesmek haramdır. Bu hadisin umumunda şu da vardır: Her ne kadar keserken Allah'ın ismi ile anılsa da, niyet Allah'dan başkasının rıza ve takarrubunu kazanmak için ise bu da haramdır. Mesela bazı insanları karşılayıp onların sevgisini kazanmak için kesilen kurbanlar gibi. Durru'l-Muhtar gibi kitaplarda bu mesele açıklanmıştır. Şu da açıktır ki; Allah'dan başka kimseler için harcama yapmak onlara yakın olma düşüncesiyle olur. Bunun kötü hatta şirk olduğu hususunda hiçbir şüphe yoktur.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Ehil olmayan kimsenin şeyhliğinin kötülenmesi

Hadiste a'ma (kör) kimseyi yoldan saptırmanın lanetlenmiş olduğu açıklanmıştır. Şu da açıktır ki; ahiretin yolu dünyanın yolundan daha önemlidir. O yoldan bir kimseyi saptırmak dünyadan saptırmaktan daha kötüdür ve hidayetten saptırmaktır. Allah buyurdu:

"Gözler kör olmaz. Fakat göğüslerdeki kalpler kör olur."³¹⁷ Dünyadaki yollardan a'ma bir kulu saptıran lanetlenmiş olursa, batınen insanları a'ma yaptıran ne kadar lanetlenmiş olacağını varın siz düşünün. Yalancı, hileci ve cahil şeyhler tamamen bu hale

³¹⁷ Hac, 22/46.

uygundur. Böyle kimselerin şeyhlikten tevbe etmeleri vacibtir.

İKİYÜZYİRMİSEKİZİNCİ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: Allah Teala Ademoğluna:

"Bana kulluk etmek için içini dünyevî düşüncelerden boşalt! Ben de gönlüne zenginlik doldurayım ve senden fakirliği (ihtiyacını) gidereyim. Böyle yapmazsan seni dünyevî meşguliyetlerle doldururum ve fakirliğini de (ihtiyacını da) gidermem."³¹⁸

Hadisten çıkan netice: Dünya meşguliyetini terketmek

Sufi cemaatının pek çoğununun adeti dünya işlerini tamamen terketmektir. Bundan dolayı muhalifler, bunlara eli ayağı olmayanlar ve insanlara yük olanlar derler. Bu hadisten onların yaptığının iyi olduğu anlaşılmaktadır. Elbette dünya meşguliyetini terketmek, hadiste geçen amaç doğrultusunda olmalıdır. Yani gaye, ibadet etmek için dünyevî işlerden uzaklaşmak olmalıdır. Bunu yaparken de sabırlı olma ve kalbi kontrol altına almak gerekir. Çünkü nefis insanı karıştırabilir.

İKİYÜZYİRMİDOKUZUNCU HADİS

Enes b. Malik'ten (r.a),

Rasûlullah (s.a) -uzun bir hadisinde- şöyle buyurdu:

"Kul kalbi ile Allah'a yöneldiğinde Allah ona mü'minlerin kalbini sevgi ve merhametle boyun eğdirir. Allah bütün hayrıyla ona daha yakındır."³¹⁹

³¹⁸ Tirmizi, Kıyame, 30 (h. no: 2466); İbn Mâce, Zühd, 2; Müsned, II, 358.

³¹⁹ Heysemî, Mecmeu'z Zevâid, X, 247

Hadisten çıkan netice: Batınî nisbetin hakikati

Allah ile kalbin irtibatlı olması için iki esas vardır: Birisi devamlı Allah'ı hatırdâ tutmak. İkincisi devamlı O'na itaat etmek. Batınî nisbetin oluşması bunlara bağlıdır. Hadiste buna işaret edilmektedir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Batın ehlinin övülmesi

Hadisin buna açıkça delalet ettiği ortadadır. Böyle amel edenleri herkesin övdüğü bilinmektedir.

İKİYÜZOTUZUNCU HADİS

H.z. Ali (r.a) anlatıyor:

"Biliniz ki düşünmeden (bilinçsiz) yapılan kıraatta hayır yoktur. Tefekkür olmayan ibadette de hayır yoktur..."³²⁰

Hadisten çıkan netice: Tefekkürün zarureti

Sufilerin metodunun odak noktası işte bu tefekkür ve marifet anlayışıdır. Bunun zaruri olması sufilerin yolunun da ne kadar zaruri olduğunu göstermektedir.

İKİYÜZOTUZBİRİNCİ HADİS

İmam Malik'e (r.a) şöyle rivayet edildi: Meryem oğlu İsa (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ı zikretmeksizin çok konuşmayın. Çünkü çok kelam kalblerinizi katılaştırır. Katı kalb ise Allah'tan uzaktır. Fakat siz bilemezsiniz. Sanki işin erbabı gibi insanların günahlarına bakmayınız. Kullar gibi kendi günahlarınıza bakınız. Ancak insanlar imtihanadırlar ve affedilebilirler. Bela (imtihan) ehline merhamet ediniz. Afiyetten dolayı da Allah'a hamdediniz."³²¹

³²⁰ İbnu'l Esir, Camiu'l Usûl, XI, 15 (h.no:8477)

Hadisten çıkan netice: Az konuşmak ve tevazu

Hadisin bu ahlakı ortaya koyduğu ve övdüğü açıktır. Buradan da batın ehlinin yolunun fazileti anlaşılır. Çünkü az konuşmak ve tevazu, onların amellerinin metodudur.

İKİYÜZOTUZİKİNCİ HADİS

Enes'ten (r.a),

Rasûlullah (s.a) bir gün bize namaz kıldırdı. Sonra minbere çıktı ve eliyle mescidin kible tarafına işaret edip şöyle buyurdu:

"Az önce size namaz kıldırduğım esnada kible duvarı tarafından temsili bir şekilde cennet ve cehennemi gördüm. Bugünkü gibi hayır ve şerri olan bir gün görmedim" ve bunu üç defa tekrar etti.³²²

Hadisten çıkan netice: Misal aleminin isbatı

Hadisin ifadelerinden misal aleminin var olduğuna delil vardır.

İKİYÜZOTUZÜÇÜNCÜ HADİS

Ebû Bekir b. Abdillah (r.a) anlatıyor:

Ebû Talha el-Ensârî (r.a) kendi bahçesinde namaz kılarken karşısında bir kuş uçmaya başladı. Hayvan çıkış yolu bulmak için, şaşırmış bir şekilde kaçacak yer arıyordu. Bu durum Ebû Talha'nın hoşuna gitti ve bir an gözü ile onu takib etti. Daha sonra kendine geldi ama, kaç rekât namaz kıldığını bilemedi. Bunun üzerine bu malım sebebiyle bana fitne isabet etti, diyerek Rasûlullah'a (s.a) gitti ve

³²¹ Muvatta, Kelâm, 8.

³²² Buhârî, Ezan, 91; Rikâk, 18.

namazda başına gelen olayı anlattı ve şöyle dedi:

-Ya Rasûlellah! Bu yerim Allah için sadaka olsun. Dilediğin şekilde onu tasarruf et".³²³

Hadisten çıkan netice: Kalbî murakabe

Sufilerin amellerinde -o an ne ile meşguldür diye- her an kalbe bakmak (kalbî murakabe) şeklinde amelleri vardır. Eğer o anda kalblerinde bir değişiklik olursa bunu izale ederler. Ebu Talha'nın (r.a) murakebe fiili, Peygamber Efendimizin (s.a) caiz görmesinden dolayı övülen bir hal olduğu açıktır. Çünkü o sahabînin kendi kendine zaafını tesbit etmesi murakabesinden kaynaklandı.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Gayret ehli olmak (Allah'tan gafil eden şeylerden nefret etmek)

Allah'tan gaflete düşüren şeylerden nefret etmeye, gayret denilmiş ve nasslarda övülmüştür. Hadiste bunun isbatı vardır.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Hakk'tan alıkoyan mülkü elden çıkarmak

Pek çok büyüğün menkibelerinde meşhurdur. Talibin kalbinde bir şeye karşı aşırı sevgi varsa, şeyh onu terketmesini emreder.

Bu ilacın esası yukarıdaki hadisten çıkmaktadır: Hadiste bahsi geçen sahabî, bu ilacı kendi kendine düşündü. Peygamber Efendimiz de bunu kabul etti. Istılahta buna takrir denir.

İKİYÜZOTUZDÖRDÜNCÜ HADİS

İbn Abbas'ın Hz. Ömer'den (r.anhuma), onun da Hz. Peygamber'den (s.a) işittiğine göre, Resullulah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Hz. İsa'yı (a. s) hıristiyanların yücelttiği gibi beni yüceltmeyin. Ancak ben Allah'ın kuluyum. (Benim için)

³²³ Muvatta, Salât, 69.

Allah'ın kulu ve elçisi deyiniz."³²⁴

Hadisten çıkan netice: Şeyhi övmeye aşırı gitmemek

Hadisten anlaşıldı ki; şeyh, pîr veya başka bir büyüğü övmeye aşırı gidilmemeli, yalan veya şirke bulaşılmamalıdır. Nübüvvet sahibi için yasak olan şey, velayet sahibi için nasıl caiz olur ? Asla caiz olmaz.

İKİYÜZOTUZBEŞİNCİ HADİS

Ebû Bekra'dan o da babasından (r.anhuma) rivayetle şöyle anlatıyor:

Rasûlullah'ın (s.a) huzurunda bir adam başka birisini medhetti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) tekrar tekrar şöyle buyurdu:

"Yazıklar olsun sana! Arkadaşının boynunu kestir! Arkadaşının boynunu kestir!" ve şöyle devam etti:

"Biriniz kardeşini övmesi gerekiyorsa, falanı şöyle zannediyorum, Allah ona kafidir. Allah'a karşı kimseyi tezkiye etmem -onu tanıyorsa- zannederim şöyle şöyledir gibi sözler söylesin."³²⁵

Hadisten çıkan netice: Bir kişinin kesinlikle veli olduğunu iddia etmemek

Hadisin genelinden şu anlaşılıyor ki; bir kimsenin delil olmadıkça sadece zanna dayalı olarak herhangi bir şahsın muhakkak veli olduğunu söylemesi caiz değildir. Pek çok kimse buna dikkat etmez. Elbette zannen bunu söylese bir beis yoktur. Hatta zannına açıklama yapması ve sebeplerini belirtmesi daha iyidir. Eğer konuşulan ortam sebebiyle açıklama yapma ihtiyacı da hissetmeyebilir. Çünkü ortam maksadını izah etmektedir.

³²⁴ Buhârî, Enbiya, 48; Darimî, Rikâk, 68; Müsned, I, 23.

³²⁵ Buhârî, Şehadet, 16, 87; Müslim, Zühd, 65; Ebû Davud, Edeb, 9 (h. no: 4805); İbn Mâce, Edeb, 36.

Bir kimseye şeyh demek caizdir. Çünkü şeyhlik müşahede edilen bir durumdur. Şeyh ilk eğitim yolunu öğretir. Aksine velayet gaybî bir husustur ve bunun hakikati Allah katında bilinir.

İKİYÜZOTUZALTINCI HADİS

Useyd b. Hudayr (r.a) anlatıyor:

Ensardan birisi şakacı idi. Arkadaşlarını bir şeyler anlatıp güldürüyorken Rasûlullah (s.a) elindeki çubukla onun göğsünü dürttü. Ensari "kısas isterim" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):

-**"Kısas yap"** dedi. O da:

-**"Senin üzerinde gömlek var. Benim üzerimde gömlek yok"** deyince, Rasûlullah (s.a) gömleğini çıkardı ve Ensarî sırtına sarılıp öpmeye başladı. Sonra da benim maksadım bu idi Ey Allah'ın Resulü, dedi.³²⁶

Hadisten çıkan netice: Mizahın kemale ters olmaması

Bazı anlayışı eksik kimseler, velayet ve kemalat için kişinin tamamen duygusuz bir kalbe sahip olmasını ve beşer adeti olan hiçbir şeyin onda kalmaması gerektiğini düşünürler.

Hadisten açıkça anlaşılıyor ki; mizah eğer itidal çerçevesinde yapılırsa, söz veya fiilî olarak başkalarını tahkir etmiyor ve eziyete sebep olmuyorsa bu ne kemale ne de büyüklüğe terstir. Özellikle mizahın başkalarının hatırını almak için yapılmasında bir beis yoktur. Böylelikle karşıdaki rahatlatılır ve rahatça, teklifsizce dinle ilgili soruları sorulabilmesi sağlanır. Mizahın böyiesi, bir nevi ibadettir.

Yukarıdaki hadisten şu da anlaşılmalıdır: Mürid şeyhe karşı çok sevgi ve saygı göstermelidir. Fakat şeyhin neşeli olduğu zamanlarda mürid de onun hoşnutluğuna ortak olmalıdır. Çünkü o anda edeb olan budur.

³²⁶ Ebû Davud, Edeb, 148 (h. no: 5224).

Hadisten diğer bir çıkan netice: Şeyhin bedenini öpmek

Hadisten anlaşıldığına göre Şeyhi sevenlerin onun el, ayak ve alnını pmesinde hiçbir beis yoktur. Elbette bu hususta Şer'i sınırdan dışarı çıkılmamalı, maksad Őeri ller içinde olmalıdır.

İKİYÜZOTUZİYEDİNCİ HADİS

Abbad b. Abdullah b. Zubeyr (r.a), Hz. Aişe'den (r.anha) naklederek Şöyle anlatıyor:

Ashab-ı Kiram Peygamber Efendimizin cenazesini yıkamak istediklerinde, (orada) bulunanlar "llerimizin üzerinden elbiselerini çıkarıp yıkadığımız gibi Rasûlullah'ın (s. a) zerinden de elbisesini çıkarıp mı yıkasak" diye konuşmaya başladılar. Bu konuda ihtilaf ettiklerinde Allah onlar üzerine bir uyku hali verdi ve uykusu gelmeyen kimse kalmadı. Kim olduğunu bilmedikleri birisi buldukları evin tarafından onlara Şöyle seslendi:

- "Rasûlullah'ı üzerinde elbise olduğu halde yıkayın"!

Onlar da kalktılar, Rasûlullah'ı (s.a) zerinde elbise olduğu halde gömleğinin üzerinden su dökerek ve ellerini (tenine) dokundurmadan gömleğiyle birlikte ovmak suretiyle yıkadılar.³²⁷

Hadisten çıkan netice: Hatiften³²⁸ gelen kelam

Hatiften bir büyüğün kelam etmesi övülen bir haldir. Hadiste bunun isbatı vardır.

³²⁷ Eb Davud, Cenaiz, 28 (h.no:3141); Ibn Mâce, Cenaiz, 10; Muvatta, Cenaiz, 27.

³²⁸ **Htiff**, gibten gelen ses, slikin kalbinde tecelli eden ve Hakk'a davet eden ses. Geniş bilgi için bkz. Kelbzi, Ta'arruf, s. 211 (Haz. Süleyman Uludağ, İst. 1979)

Hadisten çıkan diğerk bir netice: Şeriata ters olmadıkça hatiften gelen işaretle amel etmek

Hatiften gelen işaretle, şeriata ters olmadığı sürece ittifakla amel edilebilir. Burada olduğu gibi gömlekle cenazeyi yıkamak hususunda nehyedici bir delil olmadığı için hatiften gelen sesle amel edildi ve elbiseyle yıkandı. Eğer "bu ilham ve hatifî kelam önce oldu, şimdi faydası nedir?" denilirse, şöyle cevap verilir:

Büyüklerin eğitimlerinde yeri olan ilham ve buna benzer kelâmların, şer'î ölçüler içerisinde olduğu sürece yukarıdaki hadis ile teyid edildiği anlaşılmaktadır. Ancak bunun manası, aksiyle amel etmek ahirette zarar sebebi olur, demek değildir. Şöyle bir mana anlaşılabilir:

Büyüklerin terbiye gereği şer'î ölçüler içerisindeki ilhamlara uyulmadığı zaman dayanılmaz dünyevî bir zarar ortaya çıkabilir.

Eğer şer'î bir delil bu ameli teyid ediyorsa, ihtilâfin kalmadığını ifade edebiliriz. Hadisten de anlaşıldığına göre ashabın icmaı bizzat şer'î hüccettir. Bundan dolayı bu hususta ihtilaf etmenin caiz olmadığı görüşüne sahip olmuşlardır.

İKİYÜZOTUZSEKİZİNCİ HADİS

Ümmü Seleme el-Ensarî (r. anha) anlatıyor:

Bir kadın, Rasûlullah'a (s. a):

"Sana karşı gelmememiz gereken maruf nedir ?" diye sordu.

Rasûlullah (s. a):

-**"Ölüye sesli ağlamayınız"** buyurdu. Bunun üzerine kadın:

-**"Ey Allah'ın Resulü ! Falanoğulları amcamın ölümünde (ağlama hususunda) bana yardım etmişlerdi. Benim de onlara karşılık vermem gerekir"** dedi. (Kadın sözüne şöyle devam etti):

(İlk anda) Rasûlullah (s.a) bana bu hususta izin vermedi. Fakat ben bu isteğim için kendisine defalarca baş vurdum ve sonunda o kadınlara karşılık vermeme izin verdi. Ben de o kadınlara mukabeleden sonra şu ana kadar başkası üzerine sesli ağlamadım. Oysa kadınlardan

benden başka sesli ağlamayan kimse kalmamıştı.³²⁹

Hadisten çıkan netice: Bu hadisteki konu yüzaltmışaltıncı hadiste ele alınmıştır

Peygamber Efendimiz şu maslahattan dolayı bir kereye mahsus nevha (sesli, bağıra bağıra ağlama) için izin verdi. Eğer izin olmasaydı, belki de bu kadın tevbeyle tamamen bırakacaktı.

Büyüklerden de bazen gördük ki; zahiren caiz olmayan bazı işlere izin vermişlerdir. Fakat bu izin, gerçekten izin vermek amacı ile değil de daha büyük kötülüklerden kurtarmak içindir. Alimler şöyle demektedir:

Eğer birisi iki bela ile imtihan edilirse, o ehven olanı seçsin.

Özellikle bazı insanların tabiatı şöyledir: Onları bir şeyden alıkoyduğunuzda onu hemen terk edemiyorlar. Ama biraz mücadeleserseniz o zaman neşe ve istek içerisinde yavaş yavaş onu terketmek için kuvvet ve himmet oluşuyor. Bu ve benzeri durumlarda zahiren izin verilse de batınen bu nehiydir.

İKİYÜZOTUZDOKUZUNCU HADİS

İbn Ömer'den (r.a),

İbn Ömer (r.a), Abdurrahman'ın (r.a) kabri üzerinde bir çadır görünce (orada bulunan birisine) şöyle dedi:

"Ey adam! Çadırı sök. Onu kendi ameli örter."³³⁰

Hadisten çıkan netice: Mezar üzerine çadır veya kubbe yapmamak

Batın ehli olduğunu iddia eden ve fakat gerçekte zahir ehli olan bazı velilerin mezarlar üzerine çadır kurma veya kubbe yapma adetleri olmuştur. Hadise göre, bu amelin batıl ve faydasız olduğu açıktır.

³²⁹ Tirmizi, Tefsir, 60 (h. no: 3307).

³³⁰ Buhari, Cenaiz, 82.

Bunun fayda vereceğine inanılıyorsa bu çok yanlış bir itikattir. Eğer inançlar, fesad meydana getiriyorsa ve yanlış düşüncelere sevk ediyorsa o zaman karanlıklar üzere karanlıktır. (Yani çok kötüdür.)

İKİYÜZKIRKINCI HADİS

Cabir'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) kabirlerin kireçlenmesini, üzerine oturulmasını ve üzerine bina yapılmasını, yazı yazılmasını ve çiğnenmesini nehyetti.³³¹

Hadisten çıkan netice: Mezarlarla ilgili hükümler

Mezarlar hakkında orta yol tutulmalı, ne aşırı derece tazim ne de mezarlara ihanet etmek olmalıdır. İfrad ehli çoğu kez birinci belaya mübteladır. Mezarlara aşırı derecede hurmet ederler. Hadiste geçen kireçlemek, bina yapmak ve yazı yazmak gibi hususlarda aşırı giden kimseler ölçüyü kaçırlar. Tefride gidenler işe, mezarlara aşırı derecede saygısızlık gösterirler.

Hüküm açısından şunun da bilinmesi lâzımdır: Kaybolmak üzere olan ve başkasının da mülkiyeti altında bulunmayan mezarlar, herhangi bir maslahat ve zaruret sebebiyle yok edildiğinde mezarın bulunduğu yerde oturmak ve yürümek caizdir.

İKİYÜZKIRKBİRİNCİ HADİS

el-Muttalib b. Ebî Veda'a (r.a) anlatıyor:

Osman b. Ma'zun (r.a), vefat edince cenazesi evinden çıkarılıp (Bakî mezarlığına) gömüldü. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) birisine büyükçe bir taş getirmesini emretti. O kişinin gücü onu kaldırıp

³³¹ Tirmizî, Cenaiz, 58 (h. no: 1052); Nesâî, Cenaiz, 96, 98; İbn Mâce, Cenaiz, 43; Müslim, Cenaiz, 94.

taşımaya yetmedi. Rasûlullah (s. a) kalktı, adamın yanına vardı. Kollarını sıvadı ve taşı kaldırdı. Taşı sonra cenazenin baş ucuna koydu. Daha sonra şöyle buyurdu:

"Bu taşlarla kardeşimin kabrini bileceğim, ailemden ölen olursa onun yanına defnedeceğim."³³²

Hadisten çıkan netice: Kabrin ucuna alamet için taş veya ağaç dikmek

Eğer ziyaret veya fatiha okumak maslahatı ile mezarlar üzerine nakış ve benzeri süslemelerin bulunmadığı bazı alametler konursa kabri tanımak için faydalı olur. Taş konulmamışsa yazılardan ve süslerden uzak güzel bir şekilde mezarın üzeri düzeltilmelidir. Eğer birisi bu gibi şeyleri bir maslahata binaen yaptığını iddia ederse bilsin ki yanlış bir düşünce üzerindedir. Çünkü bunlar yasaklanmıştır.

İKİYÜZKIRKİKİNCİ HADİS

Ebû Bureyde (r.a) kendi kabrinin üzerine iki hurma çubuğu dikilmesini vasiyyet etti.³³³

Hadisten çıkan netice: Kabirde olana tesbih ettiği için mezara ağaç dikmek

Bazı kimseler ağaçların zikir ve tesbihinin ölüye fayda verdiği inancıyla mezar üzerine ağaç dikerler. Hadiste bunun aslının olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu vasiyyeti Ebu Bureyde (r.a), galiba Peygamber Efendimizin (s.a) şu filinden dolayı yaptı:

Peygamber Efendimiz (s.a) iki kabir ehlinin azab halini gördü. Mezarlarına birer yaş hurma çubuğu dikip şöyle buyurdular:

"Bunlar kurumadıkça, azablarının hafifleyeceğini ümid

³³² Ebû Davud, Cenaiz, 59 (h. no: 3206).

³³³ Buharî, Cenaiz, 82 (Bab başlığında)

ederim"³³⁴.

Diğer pek çok ulema gibi bu sahabî de Peygamber Efendimizin (s.a) bu fiilini zikredilen illeti yönüyle değerlendirdi. Bir müslümanın böyle bir niyet ile ağaç v.b. bitkilerin dikilmesini vasiyet etmesi hatta bizzat dikmesi caizdir.

Bazı kimseler azabın hafiflemesinin Peygamberimizin (s.a) duası sebebiyle olduğunu ve duanın makbuliyetinin çubukların kurumasına kadar devam ettiğini dolayısıyla yukarıdaki hadisin bahsi geçen adet ile hiçbir alakasının olmadığını ileri sürerler. Pek çok ulema birinci açıklamayı kabul etmiştir. Yani azabın hafifletilmesine vesile olacağı niyetiyle kabirlerin üzerine yeşil bitkilerin dikilmesinin caiz olduğu. Ama bundan kabre çiçek veya çelenk koyma cevazı ortaya çıkmaz. Çünkü çiçek veya çelenk koymaktan amaç, sadece kabri süslemek veya kabir ehline yakınlık kazanmak gibi bir düşünceden kaynaklanır. Bu, tamamen bidattir. Eğer onların amacı sünnete uymak olsaydı aslı olmayan bu zahmete girmezlerdi.

Ayrıca bu hadisten, günahkar kimselerin mezarlarının ağaç dikmek yönüyle evliyanın mezarlarından daha öncelikli olduğu anlaşılabilir. Çünkü günahkarlara azab edilme ihtimali fazla olduğu için hacet orada daha fazladır.

İKİYÜZKIRKÜÇÜNCÜ HADİS

Enes'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kul kabrine konup yakınları oradan ayrıldığında, onların nâinîlarının seslerini işitir."³³⁵

Hadisten çıkan netice: Ölülerin işitmesi

³³⁴ Buhârî, Cenaiz, 82; Müslim, Zühd, 74

³³⁵ Buhârî, Cenaiz, 68, 87; Müslim, Cennet, 70, 71; Ebû Davud, Sünnet, 24 (h. no: 4752); Nesâî, Cenaiz, 108, 110.

Bu mesele ihtilaflıdır. Bazı kimseler bu hadis ile ölülerin işittiğini söylemişler, bazı kimseler ise Kur'an'daki şu ayeti delil getirerek ölülerin işitmediğini ileri sürmüşlerdir: "**Sen ölülere işittiremezsin.**"³³⁶

Ölülerin işittiğini söyleyen alimler bu ayeti delil getiren kimselere şöyle cevap vermişlerdir:

Bu ayette ölülerden murad kafirlere dir. İstiare³³⁷ yoluyla kafirlere ölü denildi. Ayetin konumuz ile alakası yoktur.

Ölülerin işittiğini inkar edenler ise buna şöyle cevap vermişlerdir:

Ayette her ne kadar istiare var ise de neticede müstaar minhu (kendine benzetilen) olan, gerçek ölüdür. Öyleyse hakiki manasıyla ölülerin işitmediği bu ayetle sabittir.

Ölülerin işittiğini söyleyenler ise buna şöyle cevap vermişlerdir: Bu kaideden sadece şu lazım olur ki; ölü için ölümün hakiki manada kullanılması gerekir. Bundan "işittiremezsiniz" ifadesinin hakikat üzere hamledilmesi lazım olmaz. Belki burada mecaz olarak mutlakın mukayyed üzere ıtlakı vardır. Semadan (işittirmeden) murad faydalı semadır. Bunun manası şudur:

Hakiki manadaki ölüden faydalı işitmeyi bu ayet nefyetmektedir. Bunu mecaz üzerine hamletmenin zarureti nasların arasını cem etmek yönüyle ortaya çıkmaktadır. Karine buna bizzat şahittir. İşittirmenin

³³⁶ Rûm, 30/52.

³³⁷ İstiâre, kendi manasında kullanılmayan lafza denir. Hakiki mana ile mecazi mana arasındaki alaka varsa, böyle bir mecaza istiâre de denilir.

İstiârenin mahiyeti şudur: İki taraftan (müşebbeh ile müşebbeh bih) birisi ile, vech-i şebeh ve teşbih edatı hazfedilmiş bir benzetmedir. İstiâre rükünlerine, şu isimler verir:

a) Müşebbeh: Müste'ar leh (benzetilen),

b) Müşebbeh bih: Müste'ar minhu (Kendine benzetilen),

c) Müşebbehun bih lafzı: Müste'ar,

d) Vech-i şebeh'e : Câmi denir (benzetme yönü). Geniş bilgi için bkz.

Bolelli, Belağat, s.102-103.

olmamasının kafirlerde işitme duygusunun olmamasından dolayı değil, faydalı işitmenin olmamasından dolayıdır.

Hasılı her iki tarafın da delilleri vardır ve bu konuda uzun kelam münakaşaları yapılmıştır. Her iki tarafın görüşleri geniştir.

Bütün bunların yanında avamın şöyle bir itikadı vardır: Ölü olan kimse kabrinde hazır ve nazırdır, işlerinde müstakil olarak tasarruf eder. İşte bu, açık bir sapıklıktır. Eğer bunun ıslahı ölülerin işitmemesi anlayışında ise, işitmenin inkarı vacib olur.

İKİYÜZKIRKDÖRDÜNCÜ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

"Çakıl taşları, kendilerini mescitten çıkaranlardan Allah için çıkarmamalarını ister."³³⁸

Hadisten çıkan netice: Cemadatın şuuru

Keşif ehline cemadatın şuur ve konuşması keşf olur. Hadiste bunun teyidi açıktır. Bir çakıl taşında o kadar şuur vardır ki; dışarı götürölmelerini idrak ederler. Ve yine taşlarda o kadar konuşma vardır ki; Allah'ın ismi ile iltica ederler. Zahir ehli ise bunu anlamaz. Başka bir hadiste "hurma kütüğünün inlemesi³³⁹" bu hususta daha açık bir delildir.

İKİYÜZKIRKBEŞİNCİ HADİS

Talk b. Ali (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah'ın (s.a) huzuruna bir heyet halinde çıkarıldık. O'na

³³⁸ Ebû Davud, Salat, 15 (h. no: 460).

³³⁹ Buharî, Cum'a, 26; Tirmizî, Cum'a,10 (h. no: 505); Nesaî, Cum'a,17.

bey'at ettik ve birlikte namaz kıldık. Sonra yurdumuzda bir mabet (kilise) olduğunu haber verdik. Abdest suyunun artanından istedik. Rasûlullah (s.a) su istedi. Abdest aldı ve suyu çalkaladı. Sonra artanı bizim için bir kaba döktü ve bize emrederek şöyle buyurdu:

- "Yurdunuza gittiğiniz zaman kilisenizi yıkınız. Yerine bu sudan serpiniz ve orayı mescid ediniz." Biz:

-Yerimiz uzak, hava sıcak, su buharlaşabilir, dedik. Rasûlullah (s. a):

- "Verdiğim suya su dökün. İlave ettiğiniz su, onu güzelleştirir, kokusunu bozmaz " buyurdular.³⁴⁰

İKİYÜZKIRKALTINCI HADİS

Enes (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah'ı (s.a) berber traş ederken gördüm. Ashabı etrafını sarmıştı. Bir kılın, bir adamın elinden başka bir yere düşmesini istemiyorlardı.³⁴¹

İKİYÜZKIRKYEDİNCİ HADİS

Enes (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) Ümmü Süleym'in yanına gelir, orada kaylule (öğlen) uykusu uyurdu. O da kendisine bir yatak serer, üzerinde istirahat ederdi. Rasûlullah (s.a) çok terlerdi. Kalktığı zaman Ümmü Süleym terini ve saçını toplar kavanozlara koyardı. Sonra terini misk yapardı. Rasûlullah (s.a):

-Ey Ummü Süleym ! Bu ne diye sordu. Ummü Süleym:

-Senin terin.Onu kokuma katıyorum, cevabını verdi.

Enes (r.a) ölüm döşeğine yatınca bu miskin ölüm kefenine

³⁴⁰ Nesai, Mesacid, 11 (h. no: 700).

³⁴¹ Müslim, Fedâil, 75.

saçılmasını vasiyyet etti.³⁴²

Hadisten çıkan netice: Büyüklere ait şeylerle bereketlenme ve teberrük olan şeyler

Din büyüklerinin kullandığı şeyleri istemek ve onlara önem vermek ve onlardan bereket elde etmek hem hayatta ve hem de ölüm halinde bu üç hadise göre meşru ve sabittir.

İKİYÜZKIRKSEKİZİNCİ HADİS

Ebû Burde (r.a) babasından rivayetle naklediyor:

Rasûlullah (s.a) bize Necaşî'nin ülkesine gitmemizi emretti. (Ebû Burde'nin babası rivayetine devam ederek) Habeş Kralı Necaşî'nin müslümanlığı kabul etmesi ile ilgili hikayeyi şöyle anlattı. Necaşî:

"Hz. Muhammed'in (s. a) Allah'ın Resulü olduğuna şahadet ederim. O, Hz. İsa'nın (a. s) müjdelediği kimsedir. Bu meliklik görevini yüklenmesiydim, O'na gider ayakkabılarını taşırdım" söyledi.³⁴³

Hadisten çıkan netice: Şeyhlerin ayakkabılarını taşımak

Büyüklerin ayakkabılarını taşımak şeref olarak kabul edilmektedir. Hadiste bunun teşvik edildiği açıktır. Fakat hizmet edilen kimse, bunu kesin bir şekilde men ederse o zaman emre uymak hizmetten daha evladır. Fazla ısrar ederek eza vermemek gerekir. Çünkü büyüklerin emrini dinlememek ve onlara eza etmek çok kötülenmiş bir ameldir.

³⁴² Buhârî, İsti'zan, 41; Müslim, Fedâil, 85; Nesâî, Zinet, 118.

³⁴³ Ebû Davud, Cenaiz, 58 (h. no: 3205).

İKİYÜZKIRKDOKUZUNCU HADİS

İbn Abbas (r.a) anlatıyor:

Ebû Sufyan'ın Hırakl ile olan konuşması ile ilgili hadiste, Hırakl Ebû Sufyan'a:

-Sana "onlardan hiçbiri arasında Hz. Muhammed'in (s.a) dinine girdikten sonra O'na kızarak dininden dönen kimse var mı ?" diye sorduğumda sen de hayır, diye cevap verdin.

İşte kalbleri, hoşnutlu ile dolduran iman budur, dedi...³⁴⁴

Hadisten çıkan netice: Fena halinde olan, geri dönmez

"Vasıl olan dönmez" ifadesi de meşhurdur. Hadiste bu açıkça teyid edilmektedir. Her ne kadar bu söz, Hırakl'in sözü olsa da selef-i salihin bunu inkar etmediler ve sıhhatini kabul ettiler. Gidişatını bozan saliklerin zahirde vasıl oldukları görünse bile gerçekte maksuda ulaşamadıkları bir vakiadır.

İKİYÜZELLİNCİ HADİS

Hiz. Aişe (r.anha) anlatıyor:

Rasûlullah'a (s.a) vahyin ilk gelişi uykuda sadık rüya görmek şeklinde olmuştur. Her gördüğü rüya sabah aydınlığı gibi açık ve aşikar şekilde zuhur ederdi. Bundan sonra O'na yalnızlık sevdirdi. Artık Hira dağına çekilir, yanına azık alır, muayyen günler adedince -ailesine dönünceye kadar- ibadet ederdi.

Sonra yine Hiz. Hatice'nin (r.anha) yanına dönüp bir o kadar zaman için azık tedarik eder, tekrar Hira'ya dönerdi. Nihayet Rasûlullah (s.a) Hira dağında bulunduğu sırada Hak (vahiy) geldi. Şöyle ki; melek O'na geldi ve "Oku!" dedi. O da:

³⁴⁴ Buhari, Bed'ul-Vahy, 6; İman, 38; Cihad, 102; Müslim, Cihad, 74; Müsned, I, 263.

-**"Ben okuma bilmem"** cevabını verdi. Peygamber (s.a) buyuruyor ki;

-**"O zaman melek beni takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra beni bırakıp "oku!" dedi. Ben de O'na:**

"Okuma bilmem" dedim. Yine beni ikinci defa alıp takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra beni bırakıp yine "Oku" dedi. Ben de (yine) okuma bilmem, dedim. Nihayet beni alıp üçüncü defa sıktı. Sonra bırakıp şöyle dedi:

"Yaratan Rabbinin adıyla oku. O insanı alaktan (embriyondan) yarattı. Oku ! Rabbin en büyük kerem sahibidir. O (insana) kalemle (yazmayı) öğretti."³⁴⁵

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) kendisine vahyedilen bu ayet-i kerimeleri almış olarak ve korkudan yüreği titrer vaziyette (evine) döndü. Hatice binti Huveylid'in (r.a) yanına gelip,

"Beni örtünüz. Beni örtünüz" dedi.³⁴⁶

Hadisten çıkan netice: Rüyayı Sadıka

Hadisin buna delalet ettiği açıktır.

Hadisten çıkan netice: Halvet ve çile için yanına yiyecek almak

Hadisten çıkan netice: Teveccüh³⁴⁷ ve tasarruf

Hadiste geçen melek Hz. Cebrail (a.s) idi. Cebrail'in (a.s) Peygamber Efendimize okuması için bir şey söylemesi, önceden ezber edileni okuması anlamında idi. Yoksa bu hocanın talabesinin önüne alfabeyi koyarak oku demesi gibi değildir. Yani ben ne dersem, onu oku demektir. Peygamber Efendimizin "ben okuma bilmem" demesi ise

³⁴⁵ Alak, 96/1-4.

³⁴⁶ Buharî, Bed'ul-Vahy, 3.

³⁴⁷ Teveccüh, şeyhin Hakk'a, müridin mürşide yönelmesi, gönlünü ona bağlaması. Geniş bilgi için bkz.Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.487-88.

şundan dolayı olabilir:

Peygamber Efendimizin zihni, "oku" ifadesini bu manaya intikal ettirmedigiinden olabilir veya Peygamber Efendimiz, o anda; kendisine okutulacak şeyi ezberleyip bellemek için önceden okumuş ve anlamış olmanın zaruri olacağını düşünmüş olabilir.

Meleğin Peygamber Efendimizi sıkmasına gelince; emredilen kıraatı belleyebilmesi, kapasitesini kuvvetlendirmek ve tekmil olması için bu gerekiyordu. Bu amaç ile melek birkaç kere Peygamber Efendimizi sıktı. Böylelikle teveccüh gücü ve himmeti ile Peygamberizin kalbine tasarruf edebildi. Hadiste işte bu amelin isbatı vardır.

Hadisten çıkan netice: Gaybî feyzin azalar üzerine etki bırakması

Gaybî feyzlerden kalb etkilenir. Azalar ise kalbe tabidir. Eğer gelen feyiz güçlü ise azalara etkisi olacaktır. Hatta bazen tamamen gaybet halinde olunur. Hadiste Peygamber Efendimizin "beni örtün, beni örtün" demesi vücutta ki titremeden dolayı idi. İşte bu hadiste bunu ispat etmektedir.

İKİYÜZELLİBİRİNCİ HADİS

İbn Ömer (r.a) anlatıyor:

"Rasûlullah'a (s.a) vahiy indiğinde başının ucunda arı uğultusuna benzeyen bir ses iştilirdi."³⁴⁸

Hadisten çıkan netice: Gayb aleminden sesin zahir olması

Bazen bir virdden, bir büyüğün kurbunun bereketinden veya diğer sebeplerden dolayı alemi gaybın sesleri inkişaf olur. Hadiste böyle bir sesin işitildiği anlatılmaktadır. Fakat virdde duyulan ses bazen gaybî

³⁴⁸ Tirmizî, Tefsir, 24 (h.no:3173).

ses olmayıp, vird çekenin havanın kapalı olması ve dalgalanmasından dolayı bazen kafasında hissettiği ses de olabilir.

İKİYÜZELLİKİNCİ

Enes'den (r.a),

İsra ile ilgili hadiste Hz. Peygamberin (s.a), Peygamberlerden son olarak Hz. Musa (a.s) ile karşılaşması ve bununla ilgili olarak Enes'den rivayet edilen hadiste Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Miraç gecesinde Hz. Musa'nın (a.s) yanından geçtim. Kırmızı tepe yanındaki kabrinde ayağa kalktım, (baktım ki) O namaz kılıyordu."³⁴⁹

Hadisten çıkan netice: Kâmillerin ruhlarının bir yerde tecessüm etmesi

Bu rivayete göre, Hz. Musa (a.s) mezarda olmasına rağmen, diğer Peygamberlerle beraber mezardan dışarı çıkarak Peygamber Efendimizle karşılaştı. Bu sırada Peygamberlerin hepsi mezarlarından dışarıda idi. Bundan anlaşılıyor ki; büyüklerinin ruhlarının bir yerde mütecessim (cisimlenmiş) olarak görünmesi mümkündür. Fakat iyi biliniz ki; ne bu devamlıdır ne de istenilen zamanda yapılabilen bir fiildir.

İKİYÜZELLİÜÇÜNCÜ HADİS

Ebû Hureyre (r.a) anlatıyor:

"Hayber fethedildiği zaman Rasûlullah'a (s.a) zehirlenmiş bir koyun hediye edildi..."³⁵⁰

³⁴⁹ Müslim, Fedâil, 164; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 15; Müsned, II, 269, 315.

³⁵⁰ Buharî, Hibe, 28. Hayber'in fethinden sonra İslam ordusunun orada

Hadisten çıkan netice: Keşf ve harikulade halin devam etmemesi

Hadisin sonunda şöyle geçer: Peygamber Efendimiz yemekten biraz yedi. Zehirli olduğunu anlar anlamaz hemen bıraktı. Fakat ömrünün sonuna doğru bu zehrin etkisini hissetti. Bundan şu iki husus anlaşılmaktadır:

1- Keşf devamlı değildir, eğer keşf devamlı olsaydı zehirli et O'na gizli kalmayacaktı.

2-Harikulade haller de devamlı değildir. Eğer devamlı olsaydı zehir Rasûlullah'a (s.a) etki yapmayacaktı.

Hz. Peygamber'in (s.a) keşfi ve elinde meydana gelen harikuladelikler için devamlılık ve gereklilik yok ise veliler için de bunların olmayacağı aşikardır.

İKİYÜZELLİDÖRDÜNCÜ HADİS

Ebû Hureyre (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah'a (s.a) bir gün bir miktar hurma getirdim.

-Ya Rasûlellah ! Dua ediniz de, bereketlensin, dedim.

Rasûlullah (s.a) hurmaları bir araya getirdi, sonra bereketlenmesi için dua etti ve bana şöyle buyurdu:

-“Onları al ve çıkınına koy. Almak istediğin zaman elini içine sok ve al. Ancak çıkını silkeleme”.

bulunduğu sırada Rasûlullah (s.a), Haris'in kızı ve Sellam b. Mişkem'in karısı Zeynep tarafından kızartılmış bir koyunla zehirlenmek istendi. Bu kadın: Peygamberse bilir, değilse kurtuluruz diyerek Rasûlullah'ı (s.a) denemek istedi. Zehirli etten Peygamber Efendimiz bir lokma aldı, fakat yutmadan çıkardı. Çünkü zehirli olduğunu anladı. Böylece Peygamber Efendimiz kurtuldu. O etten yiyen Bişr b. Bera öldü. Geniş bilgi için bkz. Abdurrahman es-Suheyli, ez-Ravdu'l Ünûf, (Kahire, ? Tah. Abdurrahman el-Vekil) VI, 570-71.

Ben de öyle yaptım. Çıkını Rasûlullah'ın (s.a) dediği şekilde muhafaza ettim. Bir miktar Allah yolunda harcadım. Ondan yiyorduk ve yediriorduk. Çıkın kemerimden ayrılmıyordu. Hz. Osman (r.a) şehid edildiği güne kadar sırtımdaydı. O gün sırtımdan düştü.³⁵¹

Rezin'de şöyle bir ilave vardır: Çıkını düşürdük. Buna üzüldüm.

Hadisten çıkan netice: Gaybî yardım

Dünyalık elde etmek için yaygın olan şekillere ilaveten şu üç yol da vardır:

1-Hadiste geçtiği gibi, harikulade bir şekilde gelir elde etmek.

2-Amel eden kimsenin ameline devam etmesinden dolayı açıkça ona maddi karşılık veren kimse yoktur. Ama her gün cebinde veya yastık altında bir şeyler bulabilir.

3-Allah'ın kullarının o kimseye yardım etmesi.

Üçüncüye futûhât³⁵² denilir. İkinciye avam, gaybî yardım der. Eğer bu yardım başkasının malından çalınmak veya gasb edilmek suretiyle olursa -kendi malından bile olsa- bilinsin ki bunu cinler getiriyor. Böyle bir hadisede zorakilik ve cebir vardır. Hem de bu iki durumda da gelen yardımın haram olduğu kesindir. Birinicideki gaybî yardım elbette helaldir. Gaybî yardım nebinin mucizesi ve velinin kerameti olur.

İKİYÜZELLİBEŞİNCİ HADİS

el-Misver b. Mahreme (r.a) anlatıyor:

Hz. Ali (r.a) Ebû Cehl'in kızına talib olduğu zaman, Rasûlullah'ın (s. a) minberde şöyle buyurduğunu işittim:

"Hişam b. el-Muğire oğulları benden, kızlarını Ali b.

³⁵¹ Tirmizî, Menakıb, 46 (h. no: 3839).

³⁵² Futûhât, kapalı olan maddi ve manevi nimet kapılarının salike açılması.

Geniş bilgi için bkz. Uludağ, Tasavvuf Ter. Söz., s. 182.

Ebî Talib'e nikahlamak için izin istediler. Ben onlara:

"İzin vermiyorum, izin vermiyorum, izin vermiyorum," dedim.

Ancak İbn Ebi Talib kızımı boşayıp onların kızını nikah yapmak istiyorsa, onu yapabilir. Çünkü **"Hz. Fatıma benden bir parçadır. Onu rahatsız eden şey beni rahatsız eder, O'na eziyet veren şey bana eziyet vermiş olur"** buyurdu.³⁵³

Hadisten çıkan netice: Münasip olmayan bazı mubahlara kızma

Aslında bu nikah, şer'î açıdan mubah ve helal idi. Hatta bazı rivayetlerde Peygamber Efendimizin (s.a), birden fazla evlilikle alakalı tavsiyeleri dahi vardır. Buna rağmen Peygamber Efendimiz (s.a) hadiste geçen bazı maslahatlardan dolayı bu evliliği beğenmedi ve O'na ağır geldi.

Hadisten şöyle bir netice elde edilebilir: Yukarıda bahsi geçen sebeplerden veya benzeri maslahatlardan dolayı şeyh, müridlere "ben bu işi beğenmiyorum" diyerek mubah olan işlere engel olursa bu, helalin haram kılınması değildir. Büyükler hadisi, böyle anlamışlardır.

İKİYÜZELLİALTINCI HADİS

Sabit b. ed-Dahhak (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) zamanında bir adam, Büvâne'de bir deve kesmeyi adadı. Rasûlullah'a (s.a) gelip:

-Ben Büvâne'de bir deve kurban etmeyi adadım, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) (sahabilere):

-Orada cahiliye putlarından ibadet edilen bir put

³⁵³ Buharî, Fedâilu's-Sahabe, 12, 16, 29; Nikah, 109; Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 94, 95; Ebû Davud, Nikah, 12 (h. no: 2071); Tirmizî, Menakıb, 61 (h. no: 3867).

varmıydı? diye sordu. Sahabiler:

Hayır, dediler. Rasûlullah (s.a):

-Orada cahiliye bayramları yapılmıyordu? Sahabiler:

-Hayır, dediler. Rasûlullah (s.a):

-"**Adağını yerine getir. Şüphesiz Allah'a isyan konusunda ve insanoglunun sahibi olmadığı malda yapılan adaga vefa yoktur**" buyurdu.³⁵⁴

Hadisten çıkan netice: Bozuk niyetin kesilen hayvan üzerinde tesiri

Hadiste adı geçen şahıs, Allah'ın ismi ile kurban kesecekti. Çünkü müslüman idi. Buna rağmen Peygamber Efendimiz (s.a) nezr edenin niyetinin belli olması için o yerin özelliklerini sordu. Bundan açıkça anlaşılıyor ki bir kimse Allah'ın adına kurban kesse, fakat niyetine fesad karışmışsa bu bozuk niyet kesilen hayvana tesir eder. Bu da şuna işaret eder: Büyüklerin ismi ile hayvanı kesmek, kesinlikle haramdır. Böyle yapanlar, büyük bir hataya düşmektedirler.

İKİYÜZELLİYEDİNCİ HADİS

İbn Abbas'dan (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kırk gün süreyle Allah'a ihlas ile amel edenin hikmet pınarları kalbinden lisamına akar."³⁵⁵

Hadisten çıkan netice: Çile

Pek çok büyüğün çileye önem verdiği nakledilmektedir. Hadis bu hususta asıldır.

³⁵⁴ Ebû Davud, Eyman, 22 (h. no: 3313).

³⁵⁵ Ebû Nuaym, Hilye, V, 189; Deylemi, Firdevsu'l Ahbar, IV, 213 (h.no: 6179); İbnu'l Esir, Camiu'l Usûl, XI, 557 (h.no: 9166)

Hadisten çıkan diğer bir netice: Sır ilimlerinin isbatı

Büyüklerin kelmından anlaşıldığına göre Allah kullarının bir kısmına bazı ilimler lutfeder. O ilimler ne rivayet, ne de dirayet yoluyla elde edilemezler. Bu ilimlere bazen ilm-i vehbî, bazen de ilm-i esrâr denilir. Allah'ın bu kullarının anlattığı öyle incelikler ve hakikatlar vardır ki; onlardan önce bunları kimse söylememiştir. Hadis bu gibi ilimlerin doğru olduğuna ve nazar-ı itibara alınmasına işaret etmektedir.

İKİYÜZELLİSEKİZİNCİ HADİS

Esved (r.a) anlatıyor:

Biz Abdullah'ın (r.a) halkasında idik. Huzeyfe (r.a) geldi ve yanımıza vardı. Selam verdi ve şöyle dedi:

"(Dikkatli olun) Nifak sizden hayırlı olan bir kavme indirilmiştir."

Esved: Subhanallah! Allah Kur'an'da şöyle buyuruyor: **"Doğrusu münafıklar ateşin en aşağı tabakasındadırlar."**³⁵⁶

Bunun üzerine Abdullah tebessüm etti. Huzeyfe ise mescidin bir kenarına oturmuştu. Sonra Abdullah'ın yanında oturanlar dağıldı. (O sırada) Huzeyfe bana bir çakıl taşı attı. Ben de onun yanına gittim.

Huzeyfe: "Nifak sizden hayırlı olan bir kavme indirilmiştir" sözümü (ne anlama geldiğini) bildiği halde Abdullah'ın tebessüm etmesine şaşım", dedi.

Sonra onlar tevbe ettiler. Allah da onların tevbelerini kabul etti.³⁵⁷

Hadisten çıkan netice: Bazen özür ve maslahattan dolayı şüpheli keiam söylemek

Büyüklerin bir kısmından zahiren şeriatın sınırını aşan bazı kelimeler nakledilmiştir. Bu sözleri sarfetmelerindeki gerçek niyetleri veya gözetmiş oldukları maslahatı yahutta içinde bulunmuş oldukları

³⁵⁶ Nisa 4/145.

³⁵⁷ Buharî, Tefsir, Sure (4), 25

halin özür kabul edilebilecek bir hal olduğu, herkes tarafından anlaşılabilir. Böylece mübah olan bu güzel niyetleri, halleri ve anlaşılmayan özürleri bir çok kimseye kapalı kalır.

Eğer bu tür sözleri söyleyenin niyeti sahih ise bunda bir beis yoktur. Çünkü hadiste bunun aslının olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü sahabînin sözü zahiren ters gözükmekle birlikte gerçekte doğru idi. Ancak onlara imtihan dünyasında olduğumuzu hatırlatmak niyeti olabilir. Bunun gayesi de şudur:

Kalbler Allah'ın elindedir. Kendini beğenme ve kibirden sakınmak gerekir.

İKİYÜZELLİDOKUZUNCU HADİS

İbnu Ebi Muleyke (r.a) anlatıyor:

-Rasûlullah'ın (s.a) ashabından Bedir savaşında bulunan otuz kişiye ulaştım. Onların hepsi kendi nefsi için nifaktan korkuyorlardı ve dinleri üzerinde değişme olmayacağından emin değillerdi.³⁵⁸

Hadisten çıkan netice: Kişinin kendisinin dininin zayıf olduğunu söylemesi

Büyüklerin keliminde bu gibi kelimeler çokça bulunmaktadır. Bunun sebebi korku halinin galip olmasındandır. Hadise göre aynı durum ashapta da vardı. Eğer nifak korkusu maldan dolayı ise, o zaman nifak ifadesi zahiri manaya hamledilir. Eğer hale göre ise o zaman nifaktan murad bazı nifak alametleridir. Bu da nifaktan bir derecedir.

İKİYÜZALTMİŞİNCİ HADİS

İbn Abbas (r.a) anlatıyor:

³⁵⁸ Buharî İman, 36.

Rasûlullah'ın (s.a) terkisinde idim. Bana şöyle dedi:

"Ey genç ! Allah'n hakkını koru ki Allah'ı yanında bulasın. Rıza ve yakîn hali ile Allah'a amel edebilirsen et. Hoşlanmadığın şeylere sabır etmende çok hayır vardır."³⁵⁹

Hadisten çıkan netice: Murakabe

"Allah'ın hakkını koru" ifadesinin amacı ile tasavvuftaki murakabenin amacı aynıdır. Murakabeden maksat, bazı şekil ve usullere riayet olmadığı için bu şekil ve usullerin, nassta belirtilmesi gerekli değildir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Kurban ve beraberlik

Murakabenin neticesinde kurban ve beraberliğin meyveleri elde edilir. "Allah'ın hakkını koru ki Allah'ı yanında bulursun" ifadesi bunun örneğidir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Arifin abid üzerine olan fazileti

Rıza, yakîn, ve istenilmeyen şeylere sabır etmek, ehli batının amellerindedir. Böyle olunca da bu insanların diğerlerine göre üstün olduğu açıktır.

İKİYÜZALTMİŞBİRİNCİ HADİS

Zeyd el-Hayr (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah'a (s.a):

-Ey Allah'ın Resulü! Allah'ın insanlardan görmeyi istediği ve istemediği alametleri bana söyler misin, dedim. Rasûlullah (s. a):

-Ya Zeyd nasıl sabahladın ? dedi. Ben de:

- "Hayır yapmayı ve hayır ehlini seviyorum, hayra gücüm yeterse

³⁵⁹ Beyhaki, Şuabu'l-İman, VII, 203, (h.no:10000)

ona hemen koşuyorum, hayır benden giderse ona üzülüyor ve iştihak duyuyorum", dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s. a):

"İşte bunlar Allah'ın insanlarda olmasını istediği alametlerdir. Eğer Allah senden bunların dışındaki şeyleri isterse, bunlara hazırlan"; buyurdu.³⁶⁰

Hadisten çıkan netice: Allah'ın insanlarda görmesini istediği makbul alametler. Hadiste bu konu açıklanmıştır.

İKİALTMİŞİKİNCİ HADİS

İbn Abbas (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah'a (s. a) bir adam geldi ve,

-Ey Allah'ın Resülü ! Bizden birisi nefsinde bir şeyler hissediyor ve ona birşeyler arız oluyor. Bunları içinde tutması konuşmasından daha mı iyidir? diye sordu. Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

"Allahu Ekber! Şeytanın hilesini vesveseye çeviren Allah'a hamd olsun".³⁶¹

Hadisten çıkan netice: Vesveseyi defetmek

Hadiste geçen vesvesenin ilacı onu önemsememekten geçmektedir. Tahkik ehli buna göre eğitim verirler. Bunun özeti şudur: Vesveseden dolayı üzülmeysin. Aksine rahat olun ki, Allah vesveseden daha büyük belalardan sizleri korusun. Rahat olmanın bir faydası, mü'minin rahat olmasından şeytan çok rahatsız olur ve şeytan, mü'min kul, vesveselerden rahat olduğunda vesvese vermeyi bırakır. Büyük belalardan korunmada bazen vesvesenin etkisi olabilir. Çünkü nefis buna mecburî olarak yönelmiş olursa, diğer büyük zahirî ve batınî masiyetlerle meşgul olmaya fırsat bulamaz. Onlardan korunmuş olur. Bunun için şöyle denildi:

³⁶⁰ İbnu'l Esir, Camiu'l Usûl, XI, 688 (h.no: 9319)

³⁶¹ Ebû Davud, Edeb, 109 (h. no: 5112).

Vesvese belasının defî, insanın başına gelebilecek büyük belaların defî demektir. Kişinin vesveseye kendi isteğiyle yönelmemesi gerekir. Her ne kadar masiyet değilse de, nefse bundan dolayı eziyet meydana gelir.

Şeyhayn'daki bir hadiste "nehyedilmiş" ifadesi açık bir şekilde geçmektedir. Bu hadiste bundan dolayı rahatlama için işaret vardır. Netice olarak sürurlu bir hal içerisinde bulunduğu zaman, vesveseye yönelmeden sürura yönelmek gerektiği anlaşılmaktadır.

İKİYÜZALTMİŞÜÇÜNCÜ HADİS

Vasile b. el-Ekna'dan (r.a),

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

"Bir kimsenin babasından başkasını babası diye iddia etmesi, görmediği bir şeyi (rüya veya keşfi) gördüğünü ileri sürmesi veya Rasûlullah'ın (s.a) söylemediği bir şeyi (Resulullah'a (s.a) izafe ederek) söylemesi en büyük yalanlardandır."³⁶²

Hadisten çıkan netice: Batıl olan keşfi iddia etmek

Hadiste bunun günah olduğu açıktır. Pek çok iddia sahibi buna müptela olmuşlardır.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Hadis nakil etmekte ihtiyatsız davranmak

Hadis rivayetinde hüsnü zandan dolayı hadis oldukları inancıyla şüpheyeye düşmeden yalnız ve hatalı rivayette bulunulmuştur ki bu anlayışları sebebiyle mazur görülmüşlerdir. Bazı büyüklerin söz ve mektublarına asılsız hadislerin girmesinin sebebi de budur. Eğer ulemanın ikaz etmesine rağmen pek çok cahil kimsenin yaptığı gibi,

³⁶² Buharî, Menakıb, 5; Müsned, II, 118; IV, 106.

asılsız hadisleri nakil etmekte ısrar ederse, o zaman özür için hiç bir sebep kalmaz.

İKİYÜZALTMİŞDÖRDÜNCÜ HADİS

İsa b. Vakid (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

"Yüz seksen senesi olduğu zaman size gurbeti (yurdundan uzaklaşmayı) ve dağların tepelerinde ibadete çekilmeyi helal kıldım".³⁶³

Hadisten çıkan netice: Evlenmeyi terketme ve uzlet

Bazı büyükler iç ve dış fitnelerdeki maslahattan dolayı evliliği tercih etmeyip uzlet yolunu seçmişlerdir. Hadiste böyle bir durumda buna izin verildiği açıktır. Ayrıca hadiste yıl belirtilmesinin maslahatı o zamanın çok fitneli olacağına işaret olabilir.

İKİYÜZALTMİŞBEŞİNCİ HADİS

Enes (r.a) anlatıyor:

Bir adam Rasûlullah'a (s. a) hayvanımı bağlayıp da mı tevekkül edeyim, yoksa salıverip de mi tevekkül edeyim, diye sordu. Rasûlullah (s.a):

"Bağla, ondan sonra tevekkül et", buyurdu.³⁶⁴

³⁶³ Ibnu'l Esir, Camiu'l Usûl, XI, 783 (h.no: 9485). Ibnu'l Esir bu hadisle ilgili olarak şunları demektedir: Bu hadis sahih hadislere terstir. Nikahtan men eden bütün hadisler sahih değildir. Çünkü İslâm nikahla ilgili pek çok hükümler koymuş ve nikahı teşvik etmiştir. Bkz. Camiu'l Usûl, XI, 783

³⁶⁴ Tirmizî, Kıyame, 60 (h. no: 2517).

Hadisten çıkan netice: Tevekkül ve sebepler arasında bir terslik yoktur

Herhalükarda Allah'a tevekkül için tedbiri terketmek gerekli değildir. Hadis bu hususta açıktır. Bazı tedbirler de vardır ki terkedilmeleri herkes için caiz değildir. Bazılarının terki ise zayıflar için caiz değildir. Hadis her iki şekilde yorumlanabilir.

İKİYÜZALTMİŞALTINCI HADİS

İbn Ebî Kesir'den (r.a),

Ebû Sehm (r.a) anlatıyor:

Benim yanımdan bir kadın geçti. Yan tarafından (yakasından) tuttum. Sonra bıraktım. Sabah olunca Rasûlullah (s.a) insanlardan bey'at alıyordu. Ben de O'nun yanına gittim. Benden beyat almadı ve bana şöyle dedi:

-Dün kadının yakasından tutan senmiydin? Ben de:

-Evet bendim. Ben o fiili tekrar yapmayacağım, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) benden bey'at aldı.³⁶⁵

Hadisten çıkan netice: Şeyhin, müridin bazı hatalarını söyleyip ikaz etmesi

Büyükler keşf veya doğru bir haber ile müridin yanlış hareketini öğrendikleri zaman, maslahata göre onu ikaz ederek tenbihte bulunurlar. Eğer başkaları da var ise o zaman o kişiyi rencide etmemek için uyarılarını müphem ifadelerle yaparlar. Hadis bu iki duruma da delalet eder. Elbette keşif, başkaları için hüccet olamaz. Bundan dolayı hiçbir şekilde ceza veya su-i zan caiz değildir.

Bazen de büyükler mürid ile ilgili bir konuda bilgi sahibi olmalarına rağmen bir maslahattan dolayı onu tenbih etmezler.

³⁶⁵ Mûsned, V, 294.

İKİYÜZALTMİŞYEDİNCİ HADİS

Ömer b. el-Hattab'dan (r.a),

Cibrîl'in (a.s) Hz. Peygamber'e (s.a) çeşitli sualleri ile ilgili hadiste Cibrîl (a.s) Hz. Peygamber'e (s.a):

-İhsan nedir ? diye sordu. Hz. Peygamber (s.a):

-"Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmendir. Çünkü sen O'nu görmesende O seni muhakkak görür" buyurdu.³⁶⁶

Hadisten çıkan netice: Tasavvuf yolunun aslı

İhsan nedir sorusu, iman ve İslamın³⁶⁷ hakikati sual edilip öğrenildikten sonra soruldu. Böyle bir usulün kullanılmasından, akide ve zahiri amellere ilaveten başka bir emrin daha olduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır. İşte buna ihsan denilmiştir. Peygamber Efendimizin

³⁶⁶ Buharî, Tefsir, Sure: (31), 2; İman, 37; Müslim, İman, 1; Ebû Davud, Sünnet, 16 (h. no: 4695); Tirmizî, İman, 4 (h. no: 2610); İbn Mâce, Mukaddime, 9.

³⁶⁷ Bu hadisin baş tarafında iman ve İslam anlatılmaktadır. Hadisin baş tarafı şöyledir: Hz. Ömer (r.a) anlatıyor: Bir gün Rasûlullah'ın (s.a) yanında bulunduğumuz bir sırada bembeyaz elbiseli, saçları simsiyah bir adam çıkageldi. O zatın üzerinde yolculuk eseri bir şey görülüyor ve onu bizden kimse de tanımıyordu. O zat hemen Rasûlullah'ın (s.a) yanına oturdu ve dizlerini O'nun dizlerine dayadı. Ellerini de uylukları üzerine koydu. Sonra:

-“Ey Muhammed! Bana İslamın ne olduğunu haber ver,” dedi. Rasûlullah (s.a):

-“İslam, Allah'dan başka ilah olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın Rasûlu olduğuna şehadet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekatı vermen; Ramazan orucunu tutman, Beyt'e gitmeye yol bulabilersen hacc etmendir” buyurdu. O zat:

-“Doğru söyledin,” dedi. O zat:

-“Bana imandan haber ver,” dedi. Rasûlullah (s.a):

-“Allah'a, Allah'ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe inanman, bir de kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmandır,”

buyurdu. O zat (yine): “Doğru söyledin” dedi. Bu sefer : Bana ihsandan haber ver, dedi...

(s.a) anlattığı gerçek ihsan, tasavvuf yolunun özüdür ve özetidir. Kısaca hadis, tasavvuf yolunun sıhhatini tesbit etmektedir.

İKİYÜZALTMİŞSEKİZİNCİ HADİS

Ubade b. es-Samid (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s. a) yanında ahabdan bir grub olduğu halde şöyle buyurdu:

- "Allah'a şirk koşmamak ve hırsızlık yapmamak üzere bana bey'at edin."³⁶⁸

Hadisten çıkan netice: Tarikat bey'atı

Hadiste belirtildiği gibi; Peygamber Efendimiz (s.a), sahabî olan kimselere bey'atı emretti. Bundan İslam ve cihad için bey'attan başka, masiyetleri terk ve taata sarılma için de bey'at olduğu anlaşılmaktadır. İşte bu, sufiler arasında yaygın olan tarikat bey'atıdır. Onların bu beyatını inkar etmek cahillikten başka bir şey değildir.

İKİYÜZALTMİŞDOKUZUNCU HADİS

Fudala el-Kamil'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Mücahid, Allah'a itaat hususunda nefsi ile cihad eden kimsedir."³⁶⁹

Hadisten çıkan netice: Nefs ile olan cihadın büyük cihad olarak isimlendirilmesi

Büyüklerin kelimasında nefis ile olan mücahedeye cihad-ı ekber

³⁶⁸ Buharî, İman, 11.

³⁶⁹ Beyhakî, Şuabu'l-İman, VII, 499, (h.no: 11123)

denilmektedir. Hadiste bunun isbatı vardır. Efendimizin (s.a) ifadelerinde geçen "mücahid..." terkibi ehl-i ilme gizli olmadığı gibi, zahiren hasrı cins ifade ettiği gibi hasr-ı kemal için de kullanılmaktadır. İşte bu durumda mana şöyle olur: Kâmil bir mücahid nefsi ile cihad edendir.

Netice olarak cihad-ı kâmil, cihad-ı nefistir. Kamil ve ekber ifadeleri nefisle olan cihadda aynı şeyleri ifade eder.

İKİYÜZYETMİŞİNCİ HADİS

Hz. Osman (r. a) anlatıyor:

Rasûlullah (s. a) vefat edince ashabından bir gurup çok üzüldüler. Hatta onların bir kısmı vesveseye düştüler.

Hz. Osman (r.a) diyor ki: Ben de onlardan biriydim. Bir yerde otururken Hz. Ömer (r.a) yanımdan geçip, selam vermiş. Ben ne geçtiğini ne de selamını duydum. Hz. Ömer (r.a) bu durumu Hz. Ebûbekir'e şikayet etti. Sonra ikisi geldiler ve birlikte bana selam verdiler. Hz. Ebû Bekir (r.a) şöyle dedi:

-Kardeşin Ömer'in selamını niçin almadın ? Ben ise:

Böyle bir şey yapmadım, dedim. Hz. Ömer (r.a):

-Evet, Allah'a yemin olsun ki yaptın. Ey Umeyyoğulları bu sizin huyunuz olmuş, dedi. Ben de:

-Allah'a yemin olsun ki ne senin geçtiğini ne de senin selam vermeni hissettim, dedim. Hz. Ebû Bekir:

-Osman doğru söylüyor. Bir üzüntü seni bundan alıkoymuş. Ben de:

-Evet, dedim. Hz. Ebû Bekir:

-Nedir o ? diye sordu.

Ben de: Bu işten nasıl kurtulacağımızı (hilafet meselesini nasıl çözeceğimizi) kendisine sormadan Allah, Rasûlünü vefat ettirdi..."³⁷⁰ .

³⁷⁰ Müsned, I, 6.

Hadisten çıkan netice: Vesvesenin kemalata ters olmaması

Hz. Osman'ın (r.a) kâmil olduğu hususunda hiçbir kimsenin şüphesi yoktur. Buna rağmen kendisine vesvese geldi. Bundan açıkça anlaşıldı ki vesvese ne kemale ters, ne de batına zarar vermektedir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Gaybet ve mahv³⁷¹

Dinî düşünce kendisine öyle güçlü varid oldu ki; Hz. Osman (r.a) bile etrafındaki şeylerden habersiz oldu. İşte bu gayb ve mahv halidir. Hadis bunu tesbit etmektedir.

İKİYÜZYETMİŞBİRİNCİ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Şeytan birinize gelerek, falan ve falan şeyi kim yarattı. Sonunda Rabbini kim yarattı der. İş bu dereceye varınca o kimse Allah'a sığınsın ve o (düşünceden) vazgeçsin (peşine düşmesin)."³⁷²

Hadisten çıkan netice: Vesveseyi defetmek

İkiyüzaltmışikinci hadiste aynı konu geçmişti. Bu hadiste bir tedavi daha zikredilmektedir. O da hadiste geçen "Allah'a sığınsın" hükmüdür. Bu kelimedede bereket ve sır vardır. Kul Allah'a istiaze ile

³⁷¹ **Gaybet**, Hakk'tan gelen feyz ve tecellinin çokluğu ve kuvveti sebebiyle salikin çevresinin ne yaptığını fark edemeyecek şekilde kendisine kaybetmesi. Bilgi için bkz. Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.189.

Mahv, bir şeyin izi kalmayacak şekilde ortadan kalkması. Yüksek derecedeki kullarını Hak kendine çeker, onların nefslerini mahv (yok) eder, onları kendi katında var kılar. Bilgi için bkz. Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.313-314.

³⁷² Buharî, Bed'ul-halk, 11; Müslim, İman, 214.

yöneldiği zaman bu yönelme, vesveseyi defedecektir. Çünkü nefis bir anda iki tarafa yönelemez.

İşte bu tedavinin özeti şudur: Zikrullahla meşgul olmak icap eder.

Zikrullah ile meşgul olununca vesveseyi defetmeye ihtiyaç kalmayacak, kalb zikirle meşgul olduğundan başka şeye yönelmeyecektir.

İKİYÜZYETMİŞİKİNCİ HADİS

el-Kasım b. Muhammed (r.a) anlatıyor:

Bir adam bana "namazımda yanılıyorum ve bu durum bende çokça olmaktadır", deyince; ona şunu söyledim:

"Namazına devam et. Vesveseyi terk et, ona aldırış etme. Çünkü vesvese, namazı bitirinceye ve namazını tam olmadı dedirtinceye kadar gitmez".³⁷³

Hadisten çıkan netice: Vesveseyi defetmek

Bu rivayette başka bir tedavi yolu daha gösterilmiştir. Hadiste vesveseye hiç önem verilmemesi, iltifat edilmemesi ve terkedilmesi istenmektedir.

Tecrübeler, bu ilacın çok güzel bir tedavi şekli olduğunu göstermektedir. "Lemaât" ve "Mirkât"ın haşiyesinde " namazı bitirinceye kadar..." ifadesinin başka bir açıklaması vardır. O da şudur: Namazı bitirdikten sonra şeytana şöyle demedikçe bu vesvese def olmaz: Her ne kadar hakkını veremeyip biz eksik namaz kıldık ise de Allah çok kerem sahibidir. O bunu kabul edecek ve affedecektir. Biz şeytanın "namazın tam olmadı" şeklinde söylediği sözde şeytanın iyiliğini istemiyoruz vebeklemiyoruz. Aslında şeytanın maksadı vesvese vermektir. Allah'ımız bizi biliyor.

³⁷³ Muvatta, Sahv, 3.

İKİYÜZYETMİŞÜÇÜNCÜ HADİS

Hz. Osman'dan (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Her kim benim abdest aldığım gibi abdest alır ve kalkar, aklından bir şey geçirmiyerek iki rekat namaz kılarsa geçmiş günahları affedilir."³⁷⁴

Hadisten çıkan netice: Kasıd olmaksızın gelen düşüncelerin namazda zararlı olmaması

Pek çok kimse şöyle düşünüyor: Namazda herhangi bir düşüncenin gelmesi kalbin huzuru için zararlıdır. Bundan dolayı kalbin huzurunu tahsil etmek, imkan dahilinde değildir, denilerek buna verilen ihtimam terkedildi ve namazlar hakkıyla eda edilmez oldu. Oysa hadisteki "aklından bir şey geçirmiyerek" ifadesi ihtiyarî bir fiildir. Bundan anlaşılıyor ki; kasıtlı olarak düşüncenin getirilmesi, huzur için zararlıdır. Bunun terki mümkündür. Ancak kasd olmaksızın düşüncelerin kalbe gelmesi, zararlı değildir. Bunun da gelmesini önlemek kalbin huzuruna önem vermekle olur. Kalb huzurunu tahsil etmek ise mümkündür. İlacı, zikrullahtır.

İKİYÜZYETMİŞDÖRDÜNCÜ HADİS

Ukbe b. Amir'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Bir müslüman güzel şekilde abdestini alır, sonra kalkar kalbi ve yüzü ile yönelerek ihlaslı bir şekilde iki rekat namaz kılarsa ona cennet vacib olur..."³⁷⁵

³⁷⁴ Buharî, Vudu', 28; Savm, 27; Müslim, Taharet, 3, 4.

³⁷⁵ Müslim, Taharet, 17.

Hadisten çıkan netice: Namazda huzurun yolu

Hadiste geçen "kalbi ve yüzü ile yönelerek" ifadesi düşünüldüğünde böyle bir metodun da olduğu anlaşılmaktadır. Bunun açıklaması şöyledir:

Hadiste geçen "aleyhima (o ikisinde)" zamiri iki rekata aittir. Rekatlar bir miktar kıraat ve bazı fiillerden ibarettir. Rekaata yönelmekten murad, rekattaki cüzlere yönelmektir. Bunun anlamı şudur: Namazda ifade edilen sözün ve yapılan fiilin Allah'a yönelme kasdı ile olması gerekir. Sadece ezberden ve alışılmış bir iş olarak değil. Mesala dil ile "subhanekallahümme.." okunduğunda, ve bihamdike denildiğinde tam teveccüh ve kasd ile Allah'a yönelinsin ki, dil ile ne denildiği bilinsin. Aynı şekilde bu durum diğer okunan şeylerde de namazın sonuna kadar devam etmelidir. İşte böyle olunca namazda her an taatla Allah'a yönelinmiş olunur. Kalb bir tarafa yani Allah'a teveccüh ettiğinde, başka tarafa yönelme olmaz; böylece huzur ile kâmil bir namaz eda edilmiş olur..

Hadiste geçen "yüzü ile" ifadesinde şuna işaret vardır: Azaların meşguliyeti kalbi de meşgul etmeye dahildir. İşte kâmil bir huzur için azaların da ibadete yönelmesi gerekir. Sadece yüzü kibleye çevirmek yeterli değildir. Bakışlar da düşüncelerin dağınık olmasına sebep olabilir, bu sebeple bakışlara da namazda sahip olmak gerekir. Aynı durum diğer ameller için de geçerlidir.

İKİYÜZYETMİŞBEŞİNCİ HADİS

Enes'ten (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Ey Enes ! (Namaz kılarken) gözün secde edeceğin yerde olsun."³⁷⁶

³⁷⁶ Beyhakî, Sunenu'l Kubra ,II, 284.

Hadisten çıkan netice: Nazarı bir noktada toplamak

Tecrübe ile sabittir ki; hadiste tavsiye edileni yapmakla düşünceler bir noktaya toplanır. Virdden maksad da kalbi bir noktaya toplamaktır. Hadis bu yönüyle vird için kaynak olmaktadır.

İKİYÜZYETMİŞALTINCI HADİS

Mutarraf b. Abdullah b. eş-Şihhîr babasından (r.anhuma) şöyle anlatıyor:

Rasûlullah'ın (s.a) yanına vardım. Namaz kılıyordu. İçinden kaynayan tencere sesi gibi bir ses geliyordu. Yani ağlıyordu.

Diğer rivayette şöyledir: "Rasûlullah (s.a) namaz kılarken ağlamasından dolayı göğsünden kaynayan tencere sesine benzer bir ses geldiğini işittim".³⁷⁷

Hadisten çıkan netice: Vecd

Makbul olan bir halin insana galebesine vecd denir. Peygamber Efendimizin (s.a) hadiste ifade edilen hali bunun delili ve misalidir. Kâmillerin vecdî, çoğu zaman bu hadiste geçen şekliyle vukua gelirdi; bağırarak ve üst başı yırtarak şeklinde değildi. Ancak bir kimseye böyle bir hal istemediği halde gelirse, mazur sayılır.

İKİYÜZYETMİŞYEDİNCİ HADİS

Ümmü'd-Derda'nın Ebü'd-Derda'dan (r.anhuma) işittiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

-"Allah Teala şöyle buyuruyor: Ey İsa ! Ben senden sonra bir ümmet göndereceğim. Onlara sevdikleri şeyler nasip olursa hamd ve şükr edecekler. İstemedikleri şeyler

³⁷⁷ Nesâî, Sehv, 18 (h. no: 1213); Ebü Davud, Salat, 157 (h. no: 904).

onlara isabet ederse, ilimleri ve hilmleri olmadıkları halde kendilerini hesaba çekecekler ve sabredecekler." İsa (a.s):

-İlimleri ve hilmleri olmadıkları halde onlarda bu hal nasıl olacak? diye sormuş. Allah Tealâ ise şöyle buyurmuştur:

"Onlara hilmim ve ilmimden vereceğim."³⁷⁸

Hadisten çıkan netice: Mazhariyet (Allah'ın vacib ve mümkün arasında ortak olan sıfatlarının halkta zuhur etmesi) meselesinin özel bir konusu

Pek çok tevhid ehlinin açıklamalarında mahlukatın yaratılmasının Hakk Tealâ'nın sıfatlarının tecelliyatı için olduğu geçmektedir. Allah'ın vacib ve mümkün arasında ortak olan sıfatları, halkta zuhur etmiştir. Mesala **muhyî** (diriltme) sıfatı suda, **kabz** sıfatı ateşte ve pek çok sıfatının insanda zuhur etmesi gibi.

Kısaca bu mazhariyet, sadece Allah'ın vacib ve mümkün arasında ortak olan sıfatlarına tahsis edilmiştir.

Bazı aşırı gidenler -biz bunlardan Allah'a sığınırız- **ayn**³⁷⁹ sıfatının intikali veya ikisinin, mümkün ve vacibin temasülü olduğunda şüpheye düşerek bunu kabul ediyorlar. Hadisteki "vereceğim" ifadesi, bu özel konuyu açıkça teyid etmektedir.

Hadisin bütün şerhleri, tasavvuf erbabı için geçerlidir. Eğer bir zaman tahsis edilmeyerek mahlukata, ortak olan sıfatlar için mutlak sıfatın tecelli yeri denilirse o zaman ne şüphe kalır ne de yoruma gerek kalır.

İKİYÜZYETMİŞSEKİZİNCİ HADİS

Hiz. Aişe (r.anha) anlatıyor:

³⁷⁸ Müsned, VI, 450; Beyhakî, Şuabu'l-İman, IV, 114 (h.no:4482)

³⁷⁹ **Ayn**, bir şeyin Allah'ın ilmindeki sûreti; ayn-i sabite: Zat, mahiyet, ayniyet, iki şeyin aynileşmeleri, kendisinden diğer bir şeyin çıktığı ve peytah olduğu diğer bir şey. Geniş bilgi için bkz. Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s. 72.

İçinde Hz. Peygamber'in (s.a) ve babamın defnedildiği evime girdiğimde elbiselerimi çıkarıp (bir kenara) koyuyordum. Hz. Ömer'in (r.a), Hz. Peygamber (s.a) ve Hz. Ebû Bekir'le beraber onların yanına defnedildiği zaman, Allah'a yemin olsun ki; Hz. Ömer'e (r.a) olan hayamdan dolayı onun yanına elbiselerimi tam kuşanmış olarak giriyordum."³⁸⁰

Hadisten çıkan netice: Ölümlere canlılar gibi saygı göstermek

Büyükler, her ölünün mezarına gittiğinizde onlara hayattaki gibi, Şeriatın sınırını aşmamak şartıyla mesala; hayatta iken ondan ne kadar uzakta duruyorsa mezarında da o kadar uzakta durmak vb. saygı gösterin, demişlerdir.

Hadiste bunun isbatı vardır. Bakınız Hz. Aişe (r.anha) Hz. Ömer'in (r.a) hayatta iken yanına herhangi bir ihtiyaç için gittiğinde tam örtünmüş olarak giderdi. Aynı şekilde O'nun mezarına giderken buna riayet ediyordu. Hadisteki "Hz. Ömer'e olan hayamdan dolayı" ifadesinin manasından, ölünün özel bir derecede bir şeyi idrak ve vakıf olmasının mümkün olduğunu istidlal etmeye gelince, benim kalbim bunu hiç kabul etmiyor.

İKİYÜZYETMİŞDOKUZUNCU HADİS

İbn Abbas (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah'm (s.a) ashabından biri kabir olduğunu zannetmediği bir yer üzerine çadı kurdu. Bir de baktı ki; kabirdeki bir insan Tebareke suresi okuyor. O kimse Tebareke suresini sonuna kadar okudu. Bunun üzerine sahabi Peygamber Efendimizin yanına geldi ve bu durumu O'na haber verdi. Rasûlullah (s.a) dinledikten sonra şöyle buyurdu:

"Tebareke suresi men edicidir. Okuyanı cehennem

³⁸⁰ Müsned, VI, 202.

azabından kurtarır."³⁸¹

Hadisten çıkan netice: Mezarların keşfi (Keşfu'l-Kubûr)

Mezarların keşfi bazen bu sahabî gibi istemeden veya kesb etmeden elde edilir. Bundan dolayı sufiler bu durumu hale dahil etmişlerdir. Bazen bu durum isteyerek ve riyazat ile olur. Herhalukarda keşfu'l-kubûrun vuku bulduğu hadisten anlaşılmaktadır.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Mezar ehlinin batınî feyz

Hiç şüphe yok ki; Kur'an dinlemek batınî faydanın sebebidir. Böyle bir fayda hadiste zikri geçen sahabîye mezarda yatan vasıtası ile geldi. Hadiste kabir ehlinin de feyzinin olacağı isbat edilmektedir.

İKİYÜZSEKSENİNCİ HADİS

İbn Ömer'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Su değdiği zaman demir nasıl paslanırsa kalbler de öyle paslanır."

-Ey Allah'ın Resulü! Bunun cilası nedir ? diye soruldu. Allah'ın Resulü (s.a):

"Ölümü çokça hatırlamak ve çokça Kur'an okumak" diye cevap verdi.³⁸²

Hadisten çıkan netice: Kalbin zulmet ve nurunun isbatı
İlim ehlinin kelimünde kalb için nûr ve zulmet ifadeleri ve bunların hükmü bulunmaktadır. Hadiste bunun isbatı vardır.

³⁸¹ Tirmizî, Fedâilu'l-Kur'an, 9 (h. no: 2890).

³⁸² Beyhakî, Şuabu'l-İman, II, 353 (h.no:2014)

İKİYÜZSEKSENİRİNCİ HADİS

Tavus'tan (r.a) mürsel³⁸³ olarak rivayet edildiğine göre, Rasûlullah'a (s.a) Kur'an tilaveti için hangi ses ve kıraat daha güzeldir, diye soruldu. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kur'an okuyuşunu duyduğunda Allah'dan korktuğunu hissettiğin kimsedir." Tavus:

-Talk böyle idi, dedi.³⁸⁴

Hadisten çıkan netice: Kur'an tilavet metodu

Korkmak, ancak Hakkın huzurunda olduğu tasavvuru ile olur. Bunun için hadiste, Kur'an okurken şöyle bir düşüncenin olmasına işaret vardır:

"Allah'ın huzurunda okuyorum ve Allah Teala beni dinliyor". Bu metod Kur'an tilaveti için güzel bir yoldur. Büyükler bunun eğitimini bu şekilde verirler.

İKİYÜZSEKSENİKİNCİ HADİS

Ubeyy b. Ka'b (r.a) anlatıyor:

Mescitte bulunduğum bir sırada bir adam içeri girdi ve namaz kıldı. Namazda bilmediğim bir kıraat okudu. Sonra başka birisi mescide girdi. O da arkadaşının kıraatından başka bir kıraat okudu. Namazlarını bitirdiklerinde beraberce Rasûlullah'ın (s.a) huzuruna girdik. Ben:

- "Ya Rasûlellah ! Bu zat namazda bilmediğim bir kıraat okudu, bu da mescide girdi ve arkadaşının okuduğundan başka bir şekilde okudu,"

³⁸³ Mürsel hadis: Genellikle tabiinin büyüklerinden birisinin, isnadında sahabiye atlayıp " Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu veya Hz. Peygamber (s.a) şöyle yaptı gibi ifadelerle doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den (s.a) hadis nakletmesidir. Ibnu's Salah, Ulumu'l Hadis, s 51-52.

³⁸⁴ Dârimî, Fedâilu'l-Kur'an, 24 (h. no: 3489).

dedim.

Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a) her ikisine okumalarını emretti. İki de okudular. Hz. Peygamber (s.a) ikisinin de okuyuşlarını beğendi.

Bu hadise üzerine Hz. Peygamber'i (s.a) öyle bir tekzib etmek istedim ki; böylesi cahiliye devrinde bile olmamıştı. Hz. Peygamber (s.a) ruhumu saran bu hali görünce, eli ile göğsüme vurdu. Bunun üzerine Allah korkusu ile, Hz. Peygamber (s.a) karşısında duyduğum hayadan ter içinde kaldım. Sanki korkudan Allah'ı görüyormuşum gibiydim.³⁸⁵

Hadisten çıkan netice: Tasarruf

Peygamberimizin elini Hz. Ubeyy'in (r.a) göğsüne vurmasına tasarruf denir. Bu tasarruftan dolayı Hz. Ubeyy'de (r.a) bu hal meydana geldi.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Vecd ve istiğrak

Hz. Peygamber (s.a) eli ile vurduktan sonra Hz. Ubeyy'de (r.a) meydana gelen hale vecd denir. Vecdin çok ileri derecede galip olmasına istiğrak denir. Hz. Ömer (r.a) bunu da yaşamıştır. "Sanki korkudan Allah'ı görüyormuşum" ifadesi ile bu hal teşbih edilmiştir. Şu bir gerçektir ki; eğer Allah'ı bu dünyada görmek mümkün olabilseydi, gören kimsenin akıllı kalması mümkün olamazdı.

İKİSEKSENÜÇÜNCÜ HADİS

Ömer b. el-Hattab (r.a) anlatıyor:

Umre yapmak için Rasûlullah'dan (s.a) izin istedim. Bana izin verdi ve şöyle buyurdu:

-"Ey kardeşim ! Duana bizi de ortak et! Bizi unutma!"

³⁸⁵ Müslim, Müsafirun, 273.

-Bana öyle bir söz söyledi ki, onun yerine bütün dünyaya sahib olmam beni o kadar sevindirmezdi.³⁸⁶

Hadisten çıkan netice: Şeyhin kendinden aşağıdakilerden faydalanması

Hadisten anlaşıldığı üzere kemal ehli olan zatlar, makam olarak kendisinden aşağıdaki kimselerden istifade edebilir. Netice olarak hiç bir kimsenin başkasından müstağnî olduğu düşünülemez.

İKİYÜZSEKSENDÖRDÜNCÜ HADİS

İbn Ömer'den (r.a),

Nebi (s.a) şöyle buyurdu:

"Her şeyin cilası vardır, kalbin cilası da Allah'ı zikretmektir."³⁸⁷

Hadisten çıkan netice: Kalbin parladığının isbatı

Büyüklerin kelâmında "tasfiyeyi kalb" (kalbi temizlemek) diye bir konu geçmektedir. Hadis açıkça buna delalet etmektedir.

İKİYÜZSEKSENBEŞİNCİ HADİS

İbn Mesud (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s. a), "Allah kimin hidayete ermesini isterse onun göğsünü İslam'a açar"³⁸⁸ ayetini okuyunca şöyle buyurdu:

-"Nûr göğse girdiği zaman göğüs genişler."

³⁸⁶ Ebû Davud, Salat, 358 (h. no: 1498); Tirmizî, Deavat, 110 (h. no: 3562);

İbn Mâce, Menasık, 5.

³⁸⁷ Beyhakî, Şuabu'l-iman, I, 396, (h.no:522)

³⁸⁸ En'am, 6/125.

-Ey Allah'ın Resulü! Bunun için bilinen bir ilim var mı? diye sorulunca:

-"Evet. Dünyayı bırakıp ahirete yönelmek ve ölüm gelmeden önce hazırlık yapmaktır" buyurdular."³⁸⁹

Hadisten çıkan netice: Batınî nisbetin alameti

Nûr ve şerh-i sadr diye isimleri de bulunan batınî nisbetin alameti hadiste belirtildiği şekildedir. Şeyh arama hususunda dikkat edilecek bu ve diğer alametler bellidir. Şeyhiğe ehil olmak için hadiste zikredilenler yanında başka sıfatlar da gerekir. Kemalât için herhalükarda bu sıfatların olması şarttır. Ama bunlar olunca kemalat tamam olur diye bir şey de yoktur.

İKİYÜZSEKSENALTINCI HADİS

Ebû Hureyre ve Ebû Hallad'dan (r.anhuma),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

-"Bir kula dünyada zühd ve az konuşma ihsan edildiğini gördüğünüz zaman, ona yaklaşın. Çünkü ona hikmet verilmiştir."³⁹⁰

Hadisten çıkan netice: Kitaplarda nakledilmeyen gizli ilimlerin isbatı

Bu ilimlere ilm-i ledunnî ve ilm-i vehbî de denilir. Bunların ehlullah'a çokça verildiği tevatür ile menkuldur. Ehlullahın kitaplarında bu ilimler yazılmış, beyan edilmiş ve korunmuştur. Bu ilimleri anlayışı dar olan kimseler anlamadığı için inkar ederek şu şiirdeki ifadelere maruz olmuşlardır:

³⁸⁹ Beyhakî, Şuabu'l-iman, VII, 352 (h. no: 10552)

³⁹⁰ Beyhakî, Şuabu'l-iman, IV, 254 (h. no: 4985).

Anlamayıp farkında olmadan,
Doğru sözü inkar ediveren,
Nice insanlar vardır kaybeden.

İKİYÜZSEKSENEDİNCİ HADİS

Umeyye b. Halid'den (r.a),
Rasûlullah (s.a), "fakir olan muhacirler hürmetine müslümanlara
zafer ve yardım ihsan etmesini Allah'tan dilerdi".³⁹¹

Hadisten çıkan netice: Tevessül

Tasavvuf ehlinde, Allah'ın sevdiği kullarını vesile ederek dua etmek çokça yaygındır. Hadiste bunun isbatı vardır. Silsile ehlinde şecere okumak çokça yapılan bir adettir. Bunun da amacı ve hakikati tevessüldür.

İKİYÜZSEKSENKİZİNCİ HADİS

Enes b. Malik'ten (r.a),
Hz. Ömer (r.a) döneminde müslümanlar kuraklık yüzünden kıtlık tehlikesiyle karşı karşıya geldiklerinde, Hz. Ömer (r.a), Hz. Abbas b. Abdulmuttalib'i (r.a) vesile ederek Allah'tan yağmur talebinde bulunur ve şöyle derdi:

"Allahım ! Bizler daha önce Peygamberimizi vesile ederek sana niyazda bulunurduk, sen de bize yağmur verirdin. Şimdi ise Peygamberimizin amcasını vesile kılıyor ve senden talep ediyoruz. Bize yağmur ihsan et !"³⁹²

Hadisten çıkan netice: Tevessül

³⁹¹ Taberani, Mu'cemu'l-Kebir, I , 292.

³⁹² Buhari, Istiska, 3; Fedâilu Ashabi'n-Nebi, 11.

Bu hadisten de tevessülün caiz olduğu sabittir. Ayrıca Hz. Ömer (r.a) bu sözü, Peygamber Efendimizle tevessülün caiz olmasının yanında Enbiyadan başkası ile de tevessülün caiz olduğunu anlatmaktadır. Bu hadisten bazı kimselerin diri ve ölümlerle tevessül hakkında menfi maanalar anlamasının bir delili yoktur. Bunun açıklaması şöyledir: İlk olarak Peygamber Efendimiz başka hadislerin nassına göre canlıdır. İkinci olarak cevaz için illet müşterek ise hüküm niçin müşterek olmasın?

İKİYÜZSEKSENDOKUZUNCU HADİS

Ebû'd-Derda'dan (r.a),

Ben Rasûlullah'ı (s.a) şöyle derken işittim: "**Bana zayıfları çağırınız. Çünkü siz ancak zayıflarınız(ın duası ve bereketi) ile rızıklandırılır ve yardım edirsiniz.**"³⁹³

Hadisten çıkan netice: Yukarıdaki iki hadiste olduğu gibi bu hadisten de tevessülün caiz olduğu anlaşılmaktadır. Burada şunu belirtmekte fayda var: Tevessül için müslüman olmak yeterlidir. Çünkü hadiste müslüman olmayanlar kesinlikle kastedilmemiştir. Fakat şart şudur ki; tevessül edilecek zatın hadiste belirtilen fakirlik gibi herhangi bir bakımdan makbul birisi olmalıdır.

İKİYÜZDOKSANINCI HADİS

Ebû Hureyre (r.a) anlatıyor:

Bir adam ailesine (evine) geldi. Ailesinin ihtiyaçları olduğunu görünce halkın yanına (çarşıya) çıktı. Hanımı kocasının bu durumunu görünce kalkıp, değirmene gitti. Değirmene bir miktar öğütülecek şey

³⁹³ Ebû Davud, Cihad 70 (h. no: 2594).

koydu. Sonra fırının (yanına) geldi. Öğüttüğü şeyleri (hamur yaparak) fırına sürdü ve şöyle dua etti:

- "Allahım ! Bizi rızıklandır".

Birde baktı ki ekmek teknesi dolmuş. Fırına baktı, fırını da dolu buldu.

Daha sonra hanımın kocası eve döndü. Benden sonra size bir şey isabet etti mi? diye sordu. Hanımı:

"Evet ! Rabbimizin bize ihsanı oldu" diye cevap verdi.

Adam kalktı, değirmeni kaldırdı. Bu durumu Rasûlullah'a (s.a) anlattı. Rasûlullah (s.a) :

"Değirmeni kaldırmayı kiyamete kadar dönmeye devam edecekti" buyurdu.³⁹⁴

Hadisten çıkan netice: İkiyüzkırkbeşinci hadisteki gibidir.

İKİYÜZDOKSANBİRİNCİ HADİS

İbn Mesud (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) önceki Peygamberlerden birisini kavminin döğüp kan içinde bıraktığını anlatırken sanki onu görür gibiyim.

Hz. Peygamber (s.a) (bunu anlatırken) hem yüzünden kanları siliyor hem de şöyle diyordu:

- "Allahım! Kavmime mağfired et. Çünkü onlar bilmiyorlar."³⁹⁵

Hadisten çıkan netice: Şeyhi tasavvur etme

Şeyhi tasavvur etmenin şekilleri pek çoktur. Şeyhi tasavvur edip düşünmede gözetilen gaye, bu hadiste anlatılmamaktadır. Fakat hadis, şeyhi tasavvur etmenin hakikatına şu şekilde delil olabilir:

³⁹⁴ Müsned , III, 592

³⁹⁵ Buharî, Enbiya, 54; İstıtabe, 5; Müslim, Cihad, 105.

Gaybe, hazır gibi hayalî olarak bakmak. Elbette bu devirde bazı kimselere cehaletlerinin galip olmasından dolayı ve bu tasavvurun bazı özellikleri üzerine bazı fesadlar bina edildiği için, pek çok tahkik ehli bundan men etmeye başladılar.

İKİYÜZDOKSANİKİNCİ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Ahir zamanda bir takım insanlar çıkacak, dini dünyaya alet edecekler ve insanlara yumuşak görünmek için kuzu derilerine bürünecekler. Onların dilleri şekerden tatlı kalbleri ise kurt gibidir". Allah şöyle buyuruyor:

"Onlar benim hilmime mi aldanıyorlar, yoksa bana karşı cüretkarlık mı ediyorlar. Kendi adıma yemin ediyorum ki; onlara kendilerinden öyle bir fitne göndereceğim ki içlerinden halim olanı bile hayrete düşürecektir."³⁹⁶

Hadisten çıkan netice: Sahtekar şeyhlerin kötülenmesi

Bu hadiste yalancı ve sahtekar şeyhlerin kötülendiği açıktır.

İKİYÜZDOKSANÜÇÜNCÜ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a)

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Her şeyin bir kötü tarafı olduğu gibi her kötünün de bir zayıf ve gevşek yönü vardır. Başında böyle bir iş olan kimse orta yolu tutar ve itidalli olursa ondan yana (itidali muhafaza edip selâmete ulaşacağı hakkında) ümitliyim. Fakat bu

³⁹⁶ Tirmizî, Zühd, 59 (h. no: 2404).

şahıs (ibadet ve zühdünde meşhur olmak için gayret sarfeder ve bu konuda) **parmakla işaret edilir bir duruma gelirse onun** (salih bir kimse olduğunu) **sanmayın.**"³⁹⁷

Hadisten çıkan netice: Mücadele de orta yol

Tahkik ehli mücadele de aşırı gitmeyi men ederler. Hadiste bunun eğitimi vardır. Aşırı gidilirse bundan insanın tabiatı bıkar. Bir an gelir devam edilen ameller terk edilir. Sağlık da bozulur. Devamlılığa engel olur. Hatta bazen kişinin aklî dengesi bozulur ve deli olur.

İKİYÜZDOKSANDÖRDÜNCÜ HADİS

Ebû Hureyre (r.a) anlatıyor:

"(Önce) en yakın akrabamı uyar"³⁹⁸ ayeti inince Rasûlullah (s.a) Kureyşi davet etti.... (ve konuşmasının bir yerinde şöyle dedi):

"Ey Fatıma! Nefsini ateşten kurtar. Ben sizin için Allah yanında hiçbir şeye sahip değilim."³⁹⁹

Hadisten çıkan netice: Büyüklere olan ailevi yakınlıktan veya müntesip olmaktan dolayı gururlanmamak

Bazı kimseler biz filan büyüğün evladınız, biz filan şeyhe bey'athınız, diyerek gururlanırlar. Oysa yanlış olan akaid ve amellerinin düzeltilmesini hiç düşünmezler. Bu iddia ve gururlanmanın yanlışlığını bu hadis tamamen ortaya koymaktadır.

İKİYÜZDOKSANBEŞİNCİ HADİS

³⁹⁷ Tirmizî, Kıyamet,21 (h.no:2453); Mubarekpurî, TuHFetü'l-ehvezi, VII,126.

³⁹⁸ Şuara, 26/214.

³⁹⁹ Müslim, İman, 348.

Salih b. Dirhem'den (r.a), babamın şöyle dediğini işittim:

Hacılarla giderken birde baktım ki bir adam bize:

-Yan tarafınızdaki köye Ubulle mi ? denilir diye sordu.Biz de:

-Evet, cevabını verdik. O kişi:

-Kim bana Aşşar mescidinde benim için iki veya dört rekat namaz kılıp "bu namaz(ın sevabı) Ebû Hureyre'ye (r.a) olsun"diyerek söz verebilir. Çünkü Halilim Rasûlullah'ın (s.a) şöyle dediğini işittim:

"Allah kıyamet gününde Aşşar mescidinden Bedir şehidleri ile beraber şehidler diriltecektir."⁴⁰⁰

Hadisten çıkan netice: Başkalarına sevab ulaştırmak

Şu açıktır ki; Hz. Ebû Hureyre (r.a) için namaz kılmanın ve bunun Hz. Ebû Hureyre için olduğunu demesinin şundan başka anlamı yoktur: "Bunun sevabı Ebû Hureyre'ye ulaşsın."

Böylece bu hadisle başkalarına sevab ulaştırmakla ilgili iki husus ortaya çıkmıştır.

Birincisi, malî ibadetlerin sevabı başkasına ulaştığı gibi bedenî ibadetlerin sevabı da ulaşır.

İkincisi ise ölü gibi canlı birisi için de sevab ulaştırılır. Çünkü bu hadiste sevap kendisine ulaştırılan kişi Ebû Hureyre (r.a) idi ve hayatta idi.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Faziletli yerlerde ibadete önem vermek

Bazı muhabbet ehlinden gördük ki; şeyhlerin oturduğu ve ibadet ettiği yerlerin bereketli olduğuna inanarak orada zikir ve itaat yaparlar. Bu makamların bereketli olduğu açıktır. Çünkü bereketli yerde ibadete önem vermek bu hadis ile sabittir.

⁴⁰⁰ Ebû Davud, Melâhim, 10 (h. no: 4308).

İKİYÜZDOKSANALTINCI HADİS

Ebû Said'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) , Ebû Bekir ve Hz.Ömer (r.anhuma) Medine'nin bir yolunda İbnu's Sayyad'la karşılaştılar.

Rasûlullah O'na:

"Benim Allah'ın Resulü olduğuma şahadet eder misin?" diye sordu. O da:

-Benim Allah'ın Resulü olduğuma şahadet eder misin? şeklinde karşılık verdi. Rasûlullah (s. a):

"Ben Allah'a, meleklerine ve kitaplarına iman ettim. Ne görüyorsun?" dedi.

-İbnu's-Sayyad: Suyun üzerinde bir taht görüyorum, dedi. Rasûlullah (s. a):

-Denizin üzerinde İblis'in tahtını mı görüyorsun. Başka ne görüyorsun ? dedi. İki doğru ve bir yalancı olan şeyi veya iki yalancı bir doğru olan şeyi görüyorum, cevabını verdi.

Rasûlullah (s.a): **"Karıştırdı, bırakın onu "** buyurdular.⁴⁰¹

Hadisten çıkan netice: Fitne korkusuyla tevriye⁴⁰² yapmak

Bazı büyükler bir hakimin veya bir cahilin fesadından korunmak için bazı şeyleri kapalı ifadelerle söylerler. Bunun zahirine bakanlar hakkın gizlendiği şüphesine düşerler. Fakat bu müphem ifade, şeriata göre caiz olan bir maslahattan dolayı ise hadiste görüldüğü gibi bu caizdir.

⁴⁰¹ Müslim, Fiten, 87.

⁴⁰² **Tevriye**, biri yakın olup sözden ilk anda anlaşılın fakat kastedilmeyen, diğeri de uzak olmak üzere iki manası bulunan bir lafzı zikredip bir nükteden dolayı uzak manasını kastederek o lafzı bu manasında kullanmaya tevriye denilir. Tevriyede kastedilen manaya gizli bir karine ile intikal edilir. Belâgat, s.131

Hadisten çıkan netice: Keşf haline gururlanmamak ve şeriata aykırı olan keşiflere önem vermemek

Hadisten anlaşıldığına göre batıl ehlinde de keşf hali olur. Ayrıca hadisten şu da anlaşılıyor ki; her keşf makbul ve muteber değildir. İbnu's Sayyad'ın, iblisin tahtını keşfi, keşf olmasına rağmen Peygamber Efendimiz (s.a) bunu kötüledi. Velayetin alameti olarak keşf olmasını ileri süren veya her keşfe itimad eden kimseler, bu hadise göre her iki hususta anlayışlarını düzeltmeleri gerekir.

İKİYÜZDOKSANYEDİNCİ HADİS

İbn Abbas (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah'la (s.a) birlikte Mekke ile Medine arasında yaptığımız yolculuk esnasında bir vadiden geçerken Rasûlullah (s.a):

-**"Bu vadi hangi vadidir?"** diye sordu. Ashab:

-Ezrak vadisidir, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):

-**"Ben Musa'yı (a.s) iki parmağını kulaklarına koymuş, gür sesiyle Allah'a telbiye ederek bu vadiden geçtiğini sanki görür gibiyim"** buyurdular.

Bundan sonra (yine) yola devam ettik bir dağa geldik. Hz. Peygamber (s.a):

-**"Bu dağ hangi dağdır ?"** diye sordu. Ashab:

-Herşa veya Lifet dağıdır, dediler. Rasûlullah (s.a):

-**"Ben Yunus'u (a.s) kırmızı dişi bir deve üstünde, yünden cübbe giymiş, devesinin yuları hulbe lifinden olduğu halde, telbiye ederek bu vadiden geçtiğini sanki görür gibiyim"** buyurdu.⁴⁰³

Hadisten çıkan netice: Ölümünden sonra bir yerde ruhun zuhur etmesi

⁴⁰³ Müslim, İman, 269.

Hadisin bu husustaki delaleti açıktır. Hz. Musa (a.s) ve Hz. Yunus'un (a.s) cesedleri mezarlarında olmalarına rağmen, ruhları temessül edip görünmüştür.

İKİYÜZDOKSANSEKİZİNCİ HADİS

Cubeyr b. Mut'im (r.a) babasından, o da dedesinden rivayet ettiğine göre,

Bir arabî Rasûlullah'a (s.a) geldi ve Ey Allah'ın Resulü Nefisler perişan oldu, çoluk çocuk zayi' oldu, mallar bitti ve davarlar telef oldu, bizim için Allah'dan yağmur yağdırmasını iste, dedi. Çünkü biz senin vesilenle Allah'tan, Allah'ın vesilesiyle senden istiyoruz. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

-**"Yazık sana! Ne dediğini biliyor musun?"** Daha sonra Rasûlullah (s.a) Subhanallah dedi. Subhanallah demesi ashabin yüzünden bu durum(un vehameti) anlaşılincaya kadar devam etti ve sonra şöyle dedi:

-**"Yazık sana! Allah vesile edilerek herhangi bir kuldan birşey istenilmez. Allah'ın şanı bundan çok çok yücedir. Yazık sana! Ne dediğini biliyor musun?"...**⁴⁰⁴

Fayda: Allah'ın huzurunda edeb

Bazı salıklar Allah'ın huzurunda hiç edebli olmuyorlar. Hadiste onlar için gerekli olmayan şeyi lazımmış gibi yapmaktan geri durmaları hakkında önemli bir ders vardır. Peygamber Efendimiz (s.a), Allah-u Tealâ'ya karşı söylenilmiş edeb dışı bir sözden bu kadar rahatsız olmuş ve şiddetle ondan sakındırılmışsa, düşünün ki bu tür söz ve fiilleri irtikâb edenlerin hali ne kadar kötüdür. Bazı kimseler edebsizlikten değil, hadiste geçen arabînin durumu gibi cehalatten dolayı münasebeti olmayan lafızları söylerler.

⁴⁰⁴ Ebû Davud, Sünnet, 18 (h. no: 4726).

O halde kullandığımız ifadelere çok önem vermeliyiz. Elbette cehaleti sebebiyle bu tür ifadeleri kullananlar, tekfir edilemez. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a) bu arabîyi tekfir etmediler. Fakat tenbih ve mani olma hususunda gerekli olan bütün dikkat gösterilmelidir. Ayrıca galebe-i halden dolayı mazur olan kimselere müshama gösterilmesi icabeder. Fakat o halden kurtulduklarında, onlara bunu nazikce anlatmak uygundur.

İKİYÜZDOKSANDOKUZUNCU HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki en alttaki dünyaya, iple bir adam sarkıtmiş olsanız, mutlaka Allah'ın üzerine düşer."⁴⁰⁵

Hadisten çıkan netice: Allah'ın her yerde mevcut olduğu

Pek çok sufînin kelimasında Allah'ın her şeyi ihata ettiği anlatılırken, "zatı ile ihata ettiği" şeklinde izahlar geçer. Ulema zat ile ihata hususunu önceden beri tartışmışlardır. Bu sebeple şunu ifade etmekte fayda vardır: Allah'ın keyfiyetten münezzehe olduğu kesindir. O'nun zatının arşta keyfiyetsiz varlığı ve ilim gibi sıfatlarının olduğu nasslarda varittir. Bundan dolayı sufîlerin kelimasında cumhurun bu görüşüne ve diğer nasslara muhalefet varmış gibi bir şüphe göze çarpmaktadır. Fakat yukarıdaki hadisin ifadeleri bazı sufîlerin açıklamalarına uygun düşmektedir. Bununla beraber hadis için yapılacak tevil, aynı şekilde sufîlerin sözleri için de yapılabilir.

⁴⁰⁵ Tirmizî, Tefsir, 57 (h. no: 3298).

ÜÇYÜZÜNCÜ HADİS

Hız. Aişe'den (r.a), -uzun bir hadiste- şöyle anlatıyor:

"Rasûlullah (s.a) vahiy kesilince buna çok aşırı derecede üzüldü. Bu üzüntüden dolayı bir kaç kere kendisini dağın tepesinden aşağı atmak istedi. Rasûlullah (s.a) dağın zirvesine çıkıp kendisini aşağı atmak istediği zaman Cebrail O'na göründü ve şöyle dedi: Sen gerçekten Allah'ın Resulüsün. Cibril'in bu sözü üzerine Rasûlullah'ın (s.a) kalbi rahatladı, nefsi istikrar buldu ve geri döndü."⁴⁰⁶

Hadisten çıkan netice: Kabz hali

Herhangi bir meseleden dolayı varidatın kesilmesine kabz denilir. Hadiste bunun isbatı vardır.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Kabz ehlinin kendini helak etmesinin özü olup olmayacağı.

Bazı kabz ehli çok zor durumda olduğu zaman kendilerini helak (intihar) ederler. Hadis incelendiğinde onların Allah'ın katında mazur olabileceği anlaşılmaktadır. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a) bu kadar istiklâl sahibi olmasına rağmen, kendini dağdan aşağı atmayı düşünmüşse, diğer insanların böyle bir duruma girmesi uzak değildir. Böyle bir iradedden dolayı herhangi bir kınama olduğu rivayet edilmemiştir. O halde böyle bir iradenin vukuunda bir kınama olmaması düşünülebilir.

Hadisten çıkan diğer bir netice: Kabz halinde şeyhin müridi teselli etmesi

Şeyhler bu gibi durumlarda müridlere şöyle teselli verirler: "Senin durumun iyidir", derler ve bu durumun maslahat ve hikmetlerini açıklarlar. Bu tesellilerin müride çok faydası vardır.

⁴⁰⁶ Buharî, Ta'bir, 1.

ÜÇYÜZBİRİNCİ HADİS

Hz. Aişe'den (r.a),

Haris b. Hişam (r.a), Rasûlullah'a (s.a):

Ey Allah'ın Resulü ! Sana vahiy nasıl geliyordu?, diye sordu.

Rasûlullah (s.a) :

"Bana bazen çingirak sesi şeklinde gelirdi" buyurdu.⁴⁰⁷

Hadisten çıkan netice: Gaybî sesin tahakkuku.

Pek çok büyüğün keşfinde gaybî sestem bahsedilir. Hadiste bunun sıhhati sabit olmaktadır. Elbette vird ve murakabe durumunda iken her sesi gaybî ses diye anlamak büyük bir hatadır. Bazı kimseler, toplu zikir esnasında meydana gelen sesin, gaybî ses olduğunu sanıyorlar. Halbuki bu ses pek çok zaman havanın dalgalanması ile meydana gelebileceği gibi başka sebeplerden de ortaya çıkmış olabilir.

ÜÇYÜZİKİNCİ HADİS

'Âiz b. Amr (r.a) anlatıyor:

Ebû Süfyan, içlerinde Selman, Süheyb ve Bilal'inde (r.anhum) bulunduğu bir grubun üzerine gelmiş. Onlar:

-Allah'a yemin olsun ki Allah'ın kılıçları Allah'ın düşmanının boynundaki yerini almamıştır, demişler. Ebû Bekr (r.a):

-Siz Kureyş'in büyüğü ve efendisi için bunu mu söylüyorsunuz ? demiş ve hemen Peygamber Efendimize (s.a) gelerek durumu haber vermiş. Peygamber Efendimiz (s.a) de:

"Ya Eba Bekr! Belki, sen onları kızdırmışsındır. Eğer onları kızdırdıysan, muhakkak Rabbini kızdırdın " buyurmuşlar. Arkasından hemen Ebû Bekr (r.a) onların yanına vararak:

⁴⁰⁷ Buharî, Bed'ul-Vahy, 2; Bed'ul-Halk, 6; Müslim, Fedâil, 87.

- "Ey kardeşlerim ! Sizi kızdırdım mı?" diye sormuş. Onlar:
- "Allah seni affetsin, hayır kardeşim !" demişler.⁴⁰⁸

Hadisten çıkan netice: Allah ile beraber olmayı isteyen kimse tasavvuf ehli ile otursun

Bu söz sufilerin meşhur sözüdür. Hadiste bunun sıhhatı Peygamber Efendimizin (s.a) "Eğer onları kızdırdıysan..." ifadesinden anlaşılıyor ki, Allah'ın yanında makbul olan kullara karşı olan davranışlarımız sanki Allah'a karşı yaptığımız davranışlarımız gibidir. Bundan dolayı şöyle demek de sahihtir:

"Allah'ın yanında makbul olan kullarla oturmak sanki Allah ile oturmak gibidir." "Allah ile oturma" lafzını söylemenin izni başka bir hadisteki "**Ben beni zikredenlerle beraberim**"⁴⁰⁹ ifadesinden dolaydır.

ÜÇYÜZÜÇÜNCÜ HADİS

Şurayh b. Ubeyd (r.a) anlatıyor:

Hız Ali'nin (r.a) yanında Şam ehlinden bahsedildi ve "Ey mü'minlerin emiri! Onlara lanet oku", denildi. Hız. Ali (r.a):

-Hayır ! Ben Hız. Peygamber'in (s.a) şöyle buyurduğunu işittim:
"Abdallar⁴¹⁰ Şam'da bulunurlar. Onlar kırk kişidirler.

⁴⁰⁸ Müsilim, Fedâilu's-Sahabe, 170.

⁴⁰⁹ Buhârî, Tevhid, 15; Müslim, Zikir, 1; Timizî, Dea'vât, 132 (h. no: 3603).

⁴¹⁰ Abdal, dünya meşguliyetlerinden kurtulup, kendisini Allah yoluna adayan ve ricalu'l gayb (Gayb adamları) diye adlandırılan evliya zümresi içinde yer alan sûfi ve erenler hakkında kullanılır. Ricalu'l gayb diye adlandırılan evliya zümresi arasında bir hiyerarşi vardır. Bu hiyerarşi çeşitli kaynaklara göre farklı farklı gösterilmiştir. Mesela Kettanî'ye atfedileneneki rivayetlerin birinde ricalu'l gayb aşağıdan yukarıya nukabâ, nücebâ, abdal, ahyâr, umed ve gavs şeklinde gösterilmiştir. Geniş bilgi için bkz. Hatib el-Bağdadî, Tarihu Bağdat, III, 75-76; DIA, I, 59, Abdal mad.

Onlardan biri ölürse Allah onun yerine bir başkasını getirir. Onların (duaları) sebebiyle yağmura kavuşulur ve düşmana karşı yardım gelir. Şam ehlinde azab onların (duaları) sebebi ile kaldırılmıştır".⁴¹¹

Hadisten çıkan netice: Abdal ve Ricalu'l-ğayb'ın mevcut olması

Sufilerin söz ve mektuplarında abdal, aktab, evtad ve gavs gibi lafızlar ve onların delalet ettiği sıfat, berekat ve tasarrufat bulunmaktadır.

Hadise göre Ricalu'l-Ğayb'ın bir kısmının varlığı isbat olunca, diğer kısımlarının ispat olması uzak değildir. Bir örnek ile diğer örneklerin teyid olması malum ve kabul edilen bir kaidedir. Berekat ise bu hadiste vardır. Ricalu'l-Ğayb'ın kainat üzerindeki tasarrufatı Kur'an'daki Hz. Hızır (a.s) kıssası ile sabittir.⁴¹²

ÜÇYÜZDÖRÖDÜNCÜ HADİS

Şufey el-Esbahî'den (r.a),

Kendisi Medine'ye girdiğinde birden etrafında halkın toplandığı bir adamla karşılaştı. "Bu adam kimdir ?" diye sordu. "Ebû Hureyre'dir", dediler. Ebû Hureyre (r.a) halka birşeyler anlatıyorken ben ona yaklaştım ve önüne oturdum. Konuşmasını bitirdiği ve yalnız kaldığı zaman kendisine şöyle dedim:

- "Sana şunun ve bunun hakkı için soruyorum. Rasûlullah'dan (s.a) duyduğun, anladığın ve bildiğin bir hadisi bana anlatır mısın ? Ebû Hureyre (r.a):

-(İsteğini) yerine getireceğim, Rasûlullah'dan (s.a) anladığım ve bildiğim bir hadisi sana anlatacağım, dedi. Bunun peşinden Ebû

⁴¹¹ Müsned, I, 112.

⁴¹² Bkz. Kehf 18/60-82

Hureyre derin bir şekilde içini çekti, biraz bekledi, sonra kendine geldi ve şöyle dedi:

-Ben ve kendisi bu evde iken ve yanımızda benden ve ondan başka bir kimse yokken Rasûlullah'ın (s.a) bana söylediği bir hadisi sana anlatacağım. Ebû Hureyre bunun ardından da derin bir şekilde içini çekti, sonra kendine geldi, yüzünü sildi ve "(İsteğini) yerine getireceğim" dedi.

-Ben ve kendisi bu evde iken ve yanımızda benden ve ondan başka bir kimse yokken bana Rasûlullah'ın (s.a) söylediği bir hadisi sana anlatacağım. Ebû Hureyre (r.a) bunun arkasından da şiddetli bir şekilde içini çekti. Sonra bükülüp yüzün koyun yere düştü. Onu uzun zaman kendime dayadım sonra ayıldı ve şöyle dedi:

"Kıyamet günü olunca Allah, kulları arasında hüküm vermek için onlara ineceğini (hesaba çekeceğini) Rasûlullah (s.a) bana anlattı."⁴¹³

Hadisten çıkan netice: Vecd

Hadisin vecd ile ilgili delaleti açıktır. Selefin dayanma gücü fazla olduğundan dolayı onlarda vecd hali az oluyordu. Ama bu rivayette olduğu gibi bazen olduğu da inkar edilemez.

ÜÇYÜZBEŞİNCİ HADİS

Enes b. Malik'ten (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: **"Kişi sevdiği ile beraberdir. Kazandığı (hayır ve şer) kendisininindir."**⁴¹⁴

Hadisten çıkan netice: Silsileye (tarikata) girme bey'atı
Bazı kimselerin durumundan, bey'atta verdikleri sözlerinde

⁴¹³ Tirmizî, Zühd, 48 (h. no: 2382).

⁴¹⁴ Tirmizî, Zühd, 50 (h. no: 2386).

duramayacakları, mücahede ve riyazatın hakkını veremeyecekleri anlaşılmaktadır. Buna rağmen şeyhler onları silsileye (tarikata) alırlar. Hadis bunun için asıl olabilir. Çünkü bey'atın bir gayesi de şeyhleri ile sevgi bağı kurmaktır. Sevginin bereketleri, bu hadiste zikredilmiştir. Dolayısıyla bu sevginin getireceği birçok hayırlı şeyleri ümid etmek te mümkündür.

ÜÇYÜZALTINCI HADİS

Zuhre b. Ma'bed (r.a) dedesi Abdullah b. Hişam'dan (r.a) anlattığına göre kendisi Rasûlullah'a (s.a) yetişmişti. Annesi Zeyneb binti Humeyd (r.anha) onu Rasûlullah'a (s.a) götürdü ve:

-Ey Allah'ın Resulü! Ondan bey'at al, dedi. Rasûlullah (s.a):
"O küçüktür", buyurdu. Başını meshedip ona dua etti.⁴¹⁵

Hadisten çıkan netice: Yaşı küçük olandan bey'at almamak

Büyüklerin adeti hadiste geçtiği gibidir; onlar küçüklerden beyat almazlar. Bunun sebebi bey'atın yüklediği hükümlerin yerine getirilmesidir. Bu sebeple küçük olan bir kimse için kendisiyle ilgili hükümler devam etmesine rağmen beyat ona gerekli olmaz. Çünkü buluşa ermediğinden beyat verilse dahi onun üzerine bey'atın hakikatı gerçekleşmez. Fakat buna rağmen büyüklerin bazen küçüklerden beyat aldıklarını görmekteyiz. Bu, hem bey'attaki bereketten dolayı hem de onların kalblerini ibadete amele ısındırmak niyetiyledir.

ÜÇYÜZYEDİNCİ HADİS

Safiyye'den (r.anha),
Rasûlullah (s.a) itikafta iken bir gece ziyaretine gidip, kendisi ile

⁴¹⁵ Buharî, Ahkam, 46.

konuştum. Sonra kalkıp (eve) dönmek istedim. Rasûlullah (s.a) evime giderken benimle birlikte kalktı.

-Safiy'e'nin evi, Usame b. Zeyd'in arsasının içinde idi.- Ensardan iki adam yanımdan geçti. Hz. Peygamber'i (s.a) görünce yürüyüşlerine hızlandırdılar. Rasûlullah (s. a):

"Ağır olunuz! Telaşlanmayınız! Yanımda olan Huyeyy'in kızı Safiy'e'dir" buyurdu. Adamlar:

-**"Allah'ı tesbih ederiz. Ya Rasûlellah!"** dediler. Rasûlullah (s.a):

"Şüphesiz şeytan insanın damarlarında kanın aktığı gibi akar. Sizin kalbinize -bir şey veya bir şer- atmasından endişe ettim" (bu sebeple yanımdakinin kim olduğunu söyledim) buyurdu.⁴¹⁶

Hadisten çıkan netice: Töhmete sebep olacak hareketlerden sakınmak

Bazı dervişlerin mizacında çok dikkatsizlik vardır. Şeriata tabi olmalarına rağmen, onlardan şöyle-böyle sözler ve fiiller sadır olur. Bundan dolayı avam onlara kötü söz söylerler ve müridlere su-i zanda bulunurlar. Bu hadisi onlar iyice okusunlar, müridlere olur olmaz ithamlarda bulunmasınlar. Kulaktan duyma sözlerle yanlış değerlendirmeler yapmasınlar. Peygamber Efendimiz (s.a) son derecede ihtiyatlı davranırdı. Her halükârda şeriata uymanın gerekli olduğunu anlamayana hayret ediyoruz ? Hadise binaen müridlerin, töhmet olabilecek hareketlerden sakınmaları gerektiği aşikârdır.

ÜÇYÜZSEKİZİNCİ HADİS

Sa'd b. Ebi Vakkas'ın (r.a) rivayet ettiğine göre,

Sa'd (r.a), Rasûlullah'la (s.a) birlikte bir kadının yanına girdi. Kadının önünde (bir rivayette dörtbin kadar) hurma çekirdekleri veya çakıl taşları vardı. Onlarla tesbih çekiyordu...⁴¹⁷

⁴¹⁶ Buharî, İtikaf, 8; Müslim, Selam, 24; Ebû Davud, Savm, 79 (h. no: 2470).

Hadisten çıkan netice: Tesbih etmek

Pek çok zikreden kimsenin adeti, tesbihle zikir ve vird çekmektir. Hadis, bunun için asıldır. Çünkü çekirdek ile tesbih tanesi arasında fark yoktur. İp sadece toplama amacı iledir. Hadiste çekirdeklerin bir arada olduğu bizzat sabittir. Tesbihi ele alarak zikir çekmenin riya olduğu şüphesine gelince bunun cevabı şöyledir: Elbette riyadan korunmak gerekir. İleride Taberanî'den gelen hadisten de anlaşılacağı üzere; rıyanın şeklinden sakınmak gerekli değil, amelî içindeki riyaya götüren düşünceden sakınmak gerekir.

ÜÇYÜZDOKUZUNCU HADİS

Ebû Said'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Dünyada bir kavim Allah'ı, serilmiş yataklarda zikredecekler. Allah onları yüksek derecelere çıkaracaktır."⁴¹⁸

Hadisten çıkan netice: Nimetlerden faydalanmak velayete engel değildir

Pek çok avam, büyük olmanın alametini dağınık, pejmürde halde olmak olarak anlıyorlar. Hadiste zikir ve itaatta istikamet varsa lüks şeylerle manevî meyveler elde edileceği anlaşılmaktadır. Elbette bazen elde edilecek manevî nimetler ve mücahede sebebiyle veya bazı terbiyetler için kâmil bir şeyh, bir müddet ile sınırlı veya devamlı olarak müride "bu nimetleri bırakacaksın" diyebilir. İşte bu emir maslahattan dolaydır, yoksa bizatihi şart olan birşey değildir.

⁴¹⁷ Ebû Davud, Selat,359 (h.no:1500); Tirmizî, Deavat, 114 (h.no:3568)

⁴¹⁸ Ebû Ya'la, Müsned, II, 359 (h.no: 1110); Heysemî, Mecmeu'z-Zevaid, X, 78.

ÜÇYÜZONUNCU HADİS

Hz. Aişe'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) Hafaza meleklerinin işitmediği gizli zikrin, yetmiş kat daha faziletli olduğunu söylemiş ve şöyle buyurmuştur:

Kıyamet günü olduğu zaman, Allah kullarını hesaba çekmek için toplar. Hafaza melekleri topladıkları ve yazdıklarını getirirler. Allah onlara:

-İyice bakın geriye bir şey kaldı mı ? der. Onlar:

-Ey Rabbimiz! Bildiğimiz ve muhafaza ettiğimiz şeylerden bir şey geriye bırakmadık. Ancak bildiğimiz ve muhafaza ettiğimiz şeyleri saydık ve yazdık, derler. Bunun üzerine Allah o kula şöyle buyurur: "Senin benim yanımda bilmediğin (ve meleklerin bilmediği) bir (özel) amel defterin var. Ben seni onunla mükâfatlandıracağım. O da gizli zikirdir." ⁴¹⁹

Hadisten çıkan netice: Gizli zikrin sıhhati

Şeyhler bazen zikri lisan ile, bazen de dili hareket ettirmeden kalbî zikir şeklinde ta'lim ederler. Bazı zahir ehli ise dil ile olmadıkça zikrin muteber olmadığını söylemektedirler. Hadiste böyle zikrin yapıldığı ve muteber olduğu açıktır. Çünkü telaffuz için Hafaza meleklerinin duyması lazımdır. Fakat bu duyma burada olmamıştır. Demek ki telaffuz da yoktur. Elbette bazı amellerde dil ile telaffuz etme icma ile şarttır. Mesala namazda kıraat, nikah ve talakta kalpten geçen şeyin telâffuzu gibi.

"Her ne kadar duyma yok ise de, kalbî amelleri melekler müşahede eder. Bundan dolayı yazılması gerekir. Nitekim iyilik yapma iradesinin yazıldığı hadiste mevcuttur" sualine gelince bunun cevabı şudur: Kalb amellerine melek te muttali olur. Fakat bazı ameller bundan istisna

⁴¹⁹ Ebû Ya'la, Müsned, VIII, 182-183 (h.no:4738); Heysemî, Mecmeu'z-Zevaid, X,

edilmiştir. İstisna varid olmayan ameller bunun içindedir.

ÜÇYÜZONBİRİNCİ HADİS

Ebû't Tufeyl (r.a) anlatıyor:

Adamın birisi, bir cemaata uğradı ve selam verdi. Onlar da selamına karşılık verdiler. O adam oradan ayrılınca, cemaattan birisi şöyle dedi:

- "Allah'a yemin olsun ki bu adama Allah için buğz ediyorum." Cemaatta bulunanlardan başka birisi ise:

- "Allah'a yemin olsun ki söylediğin şeyler ne kötüdür ve Allah'a yemin olsun ki o kimseye söylediklerin haber vereceğiz." dedi. Cemaatin içinden bir adam, oradakilerden bir şahsa "kalk ve bunu ona haber ver", dedi. Cemaatin gönderdiği kimse o adama ulaştı ve hakkında konuşulmuş olan şeyi ona söyledi. O adam da (hemen) döndü Rasûlullah'ın (s.a) yanına geldi ve O'na şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Resulü! İçinde falan kimsenin bulunduğu müslümanlardan bir cemaata uğradım, selam verdim; onlar da selamına karşılık verdiler. Oradan ayrılınca onlardan birisi bana yetiştirdi ve "falan, senin için Allah'a yemin olsun ki bu adama Allah için buğz ediyorum", dedi. (Ya Resulellah!) O adamı çağır, bana niçin buğz ettiğini sor, dedi.

Rasûlullah da (s.a) onu çağırdı ve o adamın haber verdiği şeyi ona sordu. O adamda itiraf etti:

- Ey Allah'ın Resulü ben bunu söyledim, dedi. Rasûlullah'da (s.a):

- **Niçin ona buğz ediyorsun ?** diye sordu. O da:

- Ben onun komşusuyum. Onu iyice araştırdım. Allah'a yemin olsun ki, iyi olanların da facir insanların da kıldığı farz namazlar dışında onun hiç namaz kıldığını görmedim, dedi.

- Ey Allah'ın Resulü ona benim hiç bir vakit namaza geç kaldığımı, abdest, rukü ve secdeyi hiç güzel yapmadığımı gördü mü diye sor ? dedi. Rasûlullah'da (s.a) ona sordu. O da:

-Hayır, dedi. O adam:

-Ben onu iyi ve facir insanların tuttuğu oruçtan başka oruç tuttuğunu görmedim, dedi.

-Ey Allah'ın Resülü ona benim hiç bir Ramazan orucu tutmadığı mı veya hakkıyla yerine getiremediğimi hiç gördü mü diye sor ? dedi. Rasûlullah da (s.a) ona sordu. O da:

-Hayır, dedi. O adam:

-Ben onu iyi ve facir insanların verdiği zekattan başka malından Allah yolunda hiç bir hayır yaptığını görmedim, dedi.

-Ey Allah'ın Resülü ona benim zekat malımı gizlediğimi veya eksilttiğimi hiç gördü mü diye sor? dedi. Rasûlullah da (s.a) ona sordu. O da:

-Hayır, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) :

"Kalk! Zannedersem sen ondan daha hayırlısın" buyurdu.⁴²⁰

Hadisten çıkan netice: Zaruri olan işlerle ilgilenmek

Tasavvuf ilminde, gerekli olan işlerle ilgilenip geri kalan vakitlerde zikir ve tefekkürle meşgul olan kimseye kalender denilir. Hadiste bu meşrebin isbatı vardır. Çünkü zaruri olan şeylerle ilgilenilebileceği hadiste geçmektedir. Nitekim ashab-ı kiramın devamlı zikir ve fikir etmesi **"O kimseler ki ne ticaret ne alış-veriş onları Allah'ı zikirden alıkoymaz."**⁴²¹ ayetiyle bilinmektedir. Hadiste geçen ricalin ashab olması evladır. Tasavvufta bir meşreb vardır, bunlara melameti denir. Bunlar fazla olan amellerini gizlemeye çok önem verirler. Onların halinin isbatı ise kırksekizinci hadiste geçmişti.

ÜÇYÜZİKİNCİ HADİS

Enes b. Malik'ten (r.a),

⁴²⁰ Müsned, IV, 455-56.

⁴²¹ Nûr 24/37.

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Birden kızma hali ancak bu ümmetin salih ve iyi kimselerinde olur." Bu senetle şöyle bir rivayette vardır:

"İçindeki Kur'an'ın izzetinden dolayı, Kur'an sahibinden başka kızmaya hak sahibi olan kimse yoktur."⁴²²

Hadisten çıkan netice: Birden kızmak.

Bazı şeyhler çok nazik mizaçlı olur. Bu incelikten dolayı bazı uygun olmayan işler hoşlarına gitmez ve hoşnutsuzlukları yüz hatlarından ve davranışlarından belli olur. Bazen bu hal, kızma sınırına ulaşır. Bazı anlayışsız kimseler bunu ahlaksızlık olarak düşünürler. Oysa bu durum şer'î sınırı aşarsa ahlaksızlık olur. Böyle olmamış olsaydı hadiste geçen kızmanın doğru olmaması gerekirdi. Sahih hadis kitaplarında bulunan bazı rivayetlerde; bazen Peygamber Efendimizin (s.a) yersiz sorulardan dolayı sinirlendiği ve kızdığı geçmektedir.⁴²³ Bu sebeple şeyhlere kızmalarından dolayı itiraz etmekte acele etmeyin.

ÜÇYÜZONÜÇÜNCÜ HADİS

Abdullah b. Mesud (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) bana şöyle dedi:

-"Senin benim yanıma girmedeki iznin perdeyi kaldırman ve seni nehyedinceye kadar beni dinlemendir."⁴²⁴

ÜÇYÜZONDORDÜNCÜ HADİS

Hüseyin b. Ali (r.a) anlatıyor:

⁴²² Deylemî, Firdevs'ul Ahbar, III,443 (h.no:5252)

⁴²³ Müslim, Hac, 412.

⁴²⁴ İbn Mace, Mukaddime, 11 .

Babama Rasûlullah'ın (s.a) eve girişini (vaktini) sordum. O da:
"Rasûlullah (s.a) evine girdiği zaman günlük hayatını üç kısma ayırırdı: Bir kısmını ibadetlere, bir kısmını ailesine, üçüncü kısmını da kendi işlerine tahsis ederdi. Halkın işlerini yakın arkadaşları vasıtasıyla yapar ve kimseden birşey saklamazdı" şeklinde anlatmıştır.⁴²⁵

ÜÇYÜZONBEŞİNCİ HADİS

Ebû Musa el-Eşarî (r.a) anlatıyor:

Bir defa Rasûlullah (s.a) Medine'nin bahçelerinden birinde yaslanmış olduğu halde yanındaki bir değneği, su ile çamur arasına dikmeye çalışırken birisi kapıyı çaldı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):

- "Aç ve onu cennetle müjdele", buyurdular. Bir de bakık Ebû Bekir (r.a). Kapıyı açtım ve kendisini cennetle müjdeledim.

Hadiste aynı şekilde Hz. Ömer'in (r. a) ve Hz. Osman'ın (r. a) geldikleri ve onların da cennetle müjdelendikleri geçmektedir.⁴²⁶

Bu üç hadisin açıklaması:

Hadisten çıkan netice: Halvet ve diğer işler için zamanın ayarlanması, halvet vaktinde halkın girmesine izin vermemek ve kapılarında nöbetçi tutmak

Şeyhlerin genellikle; kendileri için belli zamanları ayırma adetleri vardır. Halvet için de bir zaman tayin ederler. Bu zamanda halkla görüşmeler yapmazlar. Bazen kapıda halkın hücum etmemesi için hizmetçi tutarlar. Fakat bazen bu halvet vaktinde havas olan kimselere hususiyetlerinden dolayı izin verirler. Düşünmeden hemen atılan cesur kimseler bu gibi adetlere çokça itiraz eder ve şeyhler hakkında bazı

⁴²⁵ Tirmizî, Şemail, s. 166-7

⁴²⁶ Buharî, Fedâilu Ashabi'n-Nebi, 7; Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 28; Tirmizî, Menakıb, 19 (h. no: 3710).

kimseleri tercih ediyor gibi şüphelere kapılırlar. Bazı kimseler de özel hizmetçilerinin girdiğini görerek kendileri de girer ve hizmetçinin izni olması için de izin sayar. Yukarıdaki hadisler bu gibi hususlarda hükümler ortaya koymaktadır.

İkinci hadis ile zamanı ayarlama, halvete önem verme ve halvette özel kimselere izin verme; birinci hadis ile nöbetçiye verilen iznin herkes için izin manasına gelmediği ve üçüncü hadis ile kapılarında nöbetçi tutabilecekleri açıkça anlaşılmaktadır.

Elbette gelen kimsenin çok zaruri ihtiyaçlarını yerine getirmemek ve "sonra gel, şimdi müsait değilim" demek çok kötüdür. Gelen kimsenin çok aciliyeti yok ise sadece hadise göre değil, Kur'an'a göre de "**Eğer size dönün denilirse siz de dönün**"⁴²⁷ emri mücibince dönmelidir. Şeyhin de görüşmek için başka bir vakit tayin edip özür beyan etmesi caizdir. Aynı şekilde "**İnsanlara derecelerine göre muamele edin**"⁴²⁸ hadisine göre havasın avanın üzere tercihi caizdir. Bütün bu şüpheler, bilgisizlikten kaynaklanmaktadır.

ÜÇYÜZONALTINCI HADİS

İbn Abbas'dan (r.a) rivayet edildiğine göre; farz namazları bitirdikten sonra zikirde sesi yükseltmek Rasûlullah (s.a) zamanında vardı.⁴²⁹

Hadisten çıkan netice: Cehrî zikir

Bazı kimseler cehrî zikrin sabit olup olmadığı hususunda şüphe ederler. Hadiste bunun açıklaması vardır. İmam Şafii'den gelen bir rivayette hadisten muradın namazdan sonra bunu devamlı adet olarak yapmak değil de, zikri diğer insanlara öğretmek niyetiyle az bir süre için

⁴²⁷ Nür, 24/28.

⁴²⁸ Ebû Davud, Edeb, 23 (h. no: 4842)

⁴²⁹ Buhârî, Ezan, 155.

böyle yapıldığı, yoksa devamlı cehrî zikretmedikleri şeklinde nakledilmektedir.⁴³⁰

ÜÇYÜZONYEDİNCİ HADİS

Esmâ binti Yezid'in (r.anha) Deccal hakkında rivayet ettiği hadiste şöyle anlatıyor:

-Ey Allah'ın Resulü ! Allah'a yemin olsun ki, biz hamur yoğuruyoruz, açkınıcaya kadar o hamuru pişirmiyoruz. O gün mü'minler ne yapacak ? diye soruldu. Resulullah (s.a), buyurdu:

-**"Tesbih ve takdis bakımından sema ehline yeten şeyler onlara yeter."**⁴³¹

Hadisten çıkan netice: Gıdasız durmak (riyazet)

Bazı şeyhlerden nakledildiğine göre, onlar halvette uzun zaman hiç bir şey yemezler. Zahir ehli olan kimseler, bu gibi hususları anlamayarak inkar ederler. Oysa bazen sadece zikir ve tesbihin gıda olarak yeterli olduğu hadisten anlaşılmaktadır.

ÜÇYÜZONSEKİZİNCİ HADİS

İmran b. Husayn'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kim Deccali işitirse, ondan uzaklaşsın. Allah'a yemin ederim ki, Deccal bir adama geldiğinde insanın, onda göreceği aldatıcı bazı harikalar yüzünden onu mü'min sanar ve ona uyar".⁴³²

⁴³⁰ Fethu'l Bârî, II, 593 (Beyrut. 1993)

⁴³¹ Müsned, VI, 456.

⁴³² Ebû Davud, Melahim, 14 (h. no: 4319).

Hadisten çıkan netice: Fitne tahmin edilen yerlerden ve kişilerden uzak durmak

Tasavvuf adı altında batıl yolda olan bir kimse varsa, kâmil olmayan kimsenin onunla tartışmak ve yaptıklarını reddetmek için yanına gitmemesi şeyhlerin tavsiyelerindedir. Çünkü gittiği insan tasarrufatı ve acaib durumları ile onu fitneye sokabilir. Hadiste bu terbiye metodu açıktır. İster Deccal-i ekber olsun ister Deccal-i asgar olsun ikisi aynıdır. İslam üzere olmayanlar arasında fark yoktur.

ÜÇYÜZDOKUZUNCU HADİS

Nevvas b. Sem'an (r.a), Deccal ile ilgili hadisinde anlatıyor:

- "Ey Allah'ın Resulü! Deccal yeryüzünde ne kadar kalacak " diye sorduk. Rasûlullah (s. a):

- "Kırk gün: Bir günü bir sene gibi, bir günü bir ay gibi, bir günü de bir Cuma günü gibi, öteki günleri de sizin bugünkü günleriniz gibidir," buyurdu.⁴³³

ÜÇYÜZYİRMİNCİ HADİS

Esmâ binti Yezid b. es-Seken (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Deccal yeryüzünde kırk yıl kalacak. Fakat bir senesi bir ay, bir ayı bir Cuma günü, bir Cuma günü bir gün, bir günü de bir saat veya bir saattan az bir zamandır".⁴³⁴

Hadisten çıkan netice: Bast ve tayyî zaman

İki hadisteki taaruzun sebeplerinden bir tanesi, kastedilen zaman

⁴³³ Ebû Davud, Melahim, 14 (h. no: 4321).

⁴³⁴ Abdurrezzak, Musannef, XI, 392 (h.no: 20822); Müsned, VI, 454;

uzun olacak, diğeri ise çok olacak. Aslında zamanın az veya çok mutlaka belli bir miktarı olacaktır. Hadiste tayy-ı zaman ve bast her ikisi de sabittir.

Birinci hadisle ilgili diğeri rivayetlerde şu da vardır: Bir sene gibi olan bir günde, bir senelik namazlar vacib olacak. Bundan anlaşıldı ki; o gün gerçekte bir senedir. Cevab şudur: Mümkündür ki o özel gün bir sene gibi olabilir. Diğeri günler için yukarıdaki açıklama geçerlidir. Herhalukarda bu iki hadisin delaletini iddia ihtimallidir. İleride tayy-ı zamanla ilgili bir hadis gelecektir.

ÜÇYÜZYİRMİBİRİNCİ HADİS

Ebû Saîd el-Hudrî (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah'a (s.a) (ayette geçen)⁴³⁵ miktarı elli bin sene olarak belirtilen günden ve bu günün uzunluğundan soruldu.

Rasûlullah (s.a):

-"Nefsim kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, bu gün mu'minlere hafif olacak, hatta dünyada kıldıkları farz namazdan daha hafif olacak" buyurdu...⁴³⁶

Hadisten çıkan netice: Tayy-ı zaman

Hadisin buna delalet ettiği açıktır. Tayy ve bastın olmasında bir fark yoktur. Tayy da olabilir, bast da.

ÜÇYÜZYİRMİKİNCİ HADİS

İbn Abbas'dan (r.a),

⁴³⁵ Meâric, 70/4. Bu ayette Allah şöyle buyurmaktadır: "Melekler ve ruh miktarı elli bin sene süren bir gün içinde O'na yükselir".

⁴³⁶ Beyhakî, Şu'abu'l İman, I, 324 (h.no:361)

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kim ezanı işitir, ona uymaya mani olacak bir özü de yoksa, (evinde) kıldığı namaz kabul edilmez." Ashab:

-**"Özür nedir?"** diye sordu. Rasûlullah da (s.a)

-**"Korku ve hastalıktır"** buyurdular.⁴³⁷

Hadisten çıkan netice: Cemaata önem vermek

Bu günlerde bazı sözde şeyhler cemaatle namaz kılmaya hiç önem vermezler. Bu hadise göre onların kıldıkları namazlar makbul değildir. Eğer birisinin namazı merdud ise bu insanın şeyh olamayacağı da açıktır.

ÜÇYÜZYİRMIÜÇÜNCÜ HADİS

Urve b. Muğîre (r.a) babasından naklediyor :

Peygamber (s.a) ile birlikte bir gece yoldaydım. Bana:

-**"Yanında su var mı?"** diye sordu. Bende:

-**"Evet"** dedim.

Bunun üzerine Peygamber (s.a) bineğinden indi ve gecenin karanlığında gözle görünmeyinceye kadar gitti. Sonra geldi. Ben kendisine ibrikle su döktüm. Yüzünü yıkadı. Üzerinde yünden yapılmış bir cübbe vardı. Kollarını sıvamadı. Onları cübbenin içinden çıkararak yıkadı. Başını meshetti. Sonra ben mestleri çıkarmak için (ayaklarına) eğildim.

"Onları bırak, çünkü ben mestlerimi temiz iken (abdestli iken) giydim" buyurdu ve üzerlerini mesh etti.⁴³⁸

Hadisten çıkan netice: Abdest için müriden yardım istemek

⁴³⁷ Ebû Davud, Salat, 46 (h. no: 551).

⁴³⁸ Müslim, Taharet, 79.

Şeyhlere bazen müridlerin abdest aldırıldığını görüyoruz. Bazı anlayışı eksik kimseler bunu kibirlilik olarak anlıyorlar. Bu düşüncenin sebebi, sadece su-i zan olabilir. Hadiste hiç kerahetsiz bunun cevazı sabittir.

ÜÇYÜZYİRMİDÖRDÜNCÜ HADİS

İbn Abbas'dan (r.a),

İbn Abbas (r.a), Rasûlullah'ın (s.a) secdede iken uyduğunu ve hatta horuldamaya veya üfler gibi nefes alıp vermeye başladığını gördü. Sonra Rasûlullah (s.a) kalkıp namaz kıldı. Bunun üzerine ben,

- "Ya Rasûlullah! Sen gerçekten uyudun" dedim. Rasûlullah (s.a):

- "Yatarak uyuyana abdest lazım gelir. Çünkü uzandığı zaman mafsalları gevşer" buyurdu.⁴³⁹

Hadisten çıkan netice: Vecd haline düşmek abdesti bozar

Pek çok sufi vecdde kendilerinden geçerek yere düşerler ve kendilerinden geçtiklerinde abdestin iade edilmesinin vacib olduğunu bilmezler. Bu durumda mafsalların gevşemesi uykudaki gibidir. Fukaha bayılma ile abdestin bozulduğunu açıklamışlardır.

ÜÇYÜZYİRMİBEŞİNCİ HADİS

Enes'den (r.a),

- "Sahabe için Rasûlullah'tan (s.a) daha sevgili bir kimse yoktu. Bununla beraber, kendisi için ayağa kalkılmasından hoşlanmadığını bildikleri için O'nu gördüklerinde ayağa kalkmazlardı."⁴⁴⁰

⁴³⁹ Tirmizî, Taharet, 57 (h. no: 77).

⁴⁴⁰ Tirmizî, Edeb, 13 (h. no: 2754).

Hadisten çıkan netice: Şeyhe eziyet veren hürmeti bırakmak

Hadisten anlaşıldığına göre edeb, tazim ve hizmet için herhangi bir metod şeyhe rahatsızlık veriyorsa o metodu terketmek gerekir. Bu günlerde örfe uyma o kadar yaygınlaşmıştır ki; şeyhlerin biraz rahat etmesini kimse düşünmüyor. Özellikle tarikata yeni intisap edenlerin resmiyete kaçan davranışlarında buldukları , tazimde aşırı gittikleri ve şeyhe hizmet etmek için aşırı ısrar ettikleri görülmektedir. Onlar bunu yakınlık ve saadet için büyük bir araç olduğunu anlamaktadırlar. Mesala şeyhe masaj yapmak, ayakkabılarını giydirmek, çıkardıktan sonra kaldırmak ve şeyhin arka tarafına oturmak gibi.

Özellikle böyle bir düşünce ile onun arkasından yapılan vazife ve kılınan namazın daha makbul olacağını düşünürler. Bu tamamen putperestlik gibidir. Malesef günümüzde bu belalar çok yaygındır.

ÜÇYÜZYİRMİALTINCI HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),(Ashap)

"Ya Rasûlellah! Sen bizimle şakalaşıyorsun" dediler. Rasûlullah (s.a): "**Ben sadece gerçeği söylüyorum**" buyurdu.⁴⁴¹

Hadisten çıkan netice: Kâmil olan kimsenin şaka yapması kemaline ters değildir

Bazı mizacı sert kimseler şeyhlerin zerafetine ayıp gözü ile bakarlar. Oysa hadiste geçen şarta dikkat ederek yapılırsa bu zerafet sünnet olur. Eğer bu şarta dikkat edilmezse bundan men edilmiştir. Nitekim bir hadis-i şerifte:

"Kardeşine karşı aşırı gitme! Rahatsız eden şaka da yapma!" buyurulmuştur.⁴⁴²

⁴⁴¹ Tirmizî, Birr, 57 (h. no: 1990).

⁴⁴² Tirmizî, Birr, 58 (h.no: 1995)

ÜÇYÜZYİRMİYEDİNCİ HADİS

Ebû Şurayh el-Ka'bî'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse misafirine en iyi şekilde ağırlayarak ikramda bulunsun. Misafirlik üç gün ve misafirin (en iyi şekilde) ağırlanması bir gün bir gecedir. Bu müddetten sonra ev sahibi misafir için her ne harçarsa sadakadır. Misafirin, ev sahibini daraltıncaya kadar yanında kalması caiz değildir."⁴⁴³

Hadisten çıkan netice: Müridlere yük olmamak

Bugünlerde pek çok şeyh, müridlerin can ve malının sahibi olduğunu düşünüp teklifsiz olarak arzu ettiği her şeyi onlardan isterler. İster mürid hoşlansın ister hoşlanmasın istediği zamana kadar onun evinde tavuk ve pilav yerler ve istediği kişilerle beraber o zavallının evine misafir olurlar. Müridin maddi durumu ne kadar kötü olursa olsun bunlar tatlı yemeyi isterler. Halbuki hadisin umumi hükmüne şeyhler de dahildir. Bu hürmetin illeti biktırmaktır. Böyle bir davranış ilerde biktırmaya sebep olabilir. Eğer evine gidilen kimse herhangi bir husustan rahatsız olacaksa ve hizmetleri (ana-baba gibi) vacib olanlar dışında, o kimseyi böyle rahatsız etmek haramdır.

Diğer bir hadiste bu husus daha açıktır. Peygamber Efendimizi (s.a) birisi davet etti. Bir kişi de O'nunla beraber gitti. Peygamber Efendimiz (s.a), o kişi için ev sahibinden açıkça izin almadıkça onu davet edenin evine götürmediler.⁴⁴⁴ Peygamberimiz (s.a) böyle yaptıysa bizim de evleviyetle böyle yapmamız gerekir.

⁴⁴³ Buhârî, Edeb, 85; Müslim, Lukata, 14, 15; Ebû Davud, Et'ime, 5 (h. no: 3748);

Tirmizî, Birr, 43 (h. no: 1968).

⁴⁴⁴ Müslim, Eşribe, 138.

ÜÇYÜZYİRMİSEKİZİNCİ HADİS

Ebû Hureyre'den (r.a),

Rasûlullah (s. a) şöyle buyurdu:

"Rüya üçtür. Biri salih rüya olup Allah'tan müjdedir, ikincisi şeytanın verdiği üzüntüdür, üçüncüsü kişinin kendi kendine konuştuğu şeylerdir."⁴⁴⁵

Cabir'den (r.a),

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Sizden birisi hoşlanmadığı bir rüya görürse, üç defa sol tarafına tükürsün ve şeytandan üç defa Allah'a sığınsın. Bulunduğu taraftan da öbür tarafa dönsün!"⁴⁴⁶

Hadisten çıkan netice: Rüyada kesinlik olmaması

Bazı seyr-u sulûk yapan cahil kimselerin çokça rüya gördüklerini müşahede ettik. İyi rüyaları az olduğu zaman bunun, Allah'tan uzaklaşma alameti olduğunu düşünerek kederli ve perişan olurlar. Güzel rüyalar görürler ise bunu sanki istediği şeyi elde etmiş gibi düşünerek naz ederler. Rüyada gördüklerine ise tamamen itimad ederler. Hadiste bu gibi düşüncelerin yanlış olduğu açıkça malumdur. Peygamber Efendimiz (s.a) kötü rüyaların zararından kurtulmayı da bu hadislerinde öğretmişlerdir. Kısaca rüya, insanların anladığı gibi haddinden fazla önem verilecek bir şey değildir. Asıl önemli olan uyanıklıktır ve uyanıklık halinde Allah'ın ondan razı olacağı bir halde olup olmadığıdır.

Birisinin Farsça şu şiiri çok hoşuma gidiyor:

Ne geceyim ne de geceye tapanım,
Bu durumda rüyalara ne söyleyeyim,
Çünkü ben kendi güneşimin kölesiyim,
Ben sadece bu güneş hakkında konuşabilirim.

⁴⁴⁵ Buhari, Tabir, 26; Müslim, Rüya, 6.

⁴⁴⁶ Müslim, Rüya, 5.

ÜÇYÜZYİRMİDOKUZUNCU HADİS

İbn Abbas'dan (r.a) merfu⁴⁴⁷ olarak rivayet edilen hadiste şöyle buyuruluyor:

"Münafıkların size 'bunlar riya yapıyorlar' diyecekleri kadar Allah'ı çokça zikrediniz."⁴⁴⁸

Hadisten çıkan netice: Şeyhin riyası müridin ihlasından hayırlıdır

Bu hadisin anlamı şudur: Çokça zikir edenin hali ve zikrin çokça edildiği zamanlar, başkalarına gizli kalamayacaktır. Zahir olduğu zaman muhalif olanlar bunu riya diye ta'n edeceklerdir.

Hadiste hakikatte riya olan ile riya olmayanı izhar etmek talep edilmektedir. Talep edilen bir şeyin, hayırlı bir şey olması gerekir. Hayırda fazilet vardır. Bunun için bir şeyi, başka bir şey üzerine faziletli kılarsanız, o şeyin hakikatte faziletli olması gerekir. Faziletli olana karşı ondan daha faziletli olan bulunacaktır. Daha faziletli olan şey özel bir manada riya ise, kendisine tafdil edilen de riya olmayacaktır. Buna ihlas denilir.

İşte riyanın bir kısmının, ihlâsın bir kısmından hayırlı olduğu sabit oldu. Harecî deliller ile müşahede edilebilir ki şeyhin bir şeyi izharında özel maslahatlar bulunur. Bu genel anlayışa göre, şeyhin riyasının, müridin ihlasından hayırlı olacağı ortaya çıkar. İyice anlayınız.

ÜÇYÜZOTUZUNCU HADİS

Ebû Umame (r.a) anlatıyor:

"Rasûlullah (s.a) çok sıcak bir günde Bakiu'l-Ğarkad tarafına gitti. İnsanlar da O'nun arkasından yürüyorlardı. Rasûlullah (s.a) nalin

⁴⁴⁷ Merfu hadis, Hz. Peygamber'e (s.a) nisbet edilen söz, fiil ve takrirlere denir.

Daha geniş bilgi için bkz. Ulumu'l Hadis s.45.

⁴⁴⁸ Camiu's-Sağîr, I, 138 (h. no: 903).

seslerini işitince bu durum hoşuna gitmedi ve hemen oturdu. Nefsine kibirden bir şey meydana gelmemesi için onları önüne geçirdi."⁴⁴⁹

Hadisten çıkan netice: Büyüklerin kendilerini ıslah için dikkatli olmaları

Bu hadis ve içindeki ikaz ile bu kitabı bitirmek istiyorum. Çünkü kitabın sonunda ikaz mahiyetindeki bir hadisi ele alıp şimdiye kadar bu kitapta zikredilen ilimler ve ameller için nihaî bir korkutma ve uyarı olması bu yönüyle uygundur. Bu korkutma kitabta anlatılanlara uymayı icap ettirir. Ayrıca bu korkutmada Kur'an'a uyulması da vardır. Çünkü Kur'an'ın son ayeti şudur:

"Şu günden sakının ki; o gün (hepiniz) Allah'a döndürüleceksiniz, sonra herkese kazandığı tastamam verilecek ve onlara hiç haksızlık edilmeyecektir."⁴⁵⁰

İşte arz ediyorum, bu hadisten ortaya çıkan şudur: Sadece nakıs olanlar değil, kâmiller de şaşırıp hataya düşebilir. Bazıları bu hususta hata ediyor. Çünkü onlar biz kamil olduk iddiasından sonra, kendi durumlarını düzeltmek için hiç merak edip çaba göstermiyorlar. Bu, büyük bir hatadır. Çünkü "büyükler, ulaşacakları yerlere ulaştı ve mücahedeleri tamamlandı" gibi anlayışların İslâmda olmadığını herkes bilmelidir. Yani salih olan kimselerin, amellerini devamlı kontrol altında tutma ve daha iyiye götürme gayreti içerisinde olmaları gerekir. Hayırlı ve doğru olan budur. Allahu Tealâ şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın hilesinden ancak hüsrana uğrayanlar emin olur."⁴⁵¹

Allahım ! Dünya ve ahirette ikram eyle, kabul buyur, bizi istikametten ayırma!

Allah'ın salat ve selamı mahlukatın en hayırlısı olan Hz. Muhammed'e (s.a), ailesi, ashabı ve bütün müslümanlar üzerine olsun.

⁴⁴⁹ İbn Mace, Mukaddime, 21.

⁴⁵⁰ Bakara, 2/281.

⁴⁵¹ A'raf, 7/99.

Hatime

Elhamdulillah hadis-i şeriflerden delilleri ile tasavvufla ilgili bazı konuları ihtiva eden "**Hakikatu't-Tarika**" kitabını bitirdim. Her ne kadar bu konu çok geniş ise de bizim gayemiz, konunun ehemmiyetini zihinlere yerleştirmek idi. Bu gayenin tahakkuku için bu kadar örnek yeterlidir. Ayrıca eserde işlediğimiz konularla ilgili bazı nükteler, bu kitabın sonuna "**en-Nuketu'd-Dakika**" ismi ile eklenmiştir.

Allah'a hamd, Rasûlüne selat ve selam olsun.

HAKİKAT DERYASINDAN İNCİLER

(en-Nuketu'd-Dakîka mimma

Yetea'lleku bi'l-Hakîka)

Bismillâhirrahmânirrahim

Allahu Tealâ'ya hamd;

Hz. Muhammed'e (s.a) ve O'na tabi olanlara salât ve selâm ederim.

Her türlü ilim ve amel, şeriat aynasında üç şekilde gözüktür:

1-Şeriat onu ya isbat eder.

2-Şeriat onu ya red eder.

3-Şeriat onu ne isbat ne de reddeder.

Her iki hususta kimsenin bir şey demeye salahiyeti yoktur.

Birinci ve ikinci kısım, şeriatın delaletiyle sabit olduğu için kimseye söyleyecek bir söz bırakılmamıştır. Üçüncü kısma gelince şeriatın ne delalet, ne de red ettiği şeylerdir. Herkesin bildiği kaide-i külliyeye göre bunlara şeriatın cevaz verdiği hususlar denilir.

İbn Abbas'tan (r.a),

Resulullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Allah'ın kitabında helal kıldığı şeyler helal ve haram kıldığı şeyler de haramdır. Hükmü belirtilmeyen şeyler ise, affettiği (mübah kıldığı) şeylerdendir."¹

Sufilerin ilim ve amelleri hadiste belirtilen taksimata tabidir. Bunlardan ilk iki kısım ile ilgili pek çok bilgi **Hakikatu't-Tarika** adlı

¹ Tirmizi, Libas, 6 (h. no: 1726); İbn Mâce, Et'ime, 66.

eserimizde bulunmaktadır. Üçüncü kısmı cüzî istidlâle ne mahal ne de muhtaç olduğu için eserde buna yer verilmemiştir. Çünkü şer'î küllî kaideler, üçüncü kısmın mübahlığına delalet ettiği için cüzî delaletlerin bulunması, mübahlığına zarar vermez.

Misal olarak ilmî ve amelî bir meseleyi ele alalım. Mesala alemlerle emirle letaif ilişkisinin, vücudda özel yerler ile ilişkisi olduğu söyleniyor. Mesala vird gibi bir meşguliyette düşünceleri bir yere tamamen toplamanın gereğinden bahsediliyor. Bunu tesbit için keşif ve tecrübe yeterlidir. Çünkü bu keşif ve tecrübeler, şer'î delillere ters olmaması yönü ile diğer mübah olan şeylerle ilgili bilgi gibidir. Mesala bir kimsenin yanınıza gelmesi ve esans kullandığı için kokunun etrafa yayılması ve bu kokunun hissedilmesi gibi mübah fiiller hakkındaki bilgiler için herhangi bir şer'î nassa ihtiyaç yoktur. Bu gibi mübah konularda, bazen bir maslahata, bazen de bir zarurete binaen diğer kavimlerden -onların şiarı olmaması şartı ile- istifade edilebilir. Bunda da bir beis yoktur. Buharî'nin haşiyesinde *Selmanî Farisî'den (r.a)* Hendek kazılması ile ilgili olarak şöyle bir nakil vardır:

Ey Allah'ın Resulü! Biz Faris'te (İran'da) iken düşman bizi muhasara ettiği zaman hendek yapardık, dedi.

Bunun üzerine Raşûlullah (s.a) hendek kazılmasını emretti.

Bu gibi mübah husularda her ne kadar uzaktan da olsa, bir nass ile delalet olursa bu uygunluk bir nevi teyid edilmiş olur. Bu uygunluğa ilk iki kısmın isbat ve nefyi gibi delil getirme nazarıyla bakılmaz. Fakat ona yakın olduğu denilebilir. Zahir ehlinde de bu gibi uygulama devam etmektedir. Fethu'l-Kadîr sahibi ölünün kibleye döndürülerek defnedilmesi gerektiğini söylemiştir². Aşağıdaki hadis bu açıklamaları teyid etmektedir:

Ubeyd b. Umeyr (r.a) sahabî olan babasının kendisine şöyle dediğini aktarır:

² İbnü'l Humam, Fethu'l Kadîr, II, 103-4 (Beyrut- ?)

Bir adam, Hz. Peygamber'e (s. a) (gelerek):

Ey Allah'ın Resülü ! Büyük günahlar nelerdir ? diye sordu. Hz. Peygamber de (s.a):

"Onlar dokuzdur...Müslüman olan anne ve babaya karşı gelmeniz, ölü iken de diri iken de kıbleniz olan Beyt-i Haram'a saygısızlık etmenizdir" buyurdu.³

Hakikatu't-Tarika eseri sona erince bende bir düşünce meydana geldi. Hadislerde yakın ifadelerle iğaret edilen bazı hususlara örnek olması için bu esere tekmile mahiyetinde bir sonuç bölümünün eklenmesi, ehl-i nazar için bir nevi lutuf ve hazdan hali olmaz. Böylece bu misallerle diğer hususlar arasında münasebet kurmak kolay olur. Bunun için misal olarak bir kaç konuyu ele alacağım ve Mevlâ'nın yardımıyla şöyle bir yol takip edeceğim:

Önce ele alacağımız konuyu bir ilim kitabından nakledeceğiz. Sonra ona uygun bir hadis yazacağız. Ancak bu bölümdeki usulümüz, ele alacağımız konuları geniş muhtevalarıyla işlemek şeklinde olmayacaktır. Bilakis bu konularla ilgili nükteleri ve lâtifeleri öne çıkarmaya çalışacağız. Zaten bundan dolayı bu bölüme **en-Nuketu't-Dakika mimma Yetea'ileku bi'l-Hakika** ismini veriyorum.

Yeni bölümün ayrı bir ismi olduğu için tertibi de birinci bölümden biraz farklı oldu. Orada önce hadis, sonra ondan çıkan netice bir başlık halinde zikredilmişti. Burada ise bunun aksine bir tertip vardır. Ta ki asıl ve tabi arasında fark açıkça ortaya çıksın.

Mukayese veya delil olma yönüyle ilgili açıklamaların her iki bölümde de daha sonra yapılmış olması, ilmî usulün bir gereğidir. Elbette bir istidlâlî konunun, gizli istidlalden dolayı bu bölüme de girmesi mümkündür. Aynı şekilde bir iştibah (benzeme) sebebinden dolayı bir benzer konu **Hakikatu't-Tarika**'da da işlenmiş olabilir.

Birinci konu: Başı arkaya doğru kaldırıp Allah'tan başka bütün düşüncelerin arkaya atıldığını düşünmek

³ Ebû Davud, Vesaya, 11 (h. no: 2875).

Abdullah b. Zubeyr'den (r.a),
Resulullah (s.a) (teşehhüdde) dua ettiği zaman parmağı ile işaret eder ve hareket ettirmezdi.⁴

Netice: Sırtı biraz arkaya doğru eğerek bütün düşünceleri arkaya attım düşüncesinin şekillenmesi ve aynı şekilde baş parmakla işaret edilmesi ile inanç ve tevhidin şekli olarak bir sureti yapılmaktadır. İşte sırt ve baş parmakla işaretle, cismanî durumun kalbe olanlara delalet etmesi, müsterek bir iştir ve hadis her ikisine delalet etmektedir.

İkinci konu: Kalbin üzerine vurmak

Ubey b. Ka'b'dan (r.a) -uzun bir hadiste:-
"Resulullah (s.a) beni kaplayan bu hali görünce göğsüme vurdu. Bunun üzerine benden ter boşandı..."⁵

Netice: Zikirde kalbe vurmanın hikmeti, kalbe etkisi olması içindir

Hadiste de Peygamber Efendimizin (s.a) vurmasının amacı bu idi. Bunda kalbe etki olması bakımından salikin, kendi kendine vurması ile başka birisinin vurması arasında belli bir fark yoktur.

Üçüncü konu: "La ilahe illallah" lafzındaki "illallah" kısmını tekrar ederek te'kidle söylemek

İbn Abbas'dan (r.a),
Resulullah (s.a) Mekke'nin fethedildiği gün:
-"Mekke'nin dikenini kesilmez, avı ürkütülmez, tanıyıp bilenden başkası orada bulunduğu şeyayı alamaz. Yaş otu da

⁴ Ebû Davud, Salât, 186 (h.no: 9890); Nesâî, Sehv, 35

⁵ Müslim, Musafirin, 273.

kesilmez" buyurdular. Bunun üzerine İbn Abbas:

-**"Ya Resulellah! Yalnız izhir (güzel kokulu nebat) müstesna, olsun. Çünkü o Mekke'nin demircileri ile (Mekke'lilerin) evlerine lazımdır"**, dedi. Resulullah da (s.a):

-**"Evet, yalnız izhir nebatı müstesna"** buyurdular.⁶

Netice: Sadece "La ilahe illallah" diye bir vird edinilmesi hakkında, bu lafızda müstesna⁷, müstesna minhu ve amilsiz ibare olduğu için, manasız diye itiraz edilir. "Böyle manasız zikir ne alışılmış ne de ecre sebep olur", derler. Abes olanın yapılmamasını söylerler.

Hadis tedkik edildiğinde amil ve müstesna minhunun hazfedilmesi cevazının olduğu anlaşılmaktadır. Bu, karine ile anlaşılır. Bazen bunun aksi de kullanılır, yani sadece müstesna hazfedilir. İbn Mace'de rivayet edilen idarecilerle sohbetin kötülenmesi ile ilgili hadis bunun bir örneğidir.

İbn Abbas'dan (r.a),

Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu:

"(Ahir zamanda) Ümmetimden bir kısım insanlar dinde fakih olduklarını iddia edecek, Kur'an okuyacaklar ve şöyle diyecekler :

"Biz idarecilere gider, onların dünyalıklarından nasiplenir ve onları dinimize karıştırmayız". Halbuki böyle olmayacak. Nasıl diken ağacından sadece diken toplanabilirse, onlara yakın olanlar da ancak onların menfiliklerini tahsil edecektir."

Bunun açıklamasında Muhammed b. es-Sabbah, "Tıpkı onlar gibi

⁶ Müslim, Hac, 445.

⁷ Müstesna, istisna ve istisna edatlarından sonra gelen ismi, üst tarafının hükmünden hariçte bırakmaktır. Müstesnanın unsurları üçtür:

1-İstisna edatı,

2-Müstesna, istisna edatından sonra gelen isim.

3-Müstesna minhu hükmü taşıyan ve önce gelen kısım.

hata ve kusur içinde olacaklar" demiştir.⁸

İşte "illallah" lafzı, "La ilahe illallah" lafzından sonra söylendiği için herhangi bir mahzur yoktur. Çünkü zikredenin itikadına göre veya karine ile müstesna minhu ve amil mahzuftur. Bir tevcih şuda olabilir ki; bundan önce "La ilahe illallah denildi" ve sonra sadece "illallah" tekid için tekrar getirildi. Bunun için her zaman amil ve müstesna minhu murat olacak ve tekid için yapılan tekrarlara yeni bir delil gerekli olmayacaktır. Yerine ve konunun önemine göre tekrarların yapılması da lisanda iyi ve güzel karşılanan bir usuldür. Hatta bazı rivayetlerde Peygamber Efendimizin (s.a) bir şeyi tekrar tekrar ifade buyurmaları bunun için bir delil olabilir.

Dördüncü konu: İsm-i zat yani Allah, Allah demek

Enes'den (r.a),

Resulullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Yeryüzünde Allah Allah diyen kalmadıkça kıyamet kopmaz."⁹

Başka bir rivayette: **"Allah Allah diyen hiç bir kişinin üzerine kıyamet kopmaz."**¹⁰

Bazı kimseler tek lafız olan Allah Allah diye zikretmeye itiraz ederler. Bunun için bu lafız ne haberî manayı ifade eder ne de inşa¹¹ manayı ifade eder. Öyle ise manasız zikrin faydası nedir? derler. Fakat hadiste bizzat bu tek lafız ile zikretmenin uygun olduğu belirtilmiştir.

⁸ Ibn Mâce, Mukaddime, 23

⁹ Müslim, İman, 234.

¹⁰ Müslim, İman, 234; Tirmizî, Fiten, 35 (h. no: 2207).

¹¹ Bütün sözler ya haber (bildirme) veya inşa (dilek) şeklindedir. **Haber**: Sözü söyleyene; o, bu sözünde doğrudur veya yalancıdır diyebileceğimiz her kelama haber denir. Mesela, Ali evinde ikamet ediyor, gibi. **İnşâ**: Sözü söyleyene; o, bu sözünde doğrudur veya yalancıdır diyemeyeceğimiz kelimelere inşa denir. Mesela, Ey Muhammed sefere çık, gibi. Bolelli, Belağat, s.27.

Bundan da anlaşılıyor ki; sadece Allah lâfzının tekrarı da meşrudur. Manası ne habere ne de inşaya münhasırdır. Eğer bundan teberrük ve sadece Allah'ı hatırlama amaç ise manasız ve faydasız olmadığı açıktır. Allah şöyle buyurmuştur:

"Rabbinin ismini zikret."¹² Bu lafızların zahirine ve ayetteki zikir ifadesine göre, isimden murad sadece Allah lafzının olması muhtemeldir. Netice olarak şunu söyleyebiliriz: bu ayete göre sadece Allah zikri mümkündür.

Beşinci konu: Kalblerin ziyası

Cennetlikler hakkında Cabir'den (r.a) rivayet edilen hadiste Resulullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kendilerine nefes almak ilham edildiği gibi tesbih ve hamd etme de ilham edilir".¹³

Netice: Hadiste cennet ehlinin övülmesi

Cennetliklerin Allah'ı zikir etmesi nefes alıp verme gibi olacaktır. Tecrübe ile sabittir ki; bir müddet zikirettikten sonra havanın soluklanması gibi zikrullah da soluklanılmaya başlar ve nefes alıp verme ile Allah zikredilir. Çünkü çokça pratikten sonra her nefes ile zikir bütünleşir ve her nefesle Allah zikredilmiş olur. Nefes alıp vermek zorunludur. Her ikisinin yakınlığı mecburen var olduğundan, her nefesteki bu hal zikirde de aynen meydana gelecektir. Bu hal çokça zikretme ile de elde edilebilir. Fakat nefes alıp vermek pratiğinden sonra kolay ve güzel olur.

İşte hadise göre cennet ehli ile nefes alıp vermeyi zikrullah ile çokça yapan kimselerin durumu birbirine çok benzerdir.

⁸ Müzemmil, 73/8.

¹³ Müslim, Cennet, 18, 19.

Altıncı konu: Zikirde nefes tutmak

Mutarraf (r.a), babası Abdullah b. Şihhır'dan (r.a) şöyle anlatıyor:

- "Resulullah'ı (s.a) ağlamaktan dolayı göğsünde kaynar tencere sesi gibi bir sesle namaz kılariken gördüm."¹⁴

Netice: Bir çok tecrübe ile sabittir ki bu keyfiyet, ağlama halinin galebesi sebebiyle ağlamayı tutma esnasında meydana gelir. Ağlama halinin galebesine karşılık insan kendini tuttuğu takdirde nefesini içinde hapsetmiş olur. Böylece gerilmiş olan vucuttan kaynar tencere sesi gibi bazı sesler gelmesi gayet tabiidir. Peygamber Efendimizden (s.a) böyle bir halin zuhur etmiş olması, bu halin övgüye değer ve faydalı olduğunda hiç şüphe bırakmaz. Binaenaleyh bir kimsenin bu hali tahsil etmeye önem vermesinde hiç bir beis ve şer'î bir engel yoktur.

Yedinci konu: Vazifeleri güzel bir şekilde yapmak

Enes'den (r.a),

Resullah (s.a):

"**Ya Enes ! (Namaz kılariken) gözün secde edeceğin yerde olsun**" buyurdular.¹⁵

Netice: Secdede iken secde yerine alın ve burun temas etmesi

Secdede temas edecek olan iki azadan birisi secde yerine temas edince ister istemez ikinci aza da temas edecektir. Secde de secde yerine bakmak istendiği için bakma tam veyâ eksik olabilir. Burun hizasının başladığı yer, secde yerine bakmanın işaret edildiği yerdir. Alnın başladığı yer olan iki kaşın arasındaki yer ile burun hizasının başladığı yerin secde yerine temas etmesi gerekir.

¹⁰ Buharî, Bed'ul-halk, 4; Nesâî, Sehv, 18 ; Ebû Davud, Salat, 157 (h.no: 904).

¹⁵ Beyhakî, Sünenü'l Kubrâ, II, 284.

Bu iki aza, secde mahalline temas etmediği sürece gözler başka taraflara kayabilir. İbadet için meşguliyetlerde secde yerine bakılması ile ilgili hüküm, hadis ile sabit olmuştur. Fakihler de secde ederken secde yerine bakmayı söylüyorlar. Reddül Muhtar'da geçtiği gibi.¹⁶

Sekizinci konu: Kalblerin ziyası

Ebû Bekir'den (r.a),

Resulullah (s.a) bana öğretmiş olduğu bir duada:

"Ya Allah!... Beni Kur'an ve ilimle rızıklandırmanı ve O'nu etime, kanıma, kulağıma, gözüme nüfuz ettirmeni; Kur'an'la bedenimi amel ettirmeni senin gücün ve kudretinle senden istiyorum. Zira (şerlerden korunmaya, hayırlarda muvaffak olmaya ve herhangi bir hareketin meydana gelmesinde) kuvvet ve kudret ancak sendendir." diye ta'limde bulundu.¹⁷

Hanî b. Hanî'den (r.a), Resulullah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu işittim:

"Ammar kemiklerinin uçlarına kadar imanla doldurulmuştur".¹⁸

Birinci hadiste; Kur'an'ın bütünüün insanın aza ve cüzlerine nüfuz etmesi için dua vardır. Çünkü Allah gafil kuldun duayı kabul etmez. İşte bu hadise göre duayı ederken vücudun kendini vermesi ve yakınlaşma olması gerekir. Allah'ın kelamı ile Kur'an bu tasavvurda dua vesilesiyle eşittir.

İşte bu hadisten istidlalle bütün hücrelerde Allah'ın zikrinin olabileceği anlaşılıyor. Böyle bir düşüncenin faydalı ve tavsiye edilmesi gereken hayırlı bir iş olduğu sabit olmuştur. Ayrıca hadiste, bu hayra

¹⁶ İbn Abidin, Reddül Muhtar, I, 467 (Mısır, 1984)

¹⁷ İbnü'l Esir, Camiu'l Usûl, IV, 302 (h.no: 2302)

¹⁸ Nesâî, İman, 17; İbn Mâce, Mukaddime, 11.

ulaşmanın usulü de gösterilmektedir.

İkinci hadis ile imanın her yere sirayet ettiği zikredilmiştir. İmanın izleri iman hükmündedir. Zikrullah imanın alametlerindedir. Bunun semeresi olan zikrullah'ın insan vücudunun kıllarına varıncaya kadar her tarafına sirayet ettiği, yukarıdaki hadisle sabit olmuştur.

Dokuzuncu konu: Kalblerin ziyası

Nâfi (r.a), anlatıyor:

Bir yolda İbn Ömer'le (r.a) beraberdim. Mazık (kaval) sesi işitince parmakları ile kulaklarını tıkadı. Gittiği yoldan başka tarafa doğru uzaklaştı. İbn Ömer (r.a):

-Ya Nâfi ! Bir şey işitiyor musun ? dedi. Ben de:

-Hayır, dedim. İbn Ömer (r.a) parmaklarını kulaklarından kaldırdı ve şöyle dedi:

-**"Nebi (s.a) ile beraberken böyle bir ses işitti ve böyle yaptı."**¹⁹

Netice: Müzik aletlerinin sesi geldiği zaman parmakları kulağa tıkamak vacib değildir. Peygamber Efendimiz (s.a) yanında iken İbn Ömer (r.a) böyle yapmadı. Ancak şu var ki kasden buna kulak vermemek ve kalb ile bunun kötü olduğunu düşünmek gerekir. Kulaklara parmakları tıkamak, kalbin toparlanıp karışmaması ve huzurun bozulmaması için yapılmıştır. İşte bundan dolayı zikirle meşgul olurken kalbi toparlamak için duyulara tesir edecek yolları kapatma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Aksi halde duyular yoluyla gelen bilgiler ve diğer etkiler, karışıklık ortaya çıkarabilir. Buna mani olmak kasdıyla kulakları kapatmanın hükmü sabit olunca, illet müşterek olduğu için diğer duyu organlarını buna kıyas etmek mümkündür.

¹⁹ Ebû Davud, Edeb, 52 (h. no: 4924).

Onuncu konu: Kalblerin ziyası

Numan b. Beşîr'den (r.a),

Resulullah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu işittim:

"Haberiniz olsun ki, bedende bir et parçası vardır. O parça iyi ve sağlam olursa bütün beden sağlam olur. Bu parça bozuk olursa bütün beden bozuk olur. Bilesiniz ki o et parçası kalptir."²⁰

Netice: İnsanın bazı cüzlerinin maddeden tecrid edilmiş olduğu keşf edilmiştir. Bu mücerred cüzlere letaif denir. Bu letaifin özel ilişkisinin maddî ceseddeki bazı cüzler ile olduğu keşf edilmiştir. Kalb latifesinin ilişkisi et parçası olan kalb ile dir.

Hadiste kalbe cesedin bir parçası denilmesi bu zikredilen ilişkinin hükmünü teyid etmektedir. Keşf ile elde edilen hükmün bazı cüzlerinin nass ile teyid edilmesi diğer cüzlerin sıhhati için öncelikli bir karinedir.

Onbirinci konu: Kalplerin ziyası

Sehl b. Huneyf'in (r.a) torunu Muhammed b. Ebi Ümame (r.a) babasının şöyle dediğini işitti:

Babam Sehl b. Huneyf (r.a), Harrar'da²¹ yıkandı. Üzerinde bulunan cübbesini çıkarmıştı. Amir b. Rebia' da ona bakıyordu. Sehl cildi güzel, beyaz tenli bir adamdı.

Muhammed b. Ebi Ümame (r.a) diyor ki, (bu sırada) Amir b. Rebia'a (r.a) Sehl'e (r.a):

" Bu gün gördüğüm cildi bakirelerde bile görmedim" deyince Sehl olduğu yere yıkıldı. Acıları şiddetlendi. (Hemen) Resulullah'a (s.a) gidildi ve durum haber verildi. (Ashab):

"-Ey Allah'ın Rasûlü Sehl rahatsızlandı, seninle gelemeyecek,"

²⁰ Buharî, İman, 39; Müslim, Musakat, 107.

²¹ Harrar, Medine'de bir yer veya bir su ya da bir vadinin ismidir.

dediler. Resulullah (s.a) bunun üzerine Sehl'in yanına gitti. Sehl Resulullah'a (s.a) Amir'in kendisine bakışını ve dediklerini anlattı." Resulullah (s.a) (Amir'i kasederek) şöyle buyurdu:

"Sizden biri niçin kardeşini öldürüyor? Allah bereketli kılsın deseydin ya! Nazar (göz değmesi) haktır".

Bundan dolayı Resulullah (s.a) Amir'e Sehl için abdest al, dedi. Amir de onun için abdest aldı. (Böylece Sehl iyileşti) Resulullah'la (s.a) birlikte gitti ve kendisinde hiçbirşey kalmadı.²²

Netice Nefsî (manevi) güçle bir insandan hastalığın çekip alınması mümkündür. Tesirli olması nazar olmakla bilinir. Bundan dolayı nefsi tesirle hastalığın giderilmesi aklî olarak sabit olur. "Allah seni mübarek etsin" lafzının nazar olmaması, bu lafzın hakiki manada kullanılması sebebiyledir. Yine ayrıca nefsi kuvvetlerin yeme içme ve üfleme gibi vasıtasız olarak uzaktan da etkisi olur. İşte bu gibi etkilerin hepsine nefsi kuvvet denilir.

Dua ile nefsi kuvvetin tesiri daha güçlü olur. Eğer bir zararın gerçekleşmesi caiz ise onun defî de evla olarak caizdir. Böylece bu tasarrufun şer'î olarak doğru olması sabit olur.

Netice olarak bu hadisten, hastalığın bir kimsenin üzerinden giderilmesinin hükmü, aklî ve şer'î olarak sabit olmuştur.

Onikinci hadis: Kalblerin ziyası

Şebîb Ebû Ravh'ın (r.a),bir sahabîden rivayet ettiğine göre,

Resulullah (s.a) (bir defasında) sabah namazını kıldı ve Rûm suresini okudu. Fakat okurken karıştırdı. Namazı bitince Resulullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Bazı insanlara ne oluyor, bizimle beraber namaz kılıyorlar da temizliği güzel yapmıyorlar. Ancak bizim Kur'an okuyuşumuzu onlar karıştırıyorlar."²³

²² Muvatta, Ayn, 1.

Netice: Peygamber Efendimiz (s.a), hadiste geçtiği gibi bir kişinin abdestinin iyice olmamasını açık bir vahiy ile değil, sadece namazda Kur'an okumayı karıştırmaması ile anladı. Bundan anlaşılıyor ki; noksan abdestin kirliliği Peygamber Efendimizin (s.a) kalbini rahatsız etti.

Kalbi temiz bir arkadaşla dostluk veya yakınlık kuran, diğer arkadaşın hayır ve şerri açıkça ortada olmasa da onu idrak edebilir. Bu sebeple hatarât öğrenilebilir. Bazen bunun için teveccüh de gerekir. Cismanî bir yakınlık olmadığı halde bu gibi tasarruflar meydana gelir.

Onüçüncü konu: Kalblerin ziyası

Ebû Saîd el-Hudrî'den (r.a), Resulullah (s. a) şöyle buyurdu:

"Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Her kimi Kur'an (ile çokça hemhal olması), benim zikrimden ve bana el açmaktan meşgul ederse ona, isteyenlere verdiğimin en iyisini veririm."²⁴

İbn Abbas'dan (r.a),

Allah Teala'nın: "Ey Muhammed! (Henüz Cebaril. sana vahyi bitirmeden) Onu tekrarlamak için dilini oynatma."²⁵ ayeti hakkında İbn Abbas (r.a) şunları rivayet etti:

Peygamber (s.a) vahiy esnasında güçlük çeker, dudaklarını oynatırdı. Bunun üzerine Allah Teala:

"Onu tekrarlamak için dilini oynatma. Onu (senin kalbinde) toplamak ve (sana) okutmak bize düşer."²⁶ ayetlerini indirdi.

Artık bundan sonra Resulullah'a (s.a) Cebrail (a.s) geldiği zaman

²³ Nesaî, İftitah, 41 (h. no: 936).

²⁴ Tirmizî, Fedailu'l-Kur'an, 25 (h. no: 2926); Darımî, Fedâilu'l-Kur'an, 6.

²⁵ Kıyamet, 75/16.

²⁶ Kıyamet, 75/16, 17.

O'nu dinler, gittiğinde vahyi O nasıl okumuşsa öyle okurdu.²⁷

Netice: Dua bizzat ibadettir

Kur'an okuyan kimse için çokça tilavetinden dolayı dua ve zikre müteveccih olamaması birinci hadise göre övülmüş olduğuna göre, diğer düşünceler ve mubah işlerden dolayı Kur'an okumaya yönelmek evleviyetle övgüye layıktır. Tilavette bu kadar mahv (kendisinin yok olması) yani kalbin bütün hatıratdan uzak olması, birinci hadiste gereken hal olarak gözükmektedir. İkinci hadiste geçen ayetteki (fe izâ kare'nâhu) ifadesindeki Cibril'in kıraatı Allah'a nisbet edilmiştir. "Cibril O'na geldiği zaman" ifadesinden açıkça biliniyor ki; okuyan Cibril idi. Bu nisbetin sebebi O'nun kıraatının Allah'ın izni ile olmasıdır. Her Kur'an okuyan nassların delaletinden dolayı Allah'dan izinli olduğu için kıraatın nisbetinin bizzat Allah'a müteveccih olduğunu tasavvur etmesi caiz olacaktır. Tasavvuf yolunun amacı budur. Çünkü bu yola devam ede ede bir meleke elde edilir.

Ondördüncü konu: Kalblerin nuru

İbn Ömer'den (r.a),

Resulullah (s.a) şöyle buyurdu:

-**"Allah'a en sevimli olan şey garîb olmaktır."**

-**"Garîbler kimlerdir?"** diye soruldu. Resulullah (s.a):

-**"Dinleri için hicret edenlerdir. Allah onları kıyamet gününde İsa b. Meryem'le (aleyhime's-Selam) haşr edecektir."**²⁸

Netice: Dört nehrin hülasası

Velilerin bir kısmı, Peygamber Efendimizin ayağının altında olur. Onlara Muhammedî meşreb denilir. Aynı şekilde bazılarını Ademiyyi'l-Meşreb, Museviyyi'l-Meşreb bazı kimselere de Hz. İsa'nın (a.s)

²⁷ Buharî, Bed'ul-Vahy, 4; Tevhid, 43; Müslim, Salât, 148; Nesâî, İftitah, 37.

²⁸ Ebû Nuâym, Hilye, I, 25.

ayağının altında olduğu için İseviyyu'l-Meşreb denilir.

Velilerden bir kimsenin Museviyyu'l-Meşreb bir kimsenin İseviyyu'l-Meşreb olmasının manası bu hadise göre açıktır. Bunların hepsi aynı ümmetten olduğu için Muhammedî'dirler.

Onbeşinci konu: Hilafet verildiği zaman hırka giydirmek

Hz. Aişe'den (r.anha),

Resulullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Ya Osman ! Allah sana bir gün bu işi (emirlik işini) nasib edecektir. Şayet münafıklar Allah'ın sana giydirdiği bu gömleği çıkarmanı isterlerse onlar için o gömleği çıkarma".²⁹

Netice: Emir sahibi olmayı kamis (gömlek) ile tabir etmek bir münasebete dayanır. Bu münasebetle emirliğin meşru olduğu ortaya konulur. Dini işlerde emirlik verirken hissî bir cübbe giydirmek gerekir.

Bazı şeyhlerin adeti de hilafet verirken hırka ve elbise giydirmektir. Durretu'l-Maarif'te Tirmizî³⁰'den rivayetle sarık takmanın aslı nakledilmiştir.

Onaltıncı konu: Kendi silsilesi için özel bir alamet koymak

Bazı büyüklerin böyle bir adeti vardır.

Hz. Ali: "Sarıklar arapların taçlarıdır."³¹ buyurdu

Netice: Burada arap ve onlara bağlı olanlara arapların özel alameti

²⁹ İbn Mâce, Mukaddime, 11.

³⁰ Tirmizî, Libas, 42 (h.no: 1784)

³¹ İbnu'l Esir, Camiu'l Usûl, X, 631 (h.no: 8236)

olan sarık takmaları için terğîb vardır. İşte bu alameti korumak gerekir. Bundan anlaşılıyor ki; eğer bir cemaatta birbirlerini tanıma maslahatı ve birlik ve beraberliğin bekası için özel alamet kullanma ihtiyacı hissedilirse bu, şer'i hududu aşmamak şartıyla caizdir. Civarımızda bir şeyh, kendisine bağlı kimseler için özel bir mendil takmaya karar verdi. Müridleri de bu adeti devam ettirmektedirler.

Onyedinci konu: Kalblerin ziyası

Ebû Hureyre'den (r.a),
Resulullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Arapların söylediği en şairane kelime, Lebid'in şu sözüdür:

"Dikkat edin ki; Allah'tan başka her şey batıldır."³²

Faninin manasının sonradan "yok olacak olan" olduğu açıktır. Bu durumda mevcut olan her şeye fani olan diye hükmedebiliriz. Yani mevcut yok gibidir ve bu manada yok olduğunu ifade etmek mümkündür. İşte vahdet-i vücudun hakikatı budur. Nesefî'nin Şerhu Akâid'inde **"Yalnız Rabbinin, celâl ve ikram sahibi yüzü (zâtı) bâkî kalacaktır"**³³ ayetinin tefsiri bu şekildedir. Kur'an'da **"Rabbimiz bunu boş yere yaratmadın"**³⁴ ayetinde geçen "batıl" kelimesine "yok etmek" manası vermek abestir. Kur'an ve sünnete hiç de ters değildir.

İbn Mesud'dan (r.a), gelen uzun bir hadiste Resulullah (s.a) şöyle

³² Buharî, Menakıbu'l-Ensar, 26; Müsilm, Şiir, 2, 6; Tirmizî, Edeb, 70 (h.no: 2849).

³³ Rahman, 55/27 .

³⁴ Âl-i İmrân, 3/191 .

buyurdu:

"Şüphesiz Allah güzeldir, güzelliği sever."³⁵

Netice: Allah cemal sıfatının zuhurunu murad eder

Yani zuhur, cemal sıfatına münasibidir. Allah Hakîm olduğu için bu münasebete riayet eder. Bunun için hikmetin gereği, sıfatlarının zuhuru meydana gelir. Sıfatlarının zuhuru fiillerle olur. Bunlar yaratma ile ilgilidir. Zuhurun gerekli olması yaratmayı gerekli kılmaktadır. Zuhur ile marifet (bilme) olur. Zuhurun varlığı, marifetin var olmasını icabettirir. Bu, sevgi ile de tabir edilebilir. Zuhurdan önce gizlilik olması açıktır. Bahsettiğimiz hususlar ile hadisteki hükmü bil. Cemâl sıfatı ile sufilerin yukarıdaki meşhur sözü sabit olur.

Ondokuzuncu konu:

Ebû Hureyre'den (r.a),

Resulullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kim beni rüyada görürse gerçekten beni görmüştür. Çünkü şeytan benim suretime giremez."³⁶

Netice: Sufilerden bir kısmının kelimasında geçen bazı ifadeler, hadis başlığı ile bulunmaktadır. Bundan dolayı pek çok zahir ehli sufileri hadis uydurucusu olarak görmektedirler. Fakat -haşa ve kella-onların böyle bir büyük günahı işlemeleri imkansızdır. Bunun izahı şöyle olabilir:

Onlar keşf ve rüyada Peygamber Efendimizden (r.a) bir kaç hususu dinlemişler ve bundan dolayı dinledikleri şeyleri Peygamber Efendimize (r.a) nisbet etmişlerdir. Mesele bundan ibarettir. Zira bizzat hadisçiler rüyadaki hadisleri hadis lafzı diye tabir etmişlerdir. Mesela İmam Sağanî Meşarîku'l-Envar'da "İzâ vudia'l-işâu.." şeklinde başlayan hadisi rüya yoluyla naklettiğini söylemektedir³⁷. Aynı şekilde bunun gibi olan

³⁵ Müslim, İman, 147; Ibn Mâce, Dua, 10.

³⁶ Buhârî, İlim, 38; Edeb, 109; Tabir, 10; Müslim, Rüya, 10, 11.

keşfi hadislere de hadis demek doğrudur. Elbette bunun şer'i kaidelere aykırı olmaması şartı vardır. Tahkik ehlinin kelamında bu gibi konular ve hadisler bulunmaktadır. Burada şu husus kesindir: Bunlar doğrudur. Yukarıdaki hadis bu açıklamanın sahih ve itibar edilebileceğine delalet eder. Bazen rüyadaki hadisler mana ile de rivayet olunur. Başka bir yerde "Küntü kenzen..." konusu zikredilmiştir.

Bu rivayet "Allah güzeldir" rivayetinin mana ile rivayeti olabilir. Bazen şöyle de olur: Hüsn-ü zan ile bir kitaptan bakarak veya zahirde salih olan bir raviden işiterek bunu sahih kabul edip nakil ettiler. Hadis tenkidi, sufilerin uğraştığı ilim değildir. Bunun için bu hataları onlardan affedilmiştir.

Yirminci konu: "Nefsini bilen Rabbini bilir"

Huzeyfe'den (r.a),

Resulullah (s.a) şöyle buyurdu:

- "Bir mü'minin kendini küçük düşürmesi uygun değildir." Ashab:

-Mü'min kendini nasıl küçük düşürür? diye sordular. Resulullah (s.a):

- "Altından kalkamayacağı ağır işe kendini koşar" buyurdu.³⁸

Netice: Nefsi kötölemek ile nefsin kıymetine ve kapasitesini bilmemek eşittir. Nefsin kıymetini bilmemek de bir marifettir. Nefsin kıymetini bilmemektен dolayı, nefsi zelil kılmanın manası nefsi bilmemek olmuştur. Nefsin kıymetini bilmemek demek taşıyamayacağı kadar belalara maruz kalmak demektir. Bu belaların en büyüğü Rabbi

³⁷ Sağânî, Meşariku'l Envar, (Ter. Enver Baytan) s.340-41; Ayrıca Şah Veliyyullah, Durru's-semîn isimli eserindeki kırk hadisi rüya yoluyla rivayet ettiğini ifade etmektedir. Durru's-semîn, s. 25-26.

³⁸ Tirmizî, Fiten, 66 (h. no: 2254).

bilmemektir. Bundan dolayı nefsi bilmemenin bir kısmı Rabbi bilmemek sonucunu doğurur.

Netice olarak herhalukarda nefsi bilmek Rabbi bilmenin ön merhalesidir. Bu "Men arafe ..."nin özüdür. Aynı konu Kur'an'daki şu ayet ile sabit olur:

"Nefsini aşağılık yapan (beyinsiz)den başka, kim İbrahim'in dininden yüz çevirir."³⁹

Ayetteki "an" "harf-i cer"i (an-ı istifhamiye), "la-i nafiye" manasındadır. "yarğubu" fiili an'ın sılası olmasından dolayı "ya'ridu" ve "yetruku" manasındadır. İbrahim'in dini ve Rabbi bilmenin hulasası birdir. "Sefihe" fiili cahil oldu manasındadır. Cahil ve bilmeyenin hulasası da aynıdır.

İşte bu mananın neticesi şudur: Nefsini bilmeyen kişi Rabbini bilmeyi terkeder. Böylece nefi ve istisna ile müstesna için, nefinin hükmünün dahil olması sabit olur.

Sözün kısası "Nefsini bilmeyen kişi, Rabbini bilmeyi terkeder". Buradan bu ifadenin mefhum-u muhalifi olan "nefsini bilen sadece nefsiyle yetinmez, Rabbini de bilir" hükmü de çıkartılır.

Yukarıdaki hükmün hadisteki ispatını şöyle yapabiliriz:

Nefsi bilmenin açıklaması kıymeti bilme şeklinde olur. Çünkü ayette "sefihe" lafzı umumi cehalet manasındadır. Bu konuda zikredilen her sözün tevil ile ispatı vardır. Nefsin kıymetinin bilinmemesi demek yani o kimse nefsine ihanet etti, onu cehenneme soktu, nefsinin sıfatlarını bilmedi ve zelil, aciz ve zayıflığını müşahede etmedi, demektir. Bunun aksi olsaydı Allah'ın azamet, kudret ve kemalinin müşahadesi nasip olurdu.

³⁹ Bakara, 2/130

Bu eserlerle ilgili son ikaz

Bu tür eserlere dayanarak şeyhten müstağnî olmayın! Tecrübe ile sabittir ki; batnî faydalar için şeyhin talimine uymak, tekamülün tam ve en önemli cüzü mesabesindedir. Konuyla ilgili eserler, ibtidâf veya orta seviye menzilesindedir. Bu hakikat ihmal edilmeksizin, üzerinde durulması elzem olan hususları ele alıp incelemeye birinci derecede ihtiyaç hasıl oldu. Buna rağmen maksada vasıl olmanın esası, kamil bir şeyhe varmak ve uymaktır. Bu davanın gerçek delili tecrübedir.

HATİME

Elhamdulillah, **Hakikatu't-Tarika'nın** eki olan **en-Nuketu'd-Dakika mimma Yetea'lleku bi'l-Hakika** adlı eserimiz sona erdi.

Hakikatu't-Tarika'da 330 hadis vardır. en-Nuket'te ise 20 hadis vardır ve şu şekildedir: Üç hadis girişte, en-Nuket'in metnindeki yirmi konuda en az bir hadis bulunmaktadır. 8. ve 15. konularda ikişer hadis ve böylece toplamı 22 hadis oldu. 2., 6., 7. ve 10. konulardaki hadisler Hakikatu't-Tarika'da geçmişti. 22'den dört çıkarırsak 18 kalır. Girişteki üç hadisle birlikte 21 olur ve Hakikatu't-Tarika'daki 330 hadisle birlikte 351 hadis eserde işlenmiştir.

Bu fakir bir hadis hazfederek 351 hadisi şiirde şöylece zabt etmiştir:

"Bu eserde toplam 350 hadis var,
Faydalı bir din kitabı olarak tertib edilmiştir."

KİTABIYAT

Abdulhay el-Hasenî,
Nüzhetü'l Havâtur, (I-VIII), Haydarabat, 1390/1970

Abdurrahman es-Suheyli,
er-Ravdu'l Ünüf fî şerhi's Sireti'n Nebeviyye libni Hişam, (I-VI)
Kahire, 1390/1970 Tah. Abdurrahman el-Vekil)

Abdurrezzak es-San'anî,
Musannef, (I-XI), Beyrut, 1403/1973 (Tah. Habiburrahman el-
A'zamî)

Ahmed b. Hanbel,
"Musned", (I-X), 1411/1991

Aclûnî, İsmail b. Muhammed,
"Keşfu'l-Hafâ ve Muzîlu'l-İlbâs", (I-II), Beyrut, tsz.

Bernî, Muhammed Aşık,
el-'Anâkidü'l-Ġaliye, mine'l Esânidi'l aliye, Karaçi, 1408/1988.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin,
"Sunenu'l Kubra ", (I-X), Beyrut, 1413/1992
"Şuâbu'l-İman" (I-IX), Beyrut, 1410/1990

Boleli, Nusreddin,

"Belağat", İst. 1993

Buhârî, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail,
Sahihu'l Buhârî, (I-VIII Dört müceller), İst. Tsz.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman,
Sünenü'd Dârimî, (I-II), Beyrut, 1407/1987, (Tah. Fevvez
Ahmed Zemrilî, Halid es-Seb' el-'Alemlî)

Deylemî, Ebû Şuca' Şireveyh b. Şhredar
Firdevs'ul Ahbar bi Me'sûri'l hitab, (I-V), Beyrut, 1407/1987,
(Tah. Fevvez Ahmed Zemrilî, Muhammed Mu'tasım Billah el-
Bağdadî)

DİA,
Diyaret vakfı İslam Ansiklopedisi, İst.1988, Abdal mad

Ebû Dâvud es-Sicistânî,
"Sünenü Ebî Dâvud" (I-II), Beyrut, 1409/1988

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah,
"Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Esfiyâ", (I-X), Mısır, 1407/1987.

Ebû Ya'la, Ahmed b. Ali
Müsned, (I-XIII), Beyrut, 1393/1973 (Tah. Hüseyin Selim Eşed)

Hatib el-Bağdadî,
Tarihu Bağdat, (I-XIX), Beyrut, tsz.

Heysemî, Nasruddîn b. Ali,
"Mecmeu'z-Zavâid ve Menbeu'l-Fevâid", (I-X), Beyrut,
1402/1982.

Hindî, Alâuddin Ali el-Muttakî,
"Kenzû'l-Ummâl", (I-XVI), Beyrut, 1413/1993.

Hûcvirî, Ali b. Osman Cüllâbî,
"Keşfü'l-Mahcûb", İst. 1982 (Haz. Süleyman Uludağ)

İbn Abidin, Muhammed Emin
Reddül Muhtar, (I-VIII), (Mısır, 1984)

İbnu'l Esir, Mecduddin Ebi's Sa'adat
Camiu'l Usûl fi Ehadisi'r Rasul, (I-XI), Beyrut, 1403/1983,
(Tah. Abdulkadir Arnavut)
en-Nihaye fî Ğarîbi'l Hadis, (I-V), Beyrut, tsz. (Tah. Tahir
Ahmed ez-Zâvâ-Mahmud Muhammed et-Tanâhâ)

İbn Hacer el-Askalanî
Fethu'l Bârî bi şerhi Sahîhi'l Buharî, (I-XV)- Beyrut, 1413/1993

İbnu Hibban, Muhammed,
el-İhsan fî Takribi Sahîhi İbni Hibban, (I-XVI) Beyrut,
1408/1988 (Tah. Şuayb Arnavut)

İbnü'l Humam, Kemaleddin b. Abdülvahid,
Fethu'l Kadir, (I-X), Beyrut-tsz.

İbn Kuteybe,
Tel'vîlu Muhtelifi'l Hadis, İst. 1979, (Ter. M. Hayri Kubaşoğlu),

İbnu's Salah,
Ulumu'l Hadis, Dımaşk, 1986 (Tah. Nureddin İtr)

İbnu Mâce, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid,

"Sünenu İbni Mâce", (I-II), (Tah. M. Fuat Abdülbakî)

Kâd-ı İyâz, b. Musa el-Endelûsî,
"eş-Şifâ bi Ta'rifi Hukûki'l-Mustafa", (I-II), Beyrut, 1409/1988.

Kelâbâzî, Muhammed b. İshak
Ta'arruf, İst. 1979, (Haz. Süleyman Uludağ)

Kuşeyrî, Abdülkerim b. Havâzin,
"er-Risâletü'l-Kuşeyriyye", İst. 1981, (Haz. Süleyman Uludağ)

Malik b. Enes
"el-Muvatta", (I-II)

el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzi'l-Hadis, (I-VIII) Heyet, İst.
1988.

Muhammed Abdulhay Arifî,
Fihristu Te'lifatı Hekimu'l Ümme, Karaçi, Tsz.

Münâvî, Muhammed Abdurraûf,
"Feyzu'l-Kadir Şerhu'l Câmi's-Sağîr", (I-VI), Beyrut, trs.

Münzirî, Abdülâzîm b. Abdülkârî,
"et-Terğîb ve't-Terhîb", (I-IV), Beyrut, 1978.

Müslim, Ebû Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî
"Sahîhu Müslim", (I-V), Beyrut, 1403/1983, (Tah. M. Fuat
Abdülbakî)

Nevevî, Yahya b. Şeref,
"el-Ezkâr", İst. trs.

Nesâî, Ebû Abdîrrahman b. Şuayb Nesâî
"Sünenü' Nesâî bi Şerhi Suyûtî ve Haşiyeti Sindî", (I-VIII, Dört
mucelled), Beyrut, 1411/1991

Özşenel, Mehmet,
Pakistanda Hadis çalışmaları (Marmara Ün., İst., 1992,
Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi)

Sağânî, Hasan b Muhammed b. Hasan
Meşarîku'l Envar, İst. 1971 (Ter. Enver Baytan)

Suyûtî, Celaleddin,
Camiu's-Sağîr, (I-II), Beyrut, tsz.

Şah Veliyyullah ed-Dehlevî,
Durru's-semîn fî Mubeşşiratu'n Nebiyyi'l Emin, Pakistan, Tsz.

Taberanî, Ebu'l Kasım Süleyman b. Ahmed
Mu'cemu'l-Kebir, (I-XXV), Beyrut, 1404/1983, (Tah.
Abdulmecid es-Silefî)

Tirmîzî, Ebû İsâ, Muhammed b. İsâ,
"Sünenü Tirmîzî", (I-V), (Tah. Ahmed Muhammed Şakir)
"eş-Şemâilü'n Nebeviyye", Humus, 1968

Uludağ, Süleyman,
Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İst. 1991
Zuhaylî, Vehb
el-Fıkhü'l İslamî ve Edilletuhu, (I-VIII), Dımaşk, 1989

Zafer Osman et-Tanevî,
İ'lâu's-Sünen, (I-XVIII), Pakistan,